

ХРИСТО Избрани
творби
том втори
СМИРНЕНСКИ

Български писател

ХРИСТО СМИРНЕНСКИ
ИЗБРАНИ ТВОРБИ В ДВА
ТОМА
ТОМ ВТОРИ. ПРОЗА

chitanka.info

I

ОЧИ

Не, сякаш не бяха това очи на мъртвец, а две блестящи стоманени остриета, чийто блясък бе изтъкан от лъчите на някаква студена маса от помръзнало проклятие, неизказано негодувание, от вкаменен ужас и непрошепнат въпрос. И този поглед на мъртвешките очи отвори кървава цепнатина в моя мозък и се вгнезди дълбоко, дълбоко в сърцето ми...

Ясно си спомням всичко. Безмълвната есенна нощ току-що беше обвила в траурен креп влажната земя. Небето беше забулено от черни плътни облаци и само на запад това було се прорязваше над самия хоризонт и дълга синя ивица нарушаваше общия тъмен фон. Беше тихо. Като че ли оловна ръка се беше сложила върху земята и всичко замираще под нейната тежест и студенина. Гъстият мрак сякаш беше напоен с черно проклятие и изстинала, лепкава кръв, които тровеха дробовете, спираха биенето на сърцето и задушаваша...

Помня — дълго седяхме до полуразрушената ограда, прилепили ножовете на пушките о пламтящите си бузи, и се мъчехме да приказваме непринудено и весело за миналото и бъдещето. Настоящото беше така неприятно, така тежко и властно, че считахме за свещен дълг да го настъпим, да го задушим, да го покрием с полупрозрачния саван на веселите истории. Но напразно!... То с огнени букви бе написано в разрушенията на войната, която днес е изиграла тука кървав танц, препускала с черен кон сред пълни с живот тела и премазани от него, срязани от нещадна коса. Те бяха се прострели като златни класове, напетени от страшна буря. Това настояще изпъкваше като намръщен исполин, събрал вежди, скръстил ръце на гърди и впил остър поглед в далечината, мъчейки се да прочете утрешния ден. И ние, изгубени в неговата сянка, плахи и жалки, пълзахме около краката му; закривахме очи, за да не го гледаме, обаче през пръстите си ярко и рязко виждахме неговия черен силует, изправен направо с планинските върхове.

На три пъти започвах някакъв весел разказ. Търках с ръце горещото си чело и се стремях да събера пръснатите си мисли, да си

припомня ясни дни, за да влея в моята и неговата душа малко светлина. Напразни усилия! Спомените се бяха пръснали като подплашено стадо сърни след гърмежа на ловец. Думите бяха изгубили всякакво значение и аз разправях монотонно и безцветно. И скоро мълчанието като огромна черна птица кацваше на самите ни глави. Усетили студенината, полъхнала от размаха на нейните криле, ние се споглеждахме.

— Продължавай! — настояваше той.

Аз покорно почнах да размотавам сивото кълбо на своята история, обаче нишката скоро се скъсваше и ние пак усещахме студенината на мълчанието.

— Слушай тогава аз да разправа нещо — предлагаше той и тутакси започваше да описва с още по-глух глас някаква скучна любовна интрига. Аз се мъчех да слушам, правех усилия да съсредоточа своето внимание, но схващах само звукове, лишени от смисъл и представа. Думите леко и несетно се плъзгаха по моето съзнание. Чужди и непонятни, те не оставяха никаква следа по него. Сякаш бяха бързокрили ластовички, докосващи с гърдите си спокойна езерна повърхнина, която отражава пепеляво, знойно небе.

— Много неприятно вие това куче — забеляза неочаквано другарят ми.

— Наистина, като че всичко е ясно за него — отвърнах аз и се вгледах в мрака.

Едно куче стоеше край пътя на малка могилка и непрекъснато виеше. Черният му силует бе попаднал тъкмо в безоблачната светла ивица и всяко негово движение рязко се очертаваше.

То бавно протягаше напред своята шия, допираше муцуната си до земята, а след това, прорязвайки мълчанието на нощта със зловещ вой, почваше полека да вие и вдига глава нагоре, като че ли отправяше жесток укор към безмълвните небеса.

— С удоволствие бих му изпратил един куршум, би ме облекчил краят на неговото виене — процеди другарят ми.

Наистина, в тоя вой имаше нещо зловещо, нещо мъчително. Бедното животно чувствуваше ужаса на цялата картина; то бе преживяло бурята на миналия ден, то бе помирило изпаренията на кръвта и бе чуло тътнежа и отчаяните стонове. И като че ли неговият мозък не можеше да побере всичко това. То привеждаше глава,

замлъкваше за минута, обръщаше се наляво-надясно, душеше въздуха, пак изправяше бавно, бавно муцуната си и почваше да вие.

И този вой, протегнат, замиращ в тишината, ми се струваше съчетан от хиляди, хиляди лепкави пипала, пипалата на безброй чудовища, които гъмжаха в мрака. Проклятие звучеше в това виене, проклятие, което като хладно обятие на ядовита змия притискаше сърцата ни...

— Коста, да пообиколим — предложих аз.

Другарят ми стана, без да отговори.

Тръгнахме. Надясно се чернееха неприбраните още трупове. Те повечето бяха паднали по лицата си. Любопитството, примесено със състрадание и ужас, приковаваше нашите погледи към тях. Напразно извърщахме глави. Нещо властно, някаква огромна магнитна сила привличаше очите ни... Близо до нас край дънера на оголено дърво, чиито клони приличаха на протегнати черни ръце, лежеше труп. Той беше ничком, с лице, заровено в окапалите листа, и сякаш самичък бе лист, отбрулен от безмилостната ръка на войната.

Минахме край него и спряхме.

— Кой ли е? — едновременно прошепнахме и двамата.

Това «кой ли е» проряза съзнанието ми, изпълни душата ми с любопитство и бурна печал и заблестя като остър заповеднически меч. Обърнахме трупа и осветихме лицето му. О, колко неща се четяха в изражението на това бледо, юношеско лице! А очите му!... Не, очите му не бяха очи на мъртвец. Те говореха, те питаха, плачеха и проклинаха!

В тях бяха съчетани хиляди думи, не, хиляди мъки, въпроси, мечти, скърби...

В тях се разказваше за светли младенчески дни, за родна стряха, за огнени очи на палава девойка, за пъргави наивни братчета, за баща, за майка...

Те шепнеха за света и сребрилата лунна нощ, за светлата зора и теменужната привечер, за пъстрите цветя и бистрите потоци, за свежите морави и тучните поля. Те плачеха за свежата пролет и меланхоличната есен, за златното лято и снежната зима! Те плачеха за живота!

Те разказваха за угаснали надежди, за стихнали копнежи и помръзнало щастие...

Кому беше нужна моята младост, моята свежест, моите сили? — питаха те. — Може ли някой да ми възвърне поне за един ден, поне за един час, за един миг това, което никога не исках да загубя? Може ли? Проклет да бъде войната, тая черна рожба на смъртта!... Проклет да бъде оня демон, който научи човека на братоубийство, проклет да бъде оня час, в който човешката ръка изкова страшен меч вместо работен плуг!...

... Не, това не бяха очи на мъртвец. Това бяха две стоманени остриета, потопени в отрова, които се впиваха в сърцето и мозъка. Погледът им беше лъч от някаква студена маса, наслоена от помръзнало проклятие, от непромълвени въпроси, от неизляно възмущение и вкаменен ужас...

«Сила», 24 май 1919

ВАСИЛИЙ

— Кой си ти?

— Селянин.

— Селянин, а позивите?

Василий изглежда полковника и повдигна рамене.

— Щом знаете!...

— Това знаем, но искаме да узнаем всичко и ще узнаем... Притеснителни, а? Помешчици?... Селяни, дигнете се, селяни, изкъртете зъбите на своите палачи! А вий какво сте?

— Отдавна узнахте какво сме ний.

— Разбойници! Червени разбойници сте вий. Съсипахте Русия!

Василий се усмихна с хладна, дълга усмивка и презрително впи поглед в пълното, тъмнорвено лице на полковника.

— Съсипахме не Русия, а вас, г-н полковник!

— Вън! Вън! — нервно закряска полковникът и заудря с юмруци по масата. — Вържете го и в блатото! Нека се поразхлади малко горещата му кръв. След туй всичко ще каже!

— Едва ли!

— Ще кажеш! Охоо, ще кажеш всичко ти!

* * *

Ноемврийският леден вихър плющи с незримите свои камшици, по небето бързо се носят рошави, тъмносиви облаци, ехти като погребална песен проточеният грак на прелитащи гарвани, а тенекеният комин на сгушената къщурка скърца плачевно, остро и болезнено.

Блатото е дълбоко. Дълбоко — почти до гърдите. Стои Василий в ледената вода, остри мразовити иглици пронизват тялото му, хиляди тръпки гърчат мускулите, студеният вихър удря по голите му плещи, съска остро и дига сламата от покривите.

Загърнат в дебела вълча шуба, по брега ходи часовоят, тропа с помръзналите си крака, духа на ръцете си и от време на време с дълъг, безразличен поглед се взира в измръзващия „разбойник“.

И час след час все по-студено и по-студено. Вечерта дебне, смътните ѝ сенки пълзят безшумно и неусетно почва да се смрачава. Толкоз къс ден! Сякаш това бе преди час, преди два. Василий си спомня. Като че ли беше сън. Те, двамата му другари, избягаха! Напразно залп след залп трещяха подир тях. Не ги достигнаха белогвардейските куршуми. Сега вече може би те са при другарите и говорят за него. За Василий, който стои в блатото, който примира от студ и все пак няма да каже нищо.

— Намисли ли какво ще кажеш?...

Василий се сепва. Редом с часовоя стои полковникът и злобно се усмихва:

— Още мълчиш... Нищо, ще проговориш и ще престанеш да гледаш толкова дръзко...

И пак реди се час след час. Вечерта пилее черните си коси и притаени тук-там, из селото блясват огньове, сякаш кървави отронени звезди. Далече, на другия край някъде, се понася рязко кучешко виене, пълзват зловещи звукове из мрака и наново всичко стихва. Часовоят е нов. Някакво слабичко, голобrado момче, което изглежда като подплашена девойка. То поглежда съжалително тъмната фигура сред водата, проверява въжето, като го подръпва малко и се опира гърбом до върбата.

* * *

Призори за трети път поканиха Василий да излезне.

— Ще кажеш къде са и колко. Ний знаем, но все пак.

— Щом знаете, излишно е!

— Тогава постой си у водата. Трябва да ти е много добре. Сякаш си параход, който е пуснал котва.

— Ех, аз съм пуснал, но вий вече никога няма да пуснете котва в Русия.

Поручикът мърмори нещо заканително и тръгва си с бързи крачки. А в нощта внезапно екват откъслечни гърмежи, обажда се

зловещият грак на картечниците и тревожно забързват, тичат и суетят се из селото тъмните силуети на патрулите.

— Червените напират! — обажда се часовоят.

— Нищо, ще ги отблъснете — отговаря Василий, като се мъчи да прикрие радостта си, но гласът му звучи звънко и весело.

И бурята все повече и повече разраства, при острия писък на картечниците присъединява се и тежкия грохот на оръдията. Тук-там бликват червените гейзери на избухващите снаряди и ехото люлее и земята, и черното надвиснало небе.

— Снемете постовете, групирайте всички войници и надясно! Поручик, свършете с онзи в блатото...

Полковникът минава бърже край блатото, след него бързат офицери и войници и тревожният им откъслечен говор се изгубва в нощта. А поручикът се приближава.

— Излез!

Василий мълчи.

— Излез!

Пак мълчание.

— Застреляйте го!

Часовоят хваща пушката, дига я, но мигом се поколебава.

— Дурак — крещи поручикът и издръпва я из ръцете му. Отсечен гръм. Тъмната фигура се поклаща и глухо грохва във водата.

А в нощта все по-громко и по-громко тътне бурята, тежък грохот цепи мрака и кървави пожари бележат пътя на отдръпващите се белогвардейски пълчища.

СЛЪНЦЕТО

Дворът бе широк, но кален и мрачен, натъпкан с някакви празни сандъци, купища тор и разпрегнати коли. Отляво, където вероятно имаше обор, се чуваше тропот и тежко пръхтене на коне.

Поручикът пристъпи в полумрака, спря пред едно от осветените прозорчета и почука. Веднага през мътното стъкло се изправиха две рошави детски главички.

— Кой е? — прозвъни извътре пискливо женско гласче и към двете детски главички се прилепи трета.

— Тук ли живее Георгиев?

— Кой, бате Стефан ли?... Тука... Не първата врата, втората, но вдясно.

— Излез да покажеш де! — подкани офицерът момичето.

— Мама е на работа и ни е страх. Отсреща живее един пияница, който ни плаши.

— Ех и ти! — смънка той, зацапа из калта, мина първата вратичка и почука на втората. Яви се прегърбената фигурка на една бабичка.

— При Стефана ли идеш?... Ела, ела, синко, да се видите. То него вече няма да го бъде, но...

Поручикът влезе в ниската стаичка, като се поприведе. Още от вратата го лъхна оная тежка атмосфера, която смъртта винаги донася със себе си. Имаше нещо хладно и тревожно, нещо, което се очаква, без да се желае.

— Той спи, но ще го събудя.

— Не, недей го буди.

— Но той ми каза, щом дойдеш, да го събудя... Стефане, Стефане... дойде Кирил.

Болният се сепна, протегна ръце и се обърна. Кирил го загледа. По безкръвното му лице туберкулозата бе сложила своя жълт печат. Устните му бяха бледи, попукани, а косата му бе ниско прилепнала под челото му. И очите му — тези две черни ями, в които войната бе написала най-жестоките си слова — бяха още по-тъмни и хлътнали.

— Кириле, ти ли си? Добре, че дойде днес. Седни близко до мене. Мамо, дай му стол.

— Аз седя... до тебе съм.

— Прости, братко. Нали не виждам, все ми се струва, че всички край мене стоят... Само аз безпомощен лежа.

Не знаейки какво да отговори, Кирил огледа стените и смънка:

— Е, ти как си, Стефане? Писмото ти много ме изплаши, но не си толкоз зле. Обикновено болните...

— Остави утешенията, братко. Не за туй те повиках. Свидно ми беше за тебе. Приятели в училище бяхме... Па и на фронта, в „полето на честта“...

Стефан произнесе последните слова провлечено и високо, като се усмихваше. Но усмивката му излезе някак престорена и фалшива — усмивка, от която капе скръб и отчаяние.

Поручикът почувствува, че нещо хладно плъзна в душата му, и мигом се мярнаха стари спомени, в които имаше толкоз много ужас и толкоз много страдание.

Той се опита да отклони въпроса, дълго говори за дребни работи, попита кога идва лекарят и какво казва. Но скоро мълчанието се спусна като едра черна птица и той се почувствува неловко.

— Като сън бяха тези години, Стефане, като някой тежък кошмарен сън.

— Страшен сън, който, уви, хиляди хора ще сънуват до последния си час. Ех... Понякога си мисля: ако всички ние не бяхме по-слепи, отколкото аз съм днес! Ако можехме всички да разберем какво вършат с нас...

Остра кашлица го прекъсна, разлюля гърдите му и дълго изстаята се носеха тези хрипави и тежки звукове.

— Като дълга върволица от слепци ни поведоха тогава. На запад, на юг, на север — всякъде, където те желяеха... И подир нас оставяхме хиляди черни кръстове, море от пожарища, над които облаци дим се издигаха като страшна закана към небесата. Стъпвахме из червените локви кръв, прескачахме топлите трупове и все пак нищо не виждахме. Слепци, слепци бяхме ние — тръгнаха без очи, без слънце. Помниш ли какво говорехме една нощ при Черна: че всичият този ужас е, защото човечеството е без слънце, без идеал...

— Татък... когато в колата?

И двамата си спомниха онази страшна нощ. Като ята от огнени птици се спускаха хиляди снаряди над техните окопи и целият хребет клокочеше в зловещо вълшебен пожар, сякаш земята бе обладана от някакъв бяс и в своето безумие разкъсваше пламналите си гърди и бълваше огън и кръв. А след полунощ, когато прибраха труповите и смъкнаха ги отзад, за да ги заравят по-далече, двамата те отвозваха тогава труповите на един млад подпоручик и трима войници. Нощта беше злокобно черна и глуха, тихичко скърцаха колите, а големите дървета изглеждаха като огромни чудовища, приклекли край пътя. И в колата, върху вкочанясалите трупове, седяха двамата приятели и говореха за това, че не трябва да бъде това вечно, че колкото е по-тъмна нощта, толкова по-жадувано е слънцето...

И само тази нощ ли беше? Кирил махна ръка:

— Безумие, страшно безумие! И защо? За кого?

— Слепци бяхме, братко, слепци! И сякаш трябваше да ослепея физически, за да може душата ми да разтвори широко хилядите си очи. Макар и късно вече, днес виждам. Виждам тези, които хвърлиха света в огъня, а сами останаха под хладната сянка на своите каси, тези, които покриха дивите чукари с гробове, тези, които взеха очите ми, които без колебание биха ослепили цялото човечество, за да не вижда то техните престъпления! Виждам ги!... Виждам и милионите братя край мене, които гинат в мрака, а имат най-голям дял от живота. Виждам и нощта, която си отива, и денят, който пристига с огненото слънце на челото си. Слънцето! Слънцето, което гори до самото ми лице, което прониква в цялата ми душа. То са неща, които и слепите виждат...

На вратата се почука. Влезна дълголика, руса жена, поздрави печално и застана до бабичката. И двете се спогледнаха, погледнаха болния и поклатиха скръбно глави.

Стефан млъкна, тежка въздишка се отпусна от гърдите му и бавно се разби в стените. Настана тишина. Само старият напрашен будилник равномерно съскаше. Навънка бе черна зимна нощ и в мрака сякаш се спотайваше някой чужд, незнаен — някаква студена сянка, готова всеки миг да се втурне и властно да спусне тежката си ръка над болния...

Поручикът остана до късно при приятеля си. Дълго те говориха и беше вече полунощ, когато излезна. Уличките бяха глухи и тъмни. Над тях лежеше мъглива зимна нощ, в която като бледи звездици се

мяркаха електрическите лампи. Той вървеше приведен, сякаш притиснат от черното бреме на нощта. А в душата му се вземаше нещо странно, ново, в което се преплитаха хладни мъки и знойна ярост. Той вървеше с бавни, широки крачки и хвърляше продължителни погледи над прихлупените къщурки, натрупани като малки играчки пред краката на мизерията, която се изправяше тук като хищна и властна господарка.

„Виждам милионите братя, които гинат в мрака“ — звънтяха в душата му думите на Стефана. И сякаш тези думи бяха утринен камбанен звън, който разтърсваше и будеше у него спящи досега чувства, сякаш те бяха снопове слънчева светлина, която го караше да вижда неznайни, незабелязвани досега неща. И той вървеше приведен и замислен, а в душата му бликаше някаква жестока болка, някаква пламтяща лава. „Това е слънцето, което прониква в гърдите ми“ — мислеше той. И в глухите улици звукът на неговите крачки бе остър и звънък, а в сърцето му се забиваше като нажежено стоманено острие неотразимата мисъл:

„Има неща, които и слепите вече виждат...“.

ДВА СВЯТА

Ротмистърът пак се доближи до вратата.

— Не е късно. Ти би можал да ме освободиш и сега. Тъмно е, ще можем да избягаме незабелязано.

Петър махна тежко с ръка.

— Това никога няма да направя. Не ме увещавай повече!

— Но тогава?

— Тогава нищо. Ще бъдеш изпратен с другите в тила.

— И ще чакам нашите?

— Вашите?

— Да. Все таки или днес, или утре!

— Има много да чакаш дотогава!

— Не много! Това ненормално положение няма да се продължи...

— Ненормалното отдавна свърши.

— Ще видим.

— Видяхме.

Ротмистърът закрачи пак из стаята, а Петър се опря на пушката и замисли. Той съвсем не е вече спретнат кадет. Това е възмъжалият, остарял даже ротмистър, който преди два часа връхлиташе гневен и безмилостен. Впрочем и тогава той си беше същият. Та що? Макар и братовчеди, те бяха тъй далечни и чужди. Той — кадет — син на генералщабен полковник, другият — обикновен работник, син на отдавна обеднялата вдовица. И прилично ли беше тогава кадетът да се ръкува с одрипавели и почернели братовчеди? Рядко, твърде рядко лъснатият кадет идваше у тях. Той не искаше даже да седне. Оглеждаше стаята с някакъв ироничен поглед, бързаше да събщи защо е дошел и веднага си отиваше. В неделен ден те понякога се срещаха из булеварда. Кадетът вървеше с другарите си и щом приближеше братовчеда си, веднага намираше много интересно по витрините и извърщаше глава. Петър стисваше зъби и отминаваше. А понякога едновременно и двамата се извърщаха и тогава погледите им се срещаха заканително и студено.

— Глупци, безумни мечтатели — нарече той веднъж една манифестация.

— Лакей! — му отвърна Петър накъсо.

И оттогава двамата братовчеди не си говореха, а и Петър замина в друг град. И ето сега пак се срещат. Единият — ротмистър, заловен в плен от червеноармейците, другият — негов часови. Зад заключената врата единият стиска юмруци и мечтае как белите пълчища ще нахлуят в града, другият стиска пушката и се вслушва в далечните гърмежи с тревога и надежда. И в душата му бликат вълни от възторг — възторга на освободения народ...

* * *

Към полунощ гърмежите станаха по-ясни и по-близки. От юг по железопътната линия се приближиха белогвардейски несметни пълчища и веригите им обкръжиха града. Оръдията забълваха огън, грохотът им се разля над града като внезапна буря. Като огнени птици почнаха да прелитат снарядите. Затрещяха и пушките, ту разпокъсано, надпреварайки се сякаш, ту в дружни залпове, които цепеха мрака с дълги огненочервени ивици и рязък дъсчен трясък.

— Наближават! — обади се отвътре ротмистърът.

— За да се върнат пак! — отговори братовчед му.

В реката бухна тежък снаряд, вдигна се гейзер от вода, дим и пламък и стъклата на околните къщи със звън се пръснаха, връхлетени като че ли от градушка.

— Идат!

— Ще се върнат...

Настъпи тежко очакване.

Още по-близко, почти на няколко крачки, грохна втори снаряд. Жълтото двуетажно здание пламна. Димът бързо се издигна и простря нашироко като някакво черно, разлистено дърво. Нахлу мирис на изгоряло.

— Пленниците да се отдалечат на другия край на града.

В коридора влязоха още няколко войници. Улицата беше пуста. Черен мрак притискаше града и мек едър сняг се сипеше изобилно и непрекъснато. Стъпките отекваха тежко и отсечено. Недалеч затрещя

картечница и зловещото ѝ ехо се блъсна във високите сгради и се изгуби някъде в нощта. Наближиха реката. Внезапно в мрака се раздаде остър болезнен вик. Петър се залюля ударен с нещо тежко в тила, а по моста хукнаха две черни сенки.

— Ротмистърът! Ротмистърът!

— Огън!

Няколко дула светнаха. Ехото от гърмежите се разля над реката. Последваха други гърмежи. Един от бягащите спря за миг, пристъпи няколко крачки и разперил ръце, грохна на снега.

* * *

Призори белите бидоха отблъснати. Като разпилени хищни гарвански ята бягаха те. Сред тях се спускаха снаряди, вдигаха облаци пръст и дим и върху дебелия сняг оставяха огромни черни петна. А до моста на двата бряга лежаха още неприбраните трупове на ротмистъра и Петър. Рохкавият сняг край тях бе напоен с тъмночервена кръв. А реката течеше мътна, бърза и студена, сякаш тя бе зловещата река на живота, която разделя човечеството на два свята.

БАЙ ЕВСТАТИЙ

Името му, напомнящо знаменития Иван Евстатий Гешев, предполагаше завидно състояние, но джобът на несретния архивар крещеше вероломно: „Нищо подобно!“. Иначе бай Евстатий беше солиден човек, с четвърт век държавна служба, с малка заострена брадичка, фелдфебелски мустачки на кравайчета и със сериозен, но малко изплашен поглед. Облечен в поизтърган черен костюм, недавна отпразнувал 15-годишен юбилей, с гумена яка, едва ли не от края на 19-и век, с дебел зъбчест бастун и сивото си бомбе, бай Евстатий беше един образец архивар. Заровен цял ден в папките, той бе добил и вида на някаква изпокъсана, смачкана папка, в която обикновено се слагат преписки със зловещия надпис „към дело“. Капризната съдба не беше особено благосклонна към добродушния архивар. Всичките му мечти и блянове за по-сносен живот, за по-висок чин тя бе резолирала „към дело“. Щастieto нямаше ваканция за бай Евстатия, но той много не протестираше, а се задоволяваше да въздиша издълбоко за „старото добро време“. От доброто старо време той притежаваше два трогателни символична спомена: кафяво бомбе, което символизираше сивото в живота, и бялата някога жилетка, върху която бяха отбелязани всичките политически криволичения на бай Евстатия, криволичения, много по-сложни от извивките и завръкулките на знаменателния му подпис. По-ясно казано: някога жилетката през безпартийните младини беше бяла, купена за 4 лв. от един колега. Сега върху нея имаше сини и морави мастилени петна, останали от демократическо и народняшко време, когато бай Евстатий парадираше със своето доста почтено име. От Радославо време, когато бай Евстатий скромно мечтаеше изтегнат на зелената трева край Семинарията, бяха набелязани две-три зелени бразди. Бай Евстатий наистина беше скромен човек. Той мечтаеше не за министерски пост, не за интендантство, а за скромния пост околийски началник в Моравско. Но въпреки че знаеше песента „Да живее дядо Радославов“ на два гласа, бай Евстатий, неизвестно защо, не можа да се удостои с тази си радост. Вярна на господаря си и на държавата, жилетката неразделно

служеше ведно с бая Евстатия без никакви особени прояви на старост, като не смятаме копчетата, които сменявани едно по едно, можеха вече да бъдат смятани за манифактурна пъстра мостра. Когато обаче коалиционният кабинет пое властта и бай Евстатий веднага си постави ясночервена връзка, жилетката претърпя небивала трагедия. През един дъжделив ден алената връзка прошари с дълги ивици съкровището на бай Евстатия. Напразно той я изпра два пъти, напразно я мажеше с тебешир. Алените ивици ярко си стояха, макар че вече широките социалисти отдавна бяха си отишли. Но все пак бай Евстатий не се раздели с нея. Нещо повече: в последни дни върху нея се отрази и последната политическа ориентировка: две маслени петна от яхния сочеха, че бай Евстатий се е пристрастил към оранжевата идея. Този път може би бай Евстатий щеше да прогресира твърде много, но преди да подаде декларация до господин Длъгнеков, свети Петър го прие за член в безбройната си партия.

* * *

Работата беше много проста.

Архиварят отдавна чувствуваше никакви особени бодежи в лявата страна на гърдите. Прехвърлилата му възраст изключваше предположението, че болките са от сърдечен характер. А имаше и нещо по-страшно: жилетката ставаше всеки ден все по-широка и по-широка. Един ден бай Евстатий с ужас констатира следното: въпреки че жилетката беше на тялото му, въпреки че беше от горе до доле закопчана, кафявото бомбе спокойно можа да се пъкне под нея. След една седмица ведно с бомбето можеше да влиза и папката с изходящите преписки. Този път бай Евстатий се посъветва с майка си и реши да се прегледа при лекар.

— Ехе, тая работа далече отишла! — поклати глава докторът. — Храчите ли кръв?

Пред очите на бай Евстатия притъмня, мярнаха се разноцветни кръгчета и той в ужас се вторачи в лицето на лекаря!

— Значи, такава... а? Туберкулоза?

— Туберкулоза... Да, да! До второто ребро вече. Но положението не е безнадеждно. Аз съм спасявал хора, осъдени от всички лекари на

смърт.

Докторът се впусна в широка самореклама. Но бай Евстатий сякаш нищо не чуваше. Той гледаше със стъклен поглед и модерните шпиц обуца на лекаря, и малкото му коремче, и четинестата му брадичка, с която нисичкият пълен доктор поразително наподобяваше някакъв огромен морков.

— Какво се уплашихте? Ехе! Силна храна, чист въздух, спокойствие, спазване моите съвети и след една година вие можете да излезете на французка борба с някой атлет.

Докторът престорено се засмя, удари два-три пъти по изопнатите ребра на архиваря, подсвирквайки някаква оперетна мелодийка, седна и почна да пише рецепта.

— Ще заминете в Чамкория или Лъджене. Там: 2 кила прясно мляко с какао, всеки ден 5=6 рохки яйца, печено агнешко, пилешка супа, краве масло, мед, зрели овоция и пълно спокойствие.

Но бай Евстатий реши да постъпи в санаториум. Осем месеца как тръгваше за Искрец, и все си стоеше в София.

— Вий кога ще тръгнете, бай Евстатий? — питаше машинописката.

— Вчера изпратих бедно свидетелство. До края на месеца вероятно ще бъда в санаториума.

Но месецът идваше, отминаваше, а бай Евстатий не получаваше разрешение за тръгване. От санаториума всеки ден искаха различни удостоверения, свидетелства, предписания. Веднъж даже с един увеселителен влак бай Евстатий слезе в Своге. Въпреки че пътуваше с увеселителен влак, върна се печален.

— Е, как, бай Евстатий? — попита машинописката.

— Няма свободно легло. Обаче до края на месеца непременно ще бъда в Искрец.

Към края на юни на чиновниците биде разрешено да присъствуват на погребението на бай Евстатий. Бай Евстатий бе починал точно към края на месеца. Двама-трима колеги, майка му и три-четири бабички изпратиха бай Евстатия до III разред на софийските гробища. Вечно несретен, бай Евстатий биде погребан точно до един стар свой познайник — Хараламби, — същия, на когото имаше да дава 48 лева и който винаги го биеше на табла. На гроба му държа реч началникът на отделението. Той изтъкна вярната служба и

безукорнзнената честност на покойника и съобщи, че наскоро щял да бъде повишен. Говори и за доброто сърце на бай Евстатия, тъй добре говори, че всички бабички хълцаха до вкъщи.

Когато баба Парашкевия, майката на бай Евстатия, отслужи девет дена на покойника и към обед се върна с червени очи дома и дълго хълца в празната стая, на вратата се почука.

— Поща!

Голям яносин плик. С треперящи ръце баба Парашкевия отвори и зачете на срички.

Искрецки държавен санаториум. До господин Евстатий Архиваров. Съобщава ви се, че в санаториума се освободи предназначено за вас легло. Снабдете се с два чифта долни дрехи, четири кърпички и един джобен плювалник и заминете веднага...

От Дирекцията на санаториума.

ЗЛАТО

— Недей! Какво ще сториш! — писна тя и се впи в ръцете му.

— Пусни ме! — кресна Георги и задърпа пушката си. — Пусни ме, ти казвам. Всяка вечер няма да се разправям с него. Ако ти е толкова мил...

Малина захълца сподавено:

— Божичко, що думаш! Мил ми бил... Ами от хората. Ами нали е грехота!...

— Малинке, Малинке, ядеш ли злато? На! На! От реката ти донесох много злато. Много.

Сред тишината на тъмния двор с трясък се изтърколиха хвърлените камъни.

— Махай се, дрипльо, оттук! Сега ще ти пусна куршума.

— От злато? От злато ли е куршумът? Аз ще го подаря после на Малина. Хоп! Хвърли го! Хоп! Малинкее, у вас е всичко от злато: и къщата, и нивите, и говедата... И коминът е от злато, а отгоре има свещ...

— Щурчо! — засмя се Георги.

— Луд човек! Нали видиш. С него ли ще се разправяш? — усмихна се насила Малинка.

— Луд е, но като не разбира от дума.

— С добро бе, Георги, с добро. Аз като му кажа, отива си.

Малина се наведе през прозореца. Все на същото място, озарен от луната, разкрячен нашироко, той рязко се очертаваше върху големия сив камък. Главата му бе превързана все така, единият му крак бе заголен до коляното, а очите му странно блестяха.

— Стоимене, хайде върви си. Аз ще събера златото.

— Ще го събереш, а? Ще го прибереш? А на мъжа си няма да го даваш?

— Няма, няма, хайде върви да спиш.

Стоимен се наведе, взе последния камък, хвърли го в двора и като плесна няколко пъти с ръце, прихна с дрезгав, безумен смях.

* * *

Рано сутрин Малина ставаше да изхвърля камъните. Върху големите сиви канари слънцето упорито хвърляше първите си алени макове, а сред лилав здрач селото се събуждаше от груби подвиквания и разногласните звънци на говедата и козите... Припкаха босоноги сънливи деца, бързаха за харманите жени и мъже и изпод око поглеждаха в двора на Малинини.

— Малина пак събира златото — подмяташе някоя.

— Печалник е Стоимен. Иска да си я откупи. Нали за пусти пари взе тя Георги.

— Ех, не трябваше и тя така... Малко ли имот бе у баща ѝ.

— Затова ходи бездетница като кукувица. Нека кърми златни кесии сега.

Слуша Малина подигравките, среща насмешливите погледи и мълчи. Тежко ѝ е. Сякаш всичките тия едри жълти камъни притискат сърцето ѝ. А можеше да не бъде така. Ех, та само преди три години беше. Вечер ли е край чешмата с котлите, сутрин ли гони кравите — все няма време да срещне Стоимена. Левент, хубавец бе тогава Стоимен. Продълговато, загоряло от слънцето лице, едри черни очи, които стрелят огнени погледи. Но не биде. Ненаситно бе окото на баща ѝ.

— Не! — тропна крак старият епитроп. — Не си ти за Стоимена. Та той и хляб не може ти даде! Цял ден из Балкана с пушка. Нямам щерки за несвъртници. Па и вяра не зачита той.

Придумва го Малина, моли го, па и тя се смири. Та що, нали е истина: гол като пушката си беше Стоимен...

И ето трето лято, как се венчаха с Георги — трето лято, как Стоимен ходи луд из селото, дрипав, бледен, брадясал. Смеят се с него хората, сподирват го с камъни децата. А той по цели дни броди по къра и сбира из деретата жълти камъни. И всяка вечер ходи под прозорците на Малина — злато ѝ носи. Качи се на канарата или ореха, седи с часове, бърбори си нещо, а към полунощ завика, закряска и изсипе град камъни в двора. После зарива като дете, моли нещо неразбрано и хукне из камъняците ведно с черното си куче.

* * *

Не беше леко на Малина. Сякаш някоя мъртвешка ръка денонощно я стискаше за шията. Изчезна руменината ѝ, хлътнаха очите ѝ, не спретната невеста, а сякаш стара бабичка бе вече тя. Все с приведена глава, все намръщена.

На Илинден тя се накани на черква. Отдавна не беше излизала из селото, па и нещо я влечеше натам. Прекрачи тя черковния праг, но нещо я жегна. В двора пред вратата, приведен, седи Стоимен. Все така брадясал и дрипав. Засмолени кичури коси висят над помътени очи. По лявата му буза засъхнала кръв, а край него натрупани все тези зловещи жълти камъни. Седи той с наведена глава, чертае с пръст нещо по земята и говори тихо на кучето.

Погледна го Малина и като че някаква нажежена игла я бодна в сърцето. Краката ѝ се подгънаха и тя почти изтича в църква. А Стоимен сграбчи камъните и припна след нея.

— Стой! Къде?... — спряха го пред вратата.

Изглежда ги той всички с мътен поглед, посочи камъните и скръбно се усмихна:

— Малина!

— Скоро да се махаш! — кресна епитропът.

Но Стоимен сякаш не чу. Пристъпи към пангара и протегна ръка. Тежък удар с бастуна го накара да избяга навън. Захапа ръка от болка и като ококори очи, завика към епитропа:

— У-у! Обирник! Обирник! Злато обира!

Епитропът се затече към него, но не успя да замахне пак. Стоимен пусна камъните на земята и се хвърли отгоре му. Като мечка го сграбчи с дългите си жилести ръце, завъртя го и с все сила го стовари на земята, като натисна гърдите му с коляно. Притекоха се селяни и отърваха изплашения Малинин баща.

— Чухте ли, чухте ли? — зашушнаха бабичките. — Обирник, обирник народен му каза!

— Луд, но правото си казва...

Вечерта епитропът отиде при зетя си. Плахо му отвори Малина, още по-жълта и скръбна, свела черни очи. През дългите клепащи сякаш

сега ще рукнат едри, топли сълзи. Дълго стояха двамата мъже, дълго говориха.

* * *

Грозно стенеше вятърът тази нощ. Бурята идеше с гръмотевици и мълнии. Зашумяха орехите, извиха снаги тополите, огънати от невидими страшни ръце. Като рошава черни чудовища идеха големите облаци. Селото сякаш бе мъртво. Завие нейде куче и бързо млъкне. Едри капки дъжд тежко удрят по листата.

И ето Стоимен пак е пред Малинини. Дълго стоя той на ореха, дълго хвърля камъни в двора. Никой му не изкряска, никой не го подгони. Само кучетата яростно лаеха и драцеха по вратата. Лаеше гневен и неговият Арап.

— Ууу! Малинкее! Злато. На! Мъжа ти. И за тебе! За всички!

„Фиуу!“ — свиреше вятърът и носеше над селото безумните му думи.

А над Балкана бурята бе полетяла вече страшна и сърдита. Огнени зигзаги пореха черното небе. Гръмотевиците боботеха страхотно. Ехото им се носеше из дефилето като рев на грамадно чудовище, удряше се в канарите и се връщаше стократно по-грозно и громко. Към полунощ Стоимен си тръгна. Далече зад напуснатите дъскорезници, в най-стръмното място на дефилето, бе свърталището му. Натрупал папрат и треви под надвесени скалаци и сградил с камъни и клони орлово гнездо. А козарчета бяха метнали от бряг на бряг повалено от буря дърво и отиваха да гледат „къщата на лудия“.

От скала на скала между високите папрати бързаше Стоимен. Пред него вървеше Арап и тихо скимтеше. Тътнеше в страшни бездни придошлата река и ревъртът ѝ се сливаше със засилващия се вой на бурята. Спираше Стоимен, протягаше ръце, сядаше на някой камък и дрезгаво, откъслечно се смееше. После захълцваше и удряше кремъците в ръцете си. Малки звездни искрици трепваха в тъмата и мигом гаснеха.

Изведнъж Арап спря, вдигна муцуна и яростно залая.

— Иуу! — провикна се Стоимен, наведе се, грабна камък и го запрати напред. С трясък се изтърколи камъкът в реката. Блесна

мълния. Между скалите се мярнаха две сенки и изчезнаха.

— Ууу! Георги, Георги! Злато, злато! Ууу! — завика бясно Стоимен.

— Ууу! — зави зловец и Арап.

Страшно протътна гръмотевицата, сякаш земята се продъни и канарите с трясък се строполиха в реката. С проточен вой, обръщайки глава назад, Арап тръгна по хвърленото напреки реката дърво. Стоимен тръгна след него. Странно се очертаваха силуетите на кучето и човека над бездната. Реката зловец бучеше. Дъждът вече удряше едър и гъст. Внезапно, когато Арап скочи на срещния бряг, двете сенки наново се изправиха, бързо се надвесиха към дървото, повдигнаха го и тласнаха надолу. Стоимен се залюля, размаха ръце и с грозен вик изчезна в мрака. Чуха се тъпи удари по скалите, глухо изплиска водата и всичко се сля в общия рев на реката.

Само на брега, очертан сред сивите скалаци, Арап залая, заскимтя остро и после зловец и проточен вой се понесе в черната бездна на нощта.

ЕДНА ВЕЧЕР

Събота беше и другите работници излязоха един час по-рано. Останаха да привършат само тя и старият Герасим. В печатницата бе тихо. Широката зала обезлюдя, стана някак по-висока и по-мрачна. Над касите легна студена, неприятна самота. Горяха само двете лампи, спуснали се ниско като бледожълти звезди. Тъмнината се беше оттеглила в ъглите и сякаш дебнеше оттам, готова да се хвърли с хиляди черни ръце, да сграбчи и угаси промъкналите се между касите жълти светлинни ивици.

Старият Герасим стоеше над касата, остро покашлюваше, притискаше за миг ръка към надвисналите си жълтеникави мустаци и пак почваше. Костеливата му ръка сновеше по касата като някакъв черен къс желязо и механически пренасяше буква по буква в компаса.

Навън лежеше сива октомврийска вечер. С трясък минаваха по улицата коли, провикваха се продавачи, като смъртен вик, разкъсващ сърцето и мозъка, налиташе в прозорците дрезгавият смях на профучал автомобил, а близко, сякаш в самата печатница, вестникарчето крещеше и остро, и звънко.

Стенният часовник захрипя, засъска, звуковете му като че ли се смутиха от своята дрезгавост, стихнаха и заредиха се монотонни, тежки удари.

— Хайде, Катя. Шест.

— Сега. Още десетина реда.

Герасим прекрати работата, сви ръкописа и покашлювайки, намъкна сивото си палто, обърна яката му и с бавни крачки, тръгнал сякаш в погребална процесия, излезе. По стълбите тежко изтракаха подкованите му обуца, звънко тресна се вратата и кашлицата му потъна нейде в полумрака на коридора. Привърши и Катя. С дълъг, цял на възли канап стегна шпалтата и я занесе за коректура. Бързо прекара валяка, огледа коректурата и я остави на масата. После изтича, уми се, нахлупи синята вълнена шапка и с широки, мъжки крачки излезе.

Доле, в коридора, някой подсвирваше с уста весела танцувална мелодия. Почука.

— Влез!

Управителят повдигна глава, малките му подпухнали очички трепнаха в бърз поглед:

— Ти ли си последната?

— Да!

— Разпишете се на ведомостта.

Катя взе перото, наведе се и подписа името си.

— Ето тука! — посочи той и ниско се наведе над нея. Катя изведнъж се смути. Стори ѝ се, че някакви хладни лигави пипала пълзяха по шията и гърдите ѝ. Цяла заруменяла, тя се подписа с едри разкривени букви и се отдръпна.

— 340. Ето: 20, 40, 60...

Той наброи няколко банкноти, после спря, взе ги и смутено почна да ги брои наново. Катя го погледна. Долната му устна, отпусната и дебела, леко трепереше. Погледът му бе мътен и гузен.

— Сбърках! — продума той и се засмя с хрипкав, като че ли на възли смях. В гласа му имаше нещо неприлично, ласкавост, през която наднича враждебност, някаква дразнеща, студена престореност.

Подаде ѝ парите и пак я обгърна с поглед. Пред него стоеше стройно момиче, с млада хубост, с добре развито вече тяло, с големи кадифени очи, засенени с гъсти черни ресници. Пламнала в румен, Катя смутено ухапа устната си, хвърли бърз, тревожен поглед и нервно оправи блузата, закривайки шията си. Управителят пак се засмя:

— Гледай ти какво хубаво момиче станала!

Катя стисна устни и замълча. По челото ѝ трепна бърза бръчка и смръзна между очите. Погледна го в лицето, погледна към спуснатите завеси на прозорците и ненадеен спомен трепна в ума ѝ: веднъж, като дете, около босия ѝ крак се уви змия. Ей, каква студена и отвратителна беше!

— Растете вие, младите. Ехе! А помниш ли какво дете беше, когато дойде в печатницата пръв път? С ония големи обуца и дългата черна престилка. А сега? Колко години си сега, Катя?

— Шестнадесет.

— Шестнадесет? А каква голяма госпожица изглеждаш! Затова и настояваш да ти увеличим заплатата.

Той ласкаво се усмихна, приближи се и сложи ръка върху рамото ѝ.

— Ще ти увеличим. Ще ти увеличим.

Катя трепна, плъзнаха студени тръпки по тялото ѝ, минаха по гърба и като парче лед се събраха на темето ѝ.

— Пуснете ми ръката!

— Виж я ти! Колко хубава, пък колко лоша. Какво има... хубавите момичета... хубавите...

Той се обърка, забъбра несвързано и се приближи още повече. Очите му странно загоряха, изпълниха се с мътна влага, а през влагата затрептяха зловещи зеленикави искрици. Катя срещна погледа му и изтръпна.

— Пуснете ме, ви казвам!

С бързо, ловко движение той посегна да я преграби. Тя затрепера. Стори ѝ се, че някакво хищно чудовище я обвинява с пипалата си, че мазно дебело въже стисна шията ѝ и почна да се затяга бързо. Трепна нещо в сърцето ѝ, уплах скова езика ѝ. Тя тревожно и силно се задържа.

— Катя, слушай, Катя. Каква си такава дивачка! Аз ще ти дам пари, много пари... Ще се облечеш...

Ръката му посегна към касата. Сграбчи шепа банкноти и бързо ги натъпка в джоба на жакета ѝ. Тя го блъсна в лицето, отскубна се из ръцете му и се втурна към вратата. Но той ѝ препречи пътя, завъртя електрическия бутон и крепко я улови.

— Боже мой, боже мой! — захълца и затрепера момичето.

Той силно я сграбчи, затисна с ръка устата ѝ и я повлече. Ужас я вледени. Стори ѝ се, че пада в някаква дълбока гробница, с черни мокри стени. Напъна всички сили, поизправи се и вкопча ръка в масата. Нещо с трясък падна на пода, изтърколи се и я удари в крака. Пипнешком набара хладна, тежка бутилка. Странна мисъл блесна в главата ѝ, заиграха пред очите ѝ много цветни кръгчета и се пръснаха в жълти и виолетови искри. Стисна бутилката, изви ръка и с все сила замагна.

— На!

— Зверче! Уби ме!

Тя се ужаси, изправи се запъхтяна и притискайки се към стената, потърси с ръка изхода. Набара електрическия ключ и завъртя. В миг

лумна ослепителна светлина. Той се изправи, потри очите си и пристъпи към нея. Катя вдигна бутилката. Изведнъж той се отдръпна, прекара ръка по челото си и с ужас се огледа:

— Кръв?!

По челото му се струеше широка ивица кръв, свличаше се по дрехите му и падаше на пода на големи тъмни петна. Със стъклени, сякаш мъртвешки очи той загледа кървавите петна, вдигна поглед към нея и очите му запламтяха заплашително и злобно:

— А тъй ли? Тъй ли!

Той бърже се хвърли към прозореца с трясък го отвори и надвиснал над улицата, закрепця високо и бясно:

— Помощ! Помощ! Крадец!...

Катя широко отвори очи, загледа учудена и ужасена, хвърли бутилката и сама без да знае защо, блъсна в шемет вратата и хукна из тъмния коридор. Тичаше като обезумяла. Струваше й се, че той търчи подир нея, че тежко и горещо диша до самия й врат. Не усети как се свлече по стълбичките, препъна се в двора от някакъв сандък и дръпна пътната врата.

— Стой!

Някой се сблъска с нея. Друг я улови за раменете и в миг шумна, грамадна тълпа я обиколи. Тя затрепера и се задърпа:

— Чакайте...

— Дръжте я! Дръжте я!

Някой разбута тълпата. Управителят. Настръхнал, окървавен, той размаха ръце и закрепця:

— Полиция! Полиция! Касата ми обра!

— Как? Аз касата? Аз?! Аз?!...

— Ти! Ти! Безсрамнице такава, крадла! И щеше да ме убиеш.

Катя се зашемети. Притъмня й, нещо тежко сякаш я удари по слепите очи.

— Аз? Касата? Лъжец! Безсрамен лъжец!

— Лъжец ли?... Той грубо я хвана, изви ръката й, бръкна в джоба на жакета й и размаха над главите сноп банкноти.

— Лъжец! Безсрамник!... — Катя заудря с крак по земята, сви юмруци и през откъслечен плач завика: — Заплатата ми! Нали аз за заплатата, а пък ти...

— Хубава заплата! — обади се някой иронично. — Поне 5–6 хиляди са!

— Хайде! Върви с мене! — задърпа я тлъст, нисичък стражар.

— Но, боже мой! Той лъже. Той сам ги тури в джоба ми.

— Сам ги турил в джоба ѝ. Каква е нагла! — възмути се някаква едра, пълна дама и замахна с чадъра.

— Чакайте... Вий пък какво! Чакайте да обясня. Боже мой!

— В участъка, в участъка ще кажеш.

Тя се задърпа и захълца. По бузите ѝ се пуснаха широки, мокри ивици.

— Хайде! — Стражарят грубо я повлече и заблъска. Тя огледа всички и немощна, покорна, тръгна, разправяйки с откъслечни, невнятни думи. С глъчка тръгна след нея тълпата. Децата изтичваха напред, спираха и я изглеждаха в самото ѝ лице. Зашеметена, изплашена, Катя вървеше с широки крачки, спъваше се и почти беззвучно хълцаше.

— Какво я водят?

— Обрала касата!

Сякаш това беше сън, тежък, кошмарен сън, и думите не се отнасяха за нея. Виеше ѝ се свят. Тежка сиво-жълта мъгла я притисна и през нея призрачно се мяркаха и любопитните лица, и плочките на мокрия тротоар, и блестящите електрически лампи от витрините.

— Касата обрала, значи! Умно момиче! — смееше се някой...

А улицата шумеше с пъстрите си тълпи и се взираше с хилядите си електрически очи. Трецяха файтоните, трамваите, остро, сякаш стиснати за гушата, пицяха автомобилите, весело, с празнична тържественост гърмяха оркестрите от бирариите и вълни от светлина и музика се надваряха, сплитаха се и потъваха в мрака на навъсената октомврийска вечер.

ПРИЯТЕЛИТЕ

— Ти не беше ли на булевард „Леноар“?

Малкият любопитно погледна едрата фигура пред себе си, за миг в кафявите му очи се мярна сянка от недоумение, погледна още веднъж и се усмихна:

— А, да! Нали — в долния етаж?...

Старецът простря ръка и с широка мечешка лапа поглади косата на детето:

— Пол се казваше ти, нали?...

Момчето се усмихна приятелски и самодоволно, като показва ред ситни бели зъби. Сухо, с мургава кожа, силно изпъкнали ябълки на лицето, изпоцапано от дим и кал, то приличаше на малко негърче. През избелялата му дрешка се показваше лакътят, а над лявото око бе засъхнало петно черна кръв.

— Слушай сега ти, малки приятелю, вълците на господина Тиер няма да закъснеят и тук. Хайде, сламеници на прозорците!

Малкият защитник на комуната погледна сериозно стареца, подпря до стената двойно по-голямата от себе си пушка, остави до нея някаква мръсна торба с „горещи кестени за господин Тиер“ и се залови за работа. В цялата къща бяха само шест души — шестмина едва измъкнали се из горящите къщи и смазаните барикади на Бастилския площад. Единият от тях беше зле ранен в крака и през нечистите превръзки кръвта капеше на едри алени петна. Но и той помагаше: разпаряше възглавниците и изпразваше парцалите и пуха от тях. Други мъже ги поемаха и тичаха в градината.

— Няколко, няколко! Само за прозорците! — викаше старецът и нареждаше напълнените с пръст възглавници. Работата вървеше трескаво. Малкият Пол и един висок, с изпънати вратни жили момък се заеха да барикадират входната врата. Двата прозореца в долния етаж бидоха затиснати със сламеници, до единия подпряха някаква етажерка с книги, разглобен креват, разни сандъчета, столове и всичко, което Пол успя да домъкне. Не беше забравена и шевната машина.

Пъргав като котка, Пол припкаше из стаите, смъкваше се в зимника и мъкнеше и трупаше всичко край вратата и прозорците. В стаите ставаше все по-мрачно и по-неудобно, през затрупаните прозорци дъждовната привечер едва процеждаше тесни снопове светлина, а пушечните гърмежи и артилерийският тътен все повече и повече се усилиха. Като злокобен гърлест смях тракаха митралюзите, а нейде близко бухна снаряд, къщата се затресе и прозорците звъннаха тревожно. Всички трепнаха и без да се погледнат, заеха прозорците. Момъкът с изопнатите жили слезе долу. Пол се намести до стареца.

— Ние заедно се бихме на бул. „Леноар“... пак заедно, нали?

Старецът го поглади дружески и по изтощеното му, изпоцапано от барутен дим лице се разля широка, топла усмивка: „На булеварда вече и дяволът не би можал да стои. Пламна всичко... но и да не беше пламнало“ ...

Старецът не довърши. От улицата екна разпокъсан залп и оловна градушка посипа стените. Стъклата се посипаха със звън и в стаята за миг просвистяха смъртоносните оловни оси.

— Охо! Ето ги! Ето ги от левия ъгъл!

Старецът надникна: колебливо, с бавни крачки, с насочени по прозорците пушки версайлците настъпваха.

— Огън, другари, огън! — замахна ръка старецът. Шест гърмежа, надпреварайки се сякаш, посрещнаха версайлците. Колоната веднага отвърна. В стаята пак свирнаха куршумите. От тавана и стените се посипа мазилка и голямото огледало в ъгъла се пръсна на късчета. После втори залп и версайлците се оттеглиха зад ъгъла. На мократа кална улица останаха четирима. Единият, мъкнейки крак из локвите, лазешком се изтегляше.

— Получи си горещия кестен! Те всички имат право по на един — авторитетно поклати глава малкият.

Но версайлците не се забавиха: закрити зад ъгъла, те откриха чест огън, през ниската ограда няколко сиви силуета прескочиха в съседния двор, а други изтичваха бърже и се прилепваха до стените. Непрекъснат гърмеж разлюля вечерната дрезгавина. Куршумите идеха от всички страни, свистяха злобно и се забиваха точно в стените. Малкият Пол пълнеше пушката си, надигаше се, прицелваше се и ловко се снишаваше за патрони. Но „горещи кестени за г-н Тиер“ едва ли имаше повече от двадесет. А пълчищата на Тиер заемаха

отсрещните стени и прозорци, отляво зловещо затрака и картечница. Оловното ято попадна в другата стая и там всичко стихна. Стреляше отдолу само сухият момък. Гърмежите му идеха сякаш изпод земята редки и глухи.

— Пак идат! — тежко, тревожно процеди старецът.

— Пак ще се върнат! — скръцна зъби малкият. Но версайлците нямаше защо да се връщат; и в долния етаж секнаха гърмежите. И дръзко, на големи групи, стреляйки в прозорците, версайлците идеха. Пол пребледня:

— Дядо Симоне, няма вече... в торбичката няма патрони...

Старецът не му отговори, той лежеше по гръб. Пол остави пушката, приведе се над него и усети по ръцете си топла кръв. От рамото на стареца бликаше тъмна ивица. Пол се огледа, дръпна някаква завеса и почна нервно да дере превръзка. Но доле, по вратата, вече често и тъпо удряха прикладите. Чу се трясък и дъсчените стълби проскърцаха под множество тежки стъпки. След миг само през здрача от гълъбов дим и прах блеснаха широко отворени очи и окървавени байонети.

— Предайте се!

— Назад! — настръхна Пол и посегна към пушката.

Но някой го превари — замахна с приклада и пред очите на малкия за миг всичко се завъртя: струпаха се някакви грамадни дървета и всичко наоколо потъна в гъста жълта мъгла. После той усети как го помъкнаха по стълбите, как някой силно го ритна и студеният дъжд плисна в лицето му. На двора бе кално, мрачно и миришеше силно на изгоряло. Отдалече идеше огнен отблясък. Пред прага ничком лежеше момъкът с изпънатите вратни жили. До стената, под някакво изкривено дърво, двама войници блъскаха една жена, разрошена и цяла одрипена. Тя се опита да каже нещо, махна с ръка и като проточи шия, плюна право в лицето на единия. Два гърмежа я повалиха. Други двама версайлци смъкнаха и заблъскаха стареца.

Едър, дебел офицер с притисната под очите шапка посочи към купището тор:

— Там!

Старецът се възпротиви, изопна широките си плещи.

— Аз се бих храбро! Вий нямате право да ме разстрелвате на боклука!

В лицето му падна румен отблясък от пожара — то бе изкривено в презрителна, желязна гримаса. Офицерът се обърна, наведе се до самото му лице и го удари с револвера.

— Разбойник, куче...

Пол рязко се дръпна, откъсна се от ръцете на войниците и се прилепи до стареца:

— Кучета сте вие! Да живее комуната!

Отсечен залп. Старецът се залюля назад, разтвори дългите си ръце и грохна по гръб. Малкият отстъпи крачка и се строполи отгоре му. Офицерът се приближи, подритна с крак малкия и хвърли далече нейде разсеян поглед.

А Париж пламтеше. Над Ла Вилет се вдигаха тъмни стълбове дим, разширяваха се като грамадни дъбове и след тях се протягаха огнените ръце на пожара. По покривите и стените играеха жълти и яркочервени отблясъци. Дъждът се сипеше гъст, неспирен и обагрен като кръв. А нейде далече се отронваха последните топовни гърмежи — последните въздишки на повалената Парижка комуна.

ПРИКАЗКА ЗА СТЬЛБАТА

Посветено на всички, които ще кажат: «Това не се отнася до мене!».

— Кой си ти? — попита го Дяволът...

— Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци са мои братя. О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората!

Това говореше млад момък, с изправено чело и стиснати юмруци. Той стоеше пред стълбата — висока стълба от бял мрамор с розови жилки. Погледът му бе стрелнат в далечината, дето като мътни вълни на придошла река шумяха сивите тълпи на мизерията. Те се вълнуваха, кипваха мигом, вдигаха гора от сухи черни ръце, гръм от негодувание и яростни викове разлюляваха въздуха и ехото замираше бавно, тържествено като далечни топовни гърмежи. Тълпите растяха, идеха в облаци жълт прах, отделни силуети все по-ясно и по-ясно се изрязваха на общия сив фон. Идеше някакъв старец, приведен ниско доземи, сякаш търсеше изгубената си младост. За дрипавата му дреха се държеше босоного момиченце и гледаше високата стълба с кротки, сини като метличина очи. Гледаше и се усмихваше. А след тях идеха все одрипели, сиви, сухи фигури и в хор пееха протегната, погребална песен. Някой остро свиреше с уста, друг, пъхнал ръце в джобовете, се смееше високо, дрезгаво, а в очите му гореше безумие.

— Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци ми са братя! О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората! О, вие там горе, вие...

Това говореше млад момък, с изправено чело и стиснати в закана юмруци.

— Вие мразите ония горе? — попита дяволът и лукаво се приведе към момъка.

— О, аз ще отмъстя на тия принцове и князе. Жестоко ще им отмъстя зарад братята ми, зарад моите братя, които имат лица, жълти като пясък, които стенат по-зловещо от декемврийските виелици! Виж

голите им кървави меса, чуй стоновете им! Аз ще отмъстя за тях!
Пусни ме!

Дяволът се усмихна:

— Аз съм страж на ония горе и без подкуп няма да ги предам.

— Аз нямам злато, аз нямам нищо, с което да те подкупя... Аз съм беден, дрипав юноша... Но аз съм готов да сложа главата си.

Дяволът пак се усмихна:

— О, не, аз не искам толкоз много! Дай ми ти само слуха си!

— Слуха си? С удоволствие... Нека никога нищо не чуя, нека...

— Ти пак ще чуваш! — успокой го Дяволът и му стори път. —
Мини!

Момъкът се затече, наведнъж прекрачи три стъпала, но косматата ръка на Дявола го дръпна:

— Стига! Спри да чуеш как стенат там доле твоите братя!

Момъкът спря и се вслуша:

— Странно, защо те започнаха изведнъж да пеят весело и тъй безгрижно да се смеят!... — И той пак се затече.

Дяволът пак го спря:

— За да минеш още три стъпала, аз искам очите ти!

Момъкът отчаяно махна ръка.

— Но тогава аз няма да мога да виждам нито своите братя, нито тия, на които отивам да отмъстя!

Дяволът:

— Ти пак ще виждаш... Аз ще ти дам други, много по-хубави очи!

Момъкът мина още три стъпала и се вгледа надолу.

Дяволът му напомни:

— Виж голите им кървави меса.

— Боже мой! Та това е тъй странно; кога успяха да се облекат толкоз хубаво! А вместо кървави рани те са обкичени с чудно алени рози!

През всеки три стъпала Дяволът взимаше своя малък откуп. Но момъкът вървеше, той даваше с готовност всичко, стига да стигне там и да отмъсти на тия тлъсти князе и принцове! Ето едно стъпало, само още едно стъпало, и той ще бъде горе! Той ще отмъсти зарад братята си!

— Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци...

— Млади момко, едно стъпало още! Само още едно стъпало, и ти ще отмъстиш. Но аз винаги за това стъпало вземам двоен откуп: дай ми сърцето и паметта си.

Момъкът махна ръка:

— Сърцето ли? Не! Това е много жестоко!

Дяволът се засмя гърлесто, авторитетно:

— Аз не съм толкова жесток. Аз ще ти дам в замяна златно сърце и нова памет! Ако не приемеш, ти никога няма да минеш туй стъпало, никога няма да отмъстиш за братята си — тия, които имат лица като пясък и стенат по-зловещо от декемврийските виелици. Юношата погледна зелените иронични очи на Дявола:

— Но аз ще бъда най-нещастният. Ти ми взимаш всичко човешко.

— Напротив — най-щастливият! ... Но? Съгласен ли си: само сърцето и паметта си.

Момъкът се замисли, черна сянка легна на лицето му, по сбръчканото чело се отрониха мътни капки пот, дой гневно сви юмруци и процеди през зъби:

— Да бъде! Вземи ги!

... И като лятна буря, гневен и сърдит, разветрил черни коси, той мина последното стъпало. Той беше вече най-горе. И изведнъж в лицето му грейна усмивка, очите му заблестяха с тиха радост и юмруците му се отпуснаха. Той погледна пируващите князе, погледна доле, дето ревеше и проклинаше сивата дрипава тълпа. Погледна, но нито мускул не трепна по лицето му: то бе светло, весело, доволно. Той виждаше доле празнично облечени тълпи, стоновете бяха вече химни.

— Кой си ти? — дрезгаво и лукаво го попита Дяволът.

— Аз съм принц по рождение и боговете ми са братя! О, колко красива е земята и колко са щастливи хората!

«Младеж», 25 май 1923

КАК ЩЕ СИ УМРА МЛАД И ЗЕЛЕН

Тая година моята стара приятелка — Жълтата гостенка — потропа на левия ми дроб. Слава богу, че имам само два дроба — догодина няма вече къде да се приюти. Всъщност, мене какво ми трябваше да отивам «На гости у дявола!». Ето че опашката му остана в ръцете ми и от велики четвъртък аз съм на велико разпятие. Не мисли, драги читателю, че се смея. Това съвсем не е хумореска, а трагедия, но банална... затова и няма да те занимавам с нея. Па и главната причина за смъртта ми ще бъде друга. Работата е проста: лекарят — един лекар, който за най-горната част от тялото си сам има нужда от лекар, — след като се набарабани до насита върху ребрата ми, кимна с глава:

— Даа... върхът на левия дроб пострадал... Имате катар в дроба.

Аз никак не се учудвам, че именно в дроба си имам катър. Днес има толкова много магарета и катъри, че някое от тия благородни животни, вместо да става районен кмет, настанило се в дроба ми.

След като ми предписа всичко, което може да яде един принц, лекарят си отиде. И ето, започна трагедията ми. Какво мислите? Болестта се усложни? По дяволите болестта. Ужасът дойде в жестокия образ на бабичка. Ооо! Никога не бях предполагал, че в нашия род има толкова много бабички. Ето ги две по две, три по три идват да видят болния и да му кажат някоя успокоителна дума.

— Сине Ристее! Шчо ти йе бре, Ристе!... Лошо те соних, бабин! Лошо — со чалма. Алла гайрет.

Това е една от македонските ми баби. А аз имам баби: от стара България, от румънска Добруджа, една «фрау Ангелица»; от Виена, една «бариня» от Бесарабия, една, живяла в Ниш през войната на «прича», четири баби от Смирна... — ох, по-добре да не ги споменувам — нека господ ги спомене в царствие свое.

Всичките тия баби са твърде разговорливи и имат поетическа фантазия: една ме сънувала с чалма, друга, че съм яздел метла, седем сънували, че съм се давил в една голяма мътна река, една, че ме емнала «една вихрушка, едни ветрища, бури и прахове...». Едвам съм слезнал

на земята. Ето 15 дни как тия бабички разправят сънищата си, а аз лежа по гръб, потя се от двойни мъки и въздишам.

Всички тия бабички дрънкат толкова много глупости, колкото Стамболийски едва смогва да каже в една своя петчасова реч. А какви ли не билки, треви, бурени и корени ми носят.

— Ох! — пъшка някоя, оставяйки до вратата вързоп треви. — Нося ти за кашлица, бабин!

Друга вързала цяла бохча буренияци и ги слага върху кревата, целувайки ме трогателно.

Вярвам зимникът да се е напълнил с медикаменти, които даже столичният книгоиздател Шопов не би изконсумирал във вегетарианския си «живот» на руски.

А бабичките идат ли, идат — манна небесна. Една изува общата си и ги слага точно пред мене, втора, смъркайки емфие, още от вратата разправя:

— Видиш ли, като не ходиш на черква!

Бабичките се нареждат една до друга на миндера като току-що изхвъркнали ластовичета по телеграфна жица. Всички авторитетно беседват върху политиката и вечния календар и цели часове аз слушам «велики» мисли, като да чета в «Слово» литературен подлистник от Йордан Бадев.

— Христо, сине-чедо — пита ме една от бабичките, — виждаш ли, Христо, ангели?

Аз едвам се сдържам:

— Не, бабо, виждам само дяволи... женски.

Майка ми ме гледа укорително.

— Христо, тя е втора братовчедка на дядо ти.

Втората братовчедка на дядо ми пояснява, че щом ангели ми махали с ръце, нямало да умра, а друга една, вероятно трета братовчедка на дядо ми, бръква в джоба си, изтърсва шепа прах и тютюн и бърже пъхва в устата ми някаква нафора с косми и тютюн.

Майка ми ме успокоява с всички усилия, а бабичките стават, една по една ме целуват, лъхащи на емфие, чубрица, мастика и пр., и клатейки се, излизат...

— Ох! — облекчено въздъхвам аз, но сред въздишката някой почуква на вратата: пак бабичка.

— Тука ли сте, тука? Какво прави болният? Рекох да го видим, да му кажем някоя божа дума за кураж...

Ох, читателю, куражът вече ме напуска... Аман от тия бабички. Нека другарите ми отмъстят, ако загина млад и зелен.

«Червен смях», 21 юни 1923

НА ЧИСТ ВЪЗДУХ

Писмо до Вася Бродягин в „Кабарето“, „Атлантик“, „Батенберг“ и следа към някой участък

Драги Вася,

Къде точно се намирам, не мога да ти кажа, па и да мога, не се решавам да дам точния си адрес, защото в София има доста хора, които често мислят за мене, т.е. за това, което им дължа. Няма да ти разправам в какво душевно състояние пристигнах тук, оставяйки на твоята антисемитска фантазия да опише това, като в задачата е известно, че пътуването става със скърцащ вагон и в обществото на една голяма еврейска компания екскурзианти. Аз от това общество не особено изгубих, като се сметне, че научих текста на „Синята мазурка“, „Жрицата на огъня“ и още няколко оперети, изкарани без задъхване от Бука, Естер, Роза, Рашел, Соломон, Арон... и всички имена от вехтия завет. Вън от това научих, че внос на гребени не се очаквало, а тантелите щели още повече да поскъпнеят, макар че Естер много евтино показваше тантелите на долното си облекло и розовия ластик над коляното. И ако във вагона не се случеше една малка питейна трагедия, аз бих пристигнал в оперетно настроение. Впрочем загубата не е особено голяма.

Както ти е известно, между медикаментите ми имаше едно шише, което притежаваше нещастния дъх на мастика. И ето един от стражарите, които конвоираха някакви арестанти, твърде любопитно се усмихна:

— Ваша милост трябва да е от Стара Загора?

Вдигнах учудено рамене: но той със същата трансцендентална усмивка посочи шишенцето с лекарството:

— Хубава мирише мастиката! Трябва да е старозагорска.

Обърнах етикета „По супена лъжица преди ядене“ към себе си и подадох шишето:

— Заповядайте, опитайте я!

Стражарът греховно се усмихна.

— Аз не пия, ама хайде да не ви скършим хатъра.

— Моля, моля!

— Айде да пийнем за развлечение на времето!

Кешки да не бях молил толкова! Някъде към Вакарел стражарите слезнаха и заедно с тях „за развлечение на времето“ изчезна и мастикоподобното ми лекарство. А на всичко туй еврейският хор възнасяше псалми:

Естер, Естер!

Слезни доле на вагон

алабрац со Соломон!

* * *

Под прозореца ми боботи младата, жизнерада Марица. Тя извира от... Впрочем не е важно откъде извира. Географията и чадърите са най-глупавите изобретения на човешкия гений. Аз и до ден-днешен мисля, че виновница за погрома при Добро поле е географията, благодарение на която е открита Америка, благодарение на което там се роди протестантинът Уйлсон, на чиито 14 точки се окачи съглашенската победа, след което иде комисията на репарациите, новите полици, поскъпването на живота и подписването нови полици. Както виждаш, географията е причина да имам дългове, ето защо аз не искам да зная откъде извира Марица. А колкото за чадърите — своя чадър забравих в трена...

Потопила крачетата си в пенливата вода, малката ми компаньонка с ужас се взира в тревата, върти любопитно сините си очички и пита:

— Бате бе, бръмбарите полезни животни ли са?

— Кой? Бръмбарите ли? — Поглеждам лазещия в тревата едър черен бръмбар и като си спомням за синодалните старци, излъгвам: — Да, полезни са! Бръмбарите са полезни!

А Марица боботи, пъшка, пени се, спъва се от камък на камък — сякаш м-р Турлаков прави изложение по финансовото положение на

България. И засилена отвисоко, приела в обятията си Ибър, тя слиза развихрена, развява бели флагчета от пяна и раздвижва десетки бичкиджийници, в една от които се намирам и аз. Околната красота, снежните родопски върхове, безконечната зеленина и пламващите като черни очи далечни огньове няма да ти описвам. Ще ти кажа само, че тревата е изобилна, буйна, сочна, а въпреки това земеделците са твърде слаби насам.

Всички тези неща са твърде незначителни — в сравнение с психическите богатства, които ме заобикалят и в които се крие спасението на цяла България. Думата ми е за купищата чамови дъски от всевъзможни дължини, дебелини и ширини.

Вечер, когато из баирите, където се е подвизавал смелият разбойник Тако, плъзнат черни сенки, когато ведно с глухия ропот на Марица забоботи из дърветата хладен вечерник, намъквам балтона си и сядам на някой труп да си помечтая... Но ти, храбри Бродягин, не потръпвай — аз мечтая върху труп, но не човешки, а чамов. И душата ми се пълни със светли надежди, главата — с философски разсъждения за великото значение на чамовите дъски. И върху някоя дъска аз пиша:

*О, дъски, дъсчици чамови,
благодат за смахнат свет!
Колко ли водачи гламави
бихте вкарали във ред?*

И представям си: вагони, коли, коне, магарета, натоварени с чамови дъски, потеглят. Ето един вагон, два вагона... десет вагона се разтоварват пред Народното събрание. Но спомням си, че там заседават и делегатите за Църковния събор, и решавам: още пет вагона за тях. А при всяко министерство основава се „Специален фонд чамови дъски. Използуването с конкурс“. Трогнат, зарадван, аз мислено изпращам един колет с дъски за Виена на добрите ми приятели... И всичко потегля по реда си! Българският писателски съюз тоже не остава забравен. Но в радостта ми се чернее скръбна мисъл. Уви, в България има една скорооздравяла епохална личност, за която цялата Чамкория, обърната в дъски, летви и бичмета, е недостатъчна...

Мръква се, в лампата ми няма газ, а луна едва ли ще има. Затова, настроен сантиментално, свършвам писмото си, мислено запечатвайки го по карминените устни на Анка, по деколтетата на приятелките ни с разстроените нерви.

С планински поздрав: *Ведбал*

В СКИТАЛЧЕСТВО

На Матвей Босяка и Мирандолина

— Четвърто шишенце ли е?

— Четвърто.

— Пет пръста имаме на ръката — поръчай още по едно.

— Сливовицата не е лоша, но кръчмарската щерка е достатъчно по-хубава...

— Наздраве. За кафявите й очи.

— За едно копче в джоба ми и за йода в общинската амбулатория.

Йордо се чуди:

— Копчето разбирам, но йода и амбулаторията?

— Ех, иди се намажи веднъж с йод и ще се чукаш винаги в негова чест.

— Аха! Оная с бялата рокля ли? Да идем заедно да се мажем с йод подир обед.

— Напразно!

— Ех, господа!

Беше особено приятно да се мажа с йод. На нисичката стълбичка, обкитена с бръшлян, стои Виктория — млада внучка на стария фелдшер. С твърди крачки пристъпям, за да отдам тялото си в грижовните ръце на късогледия фелдшер, а сърцето ми, ненамазаното ми с йод сърце, хвърлям в бялата престилка на Виктория. Шест дни героически се мазах с йод. На седмия Виктория си замина. И днеска е твърде скучно в селото.

— Петото шишенце ли беше?

— Петото.

— Шест дни, седмия почивай!

Общинската амбулатория

*пак дреме в рухо от бръшлян
но няма малката Виктория,
но няма погледа засмян.*

*Не бях ни първия, ни втория,
не почна и не свърши с мен,
но нежна все пак бе Виктория
и се целувахме през ден.*

*Но в празника на таз история
прозвъни делничната скръб
и в чест на чудната Виктория
обелих чудно своя гръб.*

*Ох, кожата ми как изгори я
туй гъсчено перо със йод,
но пак кълна се: за Виктория
с йод бих се мазал цял живот!*

* * *

Часът е едвам четири и половина. Селото се размърдва като земеделски депутат след тричасови дебати. Звънят звънциите, припкат босоногите дечица, там се провикне някой — тук отзове се друг.

Неделно утро на село. Решихме да преместим столицата си. И ето ни, натоварени с аристократичен багаж; раница, върху нея шинел, мушама, едно възмутително куфарче, отгоре му тенджерка с две канчета и най-отгоре знамето; прясно праната ми синя риза, която съхне, за да се измокри на гърба ми. Напускаме селото и вървим героически два часа...

— Урра, да живее България!

— Оти викаш бе, момче?

— В Чамкория дошел царят и раздавал цървули и 200 лева на глава.

— Маке, остана у азната цървули за него, па и за нас.

Йордо се сърди:

— Остави го ти него, дядо! Ами я кажи колко има до селото?

— Е, па ако се качваш нагоре — два километра, ако слизаш — един.

— Да, не е повече?

— Ба, има-нема и един!

Има две неща, на които Пижо никога не може да определи мярката: ракията и пътя. Ето, изминахме заедно с този дядо вече четири-пет километра, а той възмутително невъзмутим си повтаря: „Ба, има-нема един километър“. С тази фраза, струва ми се, той би направил околосветско пътуване и с нея би се върнал точно в кръчмата, от която е излезнал. Но най-сетне селото идва, т.е. ние идваме при него. При особени алкохолни настроения впрочем селото наистина би тръгнало. Беше утро, а влязохме привечер в село.

— Защо лъжеше, дядо, че е един километър?

— Е па нали е един саат?

Малко преди селото се разделяме с дядото.

Йордо изважда бръснарските инструменти и се постаравя да трогнем селските даскалицы. Ах, тези селски даскалицы! Решително казано, никой не би се решил да определи колко пудра консумират. Струва ми се, че един напречен разрез би показал проникнатата до костите пудра. А пък тези техни чадърчета! Боже мой, боже мой! Който ми посочи селска даскалица без чадър, задължавам се да му намеря селски даскал с не накриво вързана връзка. Аз вечно тъй ги помня тези селски нимфи:

*Стегнати в кръста, плътно пудросани,
сякаш веднъж за през целий сезон.
Ах, тоалетите им нескопосани,
ах, и туй тяхното вечно „парр-дон“.*

*Привечер пред общината застанали,
храбро четат те „Държавния вестник“,
или пък важни, под ручка се хванали,
крачат едвам пред Ромеовци местни.*

*Някоя трепне смутена, приведена,
блеснат зъбчетата от бисер
и под око дяволито загледана,
стрелне сърцето на кметския писар.*

*Друга с чадърчето стъпва внимателно
край зачервен Дон Жуан с беневреци;
той се изкашля, тя смънка трогателно:
„Белей акация, вехти дюшеци“...*

А в туй село между многото знаменитости има и един агент на някакво застрахователно дружество. Човекът решително се е заел да разсипе блока. Стисне някой селянин в ъгъла, черпи го ракийка и запенен, му разправя:

— Аз да ти кажа правичката, байно: пет пари не давам за дружеството! Ще го съсия. Какво ме интересува мен дружеството? Неговите акционери са се от блока, а пък аз, ако ме виждаш в граждански дрехи, съм земеделец.

— И аз съм земеделец.

— Браво, много ми е драго! Та казвам: на селянията трябва да се помогне. Стар не стар, болен не болен — застраховай го. Пет пари не давай за дружеството...

— А вие, господа, на курорт, а, на курорт? Браво, браво. Трябва добре да ви е подействувал климатът... Виж вие как сте надебелели.

— От едната страна обаче...

— А, зъб ви боли... Извинявайте. Ужасно лошо е да те боли зъб! Пийте по една мастика, ще ви мине. Е, момче, дай на господата по една мастика...

Господин агент-аквизиторът полека-лека се помества край нас. Неуморимо ни убеждава, че трябва да се застраховаме.

— По-хубаво човек да си тегли куршума, отколкото да не се застрахова. А пък условията — великолепни! Аз, знайте, господа, гледам през пръсти. Имаше една жена — бързотечна туберкулоза. Бутам 100 лева на фелдшера за медицинско. Застраховам я. После в смъртния акт уж се задавила от рибена кост. Защо? Нека си спечели жената.

Ни аз, ни Йордо сме съгласни да умираме от бързотечна туберкулоза, даже при рядкото щастие в смъртния акт да минем за герои, задавили се от рибена кост.

— Язык за мастиките — тихичко шепне след нашето излизане агентът.

Над селото нощта спуска тъмносинята си фуста, с бели тантели от облачета. Тук-там балканът ококорва огнени очи. Приютяваме се в малката стаичка, в която има толкова бълхи, че обърнали се в левове, комисията по репарациите веднага би получила всичките си взимания. На стената виси сред горски цветя копчето на една любима жена.

*Горда в свойта висина
е велика в гордостта —
тя е огнена мечта
в хладен образ на жена.*

Йордо поглежда съчувствено копчето, изважда един сух хляб и шише малиновка и почваме вечерята. А под прозорчето някой съветва ханджията: „Те утре рано ще избягат кат дим, без да платят — отваряй си зъркалите!“.

ПОЖАР В РИЛА

Над потъналите в привечерен сумрак баири полека, тържествено се повдигат огромни сиви кълба. Сякаш летни облаци се вземат за далечна буря. Димът възраства, извива се като грамаден ствол, разширява се и скоро залива небето.

— Горите горят!

Селяните се заглеждат любопитно и тревожно:

— Около Чадъртепе е пожарът! При Саръгьол.

Синята лятна вечер нахлува свежа и ароматна из усойте. Запяват звънците, запровикват се селяни. Тежко крачат красиви едри говеда, връщащи се от паша. А над пожара небето се заруменява, леките бели облачета се заливат в пурпур, сякаш окървавени бели птици, готови да нападат по върховете. Изведнъж грамадни огнени езици лумват, извиват се и се умножават. Небето цяло е в кърви.

* * *

Четири часът сутрин е. По течението на Марица нагоре, нагоре, де Рила се усмихва с белите зъби на снеговете си, потегляме отбор дружина: Даньо, Иван, Такьо, аз и други другари. Водител е знаменитият Шаламан — неуморим, весел разказвач, който още от село започва да разправя за странствованията си из затворите на Алжир и Франция. Марица скача от камък на камък, буйна, неукротимо весела — сякаш млада влюбена девойка. Бистра, кристална е водата и след сините вирове веднага някъде надолу се спуска бърза, дръзка, цяла в бяла пяна.

— Сега и от Чамкория хипопотамите ще тръгнат да гасят пожара — иронично се обажда някой.

— Ако се качат нагоре, никога вече няма да слезнат доле. Огънят би ги сварил в собствената им мас.

Тук-там встрани закъснели яголки и редки малини привличат по един-двама от компанията. Ведно с неукротимия смях на Марица

вървят и весели разговори между нас. Пътеката е стръмна и тясна, но свежият утринен въздух я прави неуморителна.

— През войната Шаламанът беше дружинен тръбач. Винаги се молеше дано да има скоро погребение на някой големец. Блазнеше го мисълта да свири с тръбата над гроба му.

— Ама страшно жално им свирех! Помниш ли оня майор? Отчето се умори да псали, па ме смушка в ребрата: „Хайде, ти посвири малко!“ И аз, като надух тръбата, като започнах: жалната, жалната, че чак на полковника му се поиска и над него да свиря...

Навлизаме в чамовите гори. Такъо оглежда стройните високи дървета.

— Двайсет дървета да имам — всичкия борч ще си платя.

— Ама ти още ли не си го платил?

— Чакам да падне валутата...

— Горе, по тия места, Фердинанд отиваше на лов за диви петли. Веднъж бях с него. До двореца при Саръгьол дойде с автомобил.

Оттам тръгнаха той и мазните му адютантчета напред, ние подире им. По едно време един петел запляска из дърветата. Наежи се оня Фердинанд, запристъпя гиздаво като чамкорийска кокона и бум! Петелът избяга.

— Не беше ли вързан?

— Този път не беше... Щеше да се изяде от мъка. Другата вечер дойде с голяма свита. Уби един петел и раздаде на всички ни по 20 лв., па като удариха в двореца един гуляй — трябва да е станал барем за 10 000 лв. този петел...

— Той все така се грижеше за народа.

* * *

След 5 часа героическо катерене из кози пътеки сваляме раничките си пред летния дворец на Негово величество Борис III, най-демократичния владетел, цар на българите само в България. Величествена е гледката наоколо — ненапразно величество гледа оттук. Фердинанд не оставил хубав кът из България, където да не е побил някой свой дворец. Тича при нас заведующий угасването на пожара, някакъв капитан.

— Ха, още селяни ли идат? — радва се той — Бързайте, бързайте, че пожарът снощи бе на 20 метра до двореца.

— Господин капитан, айде да си сменим цървулите! — предлага уж наивно Шаламанът.

Но капитанът разпределя:

— Вие, радуилци, горе, по просеката, ще пазите огънят да не плъзне надолу. Оттатък самоковци сечат просека.

— А господата от Чамкория? Нас, селяните, тая година и от етат ни лишиха, а като дойде зор, пак ний да гасим...

Огромни пространства горят. Димът се стеле като тежка мъгла или извива нагоре в грамадни фунии. Огнени вълни бързат, плъзнат неудържимо, запращи клекашът в техните смъртни прегръдки и останат само изгорели стъбла да стърчат като черни ръце, протегнати в закана към небето. Просека, около 5 метра широка, пресича пътя на огъня. Страшно са играли тук брадвите на винаги измъчваните за чуждо дело селяци. Зер майката държава намерила за необходимо да даде горите на капиталистите. По просеката има постове. Пазят да не прехвърли огънят. Огнената буря шеметно лети. Само в 3 минути изгаря цял един баир.

Насядаме по меката и висока трева. Отдоле под нас аленеят рубашките на самоковски комунари с бели сърпове на ръкавите. Вятър гони дима не към нас и отраднo се диша чудният рилски въздух. Сред общия хаос от дим внезапно се извие дълъг стълб пламък.

— Сега ще дадем контраогън! Пламък пламък ще гаси.

Дава се сигнал и в продължение на цял километър подпалва се гората, за да се срещнат и угасят взаимно два пожара. Запращяват клеките, облаци дим и плам.

Край накладените буйни огънове пред пожара все пак е прекалено много студено. Треперем под тънките палтенца, зер над 2000 м. Величествено е небето от пожара.

— Самоковци пеят от студ.

Шаламанът ни разправя патилата си.

— Дезертирал бях към французите. Бях в Марсилия, Лион, Вердюн... Най-после ми омръзна, рекох да прескоча в Испания. Но хванаха ме.

— Каква е твоята професия? — пита ме френският военен съд.

— Ma profession? Deserteur! (Моята професия ли? Дезертър.)

Цяла нощ се огъваме край огньовете.

— Ей — вика някой в тъмнината, — чамкорийски думбази идат на помощ...

Общ поток от благословии по адрес на тези тлъстомехия.

— Изглежда, че вие всички тука сте все комунисти? — пита младо подпоручиче.

— Зер чорбаджиите ще дойдат да гасят...

Като огромни факли горят отделни огньовете. Нощта сякаш е запалила тържествено огнено празненство...

Призори. Дългоочакваното съмване. Пожарът е постихнал. Слънцето хвърля първите си алени рози. Огромният му огнен диск се повдига в синкави тантели от мъгла, изплава огнекърваво, спира се сякаш за момент на хоризонта и се издига величествено плавно.

— Ей, ето чак откъде обикалят чамкорийските коремчета — сочи някой с ръка към Чемберлия.

— Блокът, блокът иде на помощ.

Всички отправят очи: по голия склон радуилските говеда излизат на паша.

С. Радуил, 13.VIII.1922 г.

КУРТОВА ПОЛЯНА ИЗ „ГОРСКИ ПИСМА“

Последната ми професия ще бъде с оглед на миналото — да определя коя е била професията ми на тая земя. Засега обаче това е така трудно, както е изкачването ми до Куртова поляна — най-хубавата поляна на Родопите. А тръгнахме чак от Якоруда. Искрено казано, Якоруда беше знаменита по липсата на знаменитости. Все пак някой английски лорд, любител на окаменелости, би закупил като антика гарсонетката на Даскала, гарнирана с телефонна жица съгласно не знам какъв моден журнал. А ако г-н министърът на юбилеите не беше в противоалкохолна обиколка из Бразилия, двойната изляна яка на Даскала би се удостоила с един 15-годишен юбилей и златен орден за вярна служба. Ясно е във всеки случай, че държавата майка е прекадено много щедра към даскалите. И затова от благодарност и весело настроение те ѝ се усмихват с белите дупки на три пъти преобядисаните си панталони.

— Акшам хаир олсун, ихтияр! — поздравяваме един помак, още едно помаче и под тях едно магаре, натоварено сякаш с репарационни задължения — така плачливо гледа.

— Дал ви бог добро, момчета! — отговаря първият помак, чиито дълги крака висят почти успоредно с шията на магарето и понякога се удрят по шосето.

Помаците са най-съзнателните български избиратели. Под конвой, хванали в ръка оранжевата или ясночервената — въобще правителствената — бюлетинка, те слизат от колибите да упражняват осветените от конституцията свободи и изборни права.

Помачето държи една «балташка» — брадва от 4-5 кг. Функциите на тия симпатични «балташки» са различни. Кога чамова, кога някоя щастлива човеческа глава. Пред съда изправили един с такава балташка. Метнал я човекът така лекичко, че ведно с главата откачил лявата ръка на някакъв пътник.

— На шега бе, господин съдия. Искрах малко да го уплаша!... — пояснил помакът.

Родопите имат още добре запазени гори. От мястото, където Черна и Бяла Места тихичко се сливат, по-тихичко даже, отколкото черният блок и репарационната комисия, потегляме нагоре по дерето.

Хладна предесенна привечер. Гората свири. Сякаш златна ябълка от приказките, слънцето гори между боровете. Тъмносини сенки, преплетени с плахи слънчеви петна, лежат по гъстия мъх, приличен на зелено кадифе. Места звучно ромоли, подскача палава и весела, като влюбено момиче, спуска тантели от бяла пяна в зеленикавите вирове и стихва. А в тишината плесне по повърхността някоя пъстърва, подскочила за мушица, и като стрела се плъзне из камъните. От бор на бор черната сянка на прилепа тъче невидими платна.

— Когато стигнем бившите турски постове, още малко — и у влашкото царство — утешава ни бай Милан. — Засега яжте малини и ягоди.

Часове минават — ни постове, ни влашко царство. Лягаме в една дъскорезна, обръщаме гръб край огъня и върху дъските понаместваме ребрата си. Призори ставаме помръзнали.

— Другари, хайде за раци!

— Какви раци са те патили?

Но в Чакърдере наистина гъмжат раци. Лягаме по корем и един по един светкавично ги мъкнем из водата.

— Раците много приличат на блока. Напредват като него, па и мършата обичат — пояснява Йордан.

— Да живее блокът. Ще го сварим и ще стане червен!

* * *

Куртовата поляна била ключ между Рила, Родопите и Доспат. Аз не смея да зная добре географията. Фердинанд I знаеше добре къде са и Цариград, и Охридското езеро, и Солун, и Серет, но поради неговите географически познания българският народ научи на свой ред къде е Версайл, къде е и Ньой. Зная само, че Куртова поляна действително е хубава. Висока и равна, заобиколена с борови гори, над които тънки сиви мъгли се спускат като копринени шалчета. Далечни простори се откриват от нея. Според легендата тук живеел древният родопски музикант Орфей. И били вълшебни нощите тука.

*Над стръмната тъмна пътека
ни гранка, ни лист се люлей.
С венец на косите, полека
пристъпя усмихнат Орфей.*

*Привеждат се борове с шепот,
през облак бледнее луна
и бързат крадливо и с трепет
и вълк, и плашлива сърна.*

*От урвата свлича се мечка
и горската котка пълзи,
пристъпват полечка, полечка
тревожните диви кози.*

*И всички затихват в замая
край горский велик музикант,
а бледният месец мечтае
сред свита звезди от брилянт.*

*Вълшебната флейта лелее
мистичната сънна гора,
докато се изток залее
от огненозлатна зора.*

*Разбягват се мечки, глигани
и вълци, и диви кози,
но вред, от възторзи проляни,
блестят по тревата сълзи.*

Магьосник музикант бил Орфей. Разплаквал и вълци, и мечки, и сърни, и глигани. Впрочем глиганите съвсем ги нямало. Аз забравих, че са били из вилите на Чамкория, в Лъджене, Варна и пр. на курорт. Или пък пишели уводни статии, настанени в редакцията на «Мир».

Сега на Куртово е съвсем другояче. Власите са построили своите дървени къщички със забъркани улички, през които те сподирят

десетки кучета. Цялото селище има нещо, взето сякаш от романите на Майн Рида. На широк кръг, насядали по турски, власите се разправят за дневните грижи. Забавно накичени, малки момиченца се търкалят по поляната. Момците играят своето влашко хоро, а спретнати девойки бързат към кладенеца.

— Миналата неделя краднаха от оная колиба мома. Щерьо нямаше коне и говеда, та баща ѝ не я даваше. И овци нямаше...

— И на този усамотен кът двете класи не се спогаждат. Нямаш ли коне и овце — не можеш мома да вземеш.

— Нищо, ако се влюбя в някоя от тези девойки, наистина трудно ще бъде — нямам ни овци, ни коне. Но все ще се нареди. Волове ще потърся в известния краварник, овци ще изведа от оранжевата парламентарна група, а колкото за коне — блоковият породист жребец г-н Маджаров ще има добрината да се изкачи дотука.

Вечер всичките кучета започват тревожни напеви.

Лаят от всеки ъгъл. Сякаш си бил на общоселско събрание и си взел думата против буржоазния булдог Пастухов.

Под дебелите влашки вълненици все пак е порядъчно студено. Вместо Орфей през цепнатините свиря мразовит вятър, блъска се по дъските и гората странно свиря.

«Фиу» — носи се нейният вой, приличен на шума от проливен дъжд.

Край огъня седят хазаите — седем-осем мъже. Има и гости. Всеки разправя как урсата, т.е. мечката, му изяла коня.

— Ех, една колиба имах! Дай двеста палъона — не я давам! Ама я изеде урсата.

— Ей, и аз имах един айгър. Дай 10 хиляди лева — не го давам. Ама го изеде урсата.

Такъв разговор слушахме до сутринта. Синкавите мъгли лежат вече твърде ниско. Спускаме се по дерето, сподирвани от общ кучешки лай.

— Ех, не можахме да свършим мисията си! — въздиша Йордан, слизайки в Долния Юндол, дето трудоваците изпитват «благодатните оранжеви идеи».

— Даа, няма такива дебели дъски. Толкова дъскорезници минахме — нищо не подхожда.

И печално се връщаме — депутация от експерти, изпратени да търсят по-дебели дъски за мозъчните конструкции на някои наши министри.

«Червен смях», 4 юли 1923

ХЛЯБ И ЗРЕЛИЩА

От площадите на древния Рим, където робските тълпи тревожеха потъналите в разврат и доволство патриции с честия си вик „хляб и зрелища“, ехото се понесе и стигна до шумните улици на Ню Йорк и Лондон, на Берлин и Виена. Безчислени тълпи от безработни и бездомни заливат улиците и все по-страшно и по-страшно вдигат стиснатите си юмруци. През трясъка на трамваите и колите, през пищенето на автомобилите и железниците — като страшен вихър, като черен призрак витае този громък вик, вмъква се в празничните охолни зали, блъска се по витрините на големите магазини, налита гръмотевично из канторите и домовете на капиталистите и все по-често и по-заканително разкъсва тихата дрямка на златните божества.

Хляб!

Милиони уста отправят този огнен вик, милиони ръце се вдигат със закана.

И ако някога римските императори смятаха себе си достатъчно великодушни, за да подхвърлят по някой залък на тълпите — същите тези роби, които им отплащаха с кръвта си по пясъчните арени, — днешните властелини смятат и това за много.

Не, те не искат да дадат хляб на гладуващите, но затова пък най-усърдно се грижат за общонародните зрелища. Нима бедните тълпи са недоволни от всесветската арена на войната, където топлата кръв още дими? Нима недостатъчно зрелище бяха пожарищата на градовете, безинтересна панорама — милионите черни кръстове по бойните полета?... Зрелища? Не!

— Хляб! Само хляб!

Буржоазията пое отдавна грижата за зрелищата. Но и днес, когато гладните тълпи заливат улиците като разтопена лава, полицейските драматурзи са готови с новите си кървави пиеси.

— Хляб ли?... Заповядайте: на всеки ъгъл картечници, на всяка улица гора от щикове.

И трагедията почва.

— Ръцете доле, тури ножа в ножницата — крещят старите суфльори към разбунения роб.

И картечниците почват своя хор. Не! Буржоазията не се скъпи за зрелищата. Наистина, декорациите малко или повече се менят, но старата пиеса продължава. Берлинските улици още помнят пролога, увертюрата не е забравена в Рур и Саксония, завесата в Лондон и Ню Йорк вече е достатъчно дигната, смъртният диалог между фашисти и работници продължава из всички градове на Италия. А преди 10 дни, само преди 10 дни, по „Рингщрасе“ и пред парламента във Виена започна шумният увод към голямата драматична поема на гладните виенски маси. Този път виенските работници никак не са наклонни да слушат фалшивите режисьори от освиркания театър на Адлера.

— Хляб! Хляб!...

Пострада парламентът — суфльорската будка на господина Адлер, — пострадаха разкошните гнезда на борсовите октоподи, пострадаха хотелите, магазините и дебелите гърбове на виенските патрици.

И защо? Скъпотията била голяма, спекулацията — безобразна, животът — тежък! Нима на буржоазията не е тежко — малко ли й тежат големите благоутробия и пълните джобове? В какво е виновен някой си хер Франц или фон Майер, който до 10 часа сутрин мирно и тихо си спи, до 11 часа чете библията, а в 12 прочита борсовия бюлетин и телеграфира: „Кроната е твърде ниска. Да закупя ли още десетина милиона?“...

„Хляб и зрелища“ — някога. „Зрелища за хляб“ — сега!... Наистина, виенското зрелище никак не се харесва нито на господата буржоазните зрители, нито на г-да социалдемократическите суфльори. Те крещят: „Спуснете завесата! Пиесата не е издържана в художествено отношение!“

Напразно обаче те дърпат въжетата. Завесата е здраво дигната както във Виена, така и по целия свят. Тя няма да падне, защото на сцената стои измъченият, кървав и настръхнал трагик — пролетариатът, — ритнал вече суфльорската будка и готов сам, единствен да изиграе последното действие на великата житейска пиеса — действие съвсем не по вкуса на старите буржоазни естети и критици.

РОЖДЕСТВО

Не е за пръв път! Точно 1922 пъти се ражда Спасителят, а спасение няма. Но все пак ражданието му ще бъде посрещнато със старите обичайни тържества.

И между другото — коледни дървета за деца и възрастни. Както винаги, елхата ще бъде окичена със захарни и тенекиени играчки. Човечеството тъй много обича играчките: на малките — тенекиени войници, сабли и топчета, на големите — тежки стоманени мортири, броненосци, гранати със задушливи газове... и нови данъци.

А старите баби, къде край топлата камина, къде край изпотрошения прозорец, ще разправят на внучетата си обикновената приказка: „Тогава царувал лошият и страшен цар Ирод, който заповядал да избият 14 хиляди младенци...“

И големите детски очи ще се разтварят с любопитство и ужас: „Много лош цар бил Ирод! Толкова невинни деца погубил!“

— А сега, бабо, царете избиват ли 14 хиляди младенци?

Разбира се, старата бабичка ще намести очилата си и ще поклати отрицателно глава:

— Сегашните царе не са такива!...

А кривоустата старуха — буржоазията, — заключена в отоплената си стая, ще разправя през ключалката на одърпаните деца, които тъй настойчиво ще удрят по вратата:

— Почакайте, деца! Аз ще ви дам и топли дрехи, и кравайчета, и орехи.

Но децата отдавна са престанали да играят на орехи:

— Отвори, стара вещице!

Напразно старата скъперница ще разказва своите изтъркани басни и приказки. Безполезно ще им открива великата истина: „Блаженни нищи духом, яко техно царствие небесно.“ Децата вече са по-мъдри от нея и великодушно ще ѝ отстъпят небесното царство, като я лишат от земното. И ще я лишат, защото царството на старите е изпризрачните градини на оня свят...

А друга една свекърва — жълтоликата вестникарска бабичка — ще погледне смирено към небето и ще зашепне своите молитви: „Дано с това Рождество Христово се роди братската любов и световният мир, и ред... и спокойствие. Дано Вашингтонската конференция, дано комисиите по репарациите, дано държавите победителки... Дано!...“

А камбанният звън ще блика под беззвездното небе и немощен ще се разтапя в черните пазви на зимната нощ. Немощен и глух, защото и душите са глухи към раждането на този Спасител, който почти 2000 години живее разпънат и подигран по евангелията и иконите.

Витлеемската звезда отдавна е залязла зад хребета на вековете. Само зловеща и кървава стърчи новата Голгота и на нея разпънати милионите малки братя на Христа, които чакат новия месия.

И ще дойде той!

Безполезно Ирод изби 14 милиона по бойните полета. Напразно Юда потрива злорадно ръцете си. Всуе фарисеите още сега крещат: „Разпни го!“

Той ще дойде. И ще снесе от кръстовете милионите си братя, ще изгони търговците и фарисеите, ще подкрепи унижените и оскърбените. Защото той ще бъде не бледоликият кротък назаретянин, който шепне: „Ударят ли те по дясната страна, обърни си лявата!“ Ще се роди огненият бунтовник, съчетал в себе си гнева, любовта и стихийната мощ на цялото измъчено човечество — Спасителят, който ще прогърми:

„Ще разруша този храм и в три дни ще издигна нов!“

ЛЕВСКИ

Срещу дебелите стени на робството, градени с векове, не е достатъчен само един вихрен удар. Непрекъсната енергия, упорита работа и вседневни щурмове — и тогава пред нас не може да устои най-здравата крепост на тираните.

Малцина са борците, които неуморно могат да отправят своята духовна мощ върху подкопаната скала. Левски бе един от тях. Редом с бурния копнеж за свобода в него имаше и отмереното спокойствие на вечно бдящия борец. И от село на село, от град на град вървеше той и сплиташе огнената мрежа на бунта, в която да бъде уловено и обезсилено чудовището на тиранията. От дом на дом, от кръстопът на кръстопът спираше той и хвърляше светлите семена на свободата — пламтящи искри от сърцето си. И в черната нощ на робството и отчаянието като рубинени звезди пламваха революционните комитети. Из сбутаните селца на Балкана, из полетата на Северна България, в Тракия, чак до Скопско отиваше той и зовеше народа към бунт. Апостол, истински апостол на свободата.

Весело, бледо лице, озарено от лъчите на пламтяща душа. Синкави очи, горящи в мисли и напрежения. И ведно със звънките песни на бодрия веселяк като тътен на вулкан се носи тежкият, бурен зов на вожда, който зове задрямалите войници за утрешния бой. В задимените кафенета на малките занаятчийски градчета, прихлупените балкански колиби, по седенки и читалища — навред гърми неговото слово. Навред отворени обятия, навред предателски очи и низамски потери.

Пред смаяните очи на своите приятели той върви непоколебим до зиналата уста на гибелта. Всеки миг — опасност, всяка стъпка — риск. Но Апостолът има велика смелост.

В Цариград той е търговец на коприна, в Ловеч е калугер и просяк. В Сопот полицията залавя палтото му ведно с някои книжа и обръща камъните, за да го намери, а в същото това време по стръмния Шипченски проход бързат трима души: старец и две калугерки. Под

смирената калугерска дреха гори бунтовното сърце на Левски. Другата калугерка е леля му Христина.

В Никопол Левски е прегърбен, с превързана глава слуга. От Карлово за Пловдив той спокойно язди редом с потерята на хаджи Исмаил, която току-що е претърсила цялото Карлово заради този неуловим фантом. И ведно със смелостта в сърцето му цъфти благородно презрение и спокойствие.

В учителската стая в Сопот има комитетско тайно събрание.

Неочаквано една полицейска хрътка се вмъква, за да шпионира. Шепот и трепет между всички присъстващи.

— Вън, подлец! Аз съм Левски! Иди ме предай на полицията.

Плесница еква в стаята и предателят се измъква, смазан от нечуваната смелост...

И все тъй самоотвержен и горд, спокоен и неуморим, върви Апостолът и пръска в черните бразди на робските души своите живи огнени семена. Пред старци и младежи, пред учени и прости, пред селяни и граждани — навред разлиства той великата книга на революцията, революция, която няма за цел да освободи народа само от властта на султана. „Не ни трябва нов султан, а човешка свобода и равенство...“

Бедните знаят какво иска Левски, но и чорбаджиите знаят, че този „чапкънин“ съвсем не е техен приятел. Като турски ходжа се промъква Левски с една четица от 15 души при хаджи Мустафа в село Асакърово и с револвер в ръка напомня на бея да не мъчи селяните. Като български поп — при чорбаджи Стефан в Търново, за да му посочи стоманеното острие на камата си.

Няма предел неговата смелост, няма удар, който да съкруши неговата воля и твърдост. И когато, предаден, ранен и изправен пред съда в софийския конак, Левски вижда книжа и портрети, когато узнава предателството, той все пак остава хладен като гранит.

„Аз съм Левски, аз върших всичко, по моя заповед бяха политическите убийства. Никого от тези не познавам...“

На 22 февр. 1873 год. край софийските казарми се тълпеше любопитен народ. В зимния предутрен здрач се мяркаше черният силует на бесилката. Студеният вятър свиреше в комините, провираше се през тълпата и поклащаше въжето. Ето колата. Турци, селяни, цигани — всички очакват любопитното зрелище. Жените и децата се

приповдигат на пръсти. Но от колата измъкват полумъртъв човек. Левски, неуморимият бунтовник, гордият апостол на свободата, не пожела да достави със смъртта си удоволствие на властниците. В тъмната февруарска нощ той жестоко разби главата си в дебелите хладни стени на затвора — сякаш те бяха същите стени на грамадния затвор, който цял живот той руши, сякаш това бяха железните пръчки на клетката, върху които настръхнал се удряше затворен, обезкрилен орел...

ТРУДЪТ

— Аз съм цар на живота!... И преди да се всели духовният живот в човека, аз живеех. И нямаше — и няма предели моето велико царство, което наричат битие.

Аз съм непобедимият цар и днес, и в миналото; властителят съм аз.

И винаги моят стремеж беше — да побеждавам под моя скиптър все нови царства.

Но днес седя аз, прикован на скалата — гледам живота в моите предобития.

И вслушвам се, и чувам глухия ропот на гнева и разплатата, които се надигат... И виждам ледените талази на житейския океан.

Разрастват се те в буря — в стихийни вълни, — заличават с огнен мъстителен пламък „железата“, що ме обхващат! И борба на живот и смърт захваща в морето житейско за моя престол.

Седя аз на този престол и милиони роби се гърчат край мене, но не могат да ме освободят, за да им дам щастие — да им даря живот...

Аз царувам по всички кътища на земята. И в океана на времената, в своите походи аз разтърсвах най-мощните владетели и техните царства!...

Захвърлих аз и „бога“ в своите крака!... И всички кумири, нему що служеха, запращах в лоното на забвението, защото няма власт, по-силна от моята! Няма по-необходима мощ от моята, с която отхраням света.

Само аз извърших всичко досега сторено!... Разрязах с огнения меч на мисълта безкрайните океани и съединих моите царства с хиляди кораби...

Аз пробих хълмове и балкани със своите стрели и свързах равнини и долини с огнени колесници — с милиони тренове!...

Аз освободих бога на светлината от ноктите на небесните молнии! Осветлих земята с хиляди потоци светлина и я кръстосах с милиарди жици, за да съобщавам волята си по цялата земя само в един миг...

Аз отнех ангелските криле от Божиите плещи и ги прикачих на обгорелите си мишци, за да летя над планини и морета по цялата земя...

Аз прокопах земята до огнената ѝ среда — до сърцето чак — и рових неговия пламък на черни парчета и го разпратих по всички кътища на земята, за да стопля страдащите в студ.

С огнени колесници аз поря плещите на майката земя и създавам храната, необходима за моите синове...

Аз подчиних всичко, което е мислимо да отстоява срещу ми! И майката природа, немощна и бледна, пъшка под моите смъртни удари... И моят син единствен, наречен живот, пред мене се прекланя.

... Но ето, след всичките мои борби и походи далечни яви се пред мене най-малката ми рожба и в ужас извика: „Властителю, Вседържателю, в опасност е твоето царство и твоят престол“.

И сепнат, видях аз, че съм прикован над скалата в безбрежния житейски океан, а край мене ехидно се кикоти и надсмива „Сатанаил“ — капиталът.

И видях как в скръб се потопи целият живот!... Слънчевите лъчи бяха престанали да стоплят този живот и той посърна...

Но аз, който съм водил толкова хилядолетни борби, трябва ли да бъда победен? Нима трябва да позволя на изчадия да ме умъртвят?... Не! Стократно „не“ обхвана мисълта ми и на моя зов се притече най-младата ми щерка, която възнеше в отчаяние по целия свят.

И тя, моята най-скъпа рожба, бе пламеннобледна кат пролетна роза, напоена с любов и младост.

И когато тя — моята най-чиста и млада дъщеря — премина през задръстения път на житието, носеща пламтящия факел на свободата, аз виждах как всичко старо ѝ се прекланяше и подчиняваше.

С десницата си тя разтърси света... И залюляха се хиляди палати и капиталът в тях... И пред смелия замах на дъщерята пролетарка се сгромолясаха долу в разрухата на мрака и смъртта.

А wśród трясъка и грохота и гърма останах аз единствен неподвижен!... Всред този страх и гняв, и буря само аз единствен можах да дам сили на мойта девойка — пролетарската класа, — сили и средства за нейния живот и този на нейното светло, сияйно бъдеще... Да! Само аз!... Аз... Аз непобедимият... Аз — царят на живота!... Аз — трудът!...

ПРАЗНИКЪТ НА ОГЪНЯ

На този свят всеки идва, за да донесе в душата си една звезда, поне една малка звездица. Но ти, многоглаво чудовище, препречило каменистия път, простряло жълтото си тяло нашироко, протегнало навред своите лигави пипала — ти стоиш все тъй безмилостно и страшно, все тъй грамадно и отвратително. Векове, дълги векове минават. Пролет цъфти на земята, небето се усмихва като сините очи на възрадвано дете, слънцето изплита своята тънка златиста паяжина и въздухът е напоен с аромата на хиляди цветя. А под твоята сянка е смърт, а под твоята сянка е кобна зимна нощ.

В зори по пътя, по стръмния път, тръгват те — безчислен възторжен поток: деца, юноши, старци и жени. В зори тръгват те и в зори още настава нощ — тежката ѝ сянка ги покрива със своята студена безплътна плащеница. И вървят в мрак. Ето младата стройна девица. Тя носи белите лилии на своята младост, одеждата ѝ леко се развява, златисти коси падат волно по мраморните рамена, а по устните ѝ цъфтят свежи полски макове. Към тебе идва тя и ти я срещаш — както може да я срещне студено, лигаво чудовище. Белите ѝ лилии са пръснати в калта, одеждата ѝ е одрипена и свежестта на нейните устни е отнета от твоята отровна целувка. Отнел ѝ всичко, каквото има, ти я тласваш в черната главоломна бездна. Ни писък, ни плач. Само някакъв тътен, някакъв грозен многогласен вой и писък на вълни — страшните вълни от кръв, сълзи и разтопено злато.

Ето юноша, който върви с твърди стъпки и изправено чело. В ръцете си той носи светилниците на своите мечти, на челото му гори сребристата звезда на мисълта. И той по този път, и той към тебе. Ни един лъч по челото му, ни една искра в ръцете му. Студените ти пипала го лишават от всичко. Под сухите, обгорели дъбове на самия бряг на черната бездна спира той. Не е юноша. Сребристи коси, сбръчкано лице и сълзи от безцветни очи.

— Проклятие! Нека пламъкът на всички светилници, които ти ми отне, да отбележат с огнени букви часа на твоята смърт!

Злобен, страшен кикот му отвърща, а бездната го зове: „Надоле!“.

Ето деца, в чиито очи горят сините пламъчета на невинността. Ето деца, чиито души са изплетени от звездни лъчи и пролетни химни. Как наивно, как леко пристъпят към тебе. И ти ги мамиш, и ти ги зовеш. Какво става от тях? Къде са сините пламъчета, къде е свежата хубост и слънчевата им доброта? Призраци. Печални, безпомощни сенки. Край тях реват полунощни вихри, под краката тътне злокобна бездна.

Многоглаво, многоръко чудовище! Твоята злоба е безкрайна, твоята жажда е вечна.

— Насам! Насам! Пътят е този! Вий трябва да дойдете!

И те идват при тебе: мъже, жени, деца и старци — пътят е този.

Векове, дълги векове, как си ти! Много звезди угаси, много светилници разби, много огън зарови в земята. И нощта става все по-черна и по-черна, ала ведно с нея все по-близо и по-близо отеква заканата на огъня. Тя боботи като подземен тътен, тя се вдига като пламтящо море. Денят на чудесата, празникът на огъня иде.

Многоглаво златно чудовище! Ти трепваш като хищник, съзрял насочената върху си пушка, ти трепваш като настъпена змия. Денят на огнените чудеса! Всичкият огън, всичките искрици, звезди, светилници се сливат в една грамадна огнена буря. Зигзагите на нейните мълнии целят оловното небе, страшният ѝ дъх се носи над земята и гръм отеква над пустините. Ще се спусне тя като грамадна пламтяща птица, ще те помете като вълна от разтопено желязо.

Многоглаво, многоръко чудовище! Векове, дълги векове стоиш кръз пътя на живота, душиш светлината, гасиш звездите и слънцата и само готвиш деня на чудесата, деня на огнените тържества!

И ще дойде той, защото над тая земя всеки е донесъл поне една звездица, поне един лъч.

ЗИДАРИ

Дойдоха те — мъже, жени, деца. Мъжете със запретнати ръкави и обгорели лица, жените със стиснати устни, децата, открили възторжени ясни очи.

В теменужния утринен полумрак пристъпиха с чукове, лопати, лостове и триони...

— Тука! Тука! Удрете! Това са стените на затвора, черните попукани стени.

Гора от железни ръце се залюля край грамадната черна сграда. Звъннаха тежки удари и звукът злокобно проехтя в полумрака. От покрива, из пукнатините на стените блеснаха уплашени светли очи и в миг с крясък изхвъркнаха ято нощни птици.

— Удрете! Нека не остане камък върху камък — гърмеше тежък старчески бас.

— От основите, от основите! — заканваше се бледолика висока жена, махайки гневно лопатата.

— Проклето мрачно здание! На прах, на прах ще те направим ние! — звънливо крещеше малко синеоко момче.

И ударите следваха непрестанни, безпощадни и смели. Ту единични, ту залпови, те люлееха черната сграда, пълнеха с грохот въздуха и сред облачета жълтеникав прах отронваха камък след камък.

От всички страни като непристъпен пристъп на морски вълни следваха ударите. От всички страни с бързи крачки притичваха нови зидари. Нови лостове, чукове и търнокопи заиграха и тяхната желязна песен се преплиташе с тежкото задавено хъркане на черното здание. Пред самия вход, пред тежките сиви колони от мрамор тъмнокос юноша коленичи:

— Дайте динамит!

Блеснаха огнени езици; облак гълъбов дим, и една от сивите, обрасли в мъх колони се залюля и с трясък се изтърколиха гранитните ѝ късове.

— Другари! Другата! Другата! Подред!

А отвред чуковете, кирките и лопатите вършеха своето смъртно дело. Парчета мазилка, камък след камък, тухла подир тухла се отронваха неспирно. Група мъже се покачиха на стените и върху покрива се мярнаха тъмни силуети.

— Отвред, отвред удрете!

Загърмяха удари отдолу и отгоре.

— Пазете се вие там! — крещеше белобрад грамаден старец, вперил очи в покрива. Но думите отидоха нахалост. Горе се залюля някаква греда, рукна дъжд от камъни, керемиди и вар и с вик, разперили ръце, полетяха надолу няколко от работниците. Разкъсаните им трупове, окървавени и непознаваеми, изтеглиха встрани. В същия миг нагоре полазиха други мъже. И загърмяха нови смели удари.

* * *

Ден и нощ на работа. Ден и нощ все по-дръзко и помощно следват ударите върху огромното каменно чудовище.

— О, то никога няма да падне! — хвърля някой в отчаяние чука.

— О, то непременно ще падне! Ще рухне! — отговарят другите.

Ден и нощ гърми страшната песен на рушението. Юноши събориха гранитните колони, старци пробиха една от стените. А минава знойно лято, есента надвисва сива и печална. По планините бродят скитници мъгли, въздухът е напоен с хладна влага и жерави като дълги вериги отлитат далече. Но работата не спира. Есента целува с кървави устни цветята и ведно с жълто-алените листа се ронят и камъните на черния затвор.

— Още малко, другари, още малко!

В работа минава зимата, в работа минават много зими и пролети... И ето бурна мрачна нощ. Като грамадни черни коне бягат тежки облаци по небето. Над тях мълнията плющи огнени камшици. Грозно стене вятърът през пукнатините на черния затвор.

— По-смело, другари, по-смело!

Ведно с бурята гърми железен хор от чукове, лостове, лопати и кирки. Някаква тежка въздишка бликва из стените на старата сграда, понася се из нощта и стихва далече.

— Падаа! — отеква звънкият глас на синеокото дете.

В тежки тръпки, залюляна, разкъсана, старата сграда се наклонява, стените се разделят и с гръм и грохот сред облаци дим и прах рухва черното каменно чудовище. Многохиляден тържествуващ вик се понася над руините, отеква надалече и сякаш раздира мрачния небесен покрив. Вълни слънчева светлина бликват над земята, пръскат се на розовоянтарен прах и заливат с блясък възторжените лица.

А из тълпите с твърди смели крачки пристъпва широкоплещест мургаволик юноша. Десницата му крепко стиска тежкия стоманен чук, а в лявата ръка сребрее се букет от първите свежи кокичета. Със спокойни светли очи той поглежда небето. Обградени от слънчев пламък, облаците се носят като подплашени коне със запалени гривни. В миг той свежда поглед на земята... Черните руини на рухналата сграда струят облачета прах и дим... Той оглежда развалините, оглежда хилядите си другари, хвърля върху тях снежните кокичета и махва ръка:

— Другари, да почнем, да почнем новото!
«Работнически вестник», 5 август 1922

БОСОНОГИТЕ ДЕЦА

Привечер е. Бавно, дебнешком сякаш, се спускат лилави сенки над града. Огромният слънчев кръг догаря в потоци злато и алена кръв. Като мъртва сива змия лежи шосето сред стихнали поля. И ето босоногите. Три, четири, шест. Впрегнати в мънички колички, натоварени с дърва и съчки, те опъваха мускулите на своите млади тела. Фуражка с отпрани козирка, черни кръпки на сивите панталони, а жилите им изпънати като корабни въжета. Пот струят челата. А градът е тъй далече. Малки роби, впрегнати в ярема на своята беднота, деца, в чиито очи гори тихата скръб на старци. Далече е градът! Далече. Край вас ще отминат още много доволници, край вас ще профучат автомобилите на тези, които нивга в живота си не са пили горчивата чаша на мизерията — те, зарад които е вашата мъка.

Какво знаят те? В ресторантите на Чамкория свирят оркестрите, във вилите е тъй уютно и безгрижно. Черната сянка на глада не протяга там ръце. Не сплита лепкавите мрежи Грижата. Какво знаят те?

— Мамо, защо са се впрегнали тези деца? — пита невръстният доволник от автомобила.

— Носят дърва за зимата.

— А не им ли тежи?

— Не, маминото, те са свикнали.

Босоногите спират с тежка въздишка, стрелват искрящ омраза поглед и пак повличат количките си. Трийт с ръка изпотени чела, изпъват жилите на почернелите си вратове и пристъпят. Облаци прах ги заливат, прах, сив и задушен като живота. А върху втората количка отгоре на дървата седи малка помагачка — синеоко сестриче. Кръв, тъмночервена ивица кръв, е засъхнала по крачето му. Но то поглежда небето, поглежда полето и се усмихва. Кому се усмихваш, малка златокоса робиньо? На мъката?...

На своята белоснежна детска душа се усмихваш ти. Твоята младост гледа с меки, кадифени очи. Но утре? Утре сивият поток на живота ще повлече и твоята младост, и твоята усмивка. И повлякла

количката, изпотена, изпрашена, видяла тук черна мъка, там празнота и вечно охолство, ти не се усмихваш вече. По детското чело ще легнат сенки, влажните очи ще заискрят омраза и редом със своите одрипани братя ти ще свиеш своите малки, черни, изподраскани юмручета:

— Два свята, единият е излишен!

„СМЕЛО, ТОВАРИЩИ!“^[1]

Има песни, чрез които диша бурята. Има песни, в които гърми ритъма на Новото, в които гори вярата във Великото.

„Смело, товарищи!“^[2]

Като грамадна вълна от сила, пламък, музика и красота идат тези думи. Затвори очите и ще видиш море. Безбрежно, настръхнало море. Волни, сребропенни вълни, понесени в могъщ пристъп, идат шеметни. Гърми тяхната закана, бушува тяхната стихия. Силни устремени срещу черните брегове.

„Смело, товарищи!“

Това е огненият химн на робите, това е тропотът на милиони нозе, това е гора от вдигнати ръце. Пянт изтерзаните, пянт окованите, пянт железните милиони на труда.

„Смело, товарищи!“

По сивите стени на стария свят не остана нищо велико, нищо свято, нищо, което да плени сърцата, да освежи душите. Там клокочат зловещите потоци от кръв сълзи, вият вихри от злоба и омраза, дълги сенки хвърлят жълтите пирамиди от черепи. А над тях, а под тях люлеят се вълни от дрезгав демонски смях — смехът на златното чудовище.

Но като тътен на лятна буря, но като потоци от огнена лава, стремителни като ураган, светкавични и страхотни, идат думите на новия свят. Желязна песен на железни милиони:

„Смело, товарищи!“

Ти, среброкоси старче, ти, поругана сестро, ти, изстрадали бледолики другарю, ти, малко мое братче, което гледаш с големи, насълзени, яносини очи — вий, всички вий — чуйте: буря иде! Огненият дъх на милиони изстрадали гърди, тежките стъпки на червените легиони, лесове от вдигнати в закана ръце — носят буря! Неотразима, непоколебима, мълнелика буря иде!

Смело, товарищи! Те бяха — ние сме!

[1] Стихотворението в проза „Смело, товарищи!“ е написано през август 1922 г. в с. Радуил, Самоковско, когато Смирненски пише „В скиталчество“, „Пожар в Рила“ и „Босоногите деца“. Поводът за възникването му е една беседа с група ентузиазирани радуилски младежи. По сведения на Женья Дюстабанова произведението е имало първоначална редакция, написана под непосредствените чувства и впечатления, която била по-сполучлива, но поетът изгубил ръкописа. Възстановявайки по памет творбата, той не е успял да постигне първоначалната непосредствено, поради което много скърбял за изгубения ръкопис.

(вж. Н. Измирлиева. Христо Смирненски. Летопис за живота и творчеството му. София, 1961. — с. 140) ↑

[2] „Смело товарищи!“ — известна революционна песен, написана от руския поет и революционер Л. П. Радин (1860–1990) през ноември 1896 г. в навечерието на железничарската стачка. ↑

ХРИСТОС

Ходеше бос, със спуснати до рамене коси, с тънко восъчно лице и очи, отразили чистата синева на южното небе. Сред златокъдрите ниви, поръсени със зелени макове и метличини, той гледаше тихия широк простор и душата му бе тиха:

— Бъдете като птиците небесни! Бъдете чисти и добри!

Край спокойните езерни води, в слънчевата пладния из ерусалимските улици, под тежките сводове на храма, от кръста на Голгота — той мислеше: за добротата, за любовта, за братството между малките му братя.

Двадесет века оттогава. Милиони произнасят неговото име, а нито един негов брат. Хиляди със сълзи на очи си спомнят кръстните мъки на Назаретянина, а нито един не иска да си спомни: колко души зарад мен висят на кръста на мизерията? Кого от малките му братя съм напоил и нахранил?

Той каза много притчи за богатите и фарисеите, но не смогна да каже как фарисеите ще разправят някога притчата му за фарисеина и митаря. А ето в черква под трептящата светлина на вощениците, през дима и молитвения шепот се изправя едрата охранена фигура на един от Христовите „приемници“. Вероятно Исус не е предполагал кои ще бъдат неговите помазани приемници, „светите“ разпространители на Христовото слово. Иначе той би казал:

„По-лесно владика ще мине през иглени уши, отколкото митрополит в рая“.

Разбира се, предсказанието щеше да бъде писано на някоя от страниците на евангелието, обаче все пак владиците щяха да си бъдат в земния рай — „царствие божие“. Натруфен с кадифени златошити одежди, светият митрополит набожно поглежда жените и проточва глас:

— Исус ходеше бос и казваше: който има две ризи, да даде едната на бедния.

Брилянтен пръстен блести върху пръста на проповедника, а сребърното Христово разпятие виси над олтара и сякаш въздъхва с

тежка, окъпана в сълзи въздишка. Един крупен търговец отива близко край олтара и се обръща негласно към разпятието:

— Е? Едно време ти изгони търговците от храма, а тебе те изгониха от земята търговците с храма. Изгони ме сега, о, разпънатий голтако! Изгони мен и моите братя!... А на кръста ти даже се разкая: „Прости им, Господи“. Господ ни опрости, т.е. направи ни простаци, за да те разпънем наново, ако някога грешният ти крак стъпи пак на земята.

Дълготърпеливият Христос не вдигна даже поглед. Един от тия, които го прободоха в ребрата, един генерал с червена яка и червени лампази — кръвта на Исуса и малките му братя, — се покланя и той. Сабята му извънтява, за да напомни, че на нея пише: „С нами Бог“. Христос и това претърпява. Той всичко претърпява: и поклоните на фарисеите, и прославата на тия, които викаха „разпни го“, и целувката на Юда, който опитва с устните си: не е ли живо това тяло, за да го продаде пак?

Едно малко, с миндални очи момиченце, гледа разпятието и пита:

— Мамо, Христос толкова ли беше лош, та остави да го разпънат?

Но дебелията, почтена и многоумна майка заедно с още една христорлюбива дама навеждат се набожно и дълбоко към стоящата пред тях дрипава женица, изправят се и се споглеждат:

— Видя ли я! Дошла в черква със скъсани чорапи!

А голият, босият, прикованият Христос мълчи и сякаш все повече и повече навежда глава.

II

МОНОЛОГЪТ НА ЕДНО СОФИЙСКО ХАМСУНЧЕ

Дяволите да вземат тази хазайка! Изпъди ме. Впрочем, простотия, господо! Да! И тъй, изпъдиха ме! Но, моля ви се, не съжالياвайте! Аз не искам да ме съжالياват. Не! Аз съм горд! Дръжте си съжаленията! Вий може би ще помислите, че са ме пуснали от прозореца... или набъхтали пак. Не е вярно! Веднъж е Великден... Впрочем тогава аз не се ударих. То беше миналия месец. Сега хазаинът твърде вежливо ми каза да благоволя да напусна неговия дом. Истина, той ме хвана за яката, но от обич, от страх да не се плъзна по леда... Следователно, аз напуснах квартирата си... Но да не мислите, че аз съм направил някое непростимо дело, напр. (както лани) да набия някого или да счупя нещо. Не. Аз съм невинен. Крив е снегът. Да, снегът. Вярно, че хазаинът беше малко нервозен и аз като пеех, псуваше, но хазайката и децата спокойно спяха. И може би сънуваха ангели, понеже хубавото пеене и свирене... Впрочем вий няма да ме разберете. Но да ви докажа, че снегът е крив! Та слушайте. Седя и пиша стихотворение. Бях направил първия куплет. Той почваше: Илайяли, Илайяли, кучета се разлаяли, всички хора са заспали, аз за твоите устни али, сякаш, душке, са корали и пр. Всеки куплет беше осмостихов и все на „яли и али“. Та седя и пиша. По едно време гледам Виктория. Впрочем, всички ѝ викат Цвета, но аз си я наричам Виктория. Тя живее срещу нас и често ми се усмихва. Отивам да я видя от прозореца и гледам (о, щастие!) — сняг. Значи, още една рима: „Илайяли, Илайяли, всички покриви са бяли“. И тъй, виждам сняг. Аз съм възхитен. Скачам, пея, викам. Влиза слугинята и ми казва да не викам, понеже хазаинът имал гости. „Нимфо, отговарям аз, виж природата надяна бяла пак премяна. Ела дружно, плътно прегърнати, да се радваме на белите мушици!“ Тя изплези език! Простотия! Тъй отговаря тя! Аз веднъж, господо, я видях да плюва на главата на едно чираче, което ѝ свиреше серенада с една тенекиена жабичка. Онези, дето правят так-так-так. Той ѝ свири, тя пък го плюва. Шопска идилия! Тя си отиде, но дойде хазаинът с един приличен на пуяк господин. „Млъкни!“ — казва той. „Хазаино, викам, вижте какъв бял сняг. Също

като 12-тях чували брашно, дето сте скрили в избата!“ — Я го гледай, той се черви и сърди. Пуякът пък се смее! Нищо, те си отиват. „Хазайке, хазайке, ела да видиш колко захар! Сега комитетът, ако не даде нищо!“ Хазайката тича от кухнята с нацапани ръце и назърта през прозореца! Как, госпожо? Аз ли се подигравам? Не, този сняг е съща захар! Даже прилича на пудрата, която завчера си купихте... Да, госпожо, то е пудра сякаш. Да. Може би и ангелите да се пудрят, та са така бели. Сигур горе има вятър и отнуса пудрата от лицето на ангелите и светиците. Но защо се сърдите? Кой, аз ли съм пиян? Какво искате да направя, за да ви докажа че не съм пиян? Например да се кача на масата или печката и да танцувам на един крак! Не, госпожо! Ето вижте. Аз се качвам на печката, но тя се катурва. Кюнците са бамбашка една музика, падат. От тях излизат облаци прах от сажди. Възхитително! Но, хазайке, защо се сърдите? Кюнците и без туй трябваше да се чистят.

Хазайката се гневи и ме удря с оцапаната си ръка. Хазайке, не се сърдете. Вий ставате тъй много грозна, въпреки че и иначе не сте хубава. А, ето и хазаина! Здравейте, старий велмож! Вий приличате на барон Кракра Пернишки не само по походката и кашлянето, но и по мазните си дрехи. Как, луд ли съм? Кой? Аз ли? Да си ида ли? Ох, мене ми е жал за вас, господин хазаине! Кой ще ви пее после? А? Добре, аз ще си ида. Но после няма вече кой да ви пее, няма!... Мене ми става много мъчно за всичко туй, едва ли не се разплаквам. Но пак прибирам спокойно куфарчето си, снимам от стената портретите на Ницше, Хамсун и пр. Прибирам няколкото си книжки и се готвя да си ида. „Извади обувката, казва хазаинът, аз ти ги дадох само за вчера!“ Вярно, те са негови. Заповядайте! Аз му ги връщам. „Вземете налъмите“ — казва хазайката. „Нищо, госпожо, аз ще си ида по чорапи. Сега има сняг и камъчетата не бодат... Сбогом!“ Аз се навеждам да целуна от благодарност всички, но хазаинът ме хваща за яката с думите „няма нужда“. И тъй, господа, аз с налъми отидох до дома на един мой колега — студент. Той е славен човек. Друг път ще ви разправя за него.

ХЛЯБ И ЗРЕЛИЩА

От площадите на древния Рим, където робските тълпи тревожеха потъналите в разврат и доволство патриции с честия си вик „хляб и зрелища“, ехото се понесе и стигна до шумните улици на Ню Йорк и Лондон, на Берлин и Виена. Безчислени тълпи от безработни и бездомни заливат улиците и все по-страшно и по-страшно вдигат стиснатите си юмруци. През трясъка на трамваите и колите, през пищенето на автомобилите и железниците — като страшен вихър, като черен призрак витае този громък вик, вмъква се в празничните охолни зали, блъска се по витрините на големите магазини, налита гръмотевично из канторите и домовете на капиталистите и все по-често и по-заканително разкъсва тихата дрямка на златните божества.

Хляб!

Милиони уста отправят този огнен вик, милиони ръце се вдигат със закана.

И ако някога римските императори смятаха себе си достатъчно великодушни, за да подхвърлят по някой залък на тълпите — същите тези роби, които им отплащаха с кръвта си по пясъчните арени, — днешните властелини смятат и това за много.

Не, те не искат да дадат хляб на гладуващите, но затова пък най-усърдно се грижат за общонародните зрелища. Нима бедните тълпи са недоволни от всесветската арена на войната, където топлата кръв още дими? Нима недостатъчно зрелище бяха пожарищата на градовете, безинтересна панорама — милионите черни кръстове по бойните полета?... Зрелища? Не!

— Хляб! Само хляб!

Буржоазията пое отдавна грижата за зрелищата. Но и днес, когато гладните тълпи заливат улиците като разтопена лава, полицейските драматурзи са готови с новите си кървави пиеси.

— Хляб ли?... Заповядайте: на всеки ъгъл картечници, на всяка улица гора от щикове.

И трагедията почва.

— Ръцете доле, тури ножа в ножницата — крещят старите суфльори към разбунения роб.

И картечниците почват своя хор. Не! Буржоазията не се скъпи за зрелищата. Наистина, декорациите малко или повече се менят, но старата пиеса продължава. Берлинските улици още помнят пролога, увертюрата не е забравена в Рур и Саксония, завесата в Лондон и Ню Йорк вече е достатъчно дигната, смъртният диалог между фашисти и работници продължава из всички градове на Италия. А преди 10 дни, само преди 10 дни, по „Рингщрасе“ и пред парламента във Виена започна шумният увод към голямата драматична поема на гладните виенски маси. Този път виенските работници никак не са наклонни да слушат фалшивите режисьори от освиркания театър на Адлера.

— Хляб! Хляб!...

Пострада парламентът — суфльорската будка на господина Адлер, — пострадаха разкошните гнезда на борсовите октоподи, пострадаха хотелите, магазините и дебелите гърбове на виенските патрици.

И защо? Скъпотията била голяма, спекулацията — безобразна, животът — тежък! Нима на буржоазията не е тежко — малко ли й тежат големите благоутробия и пълните джобове? В какво е виновен някой си хер Франц или фон Майер, който до 10 часа сутрин мирно и тихо си спи, до 11 часа чете библията, а в 12 прочита борсовия бюлетин и телеграфира: „Кроната е твърде ниска. Да закупя ли още десетина милиона?“...

„Хляб и зрелища“ — някога. „Зрелища за хляб“ — сега!... Наистина, виенското зрелище никак не се харесва нито на господата буржоазните зрители, нито на г-да социалдемократическите суфльори. Те крещят: „Спуснете завесата! Пиесата не е издържана в художествено отношение!“

Напразно обаче те дърпат въжетата. Завесата е здраво дигната както във Виена, така и по целия свят. Тя няма да падне, защото на сцената стои измъченият, кървав и настръхнал трагик — пролетариатът, — ритнал вече суфльорската будка и готов сам, единствен да изиграе последното действие на великата житейска пиеса — действие съвсем не по вкуса на старите буржоазни естети и критици.

НАСТРОЕНИЕ

Майски ден. Часът е 7 след пладне. Тротоарите на „Цар Освободител“ гъмжат. Столични пеперуди с ефирни роклички и ажурени съблазнителни чорапки летят насам-натам, събират се на купчинки, разправят си нещо, заливайки се със звънлив смях, и пак се пръсват да дирят ароматични и пълни с нектар цветове, защото сега е пролет, сега са пълни с нектар цветята и те могат до насита да смучат, да смучат... Срещу Военния клуб в обширната градина, свалили палтата си, учениците копаят рожката земя, бършат челата си, предполагайки че са изпотени и че всички гледат към тях. Не нарядко между тълпата се мяркат широките шапки и дълги коси на велики синове на майка България, чертаещи от ранно утро до късна нощ границите на скъпата родина с потоци... мастило. Пишете! Тъй викаха всички по едно време. И на, всички пишат! Пишат се великолепни романи в „Художествена седмица“ — „Гъркини куртизанки“, „Дяволски дупки“, трогателни стихове в „Литературно ехо“, сборки за войната, описващи кървава бран, барабанен огън, пожари до възбог, поляни, балкани, облени в кърви и прочее ужасии... гледани от под сянката на тила. Столичните ахтоподи, изстискали кръвта на хиляди семейства, чиито бащи и синове с мечове в ръка бранят отечеството — столичните алчни търговци, напълнили касите си и пеещи хвалебни песни на войната — едвам вървят. Тесняци и широки, бълващи барабанен огън срещу Благоева и Сакъзова, отчаяно махат ръце, искайки да дадат с туй по-голяма сила на своите думи. Стражари, подпрели се до телеграфните стълбове, прозяват се и чакат да мине някоя вакарелска Лорелай, за да ѝ подметнат някой лаф, че и те са хора и сърцата им се свиват при вида на толкоз щастливи двойки, минаващи край тях. Често мине и някой народен пастир, шепнейки молитви за здравето на някой си негов патрон хлебар, касапин или друга важна личност. Ето група волнокрили ученички чуруликат и приближават. В очите им се чете радост, че денят е тъй хубав, че утре са свободни и до насита ще могат да кръстосват алеите и да огласяват горичките със звънливите си песни. Те са тъй хубави! Стегнати в тънки фланели или

бели блузки, с ясно очертани форми, те минават гиздави, жизнерадостни и събуждат рой прищевки. Всичко е тъй хубаво! Такъв приятен аромат се носи от разцъфнали люляци! Толкоз прелестни, скъпи лица!... И с всичко туй да се простиш... Ех, младост! „Хей, другарю, хайде към «Дълбок зимник» да изпразним по някоя, че утре ни чакат чизми и бака!“ Аз се сепвам, обръщам се и тръгвам с другаря си.

Май... Пролет... Младост!

ГЮРО МИХАЙЛОВ ПЪТУВА

— Кой? Гюро Михайлов ли?

— Да не е мистер Гюро?

— Същият!

Наистина пред мене на 20—30 крачки стоеше Гюро Михайлов. Гюро е едър, 30—35-годишен мъжага от Радомирско Той има нос като Кирил Христов, мустаци като Вилхелм II и коса като бакенбардите на Тодор Тодоров. Очите му в нормално състояние са жълтозеленикави, но въпреки че мастиката е бяла, те най-често благодарение на нея взимат ясночервен цвят — или, както се изразява самичък Г. Михайлов, правят „червена революция“. Разбира се, мистер Гюро не е от простите. Той е свършил II отделение на село и „като видял, че даскалицата не знае повече от него, решил да се самообразува“. Поради това той се е занимавал с фабрично производство на най-фина боза, а на 23-та си година станал стражар. Благодарение на няколкогодишната си полицейска служба на гърба си има дълбоки резки от електрическите стълбове и не може да срещне куче, без да го ритне. След това той е следвал индустриална химия при един калайджия, бил е един от най-първите (винаги най-първо до него се допитвали посетителите) в английската легация, където научил 4 неща: мистер, футбол, бокс и суфражетка. Първата дума той прикачва към почтеното си име, втората определя вида на комплиментите спрямо покойната му съпруга — мисис Даца, — третата е източник на червенината в очите му, а четвъртата го е накарала да мрази равноправките, защото много ясно е, че „суфражетките искат да се наместват на държавната софра“.

По вероизповедание г. Михайлов е българин от радомирска народност. Употребява всички питиета с изключение на водата и шампанското. За най-голям философ признава Ал. Стамболийски, понякога и Пушкин; парфюмира се с чесън и праз, чете само Настрадаин Ходжа и „Държавен вестник“, обаче винаги си купува „Землед. знаме“. Има връзки с вратарите на всички легации, поради което не е изключена възможността да си подаде кандидатурата за

пълномощник в мирната конференция. Въпреки че умира за Стамболийски, никак не осъжда Радославовата политика, тъй като през войната брат му Грую беше пристав в окупираните области, от когото има „много светли спомени“. Вечен опозиционер на „неправдите на световната несправедливост“. Прочел е една червена „брожура за Ангелс и Крал Марс...“

— Я го гледай!! Добър ден, господин Гюро! Мистер Гюро най-вежливо се покланя, при което главата му тъй троснато се навежда, сякаш някой е сложил някаква тежест на косматия си юмрук върху симпатичната му шия.

— За къде, ваша милост? Аз отивам за Мездра.

— И аз нататък!

Господин Михайлов е възхитен, че ще може да ми услужи с другарството си из пътя, но е много учуден как така да пътувам само с един куфар, когато мистер Гюро е взел половин кола „инструменти“: дисаги, нещо като куфар, който повече прилича на шейна, 2 „чувалчета“, едно сандъче колкото едно походно креватче, газено тенеке, бохча, една дамаджана и един ямурлук. Той най-тържествено ми заявява, че мога да взема за из пътя едно от чувалчетата. Хем да го нося, хем да седя на него.

— Защото е препълнено и ще трябва да пътувам в коридора — обяснява мистер Гюро.

Извинявам се, че не мога да си услужа с чувалето му, тъй като ръката ми е контузена от тежък снаряд.

— Божем не ходихме на война, ама на, и ти си конфузен като мене! Ех, нищо, сам ще си занеса багажа. Бързай сега да не изпуснем локомотива!

Михайлов се запретва да вдигне „инструментите“ си. След дълги усилия той успява да вдигне само половината от тях и се запътва към един от натъпканите вагони.

— Няма там място — викам подире му. Гюро полека се извъръца, намига ми и ухилен мърмори:

— Има, има... ела да видиш...

— Варда! Багаж за италиански офицери, варда! Не се блъскай! Варда!

Неколцина попържат, неколцина се поизместят и ние с „италианския“ багаж се вмъкваме в коридора, където г. Михайлов

стоварва товара си. Протести. Заприщан бил коридорът.

— Помагайте тогава, помагайте да настаним багажа, за да се освободи пътят... — кряска ядосан Гюро.

След като наместя багажа, Гюро Михайлов скача из прозореца и подир няколко минути се завръща по същия начин.

— Ха, братушка, подавай сега... Те така, голубчик! Ничево!

Поглеждам навън. Един братушка подава „чувалетата“ на „италияните“. Както и да е, Гюро се настанява, обаче положението му никак не е завидно, той е като в преса. Аз го поглеждам и съжалително се усмихвам. Г. Михайлов клати глава, сякаш иска да ми каже:

„Гледай си работата, аз ей сегинка ще се наредя!“

Минават 2—3 минути и мистър Гюро почва да се чеше по гърба... После вади нещо и го смачква. После завира ръката си в пазвата и пак вади нещо:

— Ех, че са се размножили тия гадинки — мърмори той. — Когато българинът хване въшка, убива я, турчинът я пуска да лази, сърбинът я хвърля, гъркът я гори с кибрит — интимно обяснява той на съседа си. Последният прави кисела гримаса и излиза вън. — Нали бях пленник, позавъдих си коджа дамазлък — обръща се той към другия си съсед, доста възрастен гимназист, който също тъй демонстративно става и отива в коридора. — Поосвободихме се! — хили се Гюро. — Така се лъжат баламите! Колкото за чистота, аз съм неоспорим! Такова... въшка не съм виждал, колкото за бълхи ... пардон.

Стеснилите се пътници от нашето купе въздъхват с облекчение, като узнават, че това беше само една хитра маневра от страна на г. Гюро.

— Поразслабихме фланговете — тържествено се обръща той към мене. — Ако не хитруваш, без да губиш време, изкопай си гроб и легни — продължава той. — Ето така, когато бях войник, все си намирах хубаво място. Закъснея ли, аз не се качвах да мръзна на покрива, ами хоп — вмъкна се у клозето и чакам. Мине час, два, три... аз се любувам на природата и си пея, Ето ти го най-сетне довтаса някой. „Ангаже!“ — обаждам се аз. „Е, че като е ангаже, оти пееш... театро ли е там?“ „Абе ей, аз съм арестуван тук!“... „Море я излизай, че немам време...“ „Какво ще излезна, тук си е моето място!“ „А бе я излизай!“ „Къде по дяволите ще ида?“ — търпя аз отвътре... „Излез!“ „Ангаже!“ „А бе ангаже, не ангаже, не се майтапи, не отбираш ли ти

човещина?“ „Разбирам бе, братко, ама къде да ида, като излезна?“ „Че на моето място, там у второто купе!...“

Настанявам се на неговото място и нека той да ме дигне после...

Мистер Гюро Михайлов смигна пак многозначително.

ФУРАЖКАТА СКИЦА ИЗ ВОЙНАТА

Ярко априлско слънце добродушно се усмихва измежду разпокъсаните космати облаци. В селото е тихо. Твърде отдавна, пропъдени от громкия оркестър на войната, мирните му жители са плъпнали далеч от родния си кът, където Марс бе побил своите черни паметници. Селото е полуразрушено от тежките снаряди на английската артилерия и рядко, твърде рядко, се мяркат бели къщици сред черните развалини на своите сестри. По прозорците не се мярка цяло стъкло, вратите, откряхнати и изпочупени и цялата къщица мяза на череп, изгнил череп, готов всеки миг да се обърне на прах, в който вместо очи зяят черни мълчаливи дупки.

Бае Вучко е нагласил казаните и чорбата весело клокочи. Под нейната приспивателна мелодия едрият кашавар унася се в блян, свиден блян, който като хирургически щипци чевърка в гърдите му. Седнал на дънера на повален бряст, той се припича на слънце, суче рунтави мустаци, прозява се и юнашки протяга заголените си до лактите космати мазни ръце. Двамата му помощници Пуно и Пешо разгръщат някакъв брой от „В. известия“, изпоцапан като престилките им от дългото си странствуване из фуражки, пояси, пазви и джобове, и разпалено „бистрят мътната“.

— „Цър-цър-цър“ — цвърти червеногушо врабче на сливата и кара Вучковото сърце да се топи в някаква сладостна мъка.

— „Цър-цър-цър“ — цвърти някакво друго дяволско пиле в гърдите му и къса по парченце, по парченце от сърцето и дробовете му.

„Пляк-пляк-пляк“ — пригласят кипящите казани.

„Пляк-пляк-пляк“ — клокочи някакъв горещ поток в бае Вучко...

„... Ех, времето — време. Въздухът — с хляб да го ручаш, слънцето — да ти е мило и драго да се припичаш и изтягаш под страстните му милувки, стомахът, слава богу — пълен, работата — лека и благородна, ама пак нещо терсене, нещо не достига... Ех, рай без Ева, олур му?“

На вrabчето, пиле що е, и оно цър-цър, върти се, скача, пее около сивата си половинка, па оно и пеперудките, и добичетата, и всичко.

Ех, Вела-а! Как ли търчи с босите си дюстабанлии крачка? Сега тя върти се из зелената и обширна градина, скубе тревите, подрязва фиданките, полива лука, мушка семена у земята, а звънливият ѝ гласец далеч се носи:

„Сааадила момааа край мореее лозе!“

Ех, като викне да ти запее, и мерак да те хване да почнеш да ѝ пригласяш, и да ти се приплаче.

Пред зачервените от дим очи на бае Вучко най-първо мъгловидно, смътно, после все по-ясно и по-ясно взе да се очертава стройният като топола стан на гиздавата му Вела. Тя тежко пристъпя в някакво сияние, подобно на светлината, която хее там по чукарите хвърлят английските прожектори, навежда се, скубе, копае, полива, па изведнъж изправи се, отметне назад дългите си коси, изтрие с ръкав потно чело и грабвайки буца пръст, вихрено се понесе към другия край на градината:

— Ух, чуми! Лисици, лисици да ви ручат! Гадове с гадове... изкълвахте лука, оти за вас съм го садила и поила. Иииш! Скоро вънка!

Кокошките с крясък бягат, а кака Вела победоносно търчи след тях и след туй гордо заема първоначалните си позиции и наново еква:

„Сааадилаа момааа...“

„Садилааа мома...“ — трепват звуци, тихи като песен на комар. Бае Вучко седи на пъна, почесва се по тила, а в ушите му това „садила мома“ звъни като неземна хармония, като лек и плавен ангелски хор, като тържествени песни на чаровни сирени...

„Садилааа мома!...“ — тананика си Вучко, а в гърдите му нещо обемисто се повдига като огромна птица и едва ли не понася мазния кашавар из лазурните висини. Тъй приятно и тъй тъжно! Полека-лека той се унася. Първо тананика плахо, свито, после все по-силно и по-силно и скоро громкият тенор на бае Вучко волно и мощно се понася над глухото село. Плавни и ясни звуци ронят се като белите листа на разцъфналата слива, като сребърни монети от разкъсан момински гердан, летят, преплитат се, отекват, блъскайки се о каменните стени и посрещнати от нови вълни, пак се понасят напред. Бае Вучко чувствава нещо хубаво, много хубаво. Сякаш му порастват крила,

сякаш Пуно му поднася половяк със старозагорска мастика и усмихнат го кани:

— Де, Вучко, де пийни си! Мед ти казвам, мед е!

Някаква ободрителна струя се влива во гърдите му, океан от сладост го обгръща, неизказано блаженство го обзима и в някаква луда радост, в опиянение продължава:

„Край море лозе със бяло грозде...“

Скоро Вучко усеща, че някаква невидима пружина го повдига, че някакви необясними сили го дърпат и чувствувайки голям излишък от енергия, вихрено се понася в ръченица, подсвирквайки остро с уста. Пуно и Пешо плясват ръце и скоро почват да ситнят срещу него напук на „необистримата политика“.

— Хоп, хоп, ха сега! — провиква се Пешо.

— Хайде, хайде, хайде! — приглася отсечено Пуно.

— Ураа, майкатаа! — изгърмява в екстаз Вучко, повдига мазната си десница, хваща още по мазната си шапка и пух о земята. Фуражката глухо протестира, повдига малко прах, подскача също тъй малко и пляс... право в един казан...

— Съвсем не, господин капитан! Това е за първи път! Само веднъжки. Моята чорба у целия полк, у цялата дивизия, у цялата армия била е най-хубавата, най-чистата... язе...

— Какво разправяш повече! Взето е решение, ще си идеш у взвода и толкоз. Нима плашиш се?

— Ех, г-н капитан, язе ли да се плаша?! Слава богу, знам що е барут и окопи...

— Тъй, тъй... сега иди си стягай раницата — мърмори капитанът и пише нещо.

Бае Вучко стои с трогателно изражение на лицето, стои, гледа, па махва с ръка, сякаш иска да каже по дяволите и кухнята, и фуражката, и с несигурни стъпки излиза...

* * *

Стигнал в квартирата си, той — падналото величие, — след като 20–30 минути машинално се чеше по тила, взима раницата и тъпче в нея партенки, кутийки, шишенца, коматчета хляб, парчета сланинка,

кърпички, върви, вързопчета и пр., и пр., после гневно изпразня раницата, пак я пълни, пак изпразва и намръщен мърмори:

— Късмет! За една фуражка! Разчуло се и в ротата, и в дружината, и в полка бия. За една фуражка... Късмет, ама здраве да е!... Ако трябва да се мре, ще се мре!...

РЕПОРТЪОР

— От вас искам: две самоубийства, един атентат, едно убийство, една смърт от мизерия, 2–3 кражби и още няколко работи от същия род — казва редакторът.

— Но как?! Аз не съм престъпник... Най-многого, което мога да извърша, това е едно самоубийство, а вие искате две... Колкото за убийствата и кражбите — не се наемам! — викам аз и отчаяно мачкам шапката си.

Редакторът поглажда острата си брадичка, усмихва се снизходително и ми пояснява работата:

— Наистина, познава се, че не сте се занимавали друг път с подобни работи. Обаче вий криво сте ме разбрали.

Той се впуска в дълги разяснения и аз разбирам, че не е нужно нито да се самоубивам, нито да крада, нито да върша покушения: перото ще вади хляба ми, а не револверът...

* * *

Вървя по улицата. Днес съвсем ми не върви. Ето 6 месеца, като съм на служба, и винаги доставям сведения, в излишък даже, за всевъзможни сензации, обаче днес нито най-малка, нито най-обикновена случка! Сякаш светът е поумнял... Още два часа ми остават на разположение! Не, необходимо е поне едно убийство! Да! Хайде бе! Ти, с вдигнатата яка, извади револвер и застреляй ей онзи господин с бомбето. Хайде де! Дръпнеш спусъка: бум — човекът пада, аз изваждам бележник и молив и най-точно отбелязвам всичко... Голяма работа! Хайде де! Човекът с вдигнатата яка влиза в една обущарница. Мерзавец! Страхливец! Господинът с бомбето най-спокойно продължава своя път... Дявол да го вземе! Няма и няма! Изведнъж до ухото ми достигат тъпи, глухи звукове. Не ще и съмнение! Това са револверни гърмежи. Тичам по посоката, откъдето долитат гърмежите... Мисля си: семейна сцена. Бащата пиян. Жена му

го нагрубява. Той кипва, дръпва чекмеджето на масата, вади револвер и бум... Жена му пада.

„Божичко“ — пищи тъщата! Бум — и нея... Тича големият син... Бум — пада и той... Ужас, кръв... сензация...

Хиляди дяволи! Пак нищо. Една слугиня изтърсва някакъв килим.

Пак вървя. В джоба ми има само един лев. Изваждам лева и го подавам на едно циганче и му казвам:

— Я иди плесни един шамар на онова момче!

Изваждам и бележника и чакам резултата. Циганчето ще го удари. Момчето ще го ритне. Ще се намеси господин, втор, трет... цяла навалица. Препирни. Двама се сбиват и т.н. Циганчето грабва лева, тича към момчето, обаче изведнъж свива по напречната улица. Ах, вагабонтинът! То ме изигра...

... Не върви и това си е! Видя се, че днес нищо няма да се случи... Редакторът ще се сърди. Може би ще ме уволни! Пък нека ме уволни. Ето Гошо се завърна. Той обеща в неделя, непременно в неделя да ми върне 200 лева, които ми дължи... С тези пари ще проживея, докато си намеря друга работа... Но каква е тая навалица? Тичам. Изморен кон паднал. От устата му тече пяна. Навярно ще умре... „Напоследък каруцарите са надминали тигрите със своята жестокост. Така днес на «Мария Луиза» един кон умря в най-жестоки мъчения благодарение...“

— Настрона, настрона! — вика тълпата.

Прекъсвам писането и поглеждам — проклятие! Конят станал. Що му трябваше да става! Нали по-добре щеше да бъде, ако беше се отървал?

Пак крача. Ето една бабичка се плъзва. Изваждам бележника. Навярно няма да стане. Но и тя става... Нямам късмет и туйто.

— Какво? Самоубийство ли? Чакайте!... Дайте път!

— Самоубийство ли? — питам една слугиня.

— Да, студенто се самозастреля!

— Браво, браво! Така трябваше! Много хубаво направил — викам аз, прегръщам слугинята от благодарност и хукам по стълбите...

— И ти няма да свършиш по-добре! Още сега не си тамам — измърморва слугинята.

Влизам в стаята. Бележникът е в ръцете ми. Разбутвам навалищата. Лицето ми свети от радост, обаче изведнъж краката ми се подгъват. Не успявам да се задържа и падам на едно канапе... Самоубиецът е Гошо — Гошо, който утре, в неделя щеше да ми върне 200 лева, Гошо — единственият човек, който ми дължеше. Ах, защо не беше се самоубил в понеделник!

Някой ме поръсва със студена вода.

— Какво ви стана? — пита ме разплакана женица...

— Нищо, зле...

— Можете ли да ми кажете как се казвате, какъв сте на покойника, откога го познавате и какви според вас са мотивите на самоубийството? — пита ме млад, добре облечен господин.

— Защо ви е нужно това?... Кой сте вий?

— Аз съм репортьор...

— По дяволите и аз, и вий!

КАК МЕ НАЗНАЧИХА ЧИНОВНИК

И тъй най-сетне реших да хвана работа. И тръгнах да дирия работа и скоро се убедих, че най-тежката работа е да дириш работа през безработни дни.

За целта аз се снабдявам с 1/4 килограм препоръки и тръгвам.

— Добър ден, господин директоре, и т.н.

Господин директорът прочита препоръчителните редове, мъчи се да се усмихне.

— Знаете ли какво, млади момко?

— Не, съвсем не зная.

И наистина, аз на първо време никак не мога да проумея какво ще каже г-н директорът.

— Тъй... ето какво: направете заявление и утре в 10 ч. донесете ми го. Ще видим да наредим нещичко.

На другия ден аз отивам в пощата, написвам с хубави букви своето заявление и го занасям. Съобщават ми, че след няколко дни ще ми съобщят. Добре. Няколко дни минават. Отивам и ми съобщават, че господин директорът отпътувал за Пловдив. От това нищо няма да излезе, мисля си аз, обаче нека пусна в обръщение другите си образования, зер освен този сорт работа аз мога да върша и друга.

С препоръка в ръка аз се отправям при секретаря на едно от създадените през войната учреждения и като се мъча да се престоря на най-вежлив човек, почуквам на вратата.

— Знаете ли какво?...

— Трябва да направя заявление — бързам да се намеся аз.

— Не това, разбира се, и това ще трябва, обаче аз исках да ви кажа, че работата ни е уморителна, груба, изтощава мозъка и въобще не е за поет работа.

— Аз обаче обичам математическия труд — послъгвам аз.

— Тогава аз ще се помъча да наредя нещо, обаче вярвам, че вие сте съгласни с мене, че е нужно да имате малко търпение.

— Разбира се, разбира се — бързам да се съглася.

И това заявление отива в архивата, след него трето, четвърто и скоро аз пресмятам, че 1/4 от заплатата ми, „която ще получавам“, е отишла вече. Обаче аз не губя кураж.

— Елате утре — говори министърът, — елате утре — казва ми секретарят, — наминете утре — приглася председателят — и това „утре“ няма краища. Разтегливо, разтегливо — като български закон.

Най-сетне аз получавам назначение от три места, вярва ли ви се? Ако обичате, не вярвайте. Един от министрите подписва заповед за моето назначение, секретарят ми съобщава, че от утре мога да заема работата, а един от столичните адвокати ми дава даже 15 лв. в аванс.

Сутринта нов ден — нов вятър. Господин адвокатът заминава за Плевен — майка му се поминала, секретарят ми съобщава, че дали масата, на която щял съм да работя, на поправка, а като влезнах в министерството, узнах, че съм назначен писар втора степен. Нищо, и на това благодарим.

Опитвам. Дават ми един куп „изчисления“ на някакви кубатури. Уви, аз излязох много новак в тази работа. Вместо да взимам пример от един свой колега, аз още предиобед свърших „сложните изчисления“ и 6 дни след това трябваше да рисувам кучета, а на седмия да си подам оставката — само и само защото моята длъжност била наистина „сложни изчисления“ — изчисления на часовете, минутите и секундите, които ме делеяха от 6 часа. Да, най-тежката работа е да не работиш нищо.

Колегата ми, 55-66-годишно старче, бе много по-умен от мене. Той работеше систематично и спокойно: сутрин написваше множимото, следобед множителя, на другия ден теглеше черта, а на третия ден извършваше умножението... Когато му съобщих, че напускам, той ме погледна така съжалително, че поиска ми се да го целуна по голата му, но пълна с практическо разбиране на работите глава.

Най-сетне един приятел се зае да ми дири работа. След като нарежда работата ми тъкмо 47 дни, най-сетне ми събщи, че юрисконсултът пожелал да му бъде представен „довечера“. Вечерта трябваше да го намерим в „Сплендид“, където господин юр. консултът всяка вечер излизал на двубой на табла с един столичен търговец и всяка вечер губел играта.

— Когато е зает с игра, не трябва да бъде прекъсван, защото много се нервира — обясняваше приятелят ми, когато към 8 ч. влязохме в „Сплендид“. Юрисконсултът беше на мястото си, отчаяно атакуваше, а отбраняваше се с още по-голяма ожесточеност. Лицето му бе почервеняло, едри капки пот бяха оросили челото му и той тежко-тежко дишаше.

— Неблагоприятно време — измънка приятелят ми.

ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

Аз извърших престъпление. Душата ми е неспокойна, острите стоманени нокти на съвестта късат гърдите ми, челото ми гори! Ах, няма не можеше да мина по друга улица? Нима трябваше толкоз късно да се прибера, за да извърша туй престъпно деяние, да смутя покоя на тая душа? Ах, съвестта ми тръби проклятие, съвестта ми плиска горчиви вълни в сърцето ми, съвестта ми ме облива с огнени езици! Защо извърших туй? Защо? Защо?

Сребърна нощ. Сенки дълги и безмълвни лежат по пустите улици. Високи са зданията, високо е небето, висок е полетът на душата ми. Вървя и си подсвирквам. „Ах, Амалия, какво направи ти?! Ах, Амалия, що си патила ти?“

По улицата тича печален пес. След него тича сянката му. Кучето и сянката му спират пред желязна врата, замислени и неми. Навярно кучето е влюбено, защото почва да драци вратата, а отвътре пискливо и елегично лае другарката му... Но вратата е затворена, оградата — висока и всички усилия са безплодни; и ето, отчаяние проблясва в очите на кучешкия Ромео. Отчаяние и възмущение. То вдига крак и... оставяйки влажна визитна картичка, излязва в напречната улица. Другарката му тихичко хленчи. Аз вървя, а весело и тъжно ми е в едно и също време. Тъй пусто е вред, а иска ми се да поговоря с някого. О, желание, ти ме накара да извърша туй престъпление!...

Той стои, опрян на гладката бяла стена, загадъчен и величествен е той — той, едър столичен стражар. Прегърнал своята пушка, опрял блестящия й нож до лявата си буза, той стои на поста си и спи. И навярно сънува слънчеви сънища. Сънува, че си получил заплатата или че намерил пълен портфейл, или най-сетне, че е облякъл приставска униформа, защото по лицето му сияе усмивка. Рунтавите му мустаци загадъчно потрепват, веждите му се повдигат, а устните му мърморят нещо. Аз се спирам и го наблюдавам. Той прилича на горски сатир или, по-право, на вакарелско даначе.

— Добър вечер, другарю.

Другарят мълчи. Само из гърдите му се изтръгва тежка въздишка, подобна на грухтене на 120-килограмов шопар. Далече някъде пъхти автомобил. Има си хас да е другарят Пастухов! Представявам си: автомобилът му спира, той тържествено излиза от него, свива шапката си в триъгълна форма и с една ръка отзад, друга — в мъничкото джобче на жилетката си, с балетен ход застава, потупва по рамото другаря-стражар и взема пушката му по бонапартовски. И ето другарят Пастухов на пост. Но нищо подобно... Улицата е пуста, стражарят спи, а зад вратата печално хленчи напуснатата кучка...

— Лека нощ, другарю!...

Другарят подскача, пушката пада на паважа и рязък звук нарушава мълчанието на нощта.

— Моля ви се, коя е улица „Раковска“? — питам аз, заплитайки се от смущение.

Понеже стражарят е на пост на самата „Раковска“, той не знае къде е тя.

— Требе да е по-долната улица...

Аз благодаря най-горещо, а стражарят търка очите си...

Да, аз извърших престъпление. Аз прекъснах сладкия сън на един човек, сън, в който може би той виждаше такива хубави неща, които едва ли ще му поднесе животът. Може би насъне той присъствуваше на някое грандиозно соаре, може би с пълногърди нимфи той се къпеше в сребристи води...

Аз извърших престъпление. В душата ми е буря. Челото пламти. Съвестта ми тръби милион проклетия, разлива разтопен бронз в жилите ми, плиска горчиви вълни в сърцето ми... Аз извърших престъпление...

НАДГРОБНО СЛОВО

Той беше през целия си живот глупав, защото беше беден, а беден беше, защото не беше патриот. Мир на праха му, но не трябваше да умре вчера... Много истини, велики житейски истини не беше проумял през своето битие, не проумя и своята смърт. Нима беднякът може да умира, когато иска?

Безумство е да мислиш, че отхвърляйки веригите на живота, няма да създадеш нови. А бай Тричко чрез своята смърт продаде двете ризи на жена си и малкото килимче, защото беше православен християнин, та бяха му потребни ковчег от чамови дъски, намазан с вар, кръст и ред други скъпоценности, поради които в днешни времена човек не се решава да се самоубие.

Кой и какво беше бай Тричко? Стар, мършав чиновник, от когото и червеите ще се възмутят, защото тялото му бе подобие на ръжена сламка. Уви, добре угоеният спекулантин е полезен и за червеите, а къде е смисълът на мършавия бедняк? И нима той трябваше да се самообеси? Животът беше почнал да му се усмихва. На хоризонта изгряваше чиновническият щат и лъчите му, подобно на манна небесна, щяха да се излеят върху главите на деветчленното му семейство. А хазайката му, великомилостивата мадам Тодорка, беше му отпуснала почти без пари хигиенично жилище в зимника си. Но той, бай Тричко, беше глупав човек, затова ѝ отплати с черна неблагодарност, като се самообеси на презрамките си, които го удържаха.

Два дни преди трагичната си кончина бай Тричко намери в едно тефтерче осем лева, купи с тях половин кило фасул; та си устрои вегетарианско пиршество. Освен това той заложи последната бакърена тенджерка и си подслади богоугодното ядене дори с репично масло, а знаете, че беднякът прави грях, когато яде блажно... Но миналото не е печално, защото е минало, а настоящето е винаги по-скръбно.

Опечалени близки, наскърбено събрание, макар и да сме 11 души с двамата гробари, ний всички гръмогласно ще заявим, че покойникът извърши голяма несправедливост спрямо хазайката си, като се

самообеси тъкмо когато Буби — нейното любимо кученце — беше болно и имаше висока температура. Вий знаете, че Буби страдаше от неврастения и въпреки грижите на двамата лекари положението му беше критическо. Също тъй известно ви е, че мадам Тодорка много обичаше своето кученце, което жестоко страдаше в малкото си креватче, изтегнато на пухената си възглавка и покрито с копринено одеялце. Тя го обичаше, но и Буби заслужаваше нейната обич, понеже беше интелигентно кученце и не ядеше неварено месо. Също тъй много добре различаваше валериановите капки от шоколада и млякото.

И тъкмо Буби имаше неврастенична криза, бай Тричко взе, та се обеси! Може ли по-голяма неблагодарност спрямо мадам Тодорка? Нима бай Тричко не държеше сметка, че плачовете на семейството му ще разтревожат Буби? Нима не си спомни, че той дължи нещо на Буби, а именно неговото старо юрганче, което мадам Тодорка подари на новороденото Тричково момиченце?

Температурата на Буби се покачи от тревога и то даже отказа да си изпие последната порция мляко.

Разбира се, мадам Тодорка изпъди из зимника семейството на бай Тричко. Но Бог е над нас и вижда, че всяка друга на нейно място така би направила. Печално е без квартира посред зима, но не е ли триж по-печално, че температурата на Буби се покачи и то отказа да изпие последната си порция мляко? Нима бай Тричко не знаеше, че беднякът не може да умира, когато иска?

СТРАШНИЯТ СЪД

Едва направил няколко крачки, старият banker Людоедов трепна и уплашен се огледа. Стори му се, че ведно с него в коридора се вмъкна и някой друг, някой странен и непознат гостенин. Разтревожен, той мигновено обгърна с поглед цялата стая, но нищо подозрително не се забелязваше. Все пак в стаята сякаш присъствуваше второ лице, друг, чужд и невидим човек и неговото присъствие лъхаше ужас, студенина и закана. Людоедов прегледа всички ъгли, надникна зад гардероба, приведе се под кревата и поуспокоен, позвъни. Яви се камериер и сънливо се поклони.

— Донеси ми бутилка вино. Вземи и сифон сода!

Камериерът излезе. По коридора глухо прозвучаха стъпките му и скоро замряха. Минаха няколко минути. В стаята бе тихо. Само едрият стенен часовник ритмично напяваше монотонната си песен. По улицата прогърмя файтон, но скоро тропотът замря, удавен сякаш в черните вълни на нощта. Людоедов пристъпи към прозореца, но мигновено спря, отпусайки немощно ръце, изтръпнал от почуда и страх. Зад гърба си той чу леки стъпки, сякаш някой пристъпяше на пръсти. Лъхна странна студенина и нечий глас ясно, отчетливо прозвуча:

— Заповядайте, г-н банкере!

Този път нямаше място за съмнение. Людоедов много ясно чу това „заповядайте“. Ледни тръпки пропълзяха по цялата му снага и сякаш се събраха над темето му. Някаква властна сила притегли очите му и той, тих и покорен, се извърна. Пред него, подпирайки се леко на масата, стоеше бледолик младеж в широка бяла дреха, чиито поли допираха до пода. Ясноруси къдрици се спускаха от двете страни на лицето му като ярък ореол, а погледът на сините му очи ту блясваше хладен и заплашителен като стоманено острие, ту се премрежваше от тиха печал и братско състрадание.

— Заповядайте, г-н банкере — повтори младежът с глас, в който молбата се преплиташе с желязната повелителност.

Людоедов видя в ръцете на младежа малко порцеланово табло с винена бутилка и средновековна медна чаша. Банкерът потърка очите си. Не, това съвсем не беше камериерът му. Макар и чужд, този младеж криеше в лицето си някакви познати черти. Старият banker напразно измъчваше мозъка си. Нищо не можеше да си спомни. Това лице беше тъй познато, тъй близко, а тъй чуждо, хладно в същото време... Банкерът стоеше като мряморно изваяние. Някаква огромна тежест легна върху плещите му и някаква жилава хладна ръка стисна шията му. Челото му се ороси от едри капки пот. Искаше му се да завика за помощ, но страхът бе помразил гласа му. Ето, младежът още по-настойчиво повдигна подноса, в очите му блеснаха някакви синкави пламъчета и Людоедов почувствува, че трябва да поеме чашата. Блед и треперящ, той поднесе чашата към устните си и тутакси ужасен, с широко отворени очи, я хвърли на пода. Необяснимо как, bankerът разбра, че това не беше вино, а кръв — топла човешка кръв. Като отровна стрела се впи в съзнанието му мисълта, че също такава топла човешка кръв той е пил много, твърде много, че всяка капка в жилите му е чужда кръв, че целият той е изпълнен с кипяща чужда кръв, която се разливаше из жилите му като разтопено олово. Тръпнеш, той се огледа. Бледоликният момък бе изчезнал, но на мястото му Людоедов съзря голямо кърваво петно и това петно се разливаше, пълзеше по мебелите и стените и скоро цялата стая се изпълни с топла кръв, която душеше, давеше и погнусяваше. А ето, сякаш всичко в стаята се раздвижи и съживи. Мебелите заскърцаха със злобен смях, масата зариде с остър женски плач, картини, шкафове, книги... всичко зашепна, застана. Изведнъж електрическата светлина потъмня, но в стаята беше още достатъчно светло. Кръвта сияеше с рубинен блясък. Людоедов в безпомощност се отпусна на едно кресло, но в миг подскочи. Това съвсем не беше кресло. Това беше умрелият отдавна още градинар — измъченият дядо Димитрий. Па и всички вещи, всички мебели бяха станали полуживи окървавени човешки същества.

— Дядо Димитрий, дядо Димитрий... — застана bankerът — нима това си ти?

Старецът се усмихна болезнено:

— Нима не виждаш, че всяка твоя дреха, всеки предмет, всяка твоя собственост съдържа в себе си някой дядо Димитрий? Един ли умря, за да живееш ти? Погледни...

Костеливата старческа ръка сочеше дълга верига измъчени, прегърбени люде. И във всеки от тях Людоедов позна един от своите роби. А зад тях, далече зад тях, се разкри бранно поле. Банкерът видя как вълни от озверени люде с рев налитаха един върху друг. Видя как смъртта косеше младите, пълни с живот тела, чу тътнежа и стоновете, разбра ужаса и погнусата. Разбити черепи, разкъсани тела, премазани членове и кръв, топла човешка кръв, която бликаше в червени вадички и се стичаше в огромен поток, кървавия поток на Войната... А доле, в тихата долина, тоз поток се обръщаше в звънка златна река, от която гребяха стотици изнежени ръце. И между тях bankerът видя своите. Но картините бърже се сменяваха. Пред очите на Людоедова се изпречиха черните подземия на мините, дето голите тела се изпъваха в тежък замах и лъскавото желязо се впиваше в черните недра на земята, ронейки едри парчета и повдигайки едри кълбета черен прах. А от челата се стичаха мътни капки пот в шумящ бронзов ручей. Ручеят стенеше и бавно извиваше из обжарените поля, дето притегляше кървавия пот на жетварите, минаваше край фабриките, работилниците и бедните хижи и растеше, непрекъснато растеше. А доле, в тихата долина на безделието, този мътен поток се обръщаше на светли бутилки вино, на разкошни тоалети, на златни накити, на разгулни пиршества... И само десетки ръце черпеха, но между тях Людоедов пак съзря своите... Но ето старикът повдигна глава, мощна закана блесна в очите му, сградата се разлюля, стените попукаха и от всяка тухла... погледна жълт, усмихващ се иронично череп. А откъм прозореца бликваха вълни от утринно сияние, понесоха се странни, нечувани досега химни и някаква чудна свежест нахлу в стаята ведно с громкия тътен на разразяваща се буря. Банкерът Людоедов стана и с треперещи крака пристъпи към прозореца. И видя той как потокът от кръв и пот се беше преобразил в тътнещо море.

На улицата, на широката каменна улица, шумеше море от хора. Громък вик, тържествен и страхотен като рева на полунощна буря, тресеше въздуха. Над хилядите глави яки жилести ръце дигаха огненочервени знамена. Високо, високо се развяваха знамената, плющяха, пращяха, а бурният вятър пилееше техните гънки. Огромното пурпурно слънце ту се изгубваше зад черен разпокъсан облак, ту, плъзнало в ясната синева, заливаше с вълни светлина многобройната тълпа. Велик и мощен бе устремът на туй войнство.

Рухваха високите стари здания, сриваха се дворци, кули и замъци, облаци дим и кървави пламъци преграждаха пътя на човешката вълна, но в миг стихваха и гаснеха, пламвайки наново след малко. Като пустинен ураган налиташе и ревеше тълпата, земята тътнеше, дърветата смирено привеждаха чела, а високо, високо към небесата се носеше тържественият химн на свободата и в него звучаха и нежността, и братската любов, и заканата на кървавия бунт...

— Господи, господи, какво е туй? — простена Людоедов.

Старецът се усмихна:

— Нима не виждаш? Това е страшният съд на робите.

ФИЛАНТРОП СКИЦА С МОЛИВ

По характера си той е народен човек, пък и по партия е народник. Пълен, едър, на шията му три дебели бръчки, а благоутробието му конкурира пластичната фигура на синодален старец. Макар и малко нещо кривоглед — очите му всякога право гледат към народа, сиреч народното винаги му се нрави и щом помогне бог, в огнеупорната му каса се вмъква нещичко от народното.

А иначе бай Анастас е добър християнин. Той не отрича Христовата заповед: „Когато имаш две ризи, дай едната на ближния си“, обаче е разумен човек и винаги си казва: „Ако дам една от двете ризи, помощта ми едва ще се забележи, нека станат четири, тогава ще дам две“. А станат ли четири, бай Анастас се прекръства и дава клетва: „Щом станат осем, ще дам четири, за да се разбере нещо!“.

Сутрин бай Анастас става раничко, за да иде на работа, т.е. да види дали са започнали да работят „момчетията“. И чуе ли някой минувач да въздиша, бързайки за работа, бай Анастас разсъждава: „На тоя човек трябва да му е дошло до гуша! Чакай и аз да въздъхна, та да си каже, че не само на него е тежко, и да му поолекне“. И въздиша бай Анастас тогава печално: „Ех, и това било живот! Работи, работи и пак гладувай и мръзни!“. Свършил утешителната си мисия, той се отбива в млекарницата и си поръчва чашка мляко и четвърт кило баница и отива в кантората си да чете до зачервената печка вчерашния зачервен брой на „Мир“. Видял, че излазът на Бяло море е почти осигурен и че благодарение на големите селски въстания Ленин е избягал на остров Цейлон, бай Анастас засуква мустак и звъни: „Петре, поръчай едно кафе!“.

Но покрай другите си добродетели бай Анастас е и голям филантроп. Когато вечер след спиртните сеанси в „Батенберг“ се върне особено разчувствуван и сантиментален, той излива своята трепетна душа в топли нежности към слугинята, поради което жена му на другия ден я изпъжда. А сварил съседската котка в кухнята, той затваря вратата. „Стой! Ще ти дам един армаган да занесеш на децата

на комшията!“ Бай Анастас внимателно връзва на опашката ѝ някоя празна кутия от сардели и я пуска тържествено. Подплашеното животно хуква по покривите, а бай Анастас се люлее и киска: „Видиш ли колко скоро си отиде! Иначе щеше да мръзнеш по покривите! Па и децата на каруцаря ще си поиграят с кутията и ще я помиришат! Те бяха хубави сардели...“ На каруцарските деца, като каруцарски, може да се изпрати една празна кутия от сардели, но в други случаи бай Анастас е умен човек, джентлемен и най-главно — благороден.

— За Вазов ли? От мене има 10 хиляди лева!

Бай Анастас не се скъпи за народни хора...

— Руски бежанци ли, казваш? Да не са велики князе?... Не са, значи, а? Ама все пак трябва да са знатни хора... генерали, графове, фабриканти... Та за подписка сте дошли... хубаво, хубаво! Бай Анастас пада филантроп барем малко нещо... Ето от мене 15 хиляди, а пък идете и при брат ми, Благой Благоутробиев се казва. И той обича руския народ...

И ето бай Анастас се връща доволен на обед вкъщи. Изтяга се на миндера и пуши. Обедът не е още готов, но бай Анастас не е гастроном. Ще почака. Малко е гладен, но душата му е сита. Много е хубаво да се правят благодеяния! Човецина е. Ето русите например ще си рекат: „Ако в Русия няма човецина, та ни изгониха като кучета, то българският народ е много по-умен и благороден!“. И ще им стане драго на тези хора, та ще поискат даже да се заселят в Бургаско... Хубаво, хубаво е да се правят благодеяния. Става ти някак светло на душата...

Добрите мисли на бай Анастас са прекъснати от внезапен звън. Някой звъни.

— Пенке ма, я виж кой звъни!

Пенка оставя кухнята и търчи.

— Един одърпан човек... Казва, че бил пленник в Гърция.

— Аман от тия просяци! Какво иска, джанъм?

— Нямал дрехи... Обущата му били изпокъсани... сняг му влизало... студено му било и иска някоя дреха...

— И мене ми е студено! — възмуцава се бай Анастас! — Зима е!

— Е, ще му дадем ли нещо? — пита Пенка и потропва с налъмите си.

— Какво ще му дадем! Няма нищо... Малко ли сме давали за тях? Колко пъти по два пакета тютюн съм пращал. А пък те от благодарност напуснаха фронта...

Пленникът си тръгва, но милостивият бай Анастас се трогва...

— Пенке — вика той, — я качи се на тавана, помниш ли оная сламена шапка? Дай му я, гледам, нямал и шапка, а пък сняг вали...

Слугинята подава сламената шапка, а бай Анастас мисли изтегнат на миндера: „Хубаво, хубаво е да си роден по душа филантроп... Кой каквото ще да каже... но благодеянията са необходима храна за душата!“.

БОРБАТА СЪС СПЕКУЛАНТИТЕ

На улица „Пиротска“ се струпала пъстроцветна тълпа. Мъже, жени, деца, глъчка и плач. В средата на тълпата верен служител на закона — рунтав стражар — дърпа за ръката 12-13-годишно хлапе, което реве истерически. По червения нос на стражаря личи, че той е въздържател и затова се въздържа от много обяснения и влече по паважа разплаканото дете.

— Пусни ме бе, чичооо — стене то и се напъва да се изкопча из ръцете на блюстителя на закона.

— Пуснете го де! — възмуцава се суха остроноса бабичка.

— Я си гледайте работата — заявява стражарят и наново се заема за работа. Той дърпа, пъшка, псува и сипе фелдфебелски мъдрости!

— Какво е направило? — любопитствува бледолика ученичка и се провира учудена.

— Спекулантин, госпожице — заявява иронически някой.

— Продава цигари и трупа милиони! — смее се друг.

— Колко кръпки на гащите си има, толкоз милиони е натрупал.

— Пусни, пусни го! — съветва пак бабичката. — Сиромашко е!

— И хазната е сиромашка — философствува стражарят и дърпа още по-силно детето. Челото на „властта“ е покрито с едри капки пот, а ръкавът на „спекулантина“ се е разпрал и голите му меса блясват.

— Пусни ме бе, чичооо! — ридае пак продавачът на цигари.

— Ще я оправим, ще я оправим — пъшка бабичката и клати печално глава.

Стражарят най-сетне побеждава и повлича към участъка „спекулантина“.

— Да се подведе под чл. 4 — киска се иронично някой.

— Смърт на спекулантите! — добавя друг.

А с твърди крачки, с астраганена яка, пуснал като авангард шкембето си, важно стъпва известен столичен гешефтар и тържествено се усмихва.

СПОРЕД ПИСАНИЕТО

И съблазни се отец Ананий, та подръпна агнето за опашката. А наоколо бе тихо и в утринната дрезгавина се не виждаше жива душа.

— Ме-е — простена плачевно агнето.

— Вземи ме! — прошепна сякаш то в ушите на отец Ананий. И отец Ананий, като праведен човек, помисли, че туй е глас божи, и се огледа внимателно, след което героически прихвана агнето и го мушна под расото. А понеже нейде бе казано: „Не оставяй днешната работа за утре“, то благочестивият духовник се вмъкна в зимника си и поръча на попадията да донесе ножа. И агнецът бе погубен точно според писанието. Но дърва не бяха останали и отец Ананий погледна пак комшиятския двор и мислено пропсали:

„Поможи ми, днешна света Петка, да сварим гозбицата редка“.

И св. Петка чу молбата му, та насочи погледа му на комшиятското корито.

„Да запалим една свещ на бога“ — помисли си Ананий и отмъкна коритото, та накладе огън с него. И постави агнето да се вари, а сам тръгна за черква, за да отслужи божествената литургия и изповядва грешниците. А когато бе в средата на литургията, дойде попадията и възвести:

— Ананий, Ананий, огън не остана!

Отец Ананий вместо отговор прочете гласно десетте божи заповеди, като особено наблегна на „не кради“. А попадията бе умна и праведна жена, та разбра, че дух свети говореше чрез устата на съпруга, и тя отиде и отмъкна от комшиятката рудана и го пренесе богу жертва. Но когато тя повторно отиде да възвести: „Ананий, Ананий, агнето скоро ще стане“, комшиятка потърси коритото, агнето и рудана и прескочи плета на попа, понеже отдавна бе добър верующ и не можеше да не вярва, че дядо поп, като пастир на Христовото стадо, закриля и комшиятските агнета. И отвърза мулето на дядо попа, та го скри в яхъра си! И за трети път отиде попадията в черквата и възвести:

— Ананий, Ананий, стана тя, каквато стана!

Отец Ананий не разбра и възрадва се душата му:

— Щом е станало, остава и аз да свърша и да си хапнем во името господне!

— Ананий, Ананий, комшията мулето открадна ни!

А отец Ананий и втори път не разбра и пропсали:

— Така е казано в писанието!

И наистина, в писанието бе казано: „Око за око, зъб за зъб!“.

НА БОРБА С ТУБЕРКУЛОЗАТА

Откакто си подряза косите, Мери действително стана хубаво момиче, пък и с чиста съвест вече можеше да твърди, че 21 е равно на 16, т.е. че родена преди 21 година, тя днес едвам е на 16. А Мери е достойна внучка на мадам Тодорка — лична хайлайфна дама. И ето я сега, изтегната в тоалетната на леля си, кръстосала крака, нервно следи пластичните движения на своята леля и се поклаща в стола люлка. Пред голямото огледало, съзнавайки достойнството на своите 87 кг, мадам Тодорка фризира с помощта на двете слугини „своята“ коса, на синия спиртен пламък се сгорещяват щипките за къдрене, а редом с кубическата физиономия на мадам Тодорка в огледалото се отразяват и цял ред бурканчета с помади и кремове, виолетово шише с одеколон, няколко кутии с пудри и пр., и пр. подмладителни средства.

— Боже мой — кипва внезапно мадам Тодорка, — ти пак си бъркала в крема! Ще ти счупя пръстите.

— Не съм барала, госпожо! — оправдава се Катинка — винаги подозираната в естетичнопомадни склонности.

— Не се оправдавай — кипи мадам Тодорка. — Аз те познах! По очите те познах. Санким твоята муцуна не може без крем „Нарцис“. Стражарското обоняние на твоите любими е ужасно изтънчено!

— Не съм, госпожо! — оправдава се Катинка и за всеки случай отдръпва се, вземайки една почтена дистанция от цилиндричната десница на мадамата.

— Къде се дърпаш, я ела тук! — крещи мадам Тодорка и цилиндричната десница грабва големия буркан с помада, описва една дъга и... прас... право в челото на Катина. Ех, славна ръка има мадам Тодорка! Не напразно цяло лято играе тенис.

А в дяволитите очи на Мери сияе загадъчна усмивка. Тя дочита малкото напарфюмирано тъмносиньо писъмце на г-н поручика:

„... Да, Мери! Ти трябва да облечеш лилавия си костюм. Ще те чакам пред Военния клуб. Взemi розички и кутия, но бъди сама!“.

* * *

Мери трябваше днес да води две борби: ужасна борба с туберкулозата и дипломатическа борба с леля си, а също така имаше желание заедно с господин поручика да гони туберкулозата из столичните булеварди. А г-н поручикът пишеше ясно и кратко: „Вземи розички и кутия, но бъди сама!“. А всичко това „Дунавската гемия“, сиреч леля й, не искаше и да чуе.

— Как, сама ли?! О, Мери, по кой начин! Аз не мога да не изпълня своя дълг. Мислиш, че съвестта би ми простила едно такъв пренебрежение към близките!

„Ух, твоята съвест — два пъти по-дебелата от тебе съвест! — помисли си Мери и се усмихна смирено и обясни: — Аз исках да не се измъчвате, лельо, вий и без това не сте здрава.“

87 килограма на мадам Тодорка никак не се възмутиха от тая нагла здравословна лъжа на внучката.

— Ех, да, здравето ми наистина малко нещо, но именно затова аз трябва да се боря с туберкулозата.

Мери сви досадно карминените си устни, въздъхна и отметна назад черните си коси. „Ех, дявол да я вземе! Ще трябва цял ден да се влече с мене. А поручикът...“ Мери си спомни за славния г-н поручик. И спомни си как пак благодарение на мадам Тодорка пропадна миналия петък тяхната среща. Да, петък беше „благодарителният ден“ на мадам Тодорка и Мери беше длъжна заедно с леля си да обиколи сиропиталището. Но и Мери си отмъсти. Взела едно от малките момиченца, тя доволно го нащипа. Нащипа му краченцата, ръцете и пр. А вечерта управителката на сиропиталището разправяла, като гледала тъмночервените петна от ошипванията:

— Да, да, детето трябва да е заболяло от едра шарка... Още като го държеше г-ца Мери, много плачеше!

Мислите на Мери бидоха прекъснати от Катинка:

— Госпожата каза да си турите шапката!

— Хайде, Мери, стига си мечтала — взмути се и мадам Тодорка.
— Обществена работа ни чака.

Мечтателната Мери се сепна.

— Но какво е това на челото ти, Катинке? Я гледай?

— Нищо, дето ме удари госпожата.

Мадам Тодорка се обърна и погледна челото на Катинка.

— Как не те е срам да лъжеш? Сигур главата ти е по-деликатна от бурканчето! Не те е срам!

Катинка не разбираше защо трябваше да я е срам, но все пак трябваше да се засрами и да замълчи.

* * *

Целия ден мадам Тодорка, Мери и г-н поручикът гониха туберкулозата. Атакуваха я по „Цар Освободител“, притиснаха я из Борисовата градина, а с автомобила на г-н Скубачев я подплашиха чак до Чамкория. Беше десет часът, когато с фойтон мадам Тодорка и Мери се върнаха дома.

— Дългът, дългът преди всичко — възразяваше госпожата и полека се качваше по стълбите. А когато почна да се разсъблича, от доле, откъм зимника, се понесе остър, продължителен писък.

— Какво има? — настръхна мадам Тодорка.

— Сигур е умрял Стоян — обясни слугинята.

— Стоян ли?

— Да, гимназистът, синът на разсилния... Това било третото момче, което му умираше от туберкулоза.

— Трето? От туберкулоза ли?

— Да, така разправя баща му.

— Значи, от туберкулоза? — пак попита мадам Тодорка. — Тогава трябва да освободят стаята, може да се заразим... Аз трябва да ги предупредя.

А в глухата ароматна лятна нощ откъм зимника още се носеха сподавените болезнени писъци, вдигаха се, сплитаха и угасваха далече, далече...

ЗА ХРАБРОСТ ИСТИНСКА СЛУЧКА

— Това е скандал! Нечуван скандал! Вие се гаврите с храброто българско войнство. Вие сте лишени от капка доблест, от капка гражданска доблест! Срам и позор!

— Вие какво се ядосвате толкова много, господине! Кучето си е мое!

— Ще се ядосвам, разбира се! Аз съм запасен генерал-лейтенант от пехотата. Аз, който съм виждал геройските гърди на българските юнаци окичени достойно със златни и сребърни ордени, как мога да се стърпя при вида на подобна скандална подигравка! Подигравка с народното чувство, с военните светини!

— Какво има, господа! Що сте се сабрале? — авторитетно се намиса току-що пристигналият пазител на реда, законите и електрическите стълбове.

— На, вижте вий! Вижте каква гавра! — пухти запасният генерал и цялото му благовидно тлъстомехие се люлее от възмущение и гняв.

— Божичко, що има? — любопитствува суха, превита почти под прав ъгъл бабичка и провира през тълпата острия си нос, окичен с черни очила.

— Това куче — видиш ли го, бабо, — то запалило арсенала — хили се оръфано вестникарче.

— Мълчи, поразнико. Главата да ти се запали.

Стражарят изглежда с един внушителен поглед всички, прошепна едно ужасно: „Ссст, молим, тишина!“ — и се навежда към кученцето.

— Е, що има, куче като куче — отсъжда тържествено той.

— Какво куче като куче! — ръмжи генералът. — Кажу какво има на шията. Виж каква гавра с величието на България!... Този нехранимайко, който е вероятно комунист или анархист, най-нагло е окичил шията на кучето си с две светини — с два ордена за храброст — IV и III степен!... Вижте каква гавра... И туй е било българин!

Действително шията на кучето е украсена с два сребърни ордена, бляскави, нови още и окичени на небесносини лентички.

— Що значи това? — мистично и тайнствено пита стражарят. — Защо сте окачили тия джунджурии? За да се събира народът ли?

— Джунджурии ли? Как смееш пък и ти да ги наричаш така? — ядосва се още повече генералът! — Безобразие! Пфу! И туй било старши стражар.

Старшият стражар смутява се малко и бърза да се коригира:

— Вие, обвиняемият, защо сте окачили тия ордени? А? Позволено ли е от закона — кучетата да носят такива инструменти?

— Защо да не е позволено: кучето си е мое, ордените, и те са си мои... Какво чудно има в това! Нищо престъпно!

— Как нищо престъпно! Това е една явна провокация спрямо националното чувство! — намиса се един прилично облечен господин с бомбе, бастун и с една пълна нисичка дама.

— На кучето ордени! Божичко! — чудят се две ученички с по две бели шнурчета на баретките си.

— Хе, хе! Какъв ли подвиг е извършило!?

— Подвиг!?! — възмуцава се генералът и сипе барабанен огън из кръвясалите си очи! — Подвиг! Това е, че нямаме гражданска доблест, малко национална доблест да пречупим ръката на тоя нехранимайко...

— Тя е счупена, господине... още от войната, където вместо нея ми дадоха два ордена.

— Толкоз по-зле за вас, щом сте инвалид!

— Защо по-зле!?

— Защото, щом сте окичили ордените на кучето, вие му окачвате собствената си ръка... Собствената си човешка ръка.

Инвалидът го погледва иронично и се усмихва:

— Тогава вий, г-н генерал, който имате сигурно 30–40 ордена, носите 30–40 човешки ръце на шията и гърдите си!

— Безобразник! Душевно болен — ръмжи смутено генералът...

— Не е там въпросът, приятелю — обажда се господинът с нисичката кръгла дама. — Достойно ли е да окичваш ордените си на кучето?

— Защо да не е достойно, когато то ги е заслужило?

— Как така ги е заслужило?

— Много просто: първо — то показва голяма храброст. Снощи се запалил юрганът ми и то, без да се уплаши, остана до мене и почна да лае. Второ... второ — то ми направи с това неоценима услуга, като ме накара да се събудя, та по този начин спасих и себе си, и единствения си юрган.

— И за всичко туй трябвало да му окачиш ордени! — мръщи се генералът.

— Та нали и вий точно за туй ни ги окачвахте!

— А ти приемаш ли кучето да бъде смятано наравно с тебе... кучето да бъде човек?

— Защо не? Когато през войната, па и сега вие обърнахте хората на кучета, чудно ли ви е, че днес кучетата стават хора?

СПЕЦИАЛИСТ ИСТИНСКА СЛУЧКА

По ул. „Мария Луиза“ върви инженер Х. У. Внезапно пред него се изправя един непознат господин, усмихнат тържествено и важно:

— Как сте, г-н инженере?

— А бе добре съм, ама...

— Не можеш да ме познаеш ли?

— Именно вашата физиономия ми е позната, обаче...

— А бе аз съм Ристю... бай Ристю, както ме викахте.

Инженерът е в недоумение, но почва да се преструва, че си е спомнил.

— Аха, така, така! Значи, ти си бил! Гледай! Пък аз едвам те познах... я, как си? Що има ново, вехто?

— А бе всичко си е добре.

— Радвам се, радвам се! — мърмори инженерът, който все още не може да си спомни.

— Ами знаеш ли какво: аз отдавна те търсим, ама сè не ми се е падало случай. Имам една молба до тебе и вярвам, че като на стар приятел няма да ми откажеш.

— Моля! Моля! С най-голямо удоволствие.

— А бе работата е много лека. Искам да ми дадеш някои общи инженерски познания...

— Общи инженерски познания?!

— Тъй де... някои упътвания... Сведения, да ги речем... Аз съм натоварен с една инженерна работа по водните синдикати... нещо като контрола над инженерите.

— Щом сте нещо като контрола над инженерите... то кой знае дали ще могат да ви бъдат достатъчни моите познания.

— Ще бъдат! Ще бъдат! Аз имам малко практика от гр. К. — нали знаеш, там бяхме комшии?

Инженерът, който е бил на служба в К., почва да се досеща.

— Значи, вие още от К. имате практика?

— То колко практика имам... ами се пак може да се рече, че съм специалист.

— Ами вие имахте друга специалност. Нали под прозорците на инженерството печехте... тъй да се рече... кебапчета?

— Занимавах се и с тая специалност. Та нали благодарение на туй почнах да отбирам инженерските работи! Но сега, както виждаш, имам по-добра професия. Какво да правиш — назначиха ме. Трябват специалисти хора.

ВЕЧНИЯТ ФАРИСЕИН ОКОЛОТУБЕРКУЛОЗЕН ФЕЙЛЕТОН

Фарисеинът стои пред олтара, покланя се въпреки енергичната съпротива на почтеното си благоутробие и убеждава господата:

— Аз, господи, съм честен, добър, праведен и благороден. Поста съгласно закона, работя съгласно закона, печеля съгласно закона... Всичко според закона. Но не само това. Аз отивам по-далече и от закона. Моята щедра ръка, без всяко принуждение, отделя за бедните една десета от законните ми печалби... Праведен ли съм, господи? Съгласен ли си с живота ми, Йехова?

Господ, разбира се, както винаги, мълчи. А мълчанието значи съгласие.

Правнукът на този фарисеин, с редингот, бомбе и типичното фарисейско тлъстомехие, е точно копие на своя прадеда. Ето го изправен пред пълната каса. Удря се той по гърдите, трие мокрите си очи с голяма трикопърна кърпа и шепне:

— Ах, господи, от камък трябва да бъде сърцето ми, за да не се трогне от мъките на братята роби зад Рила, край Морава и при устието на Дунава. Не мога вече да гледам кървите им, не мога да слушам воплите им. Господи, вярвам, че твоята воля е: дигни меч и освободи ги!

Господ и този път е съгласен, т. е. мълчи. Той въобще мълчи... Братята роби са освободени от веригите... Даже освободени са от веригите на битието. А окопите още са пълни с измъчени, изпокъсани сенки на живи мъртъвци. Глад, студ, смърт.

— Братя — удря се в гърди фарисеинът, който току-що е изпратил през граница стотина вагона кашкавал, брашно и вълна — братя, долу спекулата, долу недостойните синове на отечеството. Да помогнем, да помислим за героите в окопите. Аз даже предлагам да открием подписка за облекчение на участта им!

И фарисеинът пръв записва една почетна сума — честно и великодушно връща 10% от ограбеното.

Но отечеството е пострадало: погром, тежък мир, обезщетения, финансова криза, унижения... Нежното сърце на добрия фарисеин не може да понася всичкият този ужас. И той натъпква в куфари „спечеленото с економии, труд и пот“ и патриотично прескача границата с насълзени очи. Оставил куфарите под чуждо знаме, той тихичко се връща в скъпата си родина. Скъпа, разбира се! Скъпотията в нея няма граници, животът непоносим, мизерията неизмерна. Бедняци, вдовици, сираци, инвалиди — навсякъде страдания.

Фарисеинът и този път се трогва:

— Стига престъпно безучастие към съдбата на вдовиците, сираците и инвалидите! Стига бездействие! Предлагам веднага да отслужим една панихида за починалите герои и един здравеносен молебен за живите им близки...

Добротата на фарисеина е неизчерпаема:

— Ами туберкулозните? Боже мой, колко много са тези нещастници!...

Фарисеинът въздъхва, сяда и пише позив: „Патриотични и благородни съотечественици! Туберкулозата, този нещаден народен бич... Нека не жалим мило и драго зарад тези нещастници. Нека всеки си купи розички!“

Милостивият фарисеин е просто разплакан за съдбата на туберкулозните. Той разпраца по вестници и улици горещите си позиви и отива на хладно в „Алказар“, където от скръб не може да мигне чак до полицейския час. Сутринта той заръчва на слугинята:

— Хубаво да ми изгладиш белия костюм! А ти, Иване, почисти и украси автомобила. Днес ще продаваме розички за нещастните туберкулозни. Ти, Иване, туберкулозен беше, нали?

— Да, господарю... но първи период.

— Нищо, то наведнъж всичко не става. Ха сега, купи си една розичка...

Съпругата, дъщерите, балдъзите, сестрата, лелята — целият милостив род на фарисеина се запретва да гони туберкулозата.

... Празнични облекла пъстрейат по „Цар Освободител“. Сноват кутийки с червени кръстове по булеварди и градини, хвърчат автомобили към Чамкория, звънтят чаши сред ресторантите.

— Розички, купете си розички за туберкулозните. Спомнете си за тези нещастници.

Фарисеинът хвърчи в автомобила и си мисли:

„Дявол да ме вземе наистина, много добър човек съм бил. Ни труд, ни време, ни бензин жая, за да облекча участта на туберкулозните. Макар че някои разправят: «Стига лицемерия, стига престъпни гаври!...» Нека не разправят тези жестокосърдечни хора, криейки своята незаинтересованост зад празни възмущения. Нека не разправят, а се заловят да помагат поне с това, което можем.“

Чак до късно разсъждава така добрият фарисеин. Тези разсъждения са полезни и за храносмилането. Но към полунощ очите му се притварят, главата зашеметява и той грохва под някоя маса, сломен от мъка и мисъл за нещастните туберкулозни. Откаран в дачата, добрият, милият, благородният фарисеин тихичко захърква уморен от непосилния труд по „здравеохранението на простия и неблагодарен български народ“.

КАК НЕ СТАНАХ БОГАТ

Ставах в 3 часа през нощта и работех непрестанно. След 7 месеца аз измислих едно германско изобретение за български нужди.

— Динамомотор за побой.

На един искрен приятел — инженер — открих плановете си. Цели 3 дни той изучава сложните ми чертежи и на четвъртия ден плесна ръце:

— Великолепно! Ти чисто на просто си един втори Едисон.

— Значи тъй, харесва ви се изобретението?

— Гениално. Аз не предполагах, че тъй добре познавате законите на динамиката. Приемате ли да работим заедно? Аз ще вложа капитала. Изобретението трябва да се патентова и доходите... ах, доходите ще бъдат грамадни.

* * *

С чертежите в ръка аз се явих пред един виден софийски демократ.

— Вие скоро идвате на власт. Смея да ви предлага услугите си за техническата подготовка на демократическите идеи.

— Именно?

— Ех, именно... именно един прост динамомотор с два автомата, една пръскалка и грамофон.

— За какво ще послужи той?

— За биене... побой. С това се прави значително облекчение на администрацията. Функционира с твърде малко електрическа енергия, но развива максимум мощ.

— Значи, електрическа инквизиция. Можете ли да ми покажете чертежите си?

— Разбира се. Заповядайте.

Разгънах на зелената маса своите планове и поясних:

— Изобретението ми е една въпиюща нужда за изборите. Вие знаете колко стражарска енергия се изразходва в такива съдбоносни дни. Моят динамомотор спестява тая енергия. Погледнете: на чертаната тук платформа се слага арестуваният по корем. С това витло платформата се изкачва на нужната висота — в зависимост от дебелината на арестувания. С тази ръчка се пуска в движение туй назъбено колело, което дава тласък на тази система лостове. Вие виждате големия кръг. От центъра му излизат радиално шест стоманени пръчки с по една каучукова топка, напоена със сгъстен въздух. На всеки 10 секунди топките нанасят по един удар. Виждате, че радиусите са различни. Това се прави, за да може ударите да следват от петите до темето. Пръскалката съдържа обикновена студена вода, наситена с обикновен натриев хлорид. Всеки 15 минути пръскалката действа. Тя служи за докарване в съзнание бития.

— А този автомат?

— Това е една говоряща кукла. На всеки пет минути тя пита: „Е, признавате ли се? Отказваш ли се?“.

— А другият автомат?

— Той произнася на всеки 7 минути: „Демократическата партия се бори за свободата, прогреса и културата. Нейните идеи са най-хуманни. Ура, да живее демокрацията“.

— Но какво върши тогава грамофонът?

— Според нуждите. През време на биенето той може да пее „Шуми Марица“ или някой партиен марш.

— Наистина, изобретението ви е интересно. С колко конски сили е моторът?

— 6 приставски сили... сиреч около 24 конски.

— Достатъчно. По принцип аз съм съгласен да ви откупим изобретението, обаче една комисия трябва да се произнесе както за субсидията, тъй и за количеството динамомотори, които ще ни бъдат нужни.

— Никаква комисия! — възмутих се аз. — Или довечера ще ми бъдат броени 400 000 лева за чертежите ми, или аз ще ги продам на дружбашите. Тогава мислете му: вие никога няма да дойдете на власт. Имат ли дружбашите това изобретение — никакъв блок не помага.

— Имам всичкото желание да го откупим, но сам не мога да решавам.

— По дяволите тогава!

Демократът ме гони чак до Градската градина, но аз се чувствах достатъчно горд и отказах всякакви преговори.

* * *

Дружбашите ме посрещнаха с особен интерес.

— Значи, слага се врагът на народовластието и топките сами го бият. Ами стражарите какво ще правят?

— Няма нужда от стражари. Моторът ще изпълнява всички функции на стражарите.

— Но няма ли да се яви, тъй да се рече... стражарска безработица?

— Ни най-малко. Стражарите ще употребяват своята енергия, за да ловят нови врагове на оранжевите идеи.

— А вярвате ли, че всеки, който се сложи под ударите на този динамомотор, ще стане непременно земеделец?

— Каквото обичате. Можете да го направите от каквато партия искате.

— Туйто, значи, не струва!

— Как тъй, моля ви се?! — помъчих се да ги убедя. — Вие няма да позволите други да използват динамомотора.

Напразни усилия. Предлагах им да го патентоват, да не разгласяват съществуването му... Уплашени, че динамомоторът ще послужи за събарянето на Земледелския съюз, ако изпадне в чужди ръце, те конфискуваха чертежите ми и резолираха заявлението ми:

„Тъй като този динамомотор ще докара небивала досега стражарска безработица, тъй като той може да послужи на враговете ни и тъй като въобще земеделският съюз има достатъчно средства и начини за побоища, плановете и чертежите се конфискуват, а изобретателят се освобождава под клетва, че няма никъде да разправя за изобретението“.

Когато се оплаках на прокурора, че ми е задигнато изобретението, той ме посъветва:

— Не повдигай въпрос. Аз не смея да се застъпя. Виж, че и мене, и тебе поставили под ударите на собственото ти изобретение.

Пред тази перспектива аз въздъгнах:
— Ах, защо не го продадох на демократите!

ПИЯНИЯТ УЧАСТЪК ДИАЛОЗИ

— Ст! Тихо! Ти си държава и аз имам пълно право да те арестувам... Ст!

— Чакай бе, джанъм, нито полицейският час е минал, нито скандал е станал... На какво основание?

— Съгласно това, че ти си държава, тъй да се каже... ти, той, вие... ми плащате, значи, сте държава, аз мога да ви арестувам, понеже ми е заповядано да се грижа за държавата.

— Слушай, приятелю, ти си пийнал, хайде върви си в участъка да си отспиш.

— Кой, аз ли съм пиян! Мир-но! Не е вярно! Разбираш!... Откъде? Видя ли да съм пил?

— Сегашният ти каяфет е достатъчен. Не можеш да се държиш на краката си. Уж си стражар.

— Аз ли бе? Аз мога на един крак! Гледай тука! Хоооп! Видиш ли, на един крак мога. Хайде сега в участъка!

— Хубаво, хубаво! Дай, боже, все на един крак да ходиш, но това не ти дава право да ме арестуваш.

— Нямам право ли? Ехее. Видиш ли приклада? Хей, полиция!... Полиция! Искан един цивилен да ме арестува.

— Как ще те арестувам, холан! Нали ти си стражар.

— Тогава марш с мене или ще стрелям...

— Слушай, ти, като си стражар, можеш да си опичаш малко ума. Пияница! На какво си дередже!

— Хайде в участъка! Одом марш!

— Добре!

* * *

В участъка. Краят на месеца. Стражарите получили заплата, затова били пияни. Разговарят един дебел евреин и кефлия старшия.

— Ама мене защо ме арестувате, господин старши?
— Откъде ти е тая шапка?
— Как откъде? Моя е! Купил съм я.
— Купил си я. Откъде? Сега е 12 часът и всички магазини са затворени.
— Какво, като са затворени. Аз съм я купил преди 2 месеца.
— Как може? Лъжеш! Преди два месеца нямаше още.
— Какво нямаше?
— Любеници и пъпеша...
— Ама нали за шапката питахте, г-н старши.
— Никаква шашка! Да не противоречиш, защото ще влезнеш в зимника. Ти колко кила си?
— Аз ли? Защо?
— Как защо? Дознание правя. Казвай...
— Е, че... на Гергевден бях 94...
— Малко си! Нищо не можеш. Откарайте го в зимника.
— Ами сега трябва да имам вече стотина.
— А, тъй ли?... Виж какво тогава. Аз ще легна на скамейката, а ти ще ме изгазиш...
— Как да ви газя, г-н старши? Защо се подигравате с мене? Аз ще се оплача.
— Защо да се оплакваш? Ще ме изгазиш и ще те освободя.
— Ама защо да ви газя, моля ви се, г-н старши...
— Настинал съм... Боли ме гърбът... Хайде сега стъпвай отгоре ми... ти си най-дебелият...
— Добре. Да стъпим. Ама нема да се сърдите после.
— Нема!... О-о-ох! Тън така! Гази, гази, гази! Левата плешка. Тън така! Оох... Аде малко и по кръста.
— Тука ли?
— По-доле, по-доле... Тъ-тъ-тъ! Тън така... Аде мерси. Свободен си!

* * *

Стражар води някакъв поп с торбичка и чадър.

— Господин старши, ето го!

— Защо ви арестуваха?

— Не зная! Трябва да е пиан!

— Стига! Никакви пиани! Вие обиждате властта. А пък уж сте духовен пастир, тъй да се каже. Може утре да станете владика.

— Слушайте, моля ви се, аз сега пристигам с влака и не зная защо ме арестувате...

— Защо ли? Вържи попа, да ти е мирно селото.

— Но как така, г-н пристав?

— Ст! Не ме обиждайте, аз съм старшия.

— Извинете, но това е един произвол, едно беззаконие.

— Ст! Полицията не може да върши беззакония.

— Е да, но няма никакви причини за моето арестуване...

— Как така? Без важни причини кой може да ви арестува...

Стояне, защо е арестуван дядо поп?

— Пресече ми пътя, г-н старши.

— Аа, видите ли оти, аз нали ви казах, че има важни причини.

Аде сега идете в зимника, та друг път да не пресичате пътя на властта.

НА СВАТБА

На Анчето

В Коньовица срещу кръчмарница на едро и дребно „Джамбазка среща“ има сватба. Феерия от жълти, яркочервени и шарени шалвари.

„Тирлиу, тирлиу!“ — плачевно напява кларнетът.

Тъпънът тежко бумти: „Бух, бум-бум, бух“ — сякаш това са удари върху блокарски гръб в Долни Дъбник.

Айше в нови ясножълти шалвари, модерни шпиц чепици, с изписани лястовичокрилни вежди, със „сребърни“ и „златни“ колелца на челото кокетно подскача върху девет години невдигнатите боклуци. До нея циганският хайлайф с червени жилетки, файтонджийски фуражки, под които се подават завити перчеми, рипат с лъснати ботуши или експресионистични обуца — половин зелено кадифе, половин жълта кожа.

*Червената ти връзка,
червената ти връзка,
мило либе,
сърцето ми пръска!*

Две полуголи циганчета, прилични на шоколад, който никой за нищо в света не би хапнал, дерат пискуните си. На гърба на стария Исмаил седи 13-та му рожба, има-няма две години, но пийнало е повече от 3 чашки мастика и клати сантиментално сплесканата си главичка. До него ханъм Исмаиловица присъствува с невидимия 14-и наследник. Ех, как се иска на буля Исмаиловица да му изкара едно „Коконещи“, едно „Матилда, Матилда!“. Но...

— Чорбаджи, аде се хвани на орото!

— Не мога, невесто, имам сърцебиене!

— Сърцебиене имаш, демек, любов, а?

- Какво да правиш, невесто, младост!
— Младус, младус, чорбаджи, ох, пуста младус!

*Черобаши гелмеди,
олмас, олмас!
Черобаши гелмеди,
олмас, олмас!*

Двете красавици с шалварите на сини кръгове като паунови петна плясват ръце и извиват кючек. Страстно се извиват недотам стройните им снаги, прах повдигат пъргавите им крака, прах на сиви кълба, и в жълтата мъгла някой трогателно се провиква: „Ааах!“.

— Аде, Шериф Баждрагос, ичеджен му бир мастикос?

Шериф Баждрагос, славен цигански старейшина, дига шишето с намерение да пие толкова, колкото време иска да властвува господин Стамболийски. После сваля шишето, изтрива с ръкав мократа си уста и пъха шишето в устата на малката си дъщеря, прилична на пушено месо. Малката смуглянка смуче бялата мастика и малко се мръщи.

— Сиганско мляко, господине! — пояснява ми Шериф Баждрагос.

А музиката внезапно млъква, сякаш прахът задавя звуковете ѝ, после контрабасът запухтява, кларнетът заскърцва лирически и високо се понася строго коригираната Калманова мелодия:

*Също като лястовица
свиеш ти гнездо...*

ПРИКАЗКА

Работата върви отлично.

Застане Трайко сред мегдана, постави на малкия си пръст златния магически пръстен и каже:

— Цепеницо, разиграй се!

И в миг суровата дъбова цепеница заскача, заблъска, вдигне облак прах и се развърти по гърбовете. Де кого стигне, само Трайко стои спокойно, суче мустак и се усмихва:

— Ех, ти, синко, изпотрепа хората. Че има греховни народни изедници — има. Ама и ти си не по-малко грешен.

Трайко спусна черни вежди, намръщи се, па отсече:

— Мълчи си ти, татко. Де е цепеницата, там е и правдата.

— И братята ти разправяха така, но им дойде дохак. Василий още по бабаитин бе, но ето го сега в Швабско.

Махне ръка Трайко, усмихне се небрежно:

— Барем двацет години ще имам тая цепеница я!...

Око му не мигаше. Юнак човек беше тоя Трайко. Влезне в кръчмата, пийне ока бяло винце и попита:

— Хей, бай Ставри, да плати ли цепеницата виното ти?

Бай Ставри сумти зад тезгяха:

— Няма нужда, няма нужда! Благодарим. Стига ми, че големи хора пият при мене.

Събират се ратаите му и жалват се:

— Не ни стига платата, бай Трайко, не ни стига ни за опинци, ни за хляб, ни за един калпак барем!

А Трайко се усмихне:

— Ще се посъветвам с цепеницата да ви увеличи надниците.

Спогледат се ратаите, процедят някоя през зъби и си излезнат. Юнак човек беше Трайко. На седянка, на хоро, в кръчма или на панаир — току се развърта цепеницата. Закачи ли го някой, накриво ли му се стори, че го погледнат — постави магическия пръстен и каже:

— Цепеницо, разиграй се!

И цепеницата играе. Пропищя мало и голямо, но никоя тояга не можеше да се бори с цепеницата. Зер в нея живееше душата на магическия пръстен. А пръстена той здраво стискаше.

Но стана що стана, една вечер търчи Трайко презглава, а по гърба му цепеницата бухти като по цигански тъпан.

— Гледай ти! — чудят се селяните. — Каква стана тя.

Пребит от бой, запъхтян и разтреперан, прескача той плета и търчи при майка си:

— Слагай, мале кромид!

Диви се дядо Тричко, старият баща, на Трайко:

— Ами, синко бе, Трайко бе, цепеницата не ти ли помогна?

— Какво ще помогне! Та щом изгубих пръстена, тъкмо тя ме претрепа я!

НА ОСТРОВ НОВИ МАДАГАСКАР

Преди четири години бях на остров Нови Мадагаскар. Не беше много зле там. Властниците бяха така мъдри, така честни и предвидливи, че никой никога нищо против никого не беше казвал. Говори ли оратор — непременно хвали правителството. Пише ли журналист — това непременно е статия за заслугите и мъдростта на властниците. Често в кръчмичките край брега се повдигаха горещи спорове.

— Оставете ме тази вечер аз да хваля правителството! — крещеше едър кокалест мъж и съвсем недвусмислено свиваше юмруците си.

— Не, аз ще го хваля. Аз не съм свършил още снощната си хвалебна реч!

Почваше се бой. Но идваше полицията и редът се възстановяваше моментално. Такъв голям бе авторитетът на полицаите.

Минаваше месец след месец. На правителството омръзнаха ласкателствата и похвалите. Заедно с председателя на републиката министрите съчиниха нов закон:

— Който похвали някого от министрите, депутатите, началниците — трябва в десетдневен срок да докаже, че визираното правителствено лице е действително толкова умно или честно. Иначе — ще отговаря пред свещеното писание.

— Но, боже мой, как мога да докажа, че той е така умен? — мъчеха се да се оправдаят журналистите. — За мене той е умен човек и толкова!

— И толкова!... — отговаряше прокурорът и тикаше в затвора ласкателя журналист.

— Та той насаме ми даде тия пари — разясняваше някой мадагаскарчанин, обвинен, че е взел рушвет от някой пристав или финансов началник. — Ето на, той, приставът, ми извърши услуга и ми даде плюс това рушвет. О, той е такъв добър и честен човек.

— Това не е доказателство. Нима той не би можал да ти направи още по-голямо добро? Ти си го прекалил в хвалбите си и виновен си!

Така вървяха работите. По това време в Нови Мадагаскар аз редактирах вестник „Чиста съвест“. На първа страница от 3 месеца с големи букви помествахме обявление:

„Благородни мадагаскарчани! Който от вас намери един поне малко безчестен човек — нека го представи в редакцията ни срещу прилично възнаграждение“.

Но да се намери крадец или лъжец, беше невъзможно. Всички в Мадагаскар бяха с ангелски белоснежни души. Едничката ми надежда беше в един мой приятел — собственик на малък магазин с колониални стоки. Неговият слуга проявяваше дребни мошенически способности и аз се надявах, че ще мога да го взема в редакцията. Щяхме да внесем известно разнообразие във вестника си, който поради чистотата на нравите не правеше никакво впечатление на читателите със своите честни и умни статии.

Късно една вечер отивах при приятеля си бакалин. Забелязах, че край ролетките на магазина му се въртят около 7–8 стражари.

— Около магазина ти тая вечер се въртят неколцина стражари! — съобщих му аз още от вратата.

— А, те и завчера бяха насам!

— Вероятно искат да купят на ангро стоките ти...

— О, да... аз предчувствувам такъво нещо. Моля ти се, изкажи им във вестника си моята предварителна благодарност.

В хрониката аз напечатах антрефиле: „Съдържателят на магазин «Спокоен сън» предварително благодари на ония полицаи, които, както изглежда, имат намерение да го удостоят в най-близко бъдеще с крупни покупки“.

Антрефилето ми не направи впечатление на публиката. Само прокурорът ме повика:

— Вие твърде много хвалите административните органи!

— О, да! Те са така мили, честни и добри.

— Добри? Но ако те нямат намерение да правят покупки? Тогава вие пристъпйте закона за ограничаване хвалбите.

— Ще видим. Аз се надявам...

— Имате десет дни срок, за да докажете, че полицията има намерение да закупи целия магазин на приятеля ви. Ако това не стане

— ще бъдете изправен пред съда.

Заредиха се ден след ден. С нетърпение чаках добрите стражари да купят стоката на приятеля ми, който заедно с двамата си синове спеше в магазина си само и само да улесни нощните купувачи.

Но, уви, всичко бе напразно. Девет дни магазинът бе непокътнат. На десетия ден ме изправиха пред съда и ми прочетоха присъдата:

„Осъжда се редакторът на вестник «Чиста съвест» на 18 месеца затвор за прекалени похвали на административните органи“.

Изслушах спокойно присъдата си и спокойно се настаних в килията си. В съседство имах един хамалин, който беше бит преди 15 дни на пристанището. Отишъл пред прокурора, за да изкаже благодарността си.

— Недейте хвали тъй много полицията. Може би вие сам сте се набили — прекъснал го прокурорът.

С него ние се разговаряхме през стените. Беше весело и уютно в килиите. Мъчно ми беше само, че не можех да излизам из града. Прекарах добре нощта, но призори получих бележка от приятеля ми бакалин:

„Ти ще бъдеш освободен. Снощи всичката ми стока бе закупена на едро. За да не ме карат да отключвам — разбили вратата. Предай моите благодарности чрез прокурора и поискай да те освободят, защото похвалите ти за полицията не били напразни“.

— Ало! Ало! Дайте господин прокурора! По-скоро, моля ви се! Да, прокурора!

— Какво има? — обади се прокурорът.

— Моля нареждането ви, господин прокурор, да бъда освободен. Законът за недоказаните похвали не ме засяга, тъй като снощи всичко е закупено в магазина на приятеля ми... закупени са даже рафтовете и две греди от тавана...

— Да, но това е станало на единадесетия ден! — поля ме със студен душ господин прокурорът.

СРЕЩУ КОЛЕДА

Бай Атанас, разбира се, не бай Атанас Телефончето а един обикновен Атанас, не знаеше модерни танци. Но затова пък той — той изкара един такъв кючек, че в кръчмата всички примираха от възторг и сам той няколко пъти лягаше по корем на мокрия под — вероятно от благоговение и възхищение пред самия себе си.

На улицата обаче не беше лесно да се танцува. Първо: стените и електрическите стълбове не бяха наклонни да му правят място, па и ледът никак не позволяваше по-големи пластични размахи. От всичко това бай Атанас не се отчайваше, лошото беше само, че мъглата не му позволяваше да разбере вкъщи ли отива, или излиза. И когато се обърна за съвет към един стражар, последният тихичко му запя „Червената ти връзка“. Това значеше, че стражарят е пил тоже бяло вино, но не би се отказал и от червеното. Стражарят ли хвана бай Атанас „алабраце“, или бай Атанас него — това не беше особено важно: важното беше, че стражарят го посъветва: „Пази се да не паднеш“, и сам се простря по своя многоуважаем корем.

Тогаваше именно на бай Атанас му хрумна странната мисъл:

„Ако стражарят нямаше корем, какво би станало? Върху какво щеше да падне?“.

Стражарят скоро разреши тоя въпрос — след три крачки той падна върху бай Атанас, а бай Атанас върху някаква си разпрегната талига.

— Я — попита стражарят, — да се качим ли?

— Това е велосипед бе, а на велосипед зимно време...

Но стражарят вече бе успял да се настани в каруцата и громко заповяда:

— Дий!... Карай полека, за да не паднем.

Бай Атанас — стар файтонджия — се засмя:

— Ехе, а бе каруца без коне ходи ли?

— Ами автомобил ли е?

— То автомобилите зарежи ги — они с електричество...

Тогава стражарят — той беше човек на силната воля — слезе и помъкна каруцата. Бай Атанас почна да бута и в нощта странният екипаж потегли бавно-бавно.

— А не знам защо тая вечер мъглата не е зелена.

— Шт! Ти що не буташ?

— Ами аз се возя, после ти!

— Първо аз ще се возя, после ти!...

— Не, първо аз!

— Аз!

— Тогава и двамата няма да се возим.

— Ами каруцата?

— Ще я занесем в участъка...

— Да я занесем бе...

* * *

— Шът! Ст! Защо сте домъкнали тая каруца?

Бай Атанас с ужас погледна пристава. Стражарят тоже се замисли:

— Ами... да!

— Какво „да“? — тропна с крак приставът.

— Искаше да я крадне! — намеси се бай Атанас и посочи стражаря.

— Кой, яз ли? Лъже, г. пристав, може ли стражар... може ли, а? То работата е друга... тя като бъдни вечер — хелбетя — напила се...

— Кой се напил?... Каруцата...

— Съвсем не, г-н пристав... Той... Напил се и се вози на каруцата... Аз, знайте, бъдни вечер, бъдни вечер, ама ред и тишина...

Приставът кипва:

— Скоро горе! А ти — в зимника.

Бай Атанас грижливо пита:

— Ами каруцата!

— Влизай вътре!

* * *

След един час бай Атанас гръмовито пееше от зимника заедно с петима свои събратя:

*Бог се роди Коледа,
овай вечер Коледа...*

ПРОЩАВАНЕ

— Мир вам, мир вам, простени бъдете! — тържествено се раздаваха из храма господен гласовете на тримата божи служители.

За сетен път се прекръстиха опростените миряни и на вълни се пръснаха из града.

— Я, отче Теодосие, не мислиш ли, че е време и ние да помолим Господа за нас?

— Право говориш, Василие. Предопределен е този ден за прощаване, а стари грехове имаме ние, служителите на Господа Бога...

Отец Йован го погледна, изрази с бялата си брада съгласие и се изправи пред Теодосий.

— Прощавай, брате мой, че лани ти откраднах с безчестни средства умрелия Пейчо и извърших аз твоите обязанности.

Отец Теодосий стисна устните си, но успя да не се разгневи.

— Нищо, брате мой. Прощавам ти това при условие, че ти ще забравиш мъмренето на архиерея, пред когото аз те наклеветих, и тарабата на двора ти, която една вечер изкъртих, без да ща...

Отец Йован помисли малко.

— Ето що, брате, тези две злини са по-големи от моята...

— Тъкмо на мярка са!

— Не, бая по-големи са, Йов щети прости, ако...

— Никакво „ако“! Това за това...

Отец Василий ги погледна и изтежко заговори:

— По-големи са твоите злини, Теодосие. Но сметката ще се уравни, като се притури по-ланшното раждане, за което братът Йован те изпревари...

— А, онова си е башка сметка, но аз бих искал да знам кой ми задигна торбата с поскори и симиди, която на задушница бях оставил под иконата на архангел Михаила.

— Духове небесни са слезли в тия гладни години.

— Било що било, братя во Христе, довечера е заговезни, нека да се простим като благочестиви християни.

— Простено да ти е, братко Василий, дай да ти целуна десницата.

— И тебе да ти е простено, отче Теодосие.

Тримата божи служители се разцелуваха братски, прегърнаха се веднаж, пак се прегърнаха, а клисарят назърна през светите двери, прекръсти се и доложи:

— Отче Василие, от погребението на баба Парашкевия дадох още 200 лв... всичко 700. По обед ги донесе момчето.

Отец Василий пое 200-те лева и мигом ги положи в благочестивия си джоб.

— Значи, 700 лв. — ококори очи отец Йован, а тъничкият отец Теодосий погледна като лисица пред курник.

— Значи, 700 лв., отче Василие, а защо, душа нечестива, каза, че всичко 300 лв. дали?

Отец Василий премигна и погледна разпятието:

— Много се е направило светото разпятие. Трябва бабичката да го пообърсва...

— Разпятието си е разпятие, отче Василие, но лукавият пак е влезнал в душата ти.

— За какво е думата — престори се на учуден отец Василий.

— Не гледай като възкръсналия Лазар, Василие, а кажи защо ни отяде от баба Парашкевия...

— Трябва да ни дадеш остатъка — намеси се и отец Теодосий. — Кесаревото — кесарю, божието — богу.

— Дай поне 200 лв.

— Нищичко не мога, братчета, да давам... — смънка отец Василий, положи си калимявката и тръгна.

Но отец Йован се изпречи пред светите двери, а Теодосий го хвана за расото.

— Чакай, сине на лукавия, дай поне тия 200 лв.

Но отец Василий вместо отговор замахна и го ръкоположи по гърба. Но и Теодосий не остана длъжен, той го подритна по християнски, така че отец Василий едва не събори един от свещниците.

Отец Йован, който беше по-миролюбив, се задоволи само да отскубне нещичко от русата брада на Василия.

А Василий се разгневи като на страшния съд и ръкополагането зачести. Херувимите трагично гледаха от купола, свети Спиридон се усмихваше от ъгъла, а бедният клисар всеуе вопияваше отчаяно:

— Мир вам, братя, мир вам!

СТРАЖАРИТЕ

СТИХОТВОРЕНИЕ В ПРОЗА

Вас, мили рицари, решил съм да възпея, макар че нощем, когато се връщам в сантиментално спиртно настроение да чувам укора ви критичен:

— Я, ти там не възпявай много!

Но все пак ще възпея вас — вас, върху които се опират редът, законността и телеграфните стълбове...

Ако бях модернист.

— Празника празнувам по слугинските сърца, забодени върху касапските куки на стражарското подносие.

Но аз не съм модернист и ясно виждам как грациозно сучете мустачки и стъпвате върху сандъчето на някое ваксаджийче.

— Изтрий ги хубаво, да не те изтрием от лицето на земното полукълбо!

О, закана, неказана още от г. Стамболийски в парламента!

А ето, виждам: едър старши стражар със синодално благоутробие гони победоносно една кучешка процесия:

— Ст... сукин син!...

О, какво благочестие лъхат неговите жестове. Пазителят, неуморимият пазител на морала! Но само толкоз? А храбростта?

Ето някъде стрелят, ето избухват бомби. Двамата стражари допиват чашките си и веднага героически хукват... в обратна посока.

А вие сте навред: столицата гъмжи от курсантите. Групи, тълпи от стражари се разхождат мило-мило из София. Но г-н Стамболийски обещава:

— Ще засилим полицията в столицата.

О, щастливи времена — на един гражданин по трима стражари! И докато си идем до дома, поне по на пет места:

„Горе ръцете!“.

III

ПИСМО ОТ ПАЗАРДЖИК

Драги Българанчо,

Додох тук да променя хляба и да поопитам прославените вина.

Колко е голям и де е разположен градът — който обича, нека види в учебниците по география. Също народностите няма да изброявам, но ще кажа, че циганите са много, следователно градът е достатъчно шумен. От гарата до града от двете страни на шосето в непрекъснат кордон седят пъстри групи от народа на джумбуша, пощят се, пеят и се борят.

Градът е цял лабиринт от криви улички, чиито имена знаят само пощенските раздавачи, които пък не си дават много зор да разнасят писмата всекиму поотделно, а ги изсипват по 3–4 в по-близките улици, а оттам гражданите имат грижата за раздаването им. Често ще те срещне някой приятел и ти каже: „А бе, мисля, има за тебе едно писмо у мене“, и го измъкне от джоба, заприличало вече на мазна банкнота, и четеш отгоре „Бързо“, а погледнеш датата — отпреди 15–20 дни. Колкото за номера, кметството е образцово. Макар че улиците нямат надписи, но номер всяка къща си има.

Улиците са постлани по хигиенични съображения с камъни от различни големини и височини, тъй че човек, като върви, подскача, прави всевъзможни движения да запази равновесие и, естествено, мускулите се развиват по-добре даже от всички гимнастики и Мюлерови системи.

Мястото за разходка по много съображения е постлано с меки килими от 6-7-сантиметров прах. Първо, да не се късат подметките, второ, да ходят по меко, а най-вече, понеже пудрата, този продукт от тъй голяма важност, се рядко намира, та чистият като брашно и ситен прах го заменява. Всички мъже, жени след връщането си от разходка са чудно бели.

Центърът на града е зает от затвора. Има превъзходна градска градина с безброй невидими пейки, но за това са виновни учениците и ученичките, понеже бяха я обърнали на рандевулница. Впрочем, те тази година (8 клас), изглежда, ще бъдат заедно, та радостта им няма

край. Още сега учениците се упражняват и сънуват как заедно ще си учат уроците. Пазарджичани си имат също добър кмет. Гражданите, на които бе омръзнал оризът, сега са спасени от него. Въобще градът се радва на много ненужни продукти. Чистота образцова, при все че мирише на кисело тук там от натрупани динени кори, гнил зарзават и пр.

Пазарджишките жени не са дип клюкарки, но пак обичат да се сбират и да си съобщават „важни“ новини, напр.: „Я гледайте вчера оназ Ристовица изляла бе с един налъм и с един чехъл“ или „Крачи, крачи, га фуркетите изскочили и она не види“ и др. Най-светли звезди в пазарджишкия женски небосклон са Жана, Радка и така Радка. Фини момичета. Първите са вече готови да се преселят по разни причини в София. Само „кака Радка“ ще остане, понеже има от проклетите даскали доста спънки — без нейно позволение турят й две слаби, та тя, за да не забравя, че трябва да се учи по два предмета, винаги отива с по един военен кавалер от двете си страни.

Видни слънца в литературния свят са: Миката, привърженик отчаян на Ницше, де върви, все това говори и чете до захласване, та често конете го целуват по суратя, а телеграфните стълбове се блъскат о него. Пазарджичани се надяват да стане някакъв свръхчовек или поне да замести К. Величкова, за паметник на когото се събират всяка година по десетки каравелчета. Друга важна личност е Дончо Мъглата. Неговата дейност се простира главно в измерване на улиците и зяпане по ученичките, поради което често прави бани в Марица с дрехите си. Във всеки случай пазарджишките ученички са твърде скромни момичета, не водят софийска любов, но обичат щъркелите.

Трето слънце е бай Йордан шивачът. Искал бих да приведа някоя негова реч, но те са тъй дълги и философски, че мнозина читатели би тръгнали за Пазарджик да черпят знания от него и цяла България би се събрала там. Основната мисъл в неговата теория за живота е: „Земята е произлязла от тиквена семка“. Хората също от растения. Всичко е атоми и молекули. Дарвин знаел езика на животните и растенията и пр.

ХРОНИКА

ПИСМО ДО БЪЛГАРАНЧО

Драги сънароднико,

Зная, че и твоето сърце е препълнено с тежка грижа, зная, че и ти постоянно си търкаш умното чело, за да измислиш някой съвет, с който да помогнем на родната рат и на всички ония, които, изпотени, мъкнат тежкия товар на моралната и юридическа отговорност за успеха на народното дело. Живеем години на велико напрежение във всички посоки: физическо, душевно, астрономическо... пардон, последното е отрицателно напрежение. Да, живеем в трескави дни и всекиму се налага дълг да помогне на родината. Воден от такова желание и патриотично чувство, аз реших да поднеса чрез тебе няколко съвети (комуто се окажат нужни!), тъй като освен съвети аз друго не мога да предложа, па и както ти е известно, туй е на мода. Защото даже онези, които могат да сложат пред отечествения олтар по-други неща, се задоволяват със съвети, тъй като те са най-евтини продукти в днешните безпродуктни дни.

Отде да начена, о, мили мой? Наистина, Българанчо, в главата ми се въртят толкова мисли, но знаеш ли мене къде ме сърби, по-право боли? Не? В гръдния ми кош, сънароднико, и то от 7 часа натам, тъй като преди 7 часа аз не бях се съблазнил от греховното желание да си купя диня. Да ти разправам какво върших в тълпата и как успях да си купя диня ще бъде излишно, защото завчера и ти самичък беше пострадал от същото желание и пред очите ми стърчи още смачканото ти в това велико стълкновение носле. Както ти казах, аз ходих да си купя любеница и изпитвайки всичката мощ на околната маса, дойдох до едно гениално умозаклучение и намерих един начин, доста добър, както ще видиш от изложената ми по-доле теория за снабдяване града с електрическа енергия.

Известно ти е, че в една затворена система сборът от енергиите е величина постоянна, т.е. енергията не изменя своето количество, а своя вид, от механична тя преминава в химична, електрическа, магнитна и т.н. Знаейки това, нам не остава нищо друго, освен най-рационално да

използуваме енергията, която веден се харчи из столицата. (Ти навярно потриваш ръце и мислиш, че те каня да станеш съдружник в някой тлъст гешефт! Не съгрешавай!)

Тъй! Смятам (внимавай, Българанчо!) да построим няколко динамомотора, за да можем да попълним липсата на още един продукт от първа необходимост — елект. ток. Ти знаеш, че трамвайните каруци, които минават всеки 2 часа, случва се понякога (не е грях) по липса на ток да почиват по 6–7 часа на улицата, при което ватманите се разболяват от бързотечна туберкулоза вследствие непосилната скука. Известно ти е също, че тъкмо седнеш да вечеряш, — и хоп — лампено затъмнение. Известни ти са още много работи, но да дойдем на моята теория. Тя гласи: Любениците са косвен източник на елект. ток. Ама как? — ще речеш. Ето как:

При покупката на дини покрай голямата топлинна се харчи и голямо количество чисто механическа енергия. Трансформирани, тези енергии могат да дадат доста силен ток. Трансформацията, не е бог знай каква работа. Принципът на динамомашините е твърде прост, така че аз няма да се занимавам с него. Ще кажа само следния собствен проект за начина за събирането на енергията. Той е също прост.

Пред вратата или прозореца на всяко заведение, дето се продават дини, да се построят нещо като въртележки, каквито има при входа на „България“ и Зоолог. градина. Тези въртележи ще се докарват в усилено движение от купувачите и освен дето ще се използва енергията им, но ще има и ред. Енергосъбирачки могат да се построят пред месарите, тютюнопродавниците, гишетата на бани и театри, при трамвайните спирки и ред още места.

Друг съвет мога да дам за събиране долни дрехи за фронта. Няма нужда да пращаме триста и петдесет покани до гражданите. Общината трябва тутакси да прибере от всички бани чаршафите и хавлиите, докато гражданите не са ги прибрали за собствения си фронт. Впрочем в баните почти не са останали чаршафи, тъй като ние добре схващаме, че: „държавата — това сме ний“, и следователно в пълно право сме да разполагаме с нейните имоти.

Дойде ми и нещо друго на ум. Според личните ми статистически изчисления столицата притежава около 223 000 кучета от разни сортове.

И тъй, засега трамваите не функционират, а докато влезне в приложение моят проект за динамомашините, гражданите трябва да си късат дълго още подметките. Смятам, че няма да бъде зле, ако кметството реквизира тези 223 000 кучета и ги употреби като впрегателен добитък. Смятам, че 15 по-добре развити екземпляра са в състояние да движат трамвайните коли с двойно по-голяма бързина от настоящата. Ще речеш, това е свързано с големи неудобства: квартира, продоволствие, начин на движение и пр. Дребни работи! Квартирният въпрос още сега е в ред: където досега са квартирували, там и занапред. За какво са площадите и улиците? Колкото за продоволствието, въпросът стои също тъй добре. От тези 223 000 кучета около 98 750 са женски. При модерно развъждане те могат да дават годишно по 600 — 700 хиляди наследници. От тях 66 000 да се употребят за продоволствието на впрегаемите, пак в резерва ще имаме поне 100 000. Начинът на движението е тоже лек. Впрягаме 20–30 (в зависимост от живата им сила), като предварително 2 дни сме ги държали гладни, след туй с парче месо в ръка пред тях търчи един ученик. Искаме трамваят да спре. Ученикът спира и повдига нагоре месото. Кучетата тоже спират и гледат нагоре. Впрочем, аз мога да те запозная добре с този въпрос със специална брошура, стига кметството да покаже готовност да уреди този въпрос. От този род впрегателен добитък можем да добиваме и добра вълна, и кожи. Мляко не може.

Вчера направихме разходка с един добре известен наш геолог из покрайните квартали. Г-н геологът направи изследвания на почвата из улиците и остана възхитен. Благодарение на усиленото изхвърляне на боклук и всевъзможни гниещи организми почвата е добре наторена и пригодна за всякакъв вид растителна култура. Не е ли добре, кметството да се разпореди да се разорат тези улици и напролет да се засеят?

Засега толкоз, Българанчо. Ако обществото ме насърчи с приемането на някои от моите съвети, вярвай аз няма да се откажа и занапред да давам още по-ценни проекти и съвети.

Целувам вместо тебе твоята Ингеборг.

Ведбал

ПИСМА ДО ПРОВИНЦИЯТА

Няколко седмици, драги приятелю, как не съм ти писал по простата причина, че не може да се пише. Разбира се, не стачката е виновна, тъй като благодарение на аеропланите и машинистите, които ще пристигнат от Чехословашко, животът е потекъл нормално. Работата е там, че не мога да ти пиша нито умни, нито глупави работи. Ако напиша нещо хубаво и горе-долу умно, нашите философ-естетични цензори, обичайки хубавото и умното и чувствайки особена нужда от последното, ще си запазят върху него периметри с червен молив и за тебе няма да остане нищо. Не смея да напиша и глупост, защото Връбчо ще ме даде под съд, обвинявайки ме в посегателство на частната му собственост.

Въпреки всичко аз ще ти пиша някои делнични работи...

Вярвам, че в Пловдив, както и навсякъде другаде, всичко си върви по мед и масло, сиреч на „Шипке все спокойно!“. В това съм сигурен, едно, поради това, че хазайката ми сънувала снощи такива работи, а друго — така пишат „Мир“, „Пряпорец“, назадничавият „Напред“ и „барабар Петко с мъжете“, т.е. „Радикал“.

Впрочем как може да не е добър животът в Пловдив, когато най-главният въпрос — прехраната — се уреди отдавна...

Навярно ще се интересуваш как отива университетът и какво ново има из столицата. Към университета отивам твърде рядко: само когато искам да изкажа на г-н професора С. С. Бобчев моите съболезнования...

Пусти български пословици! Ето какво значи „Роди ме, майко, с късмет, па хварли ме, ако щеш, на боклука“...

В университета ходя и когато искам да видя министър Буров в неговата невинна поза на пастир между овци, т.е. да чуя вдъхновената му реч всред народняците — студенти. Едно време, драги приятелю, ти беше в недоумение как е възможно сред златната ни академическа младеж да се свие бухалско народняшко гнездо и дали въобще студентите народняци не са интелектуални пеленачета и нравствени инвалиди от I категория, буква ж. Не зная дали тези мои колеги имат жълтичко около човките си, но знам, че жълтият метал изобилствува в касите на бащите им, под чийто блясък те тъй ослепяха, че насмалко щяха да минат Рубикон, поемайки столичните трамваи. Академическа младеж, знаеш! Златна академическа младеж! Погледаш ги, погледаш, па стане ти приятно и току виж устните ти съвършено несправедливо прошепнат: наплевать!

В столицата няма много нови неща. Новите милионери вече остаряха, новата жандармерия не е ново нещо, защото виждал съм как при залез се завръщат стадата от паша, а нови мерки против спекулантите няма и... слава богу — на вятъра няма да отидат излишните пари за храни и отопление на арестуваните, както е случаят с погромщиците. По тази работа много ми е мъчно за правителството. Арестува ги наведнъж, а сега трябва един по един да ги пуска...

Прехраната в София е отлична, па и животът твърде весел. Който се съмнява в думите ми, може да посети „Алказар“, „Кабарето“, „Амброзия“ и пр. богоугодни заведения. Покрай сантименталните физиономии на новите милионери редом с футуристично гримираните хайлайфни дами, в съседство с неколцина гвардейски офицери, чиито униформи ненапразно наподобяват перушината на пауните, жално-милно седят и земеделски „интелегенти“, с извинение, нещо като депутати... Ъйт че ако някой ти е разправял, че в София населението „не си дояжда“, той просто се е подигравал с тебе. Проследи към полунощ някой алказарец и ще се убедиш, че „населението“ просто повръща от преяждане.

Друго нещо за столицата няма да ти пиша, тъй като само цензурата ще го прочете, па може и да не го прочете. Ще прекратя вече писмото си, тъй като трябва да си вадя нареждане за гласуване. Радвам

се, че моментът за изборите е добре избран и няма да има блъскане, понеже голяма част от избирателите сами са се обърнали на бюлетинки, а казармите и затворите на урни.

Мислех да дойда към Пловдив, но понеже нямам автомобил за връщане, отлагам тази работа, а пък аз винаги пътувам с автомобил на връщане, от любов към природата. Хайде сега до писване, па като пристигнат машинистите от Чехия, ще намина към Пловдив.

ПИСМО ДО ПРОВИНЦИЯТА

Безмонетни друже,

Прости, че рядко ти се обаждам. Виновен е календарът, защото е допуснал месеците да се простират най-безцеремонно кой на 30 дни, кой на 31. А пък нашите финанси, както ти е известно, се простират едва до 10 число, понякога даже още по-рано си събират никеловите опашки. Все пак, макар небето да се е разплакало като общоделец след избори, аз съм в празнично настроение, сиреч с празен джоб се готвя да празнувам Ботьовия празник. Това обаче съвсем не е странно явление, както не е странно празнуването на св. св. Кирила и Методия с празни ръце след толкова „пълни“ военни и дипломатически победи. Във всеки случай одухотворените декорации на буржоазията, т.е. ученичките от една гимназия, твърде героически изпяха „Духовно покори страните, които завладя с меч“, а един земеделски депутат, навярно по-баш републиканец и от Александър Стамболийски, поизпъна юнашките си гърди и измука:

— Царю, честито ти царство и везирство!

Извинявай, друже, но думата ми беше за Ботьовия празник, а аз се отклоних на св. братя.

Както всяка година, и тази тъй ще бъде отпразнуван с увеселителни влакове, патриотични речи от поизмокрените буржоазни петли и по няколко порядъчни закуски за сметка на някой фонд. Не знам как гледа Ботьов от небето на тия работи, но нашата златна младеж твърде е очарована от това празненство. Едно съм сигурен — ако Ботьов слезе на земята, ей тъй, от любопитство, доста интересни приключения ще преживее! На първо място, щом широките го подушат — веднага ще свикат конгрес. Разбира се, понеже Ботьов е „бил и социалист, и патриот“, конгресът ще извика: „Еврика, Хр. Ботьов е социал-патриот, значи общоделец“.

И ето ти Пастухов, грабнал няколко венци, тръгва да го посреща. Не е въпросът, че Кръстьо ще се поизпоти от това посрещане, а жалкото за венците. Същите венци с по една черна панделка биха могли да послужат при панихидите за о бозе почившата им партия.

Това така, но как биха го посрещнали земеделците? Представям си как Хр. Ботьов слиза от влака и веднага пред него се изправя, да речем, херувимът Тричко из село Бояна във вид на старши стражар. Пазителят на тишината, реда и морала го изглежда изпитателно и подозрял в негово лице комунист, проговаря хрисимо:

— Я бе, таквозинък, я си дай легитимацията!

Поетът революционер, който съвсем и не е трябвало да гласува, разбира се, едва би проумял културната „молба“ на херувима Тричко из село Бояна.

В такъв случай Ботьов би следвало да му представи една финансова легитимация, равна на половин кило мастика, или да получи безплатна квартира в подземията на някой участък, където се проявява народовластието чрез пясъчните торби и волските жили. Накратко: той ще чуе резюмето на вътрешната дружбашка политика:

„Властта е детски фарфалак. За да се върти и крепи, нужно е камшикът да плющи!“.

Но ако Ботьов направеше една визита на народняците (разбира се, с разрешение от градоначалството), то благочестивите миряни начело с г. С. С. Бобчев и Връбчо, покрай другите си любезности, биха му предложили да се обърне към г-н Стамболийски, за да го снее на кинематограф. Работата е хем много проста, хем славна, хем патриотична. От Тракия благодарение на мъдрата наша и чужда дипломация през баири и чуки са плъзнали бежанци. За осми или девети път бягат — не знам. Това не е наша работа; статистиката има думата. Както съобщава „Мир“, правителството изпратило кинематографическа експедиция да снее бежанците, а снимките после ведно с няколко трогателни стихотворения щели да бъдат изпратени на Уйлсона, та белки му стане милно и жалко за Тракия. Не знам дали 14-те мъртви точки ще се мръднат от това, но кинематографите от Филадельфия, Чикаго, Вашингтон и пр. ще имат навярно щастието да представят тези снимки като „Сензационен филм. Преминаването на една турско-татарска орда през Урал в VII столетие след Христа“.

Та народняците, които от биографията на Ботьова знаят, че той често е бил в мизерия, ще ходатайствуват да бъде назначен старши фигурант в тая експедиция... Но много зле би си изпатил няколкочасовият капитан на „Радецки“ от косонастръхвателната

организация С.Р.^[1]. Ей богу, тези почтени членове на тая организация така биха подплашили Ботьова, че той веднага би се върнал в ада, където непременно е осъден на вечни мъки — едно, защото още в Букурещ е прилагал експроприацията на чорбаджийските каси, и, друго, защото не е бил гоен и сочен барем като най-слабия от синодалните старци.

Тази банкерска организация С.Р., която проявява своето съществуване само чрез хумористични афиши, плюс това би го дала под съд за обида. Тези хора са такива честни души и такива мъдри патриотически глави, а пък Ботьов още някога взел, та написал:

*Ще да пия напук врагу,
напук и вам, патриоти!
Аз веч нямам мило, драго,
а вий... вий сте идиоти!*

Не, Ботьов няма нужда да слиза на земята. Хич му не трябва. Най-хубаво е да си седи в ада и да се моли за подобрението на българската валута и успяването на Търговския отдел при Дирекцията на С.Г.О.П., а ний, когато му стане скучно, ще пратим да го снемат на кинематограф сред адските пламъци, за да пледира българската кауза пред Уйлсона... Santa simplicitas.

[1] Фашистка организация, ненамерила почва в България — Б.р.

↑

ПИСМО ЗА ВИЕНА

*До Пешо Босяка
някъде по мансардите*

Това писмо ще го донесе скърцащ вагон с обковани с дъски прозорци, на които елегично се усмихват полуизтърканите букви Б.Д.Ж., но следното ми писмо, драги Босяко, ще пристигне с величествен оранжев вагон, на който, по-сербез и от Стамболийски, ще се излъчват най-нещастните букви от славянската азбука З.Н.М. — Земледелски народен магазин. Във Виена едва ли имате понятие за земеделските успехи и реформи, които напоследък просто препускат из софийските улици в трогателния вид на прясно боядисаните оранжеви автомобили — реформи, които, ако не са излезли от премъдрата глава на д-р Дупаринов, то, ей богу, Телефончето и Омарчевски заедно са ги измислили след 7-нощно бдение. А съгласи се, другарю, че обновлението на България никога не би настъпило, ако автомобилите не бъдат боядисани оранжево и ако пловдивският градоначалник чрез своите хуморески във вид на заповеди за полицейския час не възпита слуха, обонянието и зрението на своята стража, за да може нощно време да познава от 200 крачки кой е глух, кой е пиан и кой, най-сетне, не е земеделец, за да го постави в хоризонтално положение чрез един-два куршума. Разбира се, слухът на стражата е доста развит и без това, защото в епохата на кашкавалните дирекции грехота е да не можеш да чуеш как шумолят в джобовете прясно изфабрикуваните банкноти. Колкото за обонянието, ей богу, българските стражи отдавна са свикнали да познават къде има старозагорска мастика за „отоцване“ на вересия. Друг е въпросът за зрението. Става, какво става, но нощно време стражата се сражава с електрическите стълбове. Малко невероятно ще ти се види, но заклевам се в честното име на д-р Генадиев, че точно преди 3 вечери на улица „Пиротска“ един младши стражар от 11 1/2 до 12 без четвърт с красноречието на своя камшик настойчиво гонеше един електрически стълб да се прибере дома си, защото полицейският час приближавал.

Къде беше се напил стражарят и къде живееше електрическият стълб, не мога да зная, но знам, че трогнат останах от изпълнителността на първия и от твърдостта на втория.

— Ти че се прибереш ли вече, или да арестунваме — говори стражарят и победоносно върти символа на народовластието — волската жила.

Електрическият стълб мълчи.

— А бе яз тебе ли ти думам, или на месечина лаем... Райз... два...

Електрическият стълб стои невъзмутимо и съвсем не иска да си иде дома. Навярно знае, че няма приготвен законопроект, според който електрическите стълбове трябва в 12 ч. да си отиват дома.

— Чекай, сега че припнеш като трамвай! — кипва стражарят и почва да налага нещастния електрически стълб...

Съгласи се, драги Босяко, че стражарят трябваше най-сетне да употреби насилие. И... ако електрическият стълб не тръгна, то и стражарят не си отиде я! Той легна до него, за да го „чува“, напук и на инат на нас, на кръчмаря и на месечината...

Но да оставим настрана стражата, защото наскоро ще има жандармерия, която много естествено, коренно ще се различава от полицията, понеже няма да пие мастика, а джибровка и вместо собствените си волски жили ще носи (например) еднометрови цепеници. Както и да е, но даже вестник „Мир“ се сърди на полицията, а и вестник „България“ би оплакал положението на България, ако не трябваше да плаче за обединената народнопрогресивна партия и за участва на Македония, която гласувала за комунистите от инат на Пашич, който не искал да признае спорната зона.

„Но нека комунистите не си правят илюзиите, че македонците са гласували за тях. Това е само един енергичен протест“ — разсъждава в „България“ и д-р Данев се почесва по тила.

Всъщност македонците щели да гласуват за цанколистите в България, но д-р Данев от приятелство към вигата на народите се е отказал. А лигите на народняците наистина обилно се ляха за тая Македония, по-обилно даже от кръвта на хилядите, хилядите македонски борци и морето от кръв и сълзи на хвърления в касапницата български народ.

Ах, тази Македония! Даже „народният“ поет ще признае, че сума гешефти паднаха за нейна сметка, за сметката въобще на националните идеали. И ако някои „злотворни елементи“ иронично пускат слухове, че Ив. Вазов щял да отдели половината от своите юбилейни 800 000 лв. за сираци, пленници и пр., то те заслужават порицание, тъй като Вазов сам е сираче и в същото време пленник на своето престъпление — пардон, — вдъхновение.

А колкото за пристигащите гладни и голи като просяци „мили“, „самоотвержени“ и „скъпи“ наши герои — правителството чрез закон ще им отпусне по 50 лв., за да се... фотографират за вечен спомен. И нека пленниците не хвърлят с презрение подаряваните им при Захарната фабрика кърпени шинели, защото на Нова година може би дамският увеселителен комитет да им раздаде и по 2 бучки захар!

Сега до писване, драги Босък. Поздрави на немски нашите представители на печата, за да видиш дали барем по български ще могат да ти отговорят.

ПИСМО ЗА ВИЕНА

Пешо Босяка, първата пейка в крайната алея на Stadtpark

Разгърдени Босяко,

При тези горещини, които вероятно са посетили и широкодеколтираната Виена, аз не мога да не си представя твоята изпусяла мистична фигура именно в горепоменатото състояние. Ще простиш, че в това време, когато температурата се повишава обратно пропорционално с курса на българския лев и развинтената австрийска корона, сядам да те безпокоя с това писмо, но мисълта, че ти си изложен на голяма опасност, напаст, която ще предизвика едно коренно изменение на твоя мироглед, не ме оставя на спокойствие и ме кара да те съветвам да не правиш такива продължителни слънчеви бани през неделен ден. Да, драги Босяко, въпреки всички очаквания, въпреки собственото ти желание някой ден ти може да станеш най-отчаян общоделец, сиреч да получиш слънчев удар.

И тутаки „Народ“ ще пише: „Тесняците се разлагат“, утешавайки се с тези содо-лимонадени антрефилета за разлагането на още недоферментиралите свои мозъчни остатъци... Ех, Босяко, каквото щеш разправяй, но общоделците се засилват и това си е. Особено откато почна да мирише на нов тюрлюгювеч, сиреч на коалиционен кабинет с участието на славните общоделски пожарникари. От тази радост и от радост, че в „кръвясалата Съветска Русия“ върлуват глад и холера, а също така и особено засилените горещини, общоделците до такъва степен са станали сантиментални, че почнаха да раздават наляво и дясно своите собствени патенти, наричайки Третия интернационал „полицейски“. Но пък жандармерийските, полицейските, детективските и пазавантски длъжности, към които питаят любов, по-гореща от следобедно слънце, все пак остава техен непоколебим идеал. На, между общоделци и демократи пак има шушукания относно креслата и пак общоделците заявяват: „Или вътре във Вътрешното министерство, или вън от блока“. Относно това министерство големи спорове нямало да има, но

въпросът се усложнявал с категоричното искане на общоделците: „Всички партийни членове министри!“. Мисля, че като се вземе пред вид „нарасналият брой“ на социалприставите, не е особено трудно да се постигне споразумение, като останат даже вакантни министерски кресла и за мощната радикална партия. А радикалите — и те са се засилили и даже имат намерение да образуват хомогенен кабинет с подкрепата на всички посетители на танцувалния им салон. Но народниците кротуват. Дали защото очакват скорошното падане на руските съвети, та да се преместят в Москва като „обновители“, дали защото се страхуват да мърдат поради опасността да им стопят стеарино-спармацетните добродетели, напластени около свещените им благоутробия, дали защото са заети с „благотворителни намерения“ за страждущите славяни край Волга — не зная, но факт е, че те още не са раздвижили и затракали хиенските си челюсти.

А, заклевам се в честта на Добриянов, народняците имат най-горещо желание да помогнат на гладуващите руски губернии. Те даже не биха отказали да изпратят свои скромни търговци и комисионери, които да продадат на гладуващите храни, срещу което да получат „скромни печалби“. Славянското благотворително дружество начело с всепознатия филантроп С. С. Бобчев тоже би се съгласило да направи няколко „благодения“ с условие приходите да послужат за две-три соарета с гипсираните и начервени „сестри рускини“, които пълнят нашата прашна столица.

Земледелците не са съгласни много на „благодения“, освен ако консорциумът покаже „желание“. Па и прави са хората. Прочети предпоследния брой на „Земледелско знаме“, където пише: „Вследствие непоносимия болшевишки режим тази година Русия е сполетяна от голяма суша“, и ще видиш, че логиката, непоколебимата оранжева логика, е на тяхна страна. Дядо господ, който, макар че не е земеделец, а народняк, е открил причините на сушата право на Ангел Грозков, когато той се връщал от Ангора. Другите буржоазни партии усилено се готвят да подпомогнат гладуващите, като ежедневно им изпращат хиляди килограми надежди и благопожелания.

Общоделците тоже са решили да подпомогнат руския народ. Централният комитет решил да поиска от Деникин да заплати изпратените му през Пастухово време оръжия и муниции, като с получените пари се отслужат във всички черкви литургии за падането

на съветите, сиреч за спасяването от глад братята руси. Ако литургиите не бъдат достатъчни, ще се устроят нощни бдения и спиритически сеанси на ул. „Ломска“ за... за какво мислиш? — за „засилването на глада и холерата в Русия, които ще покажат пред народните маси погрешния път, по който са тръгнали комунистите!“. Така разправя един общоделец и радостно потрива ръце.

Както и да е, но за всички тия работи горещините са виновни, горещините, драги Босяко, и никой друг. Ето защо пази се от слънцето, пази се да не станеш общоделец!

СНЕЖНА НОЩ

*Писмо до Пешо Босяка
Neumanngass — Wien*

Помръзнали Босяко,

Тези дни почувствувах, че разклатеното ми здраве е вече солидно горе-доле, колкото Амстердамският интернационал, и реших да направя една следполунощна разходка из улиците на задрямалата по всички направления столица. А след полунощ софийските улици имат всичкото великолепие на някаква старинна легенда. Пустота, безмълвие и пресен сняг, който хрупти под нозете. Матовото небе почти опира до покривите, електрическите лампи примират от удоволствие, обкръжени от рояци снежни мушички, а тенекиените фирми плачевно скърцат по-плачевно от българската валута...

Горе — в небесата — сякаш в райските градини има голямо увеселение с благотворителна цел и ангелите се ръсят с конфети, които падат като сняг на земята. Приходите от увеселението, разбира се, ще бъдат вписани в народния заем. По този начин и господ ще помогне... защото, уви, само той може да помогне на българския народен 6 1/2 %... заем.

Но ти, любезни Босяко, вероятно не знаеш, че в България е открита подписка. Иначе не мога да си обясня как да не изпратиш досега и ти своя лепта — хастара на безхастарния си балтон. Още повече м-р Турлаков възлага надеждите си не на банките и фабрикантите, които (заклевам ти се в честта на Телефончето) нямат пари. Българския народен заем ще покрият чиновниците. Честно слово! И те вече ако нямат пари, не зная кой ще има тогава!... Кинематографи, плакати, афиши, аероплани — всичко разглася евангелието на Марка — Марко Турлаков, разбира се, който пред колосалните дефицити стои с пръст в уста и поглежда наивно към нашата петгодишна приятелка Лила.

Но стига съм се любувал на афишите посред нощ. Студеният вятър върти своите невидими камшици и развява бели гриви от снежен

прах. Потеглям пак, а някой сякаш шепне в мрака:

*Нима съм, братко мой, в Норвегия,
в родината на Хамсун Кнут?
Каква е тази зла елегия
и този галилейски студ?*

*Благодариме за милувките
на тази зимна красота,
ала от пет страни обувките
пропускат снежната вода!*

И този нещастник, който не е чудно да съм аз, разправя, че не било много хубаво зимно време без дърва, още повече да минаваш край Народното събрание. И тежко ти е, братко! Поглеждаш знаменития парламент, спомняш си за депутатите и...

*И скръб притиска ми душицата!
Да бъдеш без дърва, уви!
А само в центра и десницата
цял склад от дървени глави!*

Да, драги Босяко, в българската политическа и обществена гора има толкоз много дървета, а толкоз хора мръзнат! С такива печални мисли човек не може да продължи много разходката си и затова аз се връщам, минавам край дома на г-н Гешев, който вероятно сънува златни сънища, и продължавам назад... Студено! Студено! Сякаш Северният полюс се е свлякъл в сърцето на София, за да може президентът да троши ледове, без да пътува зад границата... В руската черква свети нощно бдение. Старите хиени се молят за „руския народ“. Ех, някой ден най-сетне Господ ще ги послуша и ще им даде царство — царство небесное, разбира се!...

По тротоара подскача мършав пес, души снега и скимти. От време на време той възпира пред някоя врата, изказва кучешкото си

възмущение от порядките на тоя строй и припва пак.

Вятърът пищи злобно, раздипля бели ветрила над покривите, а снежинките се ронят все по-гъсти, все по-ситни и блестят на фосфорната електрическа светлина като сребърни луспици.

„Пиротска“ е глуха. А — там — нашите квартали тънат в мрак, къщиците се гушат прихлупени и жалки, а над тях се изправя грамадното масивно здание на затвора... И контрастът между тези кутийки и това многооко каменно чудовище е поразителен. Наистина, буржоазията ще остави хубави архитектурни паметници: лабиринтни казарми и колосални затвори.

Лека ноц на теб, Босяко, лека ноц и на нея!

ПРОЛЕТНА ВЕЧЕР

До хер Ал. Добринов и фройлайн Клара

Тази вечер Народният театър дава „Смъртта на Дантона“ за 17-и път с премиерни цени. Ще дочакам 101-то представление, когато цените може би ще бъдат обикновени, и ще ида. Жадувам естетично зрелище. Епидермисът на душата ми вече тъй загрубя от ветровете на живота, че чувствавам вопиюща нужда от красота, любов... и пари. Ах, ако в мене беше влюбена Мара Балчева — царицата на метилите! Красотата — красота, любовта — любов и зестра един чек с толкова левове, колкото метили има в дробовете на цялото българско двуного стадо. Но вместо Мара по „Цар Освободител“ ще ме срещне моята стара пловдивска позната. Тя ще бъде с нов тоалет върху извехтялата си младост и ще заговори за трена:

— Помните ли?

И аз ще си спомня вагона, ще си спомня гара Новоселци, нея и разговора ни:

— Собствено, госпожице, вие откъде сте родом?

— Аз ли? Аз собственоръчно съм родом от Пловдивско, но живея в София...

Ах, тези стари моми! Единственото добро, което може да им се направи, е да се гилотинират, като станат на 30 години и един ден.

Но по „Цар Освободител“ има не само прокълнати Евини дъщери. О, тази вечер полумракът е премрежен от зелените лъчи на две бръшляиени очи и напоени с аромата на сдържани, но топли като пролетно слънце усмивки. Ех, Добринов, сърцето ми заеква от изблик на любов. Ти поне знаеш какво значи заекване. Уви!

*Над нас любовта бе усмивката бледа
на падаща мъртва звезда
и черният мрак отпразнува победа
над нейната свята следа...*

А сега тя минава като пролетна слънчева усмивка край Военния клуб, учтиво поздравява поручика, притежаващ в лицето си великите потвърждения на Дарвиновата теория, и се заглежда в белите хиацинти на цветарския магазин. А когато се обръща и ни поздравява, нейното „добър вечер“ сякаш е напоено с аромата на големите бели и розови хиацинти. Ех, тези хиацинти!

*Ех, тези чудно бели хиацинти
в разкошни пъстри вази!
От тях сърцето ми се пак развинти
и бликна обич на талази.*

Ако бюрото по мерките и теглилките не беше конфискувало за маломерност сп. „Везни“, то аз бих продължил песента си за белите хиацинти и бих я изпратил на Гео Милев. Но сега аз съм принуден да продължа пътя си и да мина край свещената сграда на Народното събрание, дирижирано от г-на Стамболийски. Същият този г-н Стамболийски, който в изблик на откровение беше казал в една статия в „Землед. знаме“:

— Хаосът в главата докарва хаос в делата.

О, ако този велик афоризъм стоеше над входа на парламента вместо комичният вече надпис „Съединението прави силата“... И ето аз вървя по вечния ляв тротоар и се вслушвам в разговорите.

— Ах, страшно глупав и прост е нашият директор. Забрани ни да ходим по „Цар Освободител“! — оплакват се две ученички с по едно бяло шнурче на баретките.

— Това е беззаконие! — възмуцава се един студент, недовъзмутил се в неделя от понесените бастони при манифестацията.

— Аз бях голям враг на кучетата и котките, но това, което вчера видях, ме накара да повярвам в доблестта на кучетата. Четем няколко души афиша на „Победа“ с изявленията за чековете. Четем и се усмихваме.

— И?

— И малко черно кученце подушва афиша и вдига крак...

Двамата господа се изгубват в навалищата, а от сладкарницата излизат две пълни дами, охранени сякаш за някакъв колбасо-

деликатесен магазин.

— Предиобед имаше и манифестация на инвалидите. Повлекли се бабички, селянки, деца, старци, а на всичко туй и слепите.

— И слепите на манифестация?

— Да. Не можах да си свърша разходката от тях.

— Страшно глупав народ сме ние, българите!...

Левият тротоар на „Цар Освободител“ е почти безлюден. „Балкан“ отроня 9 тежки удара. Монотонният звън се спуска ниско, ниско над булеварда и като че ли се разтапя в теменужния полумрак. А цветарникът с хиацинти пилее ароматни вълни, сякаш аромата на нейните усмивки.

ФЛОРЕНТИЙСКА НОЩ И САЛОМЕ

I

— Как е хубава княгиня Саломе тази вечер! Как е хубава княгиня Саломе!

Аз не съм сириец, но все пак съм с гореща кръв! Роден съм там — на юг, край бреговете на Бялото море! Разбираш ли ти това, Саломе? Не. А за да разбереш — дошла си на „Флорентийска нощ“ и „Саломе“! От Уайлда, разбира се! Този Уайлд, който казва: „Обичам мъже с бъдеще и жени с минало“. А моето бъдеще, Саломе, е в твоето минало. Обичам твоето минало, Саломе, което сега е на 29 години. Не, впрочем ти си по-млада тази вечер! Ти си по-млада на електрическо осветление.

Колко хубаво е напудрена княгиня Саломе тази вечер! Колко хубаво! Тя седи три реда пред мене и се обръща често да гледа някаква дама, която, за щастие, седи зад мене. За щастие, разбира се, защото е стара... Саломе от партера, завесата се вдига!

Снежина във флорентийска нощ. Да, трябва да се признае, че Снежина има пълно право да се влюби в принца. Тя е още твърде млада... на вид, да не кажа — на сцената. Флорентийският принц дава 40 000 лв. А откъде ще вземе толкова пари Стаматов? Поне един бенефис да беше го споходил. Принцът обаче все пак прави жестове: той би дал 100 хиляди! Но измаменият съпруг се връща. Ех, тези скучни съпрузи, които винаги не навреме се връщат! Гвиди Барди е малко смутен.

— Хубаво играе този Стаматов — говори един пълничък мъж.

— Да, много е хубав Стаматов — допълня сухата женица на пълния мъж.

След словесния дуел принцът и Симоне сядат на почерпушка. Чудни работи стават на сцената. Симоне, сиреч Вл. Николов, взима една чаша вино и я плисва на пода. Запомнете! Вл. Николов плисва цяла чаша вино не в гърлото си, а на пода. Тъй иска авторът на трагедията. За тази жестокост Владо си отмъщава не на Уайлда, а на героя му. Нещастният принц! Симоне го гони най-първо с шпагата.

Не е хубаво един търговец да гони принцове с шпага. Принцовете винаги носят мантии, под които се крият четвероноги. Затова, когато аз напиша моята трагедия „Софийска нощ“ за владетеля на София, моят принц ще бъде гонен със сопи. И моят принц няма да бъде нито Ив. Дългнеков, нито Кокон Харизанов, нито д-р Папазов...

Но Владо Николов се хваща за ножа. Хваща се и Стаматов.

— Убий го — моли се Снежина на Стаматов.

Но подвига извършва не Стаматов, а Николов. Един принц по-малко на земята.

И... факт. Една жена обиква омразния си съпруг.

— Защо Бианка обиква Симоне?

— Защо Снежина приласкава Вл. Николов?... Защото той извърши най-великия подвиг в живота си: Владо разля една чаша вино на пода!... Саломе от партера, завесата пада!

II

Как е хубава княгиня Саломе тази нощ... Тя седи три реда пред мене. Големите ѝ зелени очи са малко уморени. Като бръшляна в двора им. Прическата е все тъй небрежна. Златната гривна на лявата ѝ ръка е малко потъмняла. Но в очите си Саломе е същата. Тези големи тъмнозелени очи, изпъстрени с черни точки!

— Програма ли искате? Заповядайте. Ще видите Оскар Уайлд и Дим. Бабев. Впрочем историята на Саломе вие я знаете, нали? Само че тогава сестричето на Саломе ми донесе собствения ми портрет с избодени очи. Страшно забавна е женската жестокост. Ех, ти, Саломе от партера, кой казва, че си стара мома и въобще мома? Но да гледаме Саломе на сцената.

Да, Юрий Яковлев се е постарал за постановката. Само че онзи палач заслужава да бъде предаден на друг палач за назидание. Но сириецът е влюбен. И аз съм влюбен, но не съм сириец.

— Аз искам да видя Йоана! Йоана! — моли и заплашва Саломе.

Нали е княгиня — молбата ѝ бива изпълнена. Излиза Кирков. Защо е толкова подплашен Кирков — не зная. Гласът му обаче съвсем не е пророчески. С такъв глас би се командувало рота в разсипан строй.

Младият сириец изважда късия си меч и иска да се самоубие. И понеже мечът не е достатъчен, той се простира така решително, че дъските изпращяват по пода. Той е мъртъв. Да се плюснеш така героически на пода е подвиг. Но Саломе нито поглежда сириец с разбития череп.

— Аз ще целуна твоята уста, Йоане!

Макар и пророк, Йоан бърка репликите си и се скрива в щерната.

Излизат Ирод и Иродиада: Коста Стоянов и Султана Николова.

Султана говори гениално зле. Затова пък Саломе танцува великолепно. Ирод е трогнат:

— Искай, каквото искаш, княгиньо Саломе!

Ламбрева се колебае.

— Искай главата на Султана Николова, княгиньо Саломе. Сега е случаят да се отърват от нея и театърът, и публиката!

Но Саломе иска главата на Йоана. Бедният и симпатичен Кирков! Него го обезглавяват, защото не си знаеше ролята. Саломе целува мъртвите устни. Ако Йоан беше влюбен, такава награда би била достатъчно изкупление за смъртта. Но влюбеният е Ирод и той заповядва да убият Саломе. Двама войници пробождат Ламбрева с дръжките на ножовете си... Саломе е мъртва. Мъртъв е и Йоан. Публиката ръкопляска и те и двамата се явяват живи. Разбирам: според библейската легенда на Йоана израства, нова глава и той смело може да се кланя с нея на публиката. Но мъртвата сценична Саломе защо е жива?... Защо ли?

Саломе, Саломе от партера, защото жената всъщност никога не умира, докато е млада и хубава.

ХЛАДНО ПИСМО В ТОПЛИ ДНИ

До Ал. Добринов, Виена

Блажени едноименнико на най-великия и мощен българин, прости, дете обезпокоявам твоето благоразположение из мансардните селения на 7-етажните виенски сгради. Ти наистина, откато се почувствува внезапно облагодетелствуван от наследството на виенската си бездетна тъща, забрави своите грешни безпарични близки и окръжен от купища високовалутни австрийски крони, предаде се на мързел и тлъстеене като оранжев първенец. А през туй време в твоето отечество стават велики събития, изгряват нови звезди и корабът на отечествените ни интереси мощно пори мътните политически води. На кормилото седи пътешественикът из полюсите, който толкоз много ледове разтроши, че сега преспокойно може да поднася всеки ден по една нова порция сладолед на репарационната комисия, чието гърло, за съжаление, никога няма да бъде разхладено. Евангелистът Марко Финансов проявява някои съвсем нехристиянски намерения към своя събрат, мъчейки се да го убеди, че е време да се освободи от кормилото, което му покри ръцете с мазоли, а името с чекове. Освен тези добре познати на тебе величия в пределите на България над яслите на демократическия клуб изгря нова звезда и безподобен осмокрак младенец ококори любознателните си очи. Думата е за господин Блок, както го нарича Трифон Кунев Ланчелото, барикадирал се напоследък в зимника на вестник „Победа“, откъдето срещу скромно възнаграждение обстрелва с картечен огън дъсчените позиции на блока.

Та именно за този блок искам да ти кажа нещо. По него може да се каже само толкоз:

Едно нещо, за което нищо не може да се каже.

Не мисли, че блокът е толкова мистичен и неведом, та не може да се говори за него. Уви, той си е ясен, явен и честен властогонец. Но, струва ми се, въпреки непоносимо тежките родилни мъки той лекичко ще си умре. Защото и не може да бъде друга съдбата на отроци, чиито

родители са хилави 70-годишни старци, прекарали весели и разгулни младини.

Засега родителите му стоят над него и ликуват:

— Диша, диша! Чувате ли как диша! Чудеса ще направи този юнак.

Освен блоковото детераждане по-забележително събитие е отпътуването на м-р Омарчевски за Бразилия, където по подобие на шефа си ще дава терк на бразилците по просветата и театралното дело. Бразилците се надяват, че ако му държат краката, господин просветният министър ще изпълни и няколко номера бразилски танци в наклонено и хоризонтално положение.

Другите ни министри са тоже на почивка и дрямка, и развлечение.

Твоят адаш Александър е из рилските гори, където постоянно си шепне:

— Да стане или не? Да мина Рубикон или не? Т.е. да разтуря ли камарата, или да си кютя?

Стана дума за Рубикон и внезапно си спомних един просветен оранжев оратор, който, представлявайки си Рубикон за някакъв арабски кон или албански катър, който скача и преминава препятствия, извика веднъж в „Ренесанс“:

— Свършено е вече със старите режими! Рубикон е преминал!

Другите ни оранжеви величия са добре. Бай Иван Длъгнеков се е запретнал да оправи Софията до октомври, когато вероятно ще бъде избран за кмет, напук на Крум Попов, който му издърпа дъската изпод краката. А ако се интересува за безинтересния Крум Попов, то купи си притурката на „Родолубец“ с ликовете на седмочленната комисия. Тая притурка, вярвам, се продава из виенските улици. Бих ти писал много по-сензационни работи, но докато пишех писмото, не стана нито едно ново убийство, а убийствата на Греков и Чуклев са забравени вече работи. Във всеки случай, ако ти падне някой брой „Анархист“, изпрати го, за да помогнем на г-да следователите.

Бързам да прекратя писмото, първо, защото г-н редакторът настоява да бъде „по-кратичко“, сякаш смята, че като Стамболийски имам намерение да продължавам още 20 год., и, второ: писмото става много тежко за леката Виена, където всичко било леко напоследък: и жени, и валута, и стомаси...

Поздрави специално мадам Фи-Фи. Целувам изваяната ѝ от слонова кост ръчичка, обкичена с брилянти и злато. Ще ѝ пиша скоро, но нека тя се обади с второ писмо. Привет и поклон на твоя феноменален балтон, с който вярвам, че продължаваш да ходиш и през горещините, за да покажеш на австрийците, че българският народ не е беден като тях.

Твой с душата си, а с тялото си вечно на виенчанките.

Нагели Смуглий

ПИСМО ЗА ВИЕНА

*До Пешо Босяка —
или на мансардата, или на скамейката*

Най-съкровената и най-непостижимата мечта на нашите босяци, студенти у Виена, днес е един обикновен български гювеч...

Така резюмира вашите стомашни и душевни възжеления един завърнал се завчера студент. Понятно ми е, нисковалутни Босяко, вашата непостижима мечта, още повече австрийската крона ведно с марката и куция български лев главоломно се спускат надолу по финансовите урви. Но едно ме учудва: как не сте се сетили досега да образувате един „конституционен блок за приготвяне и изяждане на два-три гювеча“. Сега е сезонът на блоковете и ако не ви е споходила тази идея, представям си колко назад сте в политиката и гастронимията. Ето, нашият знаменит блок, „блокът за опозиционна борба и управление, за ред и спокойствие, за благоденствие и спасяване на България и за още няколко други великодушни намерения“, би можал да се назове по-простичко „блок за докопване и огризване българския гювеч“. Ако, разбира се, хвърковатата ламя Репарация и гладните оранжеви чакали са оставили нещичко по кокалите.

Драги ми Босяк, не знаеш ти какво мило нещо е тази репарационна комисия. По-музикално същество от нея няма. Всеки ден изпраща трогателни ноти до косматото ухо на правителството. А президентът от връх Рила планина приглася на кавал и нарежда: „Турете данък върху лукса, върху оборота, върху въздуха, върху кихането... туряйте, джанъм!“... Тази великодушна комисия, която според народняците дойде да се грижи за българския народ и да го покровителствува, е просто неуморима.

— Митниците, моля, митниците да се включат в проектоконвенцията.

— Никое българско правителство не би погребало своя народ по този начин! — люто се мръщи президентът от Рилския манастир, а

тихичко добавя: „Добре бе, джанъм, няма да се караме... ще я наредим“. И нареждат се данъци върху самара на изпустелия народ. Аз се страхувам да пиша много по въпроса за репарациите, защото току-виж, че граф Шеризе предложил още един член в проектоконвенцията: „Член 101 за данък върху писаното по адрес на комисията по репарациите“.

Иначе всичко си тече по мед и масло. Бай Иван Длъгнеков седи в общинското кресло и „мистериозно“ се усмихва. Вероятно в негова чест тези дни из кинематографиите се представя филмът „Мистериите на Ню Йорк“. Крум Попов е добре. Под негово око е разлепена из трамваите ужасната заповед: „Стражарите са длъжни да седят прави в предната платформа“. Добре, че не ги накарал да стоят седнали или лежешком. Все пак земеделската идея цъфти из столицата. Пред мене сега стоят две визитни картички на двама столични селяни, т.е. новоизпечени земеделци. Единият е: „Кирил Ив., по занаятие оратор“. Вторият е: „П. Ор-иев, по занаятие член на Българската земл. партия“, или както е писано в картичката: Membre de la partie Agriculture Bulgarie. Разбира се, по-добър занаят от този няма, като се вземат предвид разните синекурни длъжности, командировките, ходатайствата и обиколките ведно с м-р Стоян Бразилски Въздържателний. Други някои по-интересни работи нямаме. Убийствата и разбойничеството, както и скъпотията не заслужават внимание. Па и разбойничеството се изражда вече, щом почнали разбойниците да посягат на своите братя, стражарите. Чета в „Зора“, че лостовият стражар в Чепеларе бил нападат. Взели му портфейла и часовника и го набили. Това са вече междуособици. Все пак добре, че разбойниците не са откраднали и стражаря. Какво биха правили чепеларци без този буден и бодър пазител на реда, тишината и кръчмарския тезгях?

За блока пък, ако много ти е домиляло за него, иди в някой музей и поразгледай някоя египетска мумия. Ще добиеш точна представа за „живота“ на блока. Но все пак този „конституционен“ блок не се отчайва. И донякъде има право, тъй като след вливането на могъщата радикалска струя, очаква се, че в блока ще влезнат и следните крупни, неопетнени и пресни сили: партията на доктор Дънов, почитателите на Кокон Харизанов и щабът на несъкрушимата и величествена общоделска „партия“. Не е чудно обаче времето да наложи някои нови

политически комбинации. Настойчиво се говори, че между радикалите и общоделците се водили преговори за образуването на един ляв блок, който, обединил двете най-могъщи български партии, с пълно право ще поеме кормилото на властта. Ксстурков преговарял освен това и с цар Бориса, за да влезне и той евентуално в левия блок.

София, август 1922

С репарационен привет
Хр. Смирненски

IV

ПРОЧЕЕ, СМЪРТ НА ВЪШКИТЕ

— Да, господа! Въшките са най-голямата напаст за човечеството и частно за българския народ! Непълно е твърдението на лекарите, че те са носителки само на петнистия тиф. На въшките, само на въшките се дължи днешното положение на България! Мислите, че се шегувам? Ни най-малко! Въшките са виновници за погрома на нашето отечество. Те са единствените, които обявиха войната, те тикнаха народа в касапницата, те го държаха 3 години в окопите, те най-сетне са причината за отпушването на фронта при Добро поле! Пак въшките днес са причината за скандалите в Халите, за липсата на всякакви продукти, за повишението на цените така много; те са причината за глада, за мръзненето, за ходенето без подметки и т.н. Ама ще речете, че толкоз мъничките и кротички животинки да са в състояние да обърнат колелото на живота! Да, господа! Те са тъй много, че не е чудно някой ден в Българийката да не останат представители на другите животински родове, освен тези на гарваните и въшките.

Както знаете, въшките спадат към хоботните и се въдят именно в такива места, където нокът не може да ги достигне.

Имайки това предвид, не е мъчно да се обясни отде-накъде въшките да са причина за войната. Също лесно е да си представим къде се откърмиха най-едрите въшки на нашата родина: въшките създадоха войната, която пък създаде интендантства, резервни магазини, дирекции на прехраната, комитети за войнишки семейства и тям подобни места, където въшките се настаниха и започнаха плодотворна дейност, чиито горчиви плодове днес гълта народът. Борбата с въшките е най-тежката борба. Далече по-тежка е тя, отколкото разправят докторите. Лесно беше да се справим с въшките, когато още бяха гниди. Обаче никой не се зае с тях и само когато хептен ни досърбя, решихме да ги попарим с вряла вода. Стопли се вода при Добро поле, ха през Кюстендил, ха през Радомир, та в Княжево и Гор. баня курдисахме казаните. Поуплашиха се въшките в София, поуплашиха се, но тъй като не можахме да разберем, че дезинфекцията не става само с шашарми, едни с други си катурнахме

казаните. Отърваха се въшките и плъзнаха с по-голямо усърдие по изподърпания гръб на народа. А той се превива, чеше се, чеше го правителството, чеше го дирекцията, обаче няма файда — въшките лазят, смучат и се умножават в поразителна геометрическа прогресия. Д-р Русев казва, че в една нощ въшката ставала свекърва. Нещо повече: и внучките ѝ стават свекърви. Разправяха за една въшка, която обичала да смуче кръв през захарни конуси. В една нощ потомството ѝ се увеличило на 17 члена от 7 колена. Тази въшка сключва в „търговското кафене“ брачен съюз с друга, втората с трета, третата с четвърта и тъй нататък. Първата въшка поискала зестра по 6 лв. на килограм захар, втората и следующите по един-два и тъй като те били 7 семейства (седем компании), захарта натежала с 11 лв. Друга една въшка (по-деликатна навярно) смучела кръв през цигарени книжки и вестникарска хартия. В един ден тя гълтала 32 000 лв. Обаче това са въшки. Има: въшльоци, въшки, въшлета, въшленца и гниди. Естествено, въшльокут става от въшката, въшката — от въшлето, въшлето — от въшленцето, а те — от гнидата. Най-лесно се унищожават младите поколения и тъй като те не са насмукали достатъчно, няма с какво да почерпят събратята си, то затова те най-лесно си изпащат. Те имат достътъчно в коремчетата си и щом някой се запъти да ги захапе, то те веднага капват в устата му две-три капчици народна кръвчица и атакуващият се задавя и затваря устата си.

Дали между тях и някой въшльокут е сключен брак, засега не ми е известно. Тези въшлета се наричали комисионери, към чиито услуги прибягва всеки, който иска да изпрати колет към провинцията, тъй като само чрез тяхно посредничество могло да се пращат пратки. Може би има някой въшльокут с бомбе, който смуче през попивателна... кой знае?

Срещам приятел.

— Браво — викам му аз, — ти си се уплашил от петнистия тиф.

— Защо?! — учудва се той.

— Ами на, намазал си тялото с газ... средство против въшките.

— Мириша ли? — гузно се усмихва той. — Купих си, знаеш, няколко тенекета газ, направих ги на два етажа...

— На два етажа?

— Първият етаж — витошка водица, вторият — газ, продадох ги и...

— Значи, чисто на просто, за да се спасиш от въшките, станал си въшле!

Може би някой иска да му посоча въшленце? Е, че те са тъй много и лаят навсякъде, тъй че хванете първия, когото срещнете на улицата, някой вързоп или чувалче... обърнете се назад, и ще видите, че въшленце служи като преследвач на въшленце. Да речем, че като се обърнете, ще видите някой стражар.

— Не може да бъде — ще извикате в хор — и той да е от същия род!

— Тогава проследете го. Раз, два, три! Ритвайки легналото пред вратата куче, той влиза в някоя кръчма и като си поглежда рунтавите мустаци, „отхва“ нещо на „вересия“, след това в същото отворстие пуска парче кисело зеле и излиза, усмихвайки се ласкаво на кръчмаря. Пред вратата минава ваксаджийче.

— Ха бре! — с громък бас процежда пазителят на тишината и законите и слага ботуша си върху сандъчето му. Циганчето печално-печално го поглежда и хваща четките.

— Голяма работа — ще речете вие.

— Е да, малка, защото е въшленце! Нека случайно стане въшка или въшльок и ще видите големи работи и от него...

Да, господа, много, много са по нас въшките. И в раса, и под пагони, и с цилиндри, и зелени, и сини, и жълти, и червени... всякакви са те. И не само петнист тиф ще ни носят, ами някой ден и цяла Българийка ще отнесат. Затова, смърт на въшките!

ПИСМА ДО ОНЯ СВЯТ

ПИСМО ПЪРВО

Ето две години, друже, откато се пресели на оня свят. Две години, откато фугасът отнесе тялото ти на 3–4 метра встрани, а душата ти, навярно, много по-далече. Да, много, много по-надалече, защото в противен случай ти би си плюл на петите и би се смъкнал при мене, грешника, за да си искаш онези 120 лв., дето ми зае в „Бохемия“. Това ме навежда на мисълта, че е хубаво да има човек умрели кредитори. Едно ме е страх: взех напоследък да се занимавам със спиритизъм, та кой знае... Виж, че си се изтърсил на някой сеанс пред мене и, ни повече, ни по-малко, вземаш, че ме пипнеш за яката със сладкозвучното възклицание: „Скоро парите“. Ех, друже, пази се от подобна глупост. Ти си дух и съвсем не пиеш мастика. Защо ти са пари?

Та така... две години. През тези две години станаха много събития по грешната ни земя и кой знае вие, небесните същества, дали сте ги наблюдавали. Както знаеш, ний бяхме обявили война на изток, запад, север и юг, а пък чергата ни беше малка. Ходихме на promenade из Сърбия, посетихме албанските чукари, бяхме на зимна дача чак на Серет и стана каквото стана, та се събрахме в орехова черупка. Здраве да е! Ти знаеш, че ние съвсем не се интересуваме за териториални придобивки. Стига ни славата, а плюс това, ако стане някога въпрос чий е Балканският полуостров, не ще и съмнение, че с археологически разкопки, сиреч с костите на стотиците хиляди българи, ще докажем своите права. Сега по нас е спокойно. Борис Вазов съвсем не бие звънци и не вика, че дванайсетият час за намисане е настъпил. Кръстьо Станчев пък се отказа от пропагандиране пангерманизма на Балканите, а се зае с много по-доходна работа — образува политически съюз на камбанарите, с който разчита по парламентарен ред да поеме властта, тъй като броят вече 200 члена камбанари. По политиката много не мисля да ти пиша, тъй като виж, че ме накарали насилствено да поема властта. Мислиш ли, че не е възможна подобна работа? Ба! След като д-р Данев, който в 1913 г. самичък се провикна: „Ум царува, ум робува, ум патки пасе! Спасявайте България, политиката ми фалира!“, днес е

пак министър, и то под културното шефство на Ал. Стамболийски, защо и аз да не стана поне министър на земледелието, като към него се причисли и клон „Анализ на спиртните питиета“? Да, друже! Също аз мога да стана и директор на прехраната, за да се прехранвам в тези гладни години. Ти навярно си слушал за културната роля на тази дирекция, с която подробно ще се занимава в друго писмо.

Стана дума за прехраната, та ми дойде на ум, че ти в продължение на 7 дни си служил за прехрана на гарваните и гаргите, тъй като не могли да те приберат. На някои приятели много им беше мъчно, че такава участ сполетяла трупа ти. Санким те са по-добре. Тебе поне мъртъв те късаха гарваните, а нас същите живи ни ръфат. Думата е за благовъзпитаните гарвани, които носят фракове и бомбета, пият кафето си в „Панах“ и носят нежното име „спекуланти“. Тях ще ги срещнеш на всяка крачка поединично или на ята из булевардите, разсъждавайки къде по трупа на Българийката е останало малко кожа или месце, за да задоволят ненаситните си търбуси. Ех, Жорж, Жорж... Един дава следния мъдър съвет за вразумяване на нашето племе: да се преброи цялото население и да се раздели точно на две половини, па всеки да вземе по един сатър и да удря. Последният, който остане жив, да се обеси самичък на някоя суха върба. Нали добра идея! Само че едно ме тревожи. Последният няма да се самообеси, тъй като ще бъде някой спекулантин, и вместо такъв трагично решение чисто на просто ще телеграфира на някой свой колега в странство: „На износни условия предлагам 400 000 000 килограма прясносолено месо“.

ПИСМО ВТОРО

Мислех да те търся в ада. Знаеш, и ти, и аз си имаме земни греховце: къси истории с дългокосите, дребни закачки с едрите бъчви, взимахме назаем, без да мислим даже да ги връщаме и пр., и пр. Обаче аз си спомних, че ти си женен човек, т.е. прекарал си чистилицето, спомних, че не си бил през войната кмет, пристав или околийски началник из Моравско и Македония; сетих се, че не си заемал интендантска длъжност, нито пък си бил домакин на болница, и реших и постанових: Жорж е в рая. Така, покойний мой другарю! В рая навярно си добре и сигурно вече си се запознал с небесните примадони, които според мене не се различават твърде много от земните си сестри. Евините дъщери там, както разправят някои скромни служители на Венера, били в костюми за баня, без да държат сметка, че Пастухов ще им състави акт за явна съблазън. Впрочем, ти не познаваш последните деяния на Кръстьо, който успя да запази равновесието на България, но разклати същото на партийката си. Знам, че и ти като мене си неутрален, та съвсем не можеш да си представиш какъв беше Пастухов. Ако се взреш в него през очилата на тесняците, той е нещо като допотопен крилат хищник или цербер пред вратата на буржоазията, ако ли пък го разгледаш като широк, ще намериш, че той е нещо като Рамзес II с добродетелите на св. Спиридон чудотворец плюс благочестието на Дева Мария.

В няколкомесечната си служба на народняците Пастухов се показва добър аргатин, икономиса 39 народни представители, с която зестра се опита да се ожени за така Санда Дружбашка. Стана какво стана, но Кръстьо се плъзна на динена кора, а така Санда се ожени за чорбаджията му — благочестивия Маджаров. Тесняците възликуваха, а демократите се събудиха за момент и прозявайки се, иронично се усмигнаха. Пастухов показва ред фокуси — последната дума на изкуството, — обаче рекорд държи, без съмнение, заповедта му за явната съблазън. Ти знаеш, че сме възприемчив народ. През войната ние твърде много се одялахме, особено представителките на нежния пол. Българката стана едновременно германка, парижанка, гъркиня,

сенегалка и пр., и пр. Трудолюбива като немкиня, тя се отдаде на интензивен труд из булевардите и тъмните къшета; елегантна като парижанка, тя смъкна деколтето си до кръста, откривайки безплатно прелестите на недомитата си шия; хитра като гъркиня, тя почна да служи на отечеството, пропагандирайки националните идеали между всички иностранци; изтънчена в своя вкус, тя накичи ръцете, ушите и краката си с метални дрънкала, за да даде пълна илюзия на сенегалците за техните дулцинеи около екватора.

Разбира се, трябваше да се предприеме нещо. Почна се боязливо интерниране на пеперудките. Последните отиваха на дача и се връщаха напълно поправени... телесно. Подплаши ги Пастухов с „явната съблазън“, а те се снабдиха с по няколко екземпляра от тази заповед и ги налепиха на вратите си наместо червени фенери за реклама. Практични сме ний, българите, и туйто!... Едно време Исус I изгони с бич търговците от храма. Де да видим дали Исус II с цепеница ще вразуми нашето племе... на първо място търговците на души и продавачките на плът. Хайде, довиждане... т.е. до писване. (Аз забравих, че си на оня свят, а пък съвсем не мисля да те посещавам в близко бъдеще!) В третото писмо ще ти пиша нещо за Исуса II, който казва своите притчи и мисли в зоологическата градина, наречена „Народно събрание“, на чиято фасада някой написал „Съединението прави силата“, навярно за да се пошегува със сговора на обитателите му.

ТРОХИ ОТ ВОЙНАТА

Когато някое куче усети на опашката си тенеке — хуква да бяга. Когато на някой генерал окачат орден за заслуга, той помирисва, че го канят „доброволно“ да си подаде оставката.

* * *

Ако едно умишлено убийство се наказва със смърт, то убийците на няколко милиона на какво трябва да бъдат осъдени?

* * *

От тази война човечеството научи едно: всеки народ излиза победител от войната; непременно ще победи или враговете си, или невежеството си.

ВЕЛИКИ МИСЛИ НА ВЕЛИКИ МОЗЪЦИ

Ал. Стамболийски. За да се дойде на власт — нужно е да се желае република; за да се стои на власт необходимо е да се подкрепя монархията.

Малинов. Бамбашка страна сме, и това си е! Действуваши ли — обвиняват те в недомислие; бездействиши ли — пропуснал си момента. Не остава нищо друго, освен занаят моята партия да се отдаде на полудрямка.

Ц. Бакалов. Разликата между мене и Ст. Михайловски е тази, че той чрез писателството стана политик, а пък аз чрез политиката — писател.

Кр. Пастухов. Един е кусурът на днешния строй: косато си с народа — не си на власт, когато си на власт — не си с народа.

ИЗБОРНИ ЗИГЗАГИ

1. КОЙ С КАКВО ЩЕ ПАВИРА КАЛНИТЕ УЛИЦИ

Народняците — с Връбчовите послания до народа от в. „Мир“: ред, спокойствие и търпеж му е майката.

Широките — наместо гранитни блокчета ще постелят улиците с приставени пагони, циментирани с работническа кръв.

Радикалите — с изгорели радикалски реформи и с народополезни професорски съчинения.

Демократите — няма да павират улиците, а ще обявяват всички улици за плавателни реки. Заведующ мореплаването ще бъде г. Ал. Малинов, който в бурните дни на погрома майсторски спаси продънилия се политически параход „България“.

Цанковистите — напротив, ще увеличат калта, за да я монополизират.

Радославистите — те си знаят работата: ще направят паважа от захарни квадратчета по методата на Ради Радев и по всички краища на България ще поставят дървени кръстове от хининови кори.

Земл. чорбаджии — за тях да не говорим. Те не могат с нищо да покриват улиците, освен с гъст разтвор от демагогия и няколко артисали криминални брошури като „Двете ми срещи с Фердинанда“, „Под старото небе на Нова България“.

2. РАЗРЕШЕНИЕ НА КВАРТИРНИЯ ВЪПРОС

Народняците и демократите — със законопроекта ще отнемат всички излишни стаи на крупните собственици, като оставят само следните необходими стаи: столова, чакалня, читалня, спалня, приемна, музикална, художествена, по една стая за всеки жив член от семейството, по една за децата, които ще се родят в бъдеще, за бавачките, за слугите и слугините, за домашните пойни птички, котки и кучета. Всички останали стаи се обявяват за държавна собственост.

Радославистите — ще настанят в централния затвор всички свои хора само и само да освободят повече стаи.

Обшоделците — ще настанят всички членове на общоделската партия за пристави и стражари и ще им дадат квартири в участъците.

Генадиевисти и радикали — намират, че господ си знае работата и рано или късно ще разреши тоя въпрос.

Земл. чорбаджи със заповед нареждат:

1. Да се поразреди населението посредством картечници и пушки.

2. Разрешава се на бездомните да спят под открито небе.

3. Чрез трудовата повинност се дава възможност за безплатни жилища в казармите. Този закон е изключително в полза на бедните, тъй като богатите ще се откупят, и щат не щат, ще си седят в къщи.

ЗАКОНОПРОЕКТИ

Ние сме бедни хора, другари, а понеже сме бедни, разбира се, сме и грешни. И ето един ден добрият Господ Саваот, самодержец всемирнен, намира в кафето си, поднесено му от отец Панфутий, една полужива муха. Понеже е Господ, той няма да я убие. Все пак той ще се разгневи и понеже времената са не особено мирни, той ще си направи сметката и няма да се разсърди нито на отец Панфутий, нито на някой от архангелите си, а на някой от грешниците земни. И прав си е човекът... пардон, Господ. Виж, че се поспречкал с небесните си слуги и те му обявили стачка или чисто на просто, както италианските работници, го накарат да си вземе книжата от касата и довиждане, дево Марийо! Всемирната фабрика остава в ръцете на работниците, а господ по нальми отива да търси съветите на Връбчо Добриянов!

Не, Господ си е разумно същество! Той няма да се разсърди нито на светиите, нито на архангелите, а на някой земен грешник, който съвсем не подозира чакащата го участ и спокойно си купува една любеничка за вечеря. И как мислите ще излее Господ своя гняв? С мълния, с потоп, с огнен дъжд, буря или чума? А, не! Съвсем не. Човечеството води 5 години война и тези ужаси на дядо господата вече си нямат ефекта. Чисто и просто Саваот, след като намери мухата, свива вежда и я пуска, като ѝ посочва грешника земен, който си купуваше любеничка за вечеря. Полита богопомазаната муха към град София и — хоп — право на лявото ухо на грешника. И представете си, че този човек съм аз, почувствувал се богопомазан (нали мухата беше в кафето боже!), и че озарен от дух свети, аз веднага оставям любеницата и право в книжарницата. След 10 минути аз съм пред масата си и почвам да пиша законопроекта. Но понеже не съм окончателен и чистокръвен земеделски депутат, не ми върви и трябва да прибягна до някои магии. А те са малко. Първо: изгарям студентската си книжка, изхвърлям през прозореца всички правописни речници и коли по правото и слагам под себе си библията, за да ми е по-високо. Второ: обръсвам си врата, слагам една възглавница на

корема си, за да изглеждам по-шкембест и ето ме дружбашки законодател. Туйто! Сега внимание:

1. Законупруект за парламента.

Член единствен: Всички предложени от землиделски челяк законупруекти се приемат без дибати.

Мотиви — за да нема въобще гюрлютия.

2. Законупруект за поясите.

Член първи: Когато на некои депутатин му се влачи пояса по дъските, нукуй нема право да го настапва.

Член втори: Който го настапи, усвен дето го заплаща, ами са изключва и от три засидания.

3. Законупруект за съществителните имина.

Никой не може да произнася думите: арсинал, корупсия, скъпутия, гешифтарство, народен мъгазин и пр. обидни думи.

4. Законупруект за спането.

В случай на случайно спане на некой дипутат през време, кугато са гласува, комшията му има право да гласува с две раце, за да не са губи гласа.

5. Законупруект за песните.

Забранява си на даскалята да пеят разни идни руски любовни песни, защото тува е пружавление на болшевизъм.

6. Законупруект за тунелите.

За напред тренувете не трябва да минават през тунели, защото:
а Става много тъмно.

б) Възползувани вследствие тъмнината, некой харсъзи ми откраднаха торбето с извара, когато отивах за Плевин.

в) (Най-важно.) Като слезохме на гарата, достоверната ми сопруга събщи ми, че некой я ощипъл за раката, а което е противодържавно.

7. Законупруект за народността.

Тъй като се константирува, че впоследствие бърсенето на мустаците почва да се прилича на немци, нукуй за напред не е позволено да се бръсни мустаците.

Зъбилежка: Който се залови да си бръсне мустаците, наказва се да ми изоре нивата без пари.

8. Законупруект за мълчанието.

Никой нема право да разправя на лево и на десно, че имаме цензура, защото думата цензура не е българска, поради куето не може да има такива нещо по нас.

И тъй аз, в качеството си на депутат от народния земеделски съюз, оферирам пред парламентарниата група с посочените горе 8 законопроекта. Ако министерският съвет посредством цензурата намери, че посочените законопроекти не са народополезни, аз ще съставя други осем, като предварително се посъветвам с Телефончето.

С извинение: *Яким Егейски*

ИНТЕРВЮ С АНГЕЛ ГРОЗКОВ

— Господин Грозков, извинете за безпокойствието, но редакцията ме е задължила на всяка цена да изкопча някоя дума от вас въпреки общоизвестната ви мълчаливост както в Народното събрание, така и вън от него.

— Ти кой си ба?

— Аз съм кореспондент, г-н Грозков, и голяма чест ще бъде за мене да удостоите поне два-три мои въпроса с отговор.

— Вестникар ли? Вестникар, а! Човек да ви хване вас, па с една гальота право на боклука. Какво сте са раздрънкали, разджавкали, разкудкудякали, размукали относно моята особа! Я се махай оттука!

— Г-н Грозков, нима вашата общеизвестна вежливост и изтънчена култура ще ви позволят да изпъдите един скромнен представител на общественото мнение?

— Мнение ли! Обществено мнение! Моето мнение е обществено. А за вашето пет пари билия не давам!

— Не ще и съмнение, г-н Грозков, вашето мнение е обществено, тъй като вий сте един даровит общественик, което доказахте с мисията си в Ангора.

— Каква мисия те е патило ба! Аз отидох да продавам биволи в Ангора!

— Значи, никаква политическа подкладка нямаше във вашето пътуване?

— Разумява се. Аз направих една разходка с търговски цели. А вие да не дрънкате, че съм правил политика, че...

— Ний не дрънкаме, г-н Грозков, но циркулираха версии, че вие, понеже не сте взели никакви биволи за мостра...

— Мостра ли! Защо нямало мостра за биволи ли? Мострата си е моя грижа!

— Е, да, да, да! Имате право, но какво е вашето капацитетно мнение относно военното положение в Анадола? Към чия страна клони победата и очаква ли се скорошно ликвидиране на този трънлив въпрос?

— А бе ако щат, да ликвидират, ако щат, да се съдират. Едно е главното, че аз продадох зърнени храни за сметка на „Родопи“!

— На добри цени ли?

— Разумява се! Хич, могат ли да ме излъжат мене!

— О, да! Не ще и съмнение. Но какви са вашите впечатления от законодателната и изпълнителна власт на кемалистите, тяхната боева и гражданска организация, тяхната армия?

— Право да си кажа, най ми се хареса народното събрание в Ангора. Всички депутати и министри седят един до друг и кой какво му доде на ум, може да го каже.

— Значи, пълна демократичност?

— Разумява се! Народовластие. А пък кат вземеш думата, можеш да говориш до полунощ, стига да имаш сила и глас, та окото ти да не мигва, когато те пресичат.

— Ами вие не се ли възползувахте от тази свобода на словото да дадете някой съвет на кемалистите!

— Ти имаш ли ум бе, момче? Как ще говоря, когато тия съвети са необходими за нашето отечество! Хич, хабя ли си аз напразно думата!

— Извинете, г-н Грозков, аз мислех...

— Мислел си! Вятър те вее тебе на сива кобила! Я се махай оттука.

— Но, г-н Грозков, още една дума. Вярно ли е, че турците кръстили един свой броненосец „Ангел Грозков“?

— Какво ще кръстят бе! Турците християни ли са! Страшна простотия сте вие, журналистите! Я да си обереш крушите!

— Да, да, да! Сега, г-н Грозков! Но вашето общо впечатление?

— Не е позволено да се говори повече. Аде сбогом.

— А... сбогом тогава... Довиждане, г-н Грозков.

— Много ти здраве!

БЛОК НА ДЕМОКРАТИЧЕСКИТЕ СИЛИ

Нека не е до смях в тези трагични времена, но и най-великият меланхолик не би можал да устои на изкушението да се усмихне поне под мустак — ако, разбира се, не е с бръснати мустаци. А работата... работата е действително сериозно хумористична: в България стават велики гешефти. Не мислете, че Чапрашиков изнася пак тютюни, не мислете, че барон Гендович е излезнал от затвора и почва честната си търговия на нова сметка, най-сетне не мислете, че д-р Дупаринов е в преговори с някое лондонско издателство, на което да продаде своите художествени речи! Не! Гешефтът е много по-велик, много по-съблазнителен. В България се водят преговори за образуването на демократичен блок. Как, демократичен блок? Гледай ти! Значи, демократичен блок? И при това кой го образува и защо го образува?... Партиите, които се ползват с такова доверие у народа, че ако поемат властта, няма да имат даже достатъчно съмишленици за министри. Факт. Общоделците и радикалите решили да вземат властта. Бъди след това меланхолик! Не се смей, ако можеш!... И ето, от десетина дни напудрената общоделска шансонетка извива лирични маанета, отправени към радикалския вития „Каж ми две думи, и няма да страда... т.е. нека «Радикал» отговори на двата ми въпроса: 1. Кои партии могат да влязат в блока на демократическите сили и 2. Има ли за цел проектираният блок да установи реда и закона?“.

„Радикал“ се тупа по гърдите и отговаря любовно:

„Под партии, които могат да влязат в блока на демократическите сили, ние разбираме преди всичко социалисти и радикали“.

„Пряпорец“ пък назърта през прозореца на радикалообщоделската спалня и суче мустачки като млад пристав. И той няма нищо против блока. Но и старият бекярин, тлъстомехият буржоа „Мир“, и той смига любовно на социалшансонетката, ала изглежда, че си е позволил някакви съвсем неплатонически волности и пощипвания спрямо общоделската полудевственица, затова „Народ“ се сърди:

„В един момент, когато партията на г-н Маджаров прави усилия да се представи като пионер на обществената солидарност, статията на в. «Мир» иде да посочи за лишен път какво лицемерие се спотайва зад тоя й фалшив лозунг“.

„Мир“ от своя страна почва наново да се кълне, че е влюбен искрено в демокрацията. „Пряпорец“ го гледа подозрително, „Радикал“ гледа, още по-подозрително на „Пряпорец“ и разправя кое е честно и почтено в политиката и кое е грешно. „Народ“ тоже говори за политически морал.

А всичко това напомня една малка историйка:

Няколкочленна банда от крадци влиза в една черква и почва да обира ценностите!

— Момчета — заявява водителят на бандата, — обирайте каквото ще обирате, само някой да не стъпи на светата трапеза, че това е голям грях.

— Ех, пък и ти! Ние обираме черквата, а ще спазваме светостта на светата трапеза!

— То, приятелю, не е така: вярата си е вяра, а занаятът — занаят...

... Ето защо „Народ“ завършва: „Блок на демократическите сили, но с честни намерения!“.

КРОНЦАДТ

В бирарията той срещна един народняк.

— Здравсти, Стокилов!

— О, ти ли си бе, Иване! Я гледай, я гледай! Откога не съм те виждал!

— А бе голям град, много работа, малко време... Къде ще се виждаме? Е, ти как си? Ще пиеш ли една бира?

— Благодаря. Не съм вечерял.

— Ех, холан! Ще поръчаме малко кебапчета или пързоли.

— Виж, така може — съгласи се народнякът.

Седнаха на една маса и Иван Общоделски тържествено потропа:

— Келнер, две халби — от черната — и 15 кебапчета. Няма ли кебапчета? Тогава четири свински пързоли.

Келнерът се поклони и тръгна. Двамата приятели се усмихнаха и заприказваха:

— Е, вашите меншевики се размърдали, а?

— А-а! Голям успех! Гарантиран успех! Аз за това и черпя.

— За това ли?

— Впрочем не само за туй. Днес-утре очаквам младенец. Славно име съм му избрал — Кронцадт.

— Я гледай ти! Кронцадт, а? — Народнякът самодоволно се усмихна.

— Значи, Кронцадт? Ами ако е момиче?

Общоделски се замисли:

— Виж, ако е момиче, трябва да му се измисли друго име.

Келнерът донесе бирата и пързолите. Народнякът дигна халбата:

— Наздраве, за велика обновена Русия и за душата на цар Николая!

— За обновена Русия и за Учредителното събрание — чукна чашата си Общоделски.

Пързолите бяха крехки, добре опечени и ароматични, а и бирата не беше лоша.

— Е, приятелю — с някаква си тържествена самонадеяност започна Общоделски, — пак ний ще спасим Русия от болшевиките. То, наистина, не се знае още, ама звездата на социалната демокрация блясва вече.

— Да блесне, да блесне, братко! Нямаме нищо против вас. Вие пак сте хора културни, разбрани и, тъй да се каже, винаги гледате по-трезво на нещата.

— Разбира се. Най-напред логиката и справедливостта!

— Справедливостта! А и ред, природни закони току-тъй не може да се изменят. Макар и да ни смятат за консерватори, но ний, народниците, сме били винаги за реформите.

— Та кой не е за реформите!

— Значи, по въпроса за реформите ние се допираме? — възтържествува народникът Стокилов и глътна едро парче от пързолата, заливайки го с бира.

— А бе и по много други въпроси се допираме — добави Общоделски, — ами ще пийнеш ли още една бира?

— Да пийнем, братко, защо да не пийнем, а след туй от мене.

Чашите наново се напълниха, разговорът стана още по-интимен и трогателен. Общоделски почна да ръкомаха, да подскача, кряска, а Стокилов тържествено удряше с юмрук по масата:

— Свършено е с болшевиките.

— Свършено е! — почти пеейки, отговаряше Общоделски.

И чашите следваха една след друга. Общоделски изведнъж почувствува изблик от ентузиазъм и запя:

— Марш, марш, генералът наш!

— Генералът наш! — заплитайки се, пригласяше Стокилов и пляскаше ритмично с ръце.

— Пързолите се свършили — забеляза внезапно Стокилов. — Да опържат луканки, а?

— Да опържат!

— Кенлер, луканки — заповяда Общоделски и изпусна на пода чашата.

— Аз такова... каквото щеш кажи, но болшевизмът залязва...

— Каквото щеш кажи... но залязва — люшва се на стола Стокилов.

— Ами детего да го кръстя Кронщадт, а? Хубаво име, а?

— Славно!... Великолепно!... Детето ще го кръстим... такава...

— Хайде ти да му станеш кръстник!

— Ставам му... сега още. — Понатряскалият се народняк стана, люшна се тържествено и седна на пода.

— Ставай де, ставай! Нали ще кръщаваме? — разпери ръце Общоделски.

— Марш! Марш! Ге-не-ра-лът наш! — запя на срички народнякът.

Общоделски напрегна всичките си физически и душевни сили и повика келнера:

— Платено, нали?

— Не е платено.

— Тогава плаща!

Разплатиха се и хванати подручка, излязоха. „Мария Луиза“ пустееше вече. Тук-там се мяркаше минувач или файтон.

— Аз не мога да ходя вече! — проплака Стокилов.

— Е, качи се на гърба ми тогава — трогна се Общоделски и приклегна.

Старият народняк хубаво се намести на гърба му, провлачи крака и запя:

— Марш, марш! Кронщадт е наш!...

* * *

В участъка се случи един оранжев народен представител, когато доведоха пияните приятели.

— Арестувахме ги до джамията. Освен че полицейският час бе минал, но единият яхнал другия и пеят, колко им глас държи — докладваше стражарят.

— Гледай ги ти! Какво се развеселили пък толкоз! — усмихна се народният представител.

— За Кронщадт, господине, за Кронщадт! — скочи тържествено Общоделски и тутакси пак грохна на стола.

— Хм, за Кронщадт ли? Ти какъв си?

— Аз съм всякакъв... сиреч меншевик, което значи широк социалист... Същите тези, дето се бият с болшевиките!

— Долу болшевиките! — изръмжа народнякът и легна по корем на пода.

— Така! Така! Долу болшевиките! — добави дружбашът и повдигна падналия на пода.

— Да се освободят и с по един стражар да се изпатят по домовете им. Те са добри хора! — обърна се народният представител към пристава.

На улицата Общоделски, народнякът Стокилов и двамата стражари тихичко запяха:

— Марш, марш! Кронцадт е наш!

ПЕТНАДЕСЕТ ХИЛЯДИ РАБОТНИЦИ ИЗКЛАНИ ЗА ДВА ЧАСА ИМАМИ И ДЕРВИШИ СЛИЗАТ ОТ ПЛАНИНИТЕ

Руската телеграфна агенция за Балканския полуостров „Волрос“, която вероятно в пълния си състав се побира в някоя стая на IV етаж в столичен хотел, най-равнодушно съобщава следната ужасна касапница, макар вече от доста време да сме заговели.

„... Въстанието в Москва е потушено със страшна жестокост. Башкирска кавалерия под началството на генерал Каменев е изклала повече от 15 000 отстъпващи работници от Москва към Калужката застава (в. «Мир», бр. 6238).“

Българанчо на първо време се уплаши от тая работа, потекоха му сълзи и всички косми на главата му настръхнаха. Туриха му термометъра — настръхнаха и близките му! 42°! Със студени компреси и лимони го свестиха, а после му обясниха:

— Работата е много проста бе, Българанчо! На едно канапе в телеграфната агенция „Волрос“ седи една елегантна рускиня. Пред нея масичка, мастило и заглавие „Последни телеграми“. В друго кресло седи и кашля стар генерал, току-що продал пагоните си на някой родолюбив българин за спомен. Пред огледалото е изправена друга млада рускиня с широко деколте, кученце, бастонче и гримирани очи. Разбираш ли?

— Разбирам! Как да не разбирам! Онези рускини, които са се числили към руския хайлайф.

Госпожицата пред огледалото плачевно се обажда:

— Наташа, не остана червена боя за устните ми!

Наташа вдига глава и казва:

— Червена боя ли? Виж какво пиша аз. „Башкирската кавалерия е изклала 5 хиляди работници!“

— Малко е — клати глава генералът. — Аз познавам башкирците. Те са страшно жестока пасмина. Най-малко десет хиляди са изклали.

— Наташа, аз няма да излезна с неначервени устни — проплаква пак госпожицата пред огледалото. — Малко ме интересуват башкирците!

— Ей — кипва Наташа, малко ли ти е кръвта на 10 хиляди, за да си начервиш устните!

— Ако щат, 15 хиляди да са!

Този разговор се превръща в достоверно сведение, написва се на пишуща машина и право във вестниците.

— А ти, Българанчо, престани да трепереш. Както виждаш, тая работа не е много страшна!

Българанчо е пак недоволен.

— Ами какво значи тука това съобщение: „На Терек (Кавказ) имамът Шамил се е спуснал от планината долу и бие болшевиките“.

— Това е библейска работа бе, Българанчо. Помниш ли как едно време Самсон се спуснал сред пустинята и въоръжен с една магарешка челюст, избил хиляди филистимяни? Сега и имамът Шамил, и дервишът Исмаил, и факирът Шарихад са грабнали по някоя челюст и са се спуснали от планините. Но Кавказ е далече и ти можеш да се успокоиш.

Българанчо се успокоява, прекръства се и поисква една цигара от фактора.

ШИРОКИТЕ СОЦИАЛИСТИ И ГЛАДУВАЩА РУСИЯ НАМЕРЕНА СТЕНОГРАФИРАНА РЕЧ

Аз... какво точно смятам да ви кажа — не зная. Обаче работата е такава, че трябва да се върши нещо, защото ако продължаваме да бъдем все така безгласни, хората ще помислят, че действително всички социалдемократи са измрели, а това, разбира се, не е вярно. (Пие чаша вода и поглежда в бележника.)

Въпросът обаче е друг: какво становище трябва да държи нашата партия спрямо гладуващото население в Поволжието и въобще как трябва да се отнесем към глада... Другари... ако е въпросът за глад, нашата партия е най-гладна. Ние не сме като комунистите, да получаваме безотчетни от Москва. Ето вече толкоз време, как сме слезли от властта, а пък изгледи да се качим няма, даже ако се коалираме с радикалите. Разбира се, ние не сме слаби... е-хе-е-е, ние числено постоянно растем, а комунистите губят ли, губят. (Пие пак вода, бърше си изпотеното чело и въздиша.) Та какво исках да кажа? Аха, за гладуваща Русия. Както ви е известно, със страданията на великия руски народ се върши едно небивало кощунство. Комунистите, тези прононсирани спекуланти, закупуват с луди болшевишки пари всички храни и ние рискуваме после да искаме храни от Русия... Да, факт — от Русия, защото всичкото българско жито е вече там. Недейте мисли, че има в Цариград, в Солун и не знам къде. Най-сетне и да се изнася нататък, въпросът не е там: главното е, изнася се жито за Русия.

Другари, ние, славните марксисти, изказваме всички симпатии към гладуващите руси, ние изказваме съболезнованията си към тези страдалци, обаче жито не трябва да се праща. Нека погладуват селяните и работниците, както казват народняците, за да разберат, че където има болшевишка власт, дъжд не вали.

Може би, другари, странно ви се вижда, че ние въобще никога не сме подигали такава тревога против спекулата, а сега изведнъж. Тук всички сме наши с изключение на двамата стражари и можем да си кажем всичко. Да, факт е, че ние нададохме небивали досега крясъци

по случай изнеса на храни за Русия, факт е, че разлепихме толкова афиши, колкото общоделци няма в целия свят, факт е най-после, че от всичко това ние се сконфузахме сами, защото, защото... защото сме марксисти. Но, другари: идваха избори, идваха дни, когато комунистите трябваше да бъдат атакувани. С какво можем ги атакува, освен с изпитаните си бляскави оръжия? Па и демократите, да си кажем правичката, те ни дадоха този акъл. Освен това ние вече трябва да се погрижим и за подготвяне почвата за една нова коалиция... Тоя път вече непременно ще трябва да вземем крепостта отвътре. А буржоазията искаше още веднъж да провери можем ли изпълни всички свои задължения. (Другарю, моля ти се, отвори малко вратата, че става горещо!)

Другари, вярвам, че всички вие сте доволни от борбата, която благополучно изнесохме с комунистите, реален отзвук на която е и общинската ни победа във Враца. Сега, другари и другарки, искам да сложа на гласуване една резолюция, обаче понеже вие сте много уморени и едва ли ще можете да си дигнете ръцете, а това ще даде повод на нашите противници да разправят, че на собственото си събрание не сме имали болшинство за резолюция, предлагам да се приеме резолюцията без гласуване... (Резолюцията се приема от председателя на събранието, който я слага в папката.)

ВИДЕНИЯ ИЗ СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ ЗАГЛАВИЯТА РЕКВИЗИРАНИ ПО СЛУЧАЙ КОНГРЕСА

III. В полите на Витоша

От Красно село, чак до подножието на Витоша, вледенената снежна покривка блести под болните лъчи на зимното слънце като огромна седефена черупка на мида. А възвисяла се, мълчалива и студена, Витоша тръпне в белия си изпокъсан шал... В княжевския трамвай е почти празно. Скрибуцат колелетата, мънка си нещо кондукторът и заели два срещуположни ъгли, седят в блаженоцелокупие двама чичовци. Единият има нещо алтенберговско в погледа си, а другият въобще не прилича на никого. Седят двамата мирно и тихо, свалят от време на време калпаците си, усмихват се самодоволно и пак седят мирно и тихо. А трамваят скрибуца печално, вихърът пилее снежни коси по полето и по билото на Витоша от време на време бликват облачета от снежен прах.

— Ти, байо, къде ходиш? — интересува се кондукторът.

— Кой, аз ли?... Никъде.

— Ами цял ден в трамвая си! От Горна баня ли си?

— Кой, аз ли? От Търновско съм.

— Да не си делегат за конгреса?

— Кой, аз ли? Делегат тебе да съм.

— Ами какво правиш цял ден в трамвая?

— Та нали видиш — возим се...

Трамваят скрибуца, любопитният кондуктор отива да даде билет на току-що качила се женица с орлов нос и остра суха брадичка, а двамата делегати се усмихват и разговарят:

— И пиротският е дълъг, ама княжевският най-дълъг.

— Може да се отвози човек.

— Разбира се, може — шепне делегатът, приличен на Алтенберга, и се усмихва в дипломатическо целокупие.

ИЗ БУРЖОАЗНАТА ПРЕСА

Няколко столични ежедневници съобщиха безинтересното и скучно съобщение:

Досега за църковния събор са изразходвани 2 милиона лева.

Голяма работа! Та какво са тези 2 милиона лева! Хората толкоз време заседават, разсъждават, прозяват се, гладят си брадите, поотпуснат каишите си за по-лесно следобедно дишане и всичко туй засега само 2 милиона лева...

Нека си заседават, нека си заседават старчетата!

КОГАТО...

Когато редакторите на „Зора“ съобщават, че борбата с болшевизма сега започва, то действително те започват борбата, защото току-що са получили по някой и друг лев от касата на демократическата партия.

* * *

Когато вестник „Мир“ почва да апелира към законност, то пак се е размирило някое народняшко беззаконие или гешефтарско престъпление.

ИЗ ВЕСТНИЦИТЕ

Винаги добре информираният в „Утро“ навярно от любезност към читателите си предава следното невярно съобщение:

„Изобщо в България затъмнението почва към 9 ч. 2 м. и свършва към 12 ч. 25 м. по официално време“.

Това е вече прекалено. Макар да не сме кой знае какви капацитети по астрономия, но ние смело можем да кажем, че това съобщение на „Утро“ е невярно или, най-малкото, непълно: затъмнението в България трае точно 24 часа всяко денонощие. И това затъмнение е започнало още от време оно и къде му е краят, д-р Дънов едва ли може да каже. А не само от улиците може да се наблюдава туй затъмнение. И в канцеларии, и в кабинети, и в църковен събор, и в партийни клубове, и в Народно събрание, и къде ли не! „Изобщо в България затъмнението“ никога не е преставало, драги колеги.

ПЪРВОМАЙСКИ

Съгласно новогласувания закон за жилищната криза Министерството на вътрешните работи е разпределило да се отнемат 10 от 14-те стаи на Яблански, всички излишни помещения на демократите и клубът на широките социалисти, който постоянно стои празен. В тези помещения ще бъдат настанени бездомни и бедняци.

* * *

Според една радиотелеграма от Лондон за ръководител на миньорската стачка е повикан д-р Джидров. Лойд Джордж обаче поканил Пастухов за усмирител на безработните и стачкуващи работници. За арбитър е определен Янко Сакъзов.

* * *

Пред граф Шеризе, председател на комисията по репарациите в България, са се явили г-дата Чапрашиков, Теньо Узунов, Ат. Буров, Ал. Механджийски и Ив. Ев. Гешев, и всички по-видни и богати българи, които са заявили, че с лични средства смятат да изплатят задълженията на България. Вестник „Мир“ ще излезне със специална статия: „Патриотична ли е буржоазията, или не“.

МАНИФЕСТАЦИЯТА НА ПЪРВИ МАЙ АВТОРИТЕТНИ МНЕНИЯ НА ЧЕСТНИ ХОРА

„Дневник“:

„Манифестацията на комунистите приличаше на погребално шествие: изключително жени, деца, болни, сакати, недъгави и пр., и пр. Буржоазията никак не се стресна и никак не крие истината. Даже един наш редактор попита със свойствената му духовитост:

— Каква е тази погребална церемония?

— Погребваме стария свят — отговори му един хлапак, — а заедно с него и продажната преса, само че без церемонии.“

„Мир“:

„С нами бог. На Първи май и най-големите неверници се убедиха, че бъдащето е на народнопрогресивната партия, защото много явно беше, че сам Саваот е народняк. Впрочем това отдавна се знаеше: небето е почти винаги синьо. Но този път Саваот явно демонстрира своята ненавист към комунистите, като изсипа проливен дъжд. По този случай ний ще устроим благодарствен молебен в руската черква.“

„Народ“:

„Още една победа! Тазгодишният Първи май показва растящата мощ на социалдемократията! Всички бяха удивени от величието на софийската манифестация. Не само че нашите редове бяха двойно повече от миналата година, ами тесняците бяха тройно по-малко. Те имаха-нямаха 1000–1500 души. Колко бяхме ние, няма да кажем точно, за да не се уплашат буржоазните партии, та да не ни приемат вече в коалиционни кабинети. Но най-важното е, че от комунистите никой няма да остане жив. Винаги непрактични и непригодни за живота, комунистите манифестираха под проливен дъжд, вследствие на което повече от 5000 манифестанти са заболели от пневмония, 4500 от плеврит, 1200 от инфлуенция, на около 3000 души още диагнозата не е определена. Според мнението на Евтим Николов едва ли ще оцелеят двама-трима. А пък нашата многохилядна манифестация се скри през време на дъжда в будката на другаря Хамелеонов и нито един не се измокри. Тъй празникът на труда ще бъде гробница за софийските

комунисти и ние оставаме най-силната партия в столицата. Ура! Да живее приспособителната демокрация.“

„Пряпорец“:

„Еврика! Вчерашният ден ни показва явно къде е силата и същевременно слабостта на комунистите. В техните редове манифестираха хора между 25 и 40 години, хора в разцвета на своята енергия и буйност, същевременно и своята самонадеяност. Добре, но тези хора кога и да е ще остарееят и тяхната неразумност ще се изпари. Тогава, без съмнение, всички ще се запишат в демокрацията! Дигни челото си, морава демократию! Бъдащето е твое!“

„Радикал“:

„Бедните комунисти! Тоя път съвсем се провалиха! Ний разпределихме нашите софийски съмишленици на всяка улица по един и само 10 души не ни стигнаха, за да обхванем манифестацията от начало до край. Скоро ще ги стигнем. Питайте, ако искате, най-добрите професори по математика.“

„Независимост“:

„Каквото щете, кажете, но манифестацията на комунистите тая година никак не беше величествена, а камо ли симпатична. Всички честни хора се отвратиха.“

ОЧАКВА СЕ

Очаква се да минат трите дни, определени от в. „Утро“, за да бъде заловен агентаторът от 27 май.

* * *

Мнозина очакват да бъде внесен в Народното събрание законопроект, с който това лято всички мухи да бъдат монополизирани за отпечатване на реклами „по повърхността им“. От очаквания законопроект се очакват милиарди левове приход на държавата и оправяне на бюджета.

* * *

Очаква се централният комитет на „широката“ партия да си поръча на Запад големи тефтери за записване на новите членове, които масово припкат към новата общоделска главна квартира на ул. „Ломска“, припкат и толкоз много бързо, че в бързината си я прескачат. „Временно“ цялата партия ще бъде записана в едно тефтерче от цигарски книжки.

* * *

В редакцията на вестник „Мир“ всеки ден очакват падането на съветите в Русия. Очаква се вечно да очакват.

Очаква се неочаквано да се покачи българският лев.

БИ ТРЯБВАЛО ПЪСТРИ МИСЛИ

Мислите ли, че на мнозина мислящи не би трябвало да се забрани да мислят?

* * *

Трябвало би към множеството да не поглеждаме с укор. То е нещо по-висше, то е разнообразно нещастие.

* * *

Ако времето действително беше пари, би трябвало да нямаме време и за 5 минути живот — bankerите отдавна биха заграбили всичкото време.

* * *

След толкова изобретения човечеството би трябвало да изнамери едно изобретение за изнамиране изобретения.

ТРЕСКИ ЗА ДЯЛАНЕ

ОТКРОВЕНИТЕ

В долния етаж на попеделнишкия в. „Политика“ се е установил на квартира старият фокусник Връбчо, който въпреки жилищната криза продължава да заема и десния апартамент в търговско-спекулантската газета „Мир“. Връбчо, същият този Добриянов, който пощръклява като испански бик, щом зърне червен цвят, но все пак героически понесе червените резки от плесницата на брата си Прудкин, разправя в един подлистник:

„Дълбоко съм опечален, като гледам как всички у нас обявяват война на лъжата. Под влиянието на тези проповеди против лъжата аз се реших да кажа една истина. Тази истина е:

— Без лъжа не може!

С що е по-добра, по-полезна и по-приятна една груба истина пред една приятна и полезна лъжа?

Отговаряйте де!“

— Ха сега де! Хвана ни натясно Връбчо. И трябва да му се отговори. Защото сред океан от глупости и лъжи блясва една народняшка истина: „Без лъжа не може!“.

Дали Връбчо си е пийнал в „Елит“ от резняка, та е станал толкова откровен, или пък С. С. Бобчев го е посетил с някоя широкодеколтирана руска „барышня“ — не важи. Главното е: грубата истина ли е полезна, или парфюмираната лъжа е спасителна? Похубаво ли е да излъжеш старото византийско ухо с благи приказки за изборното „поражение на комунистите“ или грубо да мушнеш дебелото благоутробие с остена на истината? Туй иска Връбчо да знае, затова той продължава:

„Представете си на що би се обърнал светът, ако всеки в интереса на истината би казал всекиму от познайниците си онова, което мисли за него:

— Ти си глупав!...

Така не би могло да се живее!“

Тук вече г-н Добриянов пак обръща колата. Тъкмо беше почнал да раздипля византийски истини за лъжата, току изведнъж се обръща и

заявява: „Така не може да се живее!...“. Това е вече лъжа. Факт е, че Добриянов съществува, факт е, че той, посяга на живота си, трети факт:

— Глупците съществуват.

А това съвсем не е византийска лъжа, г-н рицарю на „полезните и каймаклии лъжи!“.

ГОЛЯМО ДЕМОКРАТИЧЕСКО ТЪРЖЕСТВО

„Пряпорец“, който, за щастие, живее тъкмо срещу д-р Данаджиев и който още не иска да иде да пие кафе заедно с народняците, защото му ограбили „изборните лаври“, напечатал е една дописка от Русе за облекчение пищеварителните функции на своите читатели. След като разправя как Ал. Малинов, старият плюйближец Гр. Василев и др. морави звезди били пресрещнати от едва ли не претрепалите се от натискане русенци, „Пряпорец“ обажда тихо, тихо под сурдинка:

„На 5 ч. след пладне в бирария «Преслав» стана интимна партийна среща, на която г. Ангел Павлов, председател на рус. дем. бюро, г. Малинов и Гр. Василев държаха кратки прочувствени речи.“

Значи, интимна среща, а? Тъй! Тъй! Интимна среща, в която комунизмът е бил просто изсушен, унищожен.

— Капка вино да не остане, момчета! Никакъв червеновинен цвят — командува шефът Александър.

— Ха, байно, пийни си една чашка! Ти нали си демократ?

— Е, па нали видиш, че носът ми е виолетов бе, г-н Глигоре!

— Ангеле, Ангел Павлов, глътни тая чашка, унищожи един болшевик!

— Глътвам я бе! Ха наздраве!

И така редят се чашка след чашка, дамаджанка след дамаджанка. Всяка чашка — един комунист по-малко, всяка изпита дамаджанка — една комуна унищожена. На другия ден става „освещаването на клуба“ от осветените вече демократи и „свещеник Хр. Попов казва подходяща реч и отдава благословията на демократичното дело“, а русенци довършват:

— Амийин! Вечная память.

ПЕПЕЛ НА МИНАЛОТО

„То не е вече отвличена идея, нещо, за което могат да приказват утопистите и доктринерите!... То е глас народен, глас господен!“

Думата е за обединението, затова и в. „Мир“ изпада в такъв мистически екстаз... То не е вече отвличена идея, не е „Пътуване към луната“ от Жюл Верна, не е нещо, за което мечтаят само утопистите. То е факт. То е глас народняшки — глас господен!... В цели две колони старите спекуланти и престъпни погромаджии кадят тамян за здраве на обединителната идея и напяват:

„Да живее обединението!“

Нека обединителната идея обхване вече широките народни маси, та по-скоро да заличи всички следи на миналото...“

Ах, тези следи на миналото! Тези кървави реки, тези гори от кръстове из тракийските и македонски полета. Тези стотици хиляди инвалиди, плачуци жени и деца — ужасни следи на буржоазното минало! Те да се заличат, па да седнат пак народняците на министерската каруца и да му пуснат юздите! Ехе!

Но... но следите на миналото ще бъдат заличени, когато бъдат заличени и авторите на това престъпно минало — на първо място угоените народняци.

ИЗ ПЕЧАТА

МЪГЛА

На вестник „Утро“ предават от Лондон чрез в. „Матен“:

„В края на миналия месец в Лондон паднала такава гъста мъгла, че нищо не се виждало на разстояние няколко крачки. Минувачите из улиците се губели в мъглата и с мъка намирали жилищата си. Интересно е, че в тая мъгла най-лесно се ориентирали слепите, които намирали пътя тъй, както обикновено го намират. И слепите помагали на зрящите да се ориентират.“

Нищо чудно и нищо страшно. В Лондон паднала мъгла, която траяла само няколко дни. Лошото е, че има страни, където мъглата толкова години вече не се дига и където слепите не само помагат на „зрящите“ да се ориентират, но дори цял живот ги водят из кривите сокаци на погромите и демагогията.

УТЕШИТЕЛНО

Вестник „Зора“ пък, след като печата цели три колони за държавния съд, където се разправя как Пешев не си спомня даже да е ставала народна катастрофа, помества на другата страница едно полезно обявление:

„УСИЛВАНЕ паметта, ръководство, доставя срещу 15 лева Ст. Цветков — София.“

Ето едно средство, което може да послужи и на г-н Пешева, и на държавния обвинител. Само 15 лв.!

КАЛУГЕРСКИ ТРУД

„Политика“ дава една снимка, на която според уверенията на вестника са изобразени „Калугери от Българския зографски манастир в Света гора на работа в кухнята“.

Аслъ работата на калугерите е в кухнята: най-много може да стигне до избата.

ЛЕШОЯД

Пак „Политика“ печата уж снимка, под която пише:

„На тази снимка е представен един лешоядец (птица). Перушината на този лешоядец е чудесно пъстра: ясноморава, оранжева, винена, червена, тъмночервена, пурпурна, кремава и пр.“

Нищо чудно няма в тая работа. Малко ли са у нас лешояди (хора) с „чудесно пъстра перушина“.

НЕВОЛНО

Трудолюбивият вестник „Трудови известия“ в бр. 20 печата един нервоуспокоителен преглед на резултатите от трудовата повинност у Видинския окръг и най-сетне авторът на статията въздъхва заключително:

Като имаме пред вид това съотношение на осребрените надници и реалната стойност на добитите резултати неволно ние, от Видинския окръг, благославяме закона за трудовата повинност.

П. С.

Ех, г-н П. С., то ако е работата неволно да благославяме, ще благословим и ние, какво ще правим — както неволно си спомняме как неволно копахме в гробищата аз и ти, за да се разхождат през лунните ноци духовете на столичани, които по всяка вероятност също така неволно са благославяли авторите на закона за трудовата повинност. Неволни работи! Даже и вие неволно сте изпуснали в статията си това „неволно“.

ИЗЛИШНИ ГРИЖИ

„Ново време“ пък пише:

„Общината утре ще отдаде на тръг смилането на 200 вагона храни, с които ще продоволствуват софиянци на по-евтини цени“.

Общината нека бъде спокойна и не си задава толкова трудове относно смилането на храните: здравите стомаси на софиянци лесно ще се справят с тая работа, колкото за евтините цени, може да се каже: мижи да те лажем или трай, коньо, за зелена трева.

ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА

Върху смъртния одър на престъпленията си, покрита презглава с одрипелата многоцветна завивка на национализма и демокрацията, старата буржоазна блудница зъзне и тръпне под мразовития лъх на своята политическа зима. От Изток до Запад, от полюс до полюс земята е скована от остър финансов и икономически студ и върху ледовете от замръзнала човешка кръв скъпотията и гладът развихрят своя смъртоносен валс. С хиляди камшици на безработицата те гонят пред себе си бездомните и гладни тълпи и шибат, безмислено шибат посинелите, кървави меса. А над локвите кръв, над топлите още късове човешко месо се втурват безчислените гарвански ята на спекулацията и вечно жадното за кръв златно чудовище протяга пипалата си...

Барометърът на валютите предвещава все по-голям студ, все по-страшни страдания.

И ето: над Париж и Лондон виснат тежки оловни облаци, над Рим ехти снежна виелица, из безкрайните лесове на Индия и край бреговете на Нил бродят страшни урагани, буря гърми из Мала Азия, а в Берлин, на север, в Берлин — разбунени вихрушки на изгладнените тълпи се втурват към складовете и магазините. Сковани от репарационен лед, зашеметени от постоянни вихрушки, одрипелите рицари на демократична Германия бледнеят и тракат зъби при вида на всеминутно надигащата се мрачна сянка на глада. И хвърлят те срещу нея снежни топки, за да прикрият своята безпомощност и да постоплят собствените си смъртно изстинали членове. Затова пък срещу гладните тълпи поглеждат черните очи на картечниците, пушките и танковете.

Австрия, Полша, България и много други млади полудевственици прибират и свиват посинелите си крака под маркизетните рокли на своята тъничка валюта. Унгария кърпи с кървави парцалчета старата мантия на Карла — нещастния този Карл, който не взе нито един урок в новото училище на историята и който въпреки зимните студове не разхлади разгорещената си глава... Но

кралете имат глави само за да слагат върху тях корони и само на гилотината те си спомнят, че главите им са човешки...

Еднички Швейцария и Америка са постоплени от дебелиите шуби на своите франкове и долари, но по устните им съвсем не грее усмивката на доволството. Първата се изпотява съвсем не здравословно, а втората щастливка е толкоз сгорещена и задъхана, че става нужда да се разхлади, като хвърли в океанските води хиляди тона с храни, стоки и вълна — престъпно средство за продължаване господството на богатите и жалка надежда, че напластената през войната икономическа мас няма да стане плячка на жълтокожата и хищна съперница...

Зима! Страшна политическа зима, която сковава всички жили на земята, всички жизнени сокове и в снежните виелици на която бродят ята от гарвани и глутници вълци. Зима, която ще накара човечеството по-скоро да поиска огненото слънце на новата пролет.

ЛИГИТЕ

ГАСТРОНОМИЧЕСКИ ФЕЙЛЕТОН

Достатъчно характерна е самата дума за всичко, което се крие зад нея, но все пак най-забележителните лиги са три: лигата на охлюва, лигата на боата и лигата на побесняващия овчарски пес.

А грамадното златолуспесто чудовище, което е опасало с обръча на змийската си снага цялата наша планета, хищното това влечуго, изпуска и трите лиги. Като охлюва то движи върху лигав път тромавото си вече тяло, като тропическа змия облива с лига плячката си, за да може да я погълне цяла, като бесен пазител на „реда“ в господарската къща то върти размътените си очи.

Лиги! Кървава пяна, заливаща земята, винаги е била призрак на раздразнени апетити. Колко много лиги за морско надмощие, колко много лиги за сухопътно всесилие, колко апетити за житоносни полета, за кипящи пристанища, за петролни извори, за мини, кариери, за всичко, върху което спират студените зеленикави очи на златното чудовище.

Пожарът на световното безумие се роди от отровата на тези хищнически лиги. Страданието на милиони люде, стиснати в сигурните прегръдки на ужаса и войната, разрухата на цветущи градища и села, разораните полета, разкъсаните трупове — не ще да спре апетитните лиги на златолуспения змей. Той широко разтваря хищническата си уста, очите алчно горят, устните заливат грамадната си плячка с лиги!

Лига на народите, лига на милосърдието, лига за хуманност и защита на човешките права! Колко благородни названия и колко престъпни намерения. Лицемерието на алчника може да се мери само с престъпността му. Тези две думи: лицемерието и престъплението, ще се кръстосат като паметник над гроба на златното чудовище. Сега утробата му е препълнена с трупове и кърви. То лежи още живо, тежко диша и стиска земята в смъртните си прегръдки. Пръски от огромните му лиги се леят и по нашата окървавена страна: военни лиги, хуманни лиги, народосговорни лиги. И всичко за спасението и доброто на

отечеството... Никога капиталът не е иронизирал така нескрито и неумело, никога гаврите с „доброто на отечеството“ не са били тъй цинични. Горкото „отечество“! Нещастното изгубено отечество, обесено на мазното въже на спекулацията и грабежите, погребано под железните каси на свои „спасители“ и чужди покровители. Оглозганият труп все пак има още меса, за да възбужда апетитите, за да предизвиква лигите, сговорите, блокове. Добрите, благородните, отечествоспасители! Както те мислят за отечеството, тъй и „отечеството“ ги прегръща и целува с умиление на конгреса им в „Славянска беседа“.

— Заповядайте 10 хиляди лева от отечеството.

— Моля, как казахте? От отечеството ли? От кой град е туй отечество?

— От Ловеч, фабриканта Коста Донев!

— Ура! Браво! Да живее отечеството от град Ловеч, благородният, щедрият фабрикант г-н Донев.

— Вън комунистите делегати! Да живее отечеството!

— Да живеят доблестните запасни офицери, едничката опора на реда, спокойствието и свободата! — отговаря „отечеството“ през дебелите мазни устни на „Мир“ и „Пряпорец“...

Нещастно запасно офицерство в съюза! То ще продължава да бъде част от лигите, с които златното чудовище на капитала улеснява поглъщането на жертвите си. То ще има тази благородна задача, докато презрените офицери безотечественици ведно с целия изтерзан, окървавен народ издигнат тежка, неумолима ръка, за да я спуснат смъртно над грамадната лигава глава на златното чудовище.

ТЕЛЕФОНЕН РАЗГОВОР С ПОЛКОВНИК ВАСИЛ РАДОСЛАВОВ

Ало! Ало! Централа, 13, 813! Ало! 13, 813! Ех, моля ви се! Дайте лигата на народите! Лигата на народите! Ли-га-та на на-ро-ди-т-те! Кой иска ли? „Българан“! „Българан“!... Как? Лигата на народите била сериозен институт и с хумористични редакции не влизала в разговор! Е, да, да... Действително, тя е сериозен институт, но все пак ний бихме молили поне за едно сериозно интервю! Претрупани с работа ли сте? Важни проблеми за разрешаване имате? Че нали вече всички проблеми и спорове ги разрешихте бе, джанъм! Аз мислех, че вече сте във ваканция!... Значи, заети сте... Извинявайте, извинявайте тогава... Затворете. (Пауза.) Ало! Ало! Дайте Париж! 11, 12, 12, 11! Единайсе милиона, 121 хиляда 211! Г-н Бриян^[1] моля! Да, г-н Бриян! Как, в траур ли е? Че защо? Поради кризата ли? Има си хас! Тогава Берлин! На всяка цена Берлин! №1915-1918! Да, да — д-р Радославов! Как да не е доктор, моля ви се! Че нали той излекува България! Е добре, както обичате, наричайте си го вий там! Помолете го само да се яви... Да, да! Да се яви! От София, от София! Ааа! Гут Морген! Гут Морген! Кой ви търси ли? „Българан“, „Българан“, г-н полковник! Не ме познавате ли? Има си хас! Че нали препечатвахме вашите весели статии от „Народни права“! Да, да, направо! Вашите дълги и, тъй да се каже, философско-мистични статии! А, спомняте ли си! Тъй!... За какво ви търся ли? Натоварен съм да ви интервюирам. Да, да! Едно кратко интервю! Много работа ли имате! Пишете капитално съчинение? Моля? Как казахте? Капитално съчинение „Велика България“? Значи, „Велика България“... Хубаво, хубаво правите? Роман или повест? Как? Арабска приказка? Трябва да е много хубава! Никакви комплименти! В областта на легендите и приказките вий сте неподражаем! Кой не помни легендарното обръсване на брадата ви! Само тази част в приказката ви е тъй вълшебно фанстатична! Да, да, най-искрено говоря... Но нещо друго из Берлин? Търговска къща, значи! Е, върви ли ви!... Тъй ли? Разбира се, разбира се... вий бяхте и ще бъдете добър търговец! По нас ли? Нищо особено! Готвим се за селскообщински

избори! Вашата изборна метода ли? Разбира се, разбира се! Тя е незаменима... Как? Държавният съд ли? Не помня какво стана с него! Трябва да продължава! Как да не помня ли? Много просто, в този държавен съд много хора изгубиха паметта си. Не от страх, джанъм! От скука! Да, да, от скука, особено м-р Пешев. Защо той не ви писал ли? Ами трябва да не си спомня кой сте вий... А бе в един кабинет бяхте, ама човекът не си спомня даже, че някога бил министър? Не помни! Нито 500-милионния заем, нито контрабандите, нито гешефтите! Забравил човекът! Иначе как е твоята либерална партия ли? Добре си е, дядо, добре! Обедини се с дружината на Никола Генадиев. Нали знаеш: сговорна дружина планина събаря. То планината е вече съборена върху гърба на България, но да видим кой ще я дигне. Нещо друго ли? Аа, не, „Народни права“ не излиза. Твоите либерали издават сега вестник „Независимост“, който подчертава независимостта на днешна България и весели с името си комисията по репарациите!

Ами слушайте! Ало! Ало! Не прекъсвайте, моля! Моля! Алло! Подслушват ли? Фердинанд? Цар Фердинанд? Той няма ли си друга работа, та взел да подслушва!... Е, че като били затворени вече виенските кабарета, та взел да подслушва! Ако е за цензура, ние си имаме тука! Ало! Не прекъсвайте, моля! Ало № 1915-1918! Берлин! Берлин, моля! Не прекъсвайте! Ще се оплача на конференцията в Генуа!

[1] Министър на външните работи на Франция по това време. — Б.р. ↑

ГОСПОД ХОДИ ПО ЗЕМЯТА

„Царят към обед направи пеша разходка по «Цар Освободител».“

Ех, какъв случай, дявол да го вземе! Царят пеши по „Цар Освободител“. Лошото е, че рапортърът на „Пряпорец“ късно съобщил в редакцията. Иначе свикал би се веднага висшият партиен съвет на демократическата партия и една задъхана депутация тръгва по булеварда. Дългокракият Малинов е най-напред. С незакопчана жилетка подир него търчи Андрей Ляпчев, бърше си изпотената шия и пухти:

— Александре, чакай, аз ще му кажа.

— Не, не, аз ще го заговоря. Моят глас е по-мелодичен.

Настигат го до Военния клуб. Малинов проточва шията си.

— Добро утро, Ваше величество. Целувам августейшите ви стъпки.

Царят си ходи полекичка.

— Ляпчев бе, защо не отговаря? Да не му са натъпкани ушите с оранжев памук?

— Чакай аз да му заговоря. Аз имам по-благороден вид.

— Какво хубаво време, Ваше величество! Но над милото ни отечество надвисват тежки облаци, които само скорострелната артилерия на демокрацията може да пръсне... Нали, Ваше величество, нали?

Тук царят вече се обръща, стисва им ръцете и... новият кабинет готов.

Ех, пустият му рапортър, как не можал да съобщи по-рано!

В САМОКОВСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

Самоков е най-героичната българска комуна. Не костелив, не кокосов, а железен орех се оказа тя в гнилите зъби на буржоазната мечка. Няколко пъти се опита тая триколюрна мецана да го счупи — няколко пъти счупи зъбите си. На пътя между банкерска София и лентяйска Чамкория Самоков, червеният Самоков, кара леките фиатчета тежко да въздъхват, минавайки през прашните му улици.

— Карай полека!

И ако софийското градоначалство с дузина заповеди не може да вкара в ред движението на автомобилите, премазващи всеки ден по някоя сантиментална бабичка или босокрако момиче, Самоков върши тая работа с една греда. Обикновена греда, обикновено явление. Флагчето предупредило, гредата се изпречва: 500 лв. глоба за бясно препускане. Церене от бяс. Като селски даскалицы смирено и кротко минават вече буржоазните мухоловци из самоковските улици.

А тези дни Самоковският съвет разглежда бюджетопоекта си.

— Господа, ние не разбираме как тъй само от 168 души да се съберат приходи за цял град! — дивят се самоковските блокари.

— Ей тъй на, както е в бюджетопоекта. От финансовата сланина на 168 шопари ще излезнат точно 12 милиона лева. Откраднати от народа, пак в народа! Ще гласувате ли против законопоекта, т.е. против народа?

Тоя кураж нямат вече самоковските буржоазни съветници.

— Ние, господа общински съветници, сме даже по-наляво от вас, комунистите: предлагаме да се увеличат наемите на царските дворци, построени на общински места, а? Видите ли, че сме наляво! Ето, ние ще гласуваме за това.

— И да гласувате, и да не гласувате, ние си имаме достатъчно болшинство. Демагогията ви е излишна. Ние ги увеличихме въпреки вашите молитви насаме!

Георги Радойнов, народнякорегресист, бирофабрикант, върнат на времето от фронта с високопатриотичната и народнополезна задача да

фабрикува бира за главната квартира, тоже не е против бюджетопроекта.

— Ние ще ви гласуваме бюджета само да не разправяте, че пречим. Ама той, понеже е незаконен, няма да бъде утвърден от министерството, ние няма да подкокоросваме министерството. Няма да му подшушваме!

Наум Коцев, тоже блокар, развива странни теории:

— Господа общински съветници, изравнете най-напред душите, после другото.

Той вероятно смята душите нещо като кирпичи или пити кашкавал.

— Как, душите ли да изгладим? — пита червеното болшинство. Странно, но буржоазията в Самоков почва да се опира върху авторитета не на Тодор Тодоров, не на Михаил Махзаров, а тъкмо на Ленин:

— Ама и Ленин това казва!

Някой в публиката се смее!

Става *Михаил Георгиев*, ченето му играе нервно, като че ли го изпращат да лови сенегалски секретни постове.

— Господа общински съветници... — огризва той наполовина изреченията по пример на класата, която е прочута по гризачеството си.

Най-авторитетни и велемъдри са обаче така наречените занаятчи. Знаменосецът им Тулев говори за принципи.

— Ние, занаятчиите, няма да гласуваме против бюджетопроекта по принцип. Преди два-три дена гласувахме против него по принцип, защото не бяхме го прочели. Сега обаче съгласно нашите принципи...

— Е?

— Оттегляме първите си принципи.

КОЙТО СЕ СМЕЕ ПОСЛЕДЕН

— Стари държавници, моля ви се, бивши дипломати и министри, настоящи партийни лидери... е-е-е... това вече е нечуван скандал!

— Какво има? Какво е станало?

— Ах, то не може да се опише! Дано чужденците не го опишат. Иначе кой ти гледа мене, Теодор Теодоров. Оскубаний, ами България, България се компрометира.

Работата наистина не е шега. Славните рицари от конституционния блок се връщат с пречупени мечове и оскубани перчеми. Кой направи това?

— Една шайка от низки креатури, бивши и днешни разбойници, амнистирани престъпници, детективи, полицаи, оранжеви организатори, приятелите на Прудкина, събрата на Патамански и Димчето... Това са те! — реве сърцераздирателно блокът, реве като бездетна бабичка, сдобила се на старини с мъртва рожба.

— Народът, възмутеният народ! — обяснява героичният Райко Даскалов, който тъй беше заспал към Долни Дъбник, че хемен-хемен да почне зимен летаргичен сън като някоя мечка стръвница.

— Хм... народът, значи. Възмутеният народ. Какво мислите вий, господа, от в. „Зора“, от „Мир“, от „Пряпорец“ и пр.? Народът ли? Ние не вярваме. Хич може ли „възмутеният народ“ да посегне върху свещените особи на г-да блокарските първенци? Нима „народът“ може да лиши Михаил Маджаров от рядката му грива, т.е. от дипломатическите му бакенбарди? Нима мустаците на Теодор Победоносни не са символ на велика България? Нима очилата на д-р Стоян Силистренски не са нужни за дипломатическата ни прозорливост?

— Не, това са разбойници и шайкаджии. Ех, друго беше през стачката в 1919, друго беше на 24 май 1921. Възмутеният народ, никой друг, а възмутеният народ биеше и арестуваше стачниците, народният гняв се изля над Народния дом на 24 май. Тогава не бяха вагабонти и шайкаджии, детективи и разбойници! — тъй пееше дружбашкоблокарското гърло.

— Ех, г-да народняци, г-да демократи, и вий, радикалски господинчета с къси чорапки — който последен се смее, най-добре се смее. Така казват американците. А ние сме почти американци.

— Да, вие злорадствувате, вие се радвате при тези вандалски побоища.

— Моля, ние не ви бием, за да се радваме.

— Народен съд — това е ваш лозунг.

— Може би. Мелодията е наша, но цигулката чужда. И затуй музиката е тъй нестройна, тъй фалшива. А когато вие чуete истинската мелодия на народния съд, когато „приятелите“ на дружбашите, тези, които носят сините резки от камшиците през стачните дни, когато народът, истинският, половин век избиваният и ограбван от селски и градски разбойници народ запретне ръкавите — вие ще чуete тогава страшната песен на народния гняв:

— Стига сте играли на куклички! Мъжки народен съд! На въже и селски туз, и градския спекулант!

Тогава тузът редом с банкера, щом се люшне, трагично ще пошушне: „Народен съд! Уж бе на шега, а сега?“...

Тогава ние ще се смеем. Сега, само се усмихваме.

ЕДНА ДУША ПРЕЗ МНОГО ГЪРЛА

Думата е за славните момчета, които седят по градинските пейки, клатят си краката и връзват снопове от собствените си празни фрази. Герои на словото, герои са и на парабелизма, когато той е насочен срещу работнишките гърди. В душите им свети образът на Махно, по устата им противоболшевишка пяна, а зад гърба им, ту явно, ту незнайно и за тях, се усмихва Прудкин.

— Защо стреляхте срещу работниците в Бели Мел, в Пловдив и другаде?

„Революционерът“ си оправя яката, сбръчква вежди и отсича съкрушително:

— Ние сме анархисти. Хора на парабелизма и бомбата, никой да не ни провокира.

— Пазете револверите си не за пролетариата, нима вашите куршуми другаде не отиват? Спомняте ли си, че се редихте на майските манифестации заедно с черното си знаме зад гърбовете на ония, които стреляхте после?

— Това е друг въпрос.

— Въпросът е един, приятелю: който стреля срещу работници, на страната на работниците ли е?

— Да, но когато вие упражнявате непоносим терор в Русия! Против него ние днес ще протестираме пред Колчаковата аптека.

— Все към Колчаковци ви тегли. Но вие бихте могли да слезнете още по-надолу. Например до „Ломска“ — там е главната квартира на общоделците.

„Революционерът“ се обижда и псувайки общоделците, си отива. Но общоделците съвсем не се сърдят на приятелите си. Те ги мазнат с паче перо. „Епоха“ — извор на епохални глупости и подлости — отделя цяла колона за публичното събрание на анархистите. Под громкото заглавие „Анархистите на работа“ общоделската газетка разправя какво се говорило на събранието. Какво може да се говори там? Против буржоазията, против световния империализъм, против социалпредателите, противдружбашките властници? Моля. Това е

безинтересно!... Помните ли какво пишеше позивът на пловдивските анархисти, когато те бяха упражнили своята професия — провокаторството? „Тесняците, казваше позивът, се уплашиха да не им експроприираме клуба.“ Нима може на събранията им да се говори против някого друго освен комунистите? „Анархистите на работа“ — пише „Епоха“. Да, на работа. Те винаги са вършели добра работа на буржоазията. Даже „Пряпорец“ не забравя да ги похвали. Добре говорили и тримата оратори.

„И тримата оратори описаха болшевишкия режим като суров, кървав и много по-тиранически от царския.“

— Видите ли? Много по-тиранически от царския...

Така казват спекулантите от „Пряпорец“.

Това повтарят социалпредателите от „Нишка“.

Същото разправят и анархистите — тези, които били „начело на много въстания против болшевиките“.

Има ли право съветската власт да ги подръпва за ушите, когато те са „начело“, а „позади их спешит батюшка Врангел“? Не, разбира се. Нищо, че тя вдигна глас за Сако и Ванцети, нищо, че се застъпваше за непредаването на испанските анархисти, нищо, че ги остави тъй свободни, че от скука почнаха да вдигат влакове на въздуха, а после прескачаха границата и отиваха на гости в „свободна“ Румъния. „Болшевишката власт е много по-непоносима от царската!“

Анархистите разправят, общоделците повтарят, демократите го пеят по ноти, а народняците вероятно от възторг са примрели...

Кой говори всъщност?

Една душа през много гърла — разноцветната душа на буржоазията.

В V УЧАСТЪК

В V полицейски на Негово величество Исус II участък е твърде весело. Блоковите храбреци били посрещнати с голяма сърдечност от либералските си събратя.

— Ах, вие сякаш сте родени за затворници! — въздъхнал стар „либерален“ министър.

— Но вие вече имате вид на калугери от Света гора! — с подобающата дипломатическа любезност отговаря поласканият блокар.

— Гледай ти каква ниска килийка. Аз трябва да се свия надве, за да влезна в нея! — мае се Александър Малинов.

— Нищо, привикнали сте да се прегъвате. Вие много хубаво правехте поклони пред Фердинанда. Как обичаше той пластичната ви фигура!

— Ех — въздъхва Малинов, — уж сме адаши барем с 6 земеделски министри! А ето ме в участъка.

На д-р Данев е добре в килийката:

— Хей, двама души като мене може да влезнат тука! Каква е топла и уютна! Струва ти се, че си имал щастието да влезнеш в ботуша на руския цар.

На обед на господата блокарите донасят чорба. Затворнишка чорба. „Земеделско знаме“ пише, че не я харесвали.

— Как можеш да ядеш такава чорба! — сърди се Теодор Заключение. — Та тя е такъв буламач. Сякаш мозъкът на Стамболийски.

Но почитателите на блокарските „мъченици“ почват посещенията си — кош грозде, пушени бутове, бутилки ликьор.

Горките мъченици! Как ли ще изядат всичко това! Стражарите се трупат да гледат през прозорчето, трупа се и публика. Стражарите вежливо я гонят. Ах, тези симпатични биченосци.

Един гражданин питаше преди седмица:

— Колко жители има София?

— Около 200 хиляди със стражарите.

Сега спокойно бих казал:

— 250 хиляди със стражата. Стражарите са дошли на „курсове“. Те са от същите тези мили пазители на реда и тишината, които по ротно отиват да гледат златните рибки в Борисовата градина, ни лук яли, ни лук мирисали в масажите из зимниците.

— Аде, господа публика, немойте се трупа. Мечка ли има?

— Мечка няма, но има един парламентарен тигър без бакенбарди и един маджарски кон.

— Нищо такова нема, това са министере. Бити министере.

— И бъдащи — обажда се Малинов, който записва нещо на стената.

— Какво пишеш, Александре? — интересува се д-р Данев.

— Една дата.

— 16 юни ли?

— Не, 17 септември. На 17 февруари трябва да ни освободят?

— Как тъй?

— Ето тъй. Тогава свършваме 6-месечния затворнически курс за министри. После ще държим изпит пред Стамболийски и ще съставим коалиционен кабинет.

ДОПИТВАНЕТО ДО НАРОДА

Има си хас да са виновни! Та кой от българските държавници носи върху фрака си поне една прашинка престъпление или една капчица кръв? Кой е тоя, който ще обвини някой министър или народен представител в липса на доблест и родолюбив?

Вземете например нашия балкански Бисмарк, знаменития Стоянчо Данев. Нима не беше акт на политическа мъдрост и държавническа доблест, когато той слезе от гърба на един 5-милионен народ и добродушно се провикна:

— Господа, спасявайте България, политиката ми фалира.

Наистина, някой ще каже: ами този доблестен мъж как има нахалството да се кандидатира след това за народен представител, да стане министър? Даже един дребен манифактурен стопанин, след като фалира, се отказва от мисълта да търси кредит. Та именно там е доблестта! Ами малка доблест ли беше от страна на премъдрия Василий Радославов в знак на траур да си оскубе... пардон, да си обръсне брадата и верен последовател на войнолюбивата си политика, да надене отговорната униформа на германски генералщабен полковник? Да не говорим за доблестта на Теодор Теодоров, който през 1885 год. така се засили, взел пушката „за бой с нож“, че премина не сръбската граница, ами цяла Сърбия, Австрия и пр. и се озова чак в Париж. Излишно е да се подчертава и доблестта на Райко Даскалов в 1918, когато след септемврийските събития се озова между солунските гърци. Безполезно е да се отрича доблестта и на другите сегашни министри. Нима засененият от метилната афера м-р Обов се разсърди на „народа“ зарад неговите детински подмятания през устата на плевенската дружба? Не остана ли доблестно на тежкия министерски пост? А доблестният Михаил Маджаров? А фереджетото на С. С. Бобчев? А доблестта на демократическите министри да не изпадат в сантименталност и малодушие, а храбро да насочат германските оръдия срещу собствените си войници при Владая? Нима не е проявление на висша доблест тичането до двореца на Костурков, след като е държал поне 500 речи против личния режим? Ами кой може да

хвърли една точица кал върху доблестната белоснежна личност на д-р Генадиев? Кой е този, който ще каже нещо лошо за храбрия Атанас Буров, който в „Ренесанс“ се провикна:

„През нашите трупове ще трябва да минат“ — а сам доблестно премина Дунава?

Ех... Ех... Ех...! Какво да изброявам, дявол да го вземе! Рядко се среща народ с такива доблестни водачи! Където да погледнеш, накъдето и да се обърнеш — сваляй шапка пред слънчева доблест на министри, генерали и депутати, свали шапка и целуни ръка даже на господин Стефан.

И след всичко това трябвало да се прави някакво допитване до народа! Безумие!

Аз предлагам: да се направи допитване до арестуваните и неарестувани министри, генерали, партийни лидери. *Допитване за даване под съд виновния за виновността на своите водачи народ. И тогава — под съд този безумен и сляп народ!*

РЕФЕРЕНДУМ ФАНТАСТИЧЕН ФЕЙЛЕТОН

Една ноемврийска вечер слънцето не залезе. То остана да гори като огромно кърваво петно над виолетовите очертания на Люлин. По небето плъзнаха грамадни буреносни облаци и далечен тънтеж забоботи над земята. Лъхна тежкият мирис на буря, като сиви стълбове извиха се вихрушки и из булевардите и улиците на шумния столичен град се понесе смътна тревога. Сякаш срещу града идеше непозната страшна напаст. Очите се разтвориха в тревожно любопитство, по лицата легна бледината на страха и минувачите странно забързаха, шушнейки си плахо. А боботенето се усили, вятърът ставаше по-бурен и зловец и грамадните сенки на облаците легнаха над града и притиснаха сградите. Електрическите лампи затрептяха с тъмночервена немощна светлина и угаснаха, потопени и задушени от полумрака. Черната грамада на Витоша се поклати, сниши се и тежко, бавно потъна. Зад нея се откри пространна, полуосветена равнина, над която прехвъркваха ята от ширококрили черни птици. Лъхна тежка, задушлива вълна — лъх от прясно разровена пръст. В града забиха тревожно камбаните, забиха нервно, лудо и мигом стихнаха, като че ли звукът им биде пресечен с нож. А сградите, които гледаха плахо с осветените си прозорци, дърветата, огъващи се под невидимите ръце на бурята, улици, площи, златните кубета на великана храм — всичко се сниши, изравни и се сля в черен недогледен площад, едва озаряван от немощното слънце. Оркестри, песни, смях, говор, трясъци — всичко стихна и вместо тях се разляха вълните на зловец безмълвие. Само вятърът ту стихваше, ту заридаваше. В неговия вой се преплитаха хиляди едва долавящи се стонове и въздишки.

Изведнъж в полумрака се изправи непознат гигант, изправи се, скръсти ръце и тропна нервно с крак. Ехото полетя далече над черната равнина и отвред загоряха като гигантски фарове яркозелени буйни огньовете. И край тях, и из тях бликнаха сиви човешки фигури с вдигнати глави и стиснати юмруци. От юг, от север, запад — отвред бликнаха тези дрипави, зловещи силуети. Техният брой растеше, те

идеха на вълни, в недогледни редици, на малки и големи групи и очите им горяха в тъмата със зелен злобен блясък. Те се строяха в дълги колони, чиито краища се губеха далече, далече в равнината. Спокойни, мрачни, с широки безшумни крачки те извиваха в концентрични кръгове. Стенеше вятърът и разпалваше по-буйно зелените огньовете из равнината и кървавото слънце, опряло сякаш над теменужния планински гребен.

Трепна черната сянка на великана, тежко махна ръка и металически звънък глас се понесе в полумрака:

— Почнете!

Огромното множество закипя, забушува и върху черния площад с трясък заваля костена градушка. Падаха черепи, човешки ръце, крака... Зловеща бледожълта градушка. Неспирно падаха те и грамадата им растеше бързо и застрашително. В миг тълпата се разцепи, образува се тесен проход и през него се заниза дълга, сива върволица. С широко отворени стъклени очи, с посинели лица, зинали зловещо, пристъпяха войници, изопнати като дървени автоматични кукли. На вратовете им имаше примки и краищата на въжетата се влачеха като жълтеникави змии. Мълчаливи идеха те, мълчаливо откачваха въжетата си и ги хвърляха върху грамадата от кости. Едва се изниза тяхната редица, и небето закипя. Огнеянтарни мълнии раздраха черното небе, загърмя, залудува вятърът, нейде из далечините се понесоха и сподавени стонове, и смъртни остри викове и в миг рукна гъст, леплив дъжд от кърви. Той падаше буен и шумящ, съскаше злобно по черепите и се стичаше на тъмни потоци, които отминаваха далече в безкрайните равнини. Над тях се виеха тъмночервени изпарения и се вдигаха високо към небето, като стълбове от гигантски пожари. Облак след облак минаваше с грохот.

През цепнатините надничаше ту късче синьо небе, ту тъмночервеният слънчев кръг. Изведнъж бурята стихна, дъждът и гръмотевиците спряха. Над безкрайното море от човешки глави и вдигнати ръце наново се мярна черната фигура на великана. Изправи се той, запламтяха очите му, а мускулестата, заголена до рамото десница заканително се сви. Настъпи зловеща минутна тишина. И отдалече нейде, издън земя, треперящ, сподавен глас наруши безмълвието:

— Кой си ти?

Великанът трепна, поклати глава и като стоманен трясък се отрониха тежки слова:

— Аз съм синът на оная мъка, в която вие, охолниците, хвърлихте цял един народ. Аз съм нейният непокорен син — въплотеният народен гняв. А всичко това край мене, тези безмълвни люде, които миришат на пръст и кръв — това са хилядите ваши жертви.

Те горяха сред фугасните пламъци, падаха под оловния дъжд на картечниците, гниха в мокрите окопи и маларичните блата, увисваха на въжетата — и ето ги днес. Това са непоканените за референдума. Те гласуват против убийците си с кръвта и с черепите си...

МАЛКО ПОЕЗИЯ

Сива, неприветлива и мокра дойде есента. Дойде и установи главната си квартира на ул. „Нишка“. Донесе тя традиционните си подаръци: непрогледни мъгли за главите на редакторите на „Народ“, локви и кал за колоните на „Епоха“, а за общоделските лидери по един вагон носни кърпички. Редакцията на „Епоха“ обаче изхитрила и заграбила най-много. Трие тя политическите си късогледни очи, въздиша лирически и плаче като на задушница. Въздишките ѝ са на два гласа: с единия оплаква блока, с другия стене за мъртвото общоделство. Две са и главните ѝ цели: да калайдисва всички пуснати по две хиляди пъти лъжи и клевети против омразните болшевики и да брани социалдемократията, т.е. блока. Въздиша „Епоха“, цедят се въздишките, бродят из столичните улици, лепят се по мокрия паваж край двореца, обикалят край V полицейски участък, долитат до демократическия клуб и отекват в сърцата на тютюнджийските честни деви. Но прозата е недостатъчна вече за черната есенна скръб на общоделците. Трябва поезия. И всеки брой „Епоха“ печата, препечатва и съчинителствува. И ето след законопроекта за референдума тя най-молитвено и трагично пее в брой 95:

*Какво ще стане с песните безчет
на светската нескончаема поема?
Ще рухне ли внезапно тоя свет,
та първий мрак пак всичко да обема?
Какво ще стане? Питам се сега
и с мисълта налита ме тъга.
Пророци няма... Черна ноц тъмней;
зловещ въпрос на моя ум тегней.*

Какво ли ще стане наистина „с песните безчет на нескончаемата светска поема“, която общоделството пее и чрез устата на Шайдемана, и чрез пискуня на блоковия хрът Кръстю Пастухов? Дали светът, т.е.

буржоазията, внезапно няма да рухне, та мрак хептен да обземе общоделската душа? Пророци нямало — черна нощ тъмней. А в черната нощ някой пей:

*Черней, горо, черней, сестро,
ти за твойта хладна сянка,
а пък Кръстю и бай Янко
зарад приставската зестра.*

А в русенския благочестив вестник „Християнин“ — орган на най-трудолюбивото и честно съсловие — духовенството — някакъв свещеник беседва с „работници“ по комунизма. Беседата е тъй премъдра и нравоучителна, че неволно ни обладава богоугодното желание да хванем благочестивата брада на отчето, за да си отскубнем няколко десетки влакна за спомен. Но, моля ви се, *Вонмен*. Услишим светаго евангелия:

Беседа четвърта. Какво направи революцията в Русия.

Свещеникът (към Тома). Кажете на вашите водители, че вършат голяма демагогия, като поставят в един клас „цар, поп и чорбаджия“. Духовенството всякога е било към широките народни маси.

Тома. А какво ще кажете за оная материална издръжка, която черквата получава от държавата?

Свещеникът. Това, което духовенство и църква получават от държавата, не заслужава никакво внимание. Няма основание да се допуска, че духовенството не е било на страната на революцията, защото получавало издръжка от държавата. Който плаща, е господар, който получава — един вид слуга, следователно, духовенството трябва да бъде причислено към пролетариата, а не към буржоазията.

Тома. Ами защо духовенството не беше на страната на руската революция, т.е. не беше с народа?

Свещеникът. Амче... такава, туй, знайте... народът беше по-прост, а освен това и революцията беше една гигантска и пълна с неизвестност работа.

Дотука бяхме съгласни с отчето, че е прав. Но на края почва да скромничи: слуга бил всеки, който получавал пари. Банкери, царе, министри, владици — получават пари, т.е. те са пролетариат... Съкрушително! Но че грандиозността на революцията е изплашила в Русия духовенството. Хе, хе! От какви „гигантски и пълни с неизвестност“ бъчви отчетата не са се бояли. Имотите, привилегиите, дембелъка — от всичко това революцията ви лиши, отче благочестиви. Напразно кандардисваш Тома Неверни, че то е народът, че „това, което държавата отпуска на духовенството, не заслужава никакво внимание“.

— Не гледай, че ям баница, това не заслужава никакво внимание!

Освен „драмата“ вестник „Християнин“ застъпва и лириката. Друго отче, свещеник Л., сочинителствува:

Към отците, делегати на свещеническия събор в Св. Преображенския манастир.

*Привет, привет, събратья драги,
привет към събора свещени,
привет, творци на дела благи,
от бога сте благословени.
Спомнете, че ний сме призвани
да тешим тоз народ утруден,
от хищници той да се брани,
от родна църква да е буден.*

Точка. Дотук работата отива мирно и тихо. Събират се в манастира консуматорите на „дела благи“ (печени прасенца, пилета, пилафи и прочие) и си спомнят, че са призвани да „тешат народа“, т.е. вдовиците. Затуй поетът с калимявката прожалва: „От бога сте благословени!“. Всичко хубаво, ядат си божите хора, наливат от бинлика и... пишат стихове. Но внезапно нещо им идва на ум.

*Усилни времена настаха.
Рушители чужди и свои
без срам, без свян тръгнаха
да рушат родни устои.*

Този куплет вероятно отците делегати са изпели много миньорно, със сълзи на очите. Но следните — буря иде, прах се вдига:

*Но, ей часът вече удари,
да дигнем знамето Христово,
да викнем дружно: Напред, другари,
да кажем нащо мощно слово.
Напред, отци, млади и стари!
Напред, към подвига свещени!
Напред, борци, напред, другари!
Бъдете благословени!*

Гръм и мълния! Видите ли сега! Поповете обявяват революция! Аз си ги представявам как са се разтичали из светия Преображенски манастир, търкуляйки бинлици, чинии и чаши. Ония ми ти разветрени раси, разчорлени коси, настръхнали бради, подхвърлени нагоре калимявки — революция! Ненапразно другото отче казваше, че и те били пролетариат... Обаче, обаче! Спомням си нещо обаче. Отчето трябва да е символист и стиховете му трябва да се четат тъй:

*Но ей часът вече удари,
да дигнем знамето Христово,
виното свърши се, другари,
да идем да наточим ново.
Напред към зимника студени:
дал господ бели и червени, със оканици, чаши и
маркучи —
кой как с каквото там сполучи.*

БАЙ ГАНЮ ДЛЪГНЕКОВ ПРАВИ ИЗБОРНИ СЪВЕЩАНИЯ

Премъдрият бай Ганю Длъгнеков, господин Крумов Демагогоолу, Тафроолу и прочие беседваха:

— Градските избиратели от селата да дойдат два дена по-рано, за да понаучат улиците и секциите.

— Те са дошли, ами раздадох ли се по 3 карти на всеки член от дружеството „Млад детектив“?

Бай Ганю Длъгнеков се изкашля тържествено и многозначително смигна: всички съзнателни и пълноправни избиратели са по местата си.

Господин Тафроолу, който не можеше да скрие своята завист към славата на бай Ганя, процеди през зъби:

— А бе ти разправяш, ама земеделците от бездомнишкото дружество много викат: „Да живее дядо Радославов“.

— Това е лъжлива невярност — взмути се бай Ганю Длъгнеков и удари по масата с юмрук.

Демагогоолу се намеси:

— Без взаимни ежби, противоречия и филипки! Кажете дали не сме забравили нещо. Викаха ли всички амбулантни продавачи?

— Викаха ги. В участъците им държаха по една такава молитва, че хората са съгласни по два пъти да гласуват за нас.

— Те нека си гласуват по веднъж. Има кои да гласуват по два пъти.

Бай Тафроолу, който завеждаше музикалния агитационен отдел, предложи:

— Аз, господа, имам една идея: по дюкяните да ходят не само стражари и детективи, ами и храбреците от бездомнишкото дружество. Но с тъпани и зурли, хем да се веселят, хем да раздават бюлетини... Само дайте им две-три бъчви... от оная — избирателната.

— То не е много осигурвателно — прекъсна го небрежно бай Ганю Длъгнеков, — ами таквозинка... колко хиляди станаха „решенията“?

— 5 хиляди са вече!

— Тю брей! Вие спите бе, джанъм! Че те няма да стигнат само за стражарите курсанти да се изредят по един път... Ами за ония?

— Кои ония?

— Ами за ония столичани, дека дойдоха снощи от Циримирци, Враждебна, Бояна и прочие?

Крум Демагогоолу се усмихна:

— Е, па те нали ще бъдат възкръсналите?

— Възкръсналите, възкръсналите, ама те много полека възкръсват! Вчера едвам са възкръснали 400 души!

Тафроолу, който се беше замечтал и сочинителствуваше знаменити стихове, се сепна:

— За какви възкръсвания е думата бе, господа?

Бай Ганю Длъгнеков му хвърли един великопрезрителен поглед и се усмихна иронично. Господин Крум поясни тихичко:

— А бе картите на умрелите през годините избиратели...

Тафроолу плесна ръце:

— Браво бе, Круме! То, дето се рекло, и умрелите вече не са каил друг да управлява общината. Аз мисля... — Господин Тафроолу не можа да каже какво е намислила поетичната му глава, защото на вратата тихичко се почука.

— Влез!

Знаменитият оранжев стратег и пълководец Проданов се вмъкна, тропна по навик с токовете си и като тури ръка до бомбето, изтърколи:

— Здравейте, господа! Нося ви радостни вести. Фотографът за крепостните актове е готов, трамваят за днес готов, автомобилите готови... всичко готово, ама такава... вие нямате ли нещо готово?

— Именно?

Атаманът Проданов направи с пръсти един многозначителен сарафски знак и поясни:

— А бе трябва, пари трябва. Хората искат по 500 лв. на глас... както е станал левът...

Крум Демагогоолу се намръщи:

— Аман бе, джанъм... пари, пари, пари... Я погледни там колко общински пари отидоха...

Бай Ганю Длъгнеков се усмихна:

— А бе давайте, давайте... Не бойте се... Нека имаме болшинство, па колкото увеличаваме гласовете, толкова и данъците. Се ще си покрием разноските!

ОТКРОВЕНИЯ

Есента е много сантиментална със своите пожълтели листа, намръщени небеса и съзлививи дни. Есента е откровена повече от май — месеца на любовта. И ето общоделската „Епоха“ прави едно любовно излияние:

„Известни италиански социалистически среди гледали на социалната програма на Мусолини не съвсем несимпатично. Говорело се даже за преговори между Конфедерацията на труда и фашистите...“

Конфедерацията на труда в Италия гледала не съвсем несимпатично на фашистките изстъпления! Нищо, че работническа кръв се лее по улиците. Нали се говори даже за „переговори“. Сè ще падне някое министерско кресло за италианските общоделски големци. Но под шефството на Мусолини. Та какво? Тодор Тодоров, Малинов, Мусолини. Пък и „социалната“ програма на Мусолини не е хептен лоша! Ето на: в Югославия обявиха комунистите извън законите — общоделците получиха 30-те сребърника: синдикални домове, клубове, комунистически печатници... Сè има полза. В Румъния същото. „Социалната“ програма на Мусолини тоже ще донесе нещичко на мародерите. Мъдро и полезно е откровението на „Епоха“. Па нека работничеството плюе в откровената душа на редакторите и вдъхновителите ѝ. Какво от туй? Креслата, креслата, а-а!...

Софийското дружбашко вестниче „Див дядо“, прилагателното от което много по-справедливо би се лепнало към младите особи на г-да редакторите, е решило да докаже, че от литературни дивотии глава не боли. Стига да има кой да субсидира. Между другото обаче ето какво мъдрослови Дивият:

*Сред София, град прекрасен,
стърчи сграда с надпис ясен:
„Тук царуват седем псета —
буржоазни мекерета“.*

За съжаление, такъв надпис на Столичната община няма. Но откровеността на поетичния седмочисленик Г. Тафров е излишна. Всички казват за седмочислената дружбашка комисия:

*Тук царуват седем псета —
буржоазни мекерета.*

Не е излишно обаче г-н Омарчевски да тури в числото на „българските будители“ и поетично откровения г-н Тафров. Макар че е млад поет, той се пак е „Див дядо“ и един литературен юбилей на общински средства няма да му повреди нещо.

ЧЕРНА ИЛИ БЯЛА?

— Ей, я дай тука на народа още 20 кебапчета... Дробчета има ли? А, има, значи! Дай и от тях малко... Ха така! Дай и две кила от бялото... Не щем червено, доле болшевизмът! Така! Така! Значи, още една свещ!

Старият кръчмар, с рунтави мустаци, сключени вежди и с плещи на Тарас Булба, се мъчи да се поклони:

— Заповядайте! Свещ ли казахте?

— Запали още една!

На мокрия тезгях, който прилича на голям погребален ковчег, светва спермацетова свещ. В кръчмичката става малко по-светло и плахите лъчи, задушени от тютюнев дим и тежък лъх на дробчета, странно озаряват насядалите около масата десетина души, между които една жена с груби големи чехли и нещо, което жените наричат фигаро. Вляво от тях седят двама руснаци. Впрочем те не седят, защото единият отдавна е легнал върху масата, а другият — стар и с интелигентна физиономия братушка — маха над него и пресипнало проточва:

*Волга, Волга, мать родная,
Волга, русская рекааа!*

В ъгъла седи самотен старик, кашля тежко, пуска облаци дим и трогнат от нещо, с помътени стъклени очи, само пляска ръце в акомпанимент на русняка.

На голямата маса има оживен политически разговор. Господинът, който поръча за „народа“ 20 дробчета, обяснява:

— Така си е! Бяла бюлетина, ама от нея хаир няма. Кого ще съдят? Своите. Хич може ли такова нещо? Дойдеш като утре да кажеш това-онова, жена ми е болна, децата — гладни — дайте ми служба — кой ще ти даде, а? Големците, водачите... Без тях не може.

— Море, яз нека съм си здрав да работим — не ми требе служба.

— Не е така! Само за служба не е въпросът. Ами ние имаме нужда от дипломати. Ами ако не бяха Тодор Тодоров и прочие велики хора, кой щеше да склучи мир във Версайл, а?

— Като нема дипломати, нема кой да прави война, не требе да се склучва и мир.

— Шо велиш! Така е! Ак нема огин — не требува и тулумба да гасе.

— Вие, кукушаните, барем не треба да гласувате против министрите. Кой ви настани, кой ви даваше помощи в 1913 година, а?

— Ъ, ни запалиха пишим чергата — а тук излизейте малчко до Грамада — па сетне беги до Дупница пу чирепе. Сполай му на таква помощ. Кешки такви аире да не ни праваа!

— Шо велиш, Туше, така е: ки ти запалят пишим турлахте — сетне: чеки — ки тъ гъсим! Ел да живееш в училище по 19 фамили в една одая. Море: министър, не министър — пуци белта бюлетинка да му пубилеят очте!

— Вие сте прости хора! Не разбирате.

— Дип арно си разбираме!

— Искам да кажа, че това не се прави за доброто на народа, ами само за лошо на министрите от блока.

Взима думата жената:

— Та оно, щом се прави лошо на министрите, правиш добро на народа. Че останат по-малко айдуци. Да, господине, комуто не е горела чергата, той може да хвали Данев. Два сина ми убиха...

*Кажи на Данев министра
защо предаде Силистра.*

— Чакай сега пък ти! Не съм поръчал виното да ми пееш! Още повече не Данев продаде Силистра, ами...

— Щом е песен — то е истина!

— Ех, вие сте неразбран народ, човек с такива простаци не може да се разбере. Язык за дробчетата!

— Нищо, блокът носи.

Господинът, който има тежката задача да снабдява народа с дробчета пред референдума, става, плаща и мърмори вероятно нещо

съвсем не конституционно. Един от масата става и настръхнал:

— Слушай, ти да си събираш устата, че... недей да мислиш, че като си платил 3 кила вино, ти можеш да псуваш...

— Ама аз не псувам... Аз само искам да кажа, че блокът е най —

...

— Ритнйо еднаж отзад пу блокут бе. Ним да псуе!

Става, що става, но господинът в миг получава един такъв непарламентарен ритник по блока, че кафявото му бомбе отхвърква чак при руснаците.

— Сватбу новую стотвляет, но веселии и хмелной!

Спящият русняк рипва. Кръчмарят се впуска да разтървава, някой духва свещта и в полумрака цялата кръчма се обръща на малко народно събрание, с крясъци, викове, бухтене и плесници, а сред общия хаос гласът на блоковия агитатор трагично вопиява:

— Чакайте бе, ако искате с бялата, ако искате с черната!...

ДА БЕШЕ ПОНЕ С ЛОЗУНГ!

Тъкмо пред Градската градина на път за „Цар Освободител“ вървят двама солидни господи. Електриките още не са запалени, а вечерта е облачна и в полумрака не се виждат добре лицата. Но силуетите на две солидни коремчета гарантират, че това са народни хора, т.е. народняци.

— Мм! Да беше поне с лозунг!

— Падение! Падение! Уж те винаги гласуваха с лозунг и сега да беше, може би щяхме да изкараме болшинство!

— Не са хора тия комунисти бе, джанъм! Аз много пъти съм ти казал: кога е да се върши нещо умно, нещо народополезно — те току измислили някакъв лозунг: „Да живее балканската федерация! Долу войната!“. А сега правят се, че не могат да съчинят един лозунг.

Господата се изгубват с пъшкане и възмутени души. Изгубват се те и пред мене, размахал ръце, спира един млад приятел, стар демократ:

— Язык! Язык! Да беше поне с лозунг! Чете ли апела на „Пряпорец“ към работниците. Този апел ако ви не разстрои партията — каквото щещ, ми кажи.

— Ами как? „Пряпорец“ печата апел към работниците, гледай ти. А какво пише? Вероятно признава, че работничеството трябва да гласува с бели бюлетини против черните изедници.

— Това може да пише само „Работнически вестник“... Язык, язык, да беше поне с лозунг!

Приятелят ми размахва ръце и бърза надолу. Поглеждам подир него и си мисля: „Още един общоделец да ме срещне, и аз съм съсипан“. Не закъснява и той. Някой ме удря отзад леко.

— Е, бяла бюлетина, а? Ще подкрепяме дружбашите. Да беше поне с лозунг! Къде ви останаха лозунгите, а? Не сте последователни, не сте последователни!

— Благодарим. Ти какво искаш: с черната ли да гласуваме!

— Нищо подобно — гласувайте с лозунги като нас.

— Лозунгът днес значи черна бюлетина. Оставяш въпроса открит. А ние, байчо, искаме да покроем въпроса, т.е. блока. Не важи какъв ще бъде надгробният камък — с лозунг или без лозунг. Важно е гробът да е по-дълбок и камъкът по-тежичък, та да не могат да мръднат народните убийци.

— Не ме разбираш, не ме разбираш. Сбогом!

— Ех, не те разбирам, сбогом.

Отива си общоделецът, а мене ми е чудно: откъде пък и блокари, и общоделци, и либерали, всички ги хванало мерак да гласуваме с лозунг. Що за интерес към нас? Едни ни съветват, „Пряпорец“ апелира, „Зора“ ни се сърди, „Мир“ и „Народ“ се възмуцават. И при това хората не искат много от нас.

— Гласувайте поне с лозунг.

Дявол да го вземе наистина. Всички наши „приятели“ ни кандардисват да бъдем последователни на лозунгите. За да не им скършим хатъра, ние трябва да издигнем един лозунг:

— Долу лозунгите — горе — т.е. на въжетото, погромщиците!

— А дружбашите?

— Брат по брата, та и двата!

СЪБИТИЕ

Живееше в рая, а беше му скучно. Сутрин ставаше късно, разхождаше се сред кипарисите, чупеше гранки от озлобление, замеряше с плодове жените из райските алеи и към обед лягаше пак да спи. Имаше някакъв удавник от Дунава, играеха често с него шах и често се караха в скучните следобедни часове.

А от земята никой не се интересуваше за него. Имаше една-единствена леля, стара мома с младо сърце, но никога, никога за него не си спомняше. Ето вече 17 години как напусна земята, 17 години как се беше разделил с малкото си дюкянче, и нито веднъж някой не спомена даже името му. Така беше той, никакви дългове и имоти не беше оставил. И напразно очакваше големите празници, всуе на задушница се прислушваше: не плаче ли някой за него днес на земята? Минаваха пролет след пролет. В рая пристигнаха нови и нови праведници. Никой не се интересуваше от тях и често от скука бягаха някой в ада. Еднообразие, меланхолия, скука. Да имаше поне зими, лета, есени!... Все тази вечно цъфтяща пролет, все това странно еднообразие в цветовете и звукове. Както всички райски жители и той стана меланхоличен. Бръчки легнаха по челото, хлътнаха очите му и зловна усмивка легна по дебелиите макочервени устни.

„Ех, няма ли кой да се заинтересува за мене — мислеше си той в отчаяние. — Поне някой да ме наругае там за нещо, ако не желае да ми пали свещи? Няма ли кой да каже: «Тоя Манол Манолов беше голям пияница». Но никой от земята нямаше желание да го хвали или ругае. Никому не беше нужен. Ех, ако на земята не беше умрял от апандисит — в рая непременно би умрял от скука.“

Но веднъж, един ден само след задушница, някой се сети за него. Доле на земята се говореше за него.

— Гледай ти — помисли си той, — за какво ли говорят там?

Впери очи, наостри уши.

— Брей, брей, на две места говорят за мене.

— Манол Манолов, улица „Пиротска“... зарзаватчиата.

— Аз, аз! — искаше му се да викне небесният Манол Манолов, но от земята двама едноименници го изпревариха:

— Аз!

Небесният Манол учуден се загледа през облаците:

— Гледай ги! Манол Манолов, зарзаватчия от „Пиротска“. Та това, струва ми се, бях аз!

Но земните Маноловци, малко посмутени и зачервени, влязоха в две тъмни стаички, отделиха някакви жълти листчета, туриха ги в груби сиви пликове и излязоха.

Небесният Манол се възрадва. Стана му особено приятно, почувствува се някак си трогнат от вниманието към отдавна забравеното му име и като плесна ръце, разтревожи с гърлест радостен вик задрямалите райски жители.

— Ура! Не съм съвсем забравен човек. От мое име на земята гласуват, хем двама души!

НЯМАТЕ ДУМАТА! ФЕЙЛЕТОН

Сутрин ставате рано, бързате да не закъснете за работа, а на ъгъла ви спира голям афиш с черни, едри букви: „Манифест към българския народ“... Боже мой! Пак война!... Пред манифеста разтревожена групичка чете плахо: „Ние, Фердинанд Първи...“. Проклина някаква бабичка, повдигат се на пръсти изплашени деца, трепере и се взира в манифеста пожълтяла млада жена, а по навъсените мъжки лица лежи и тревога, и злоба:

- Нали неутралитет уж щяхме да пазим! Пак ли ще воюваме?...
- Нека воюват тези, които я обявяват.
- Сст! Няamate думата! Отечеството говори...

* * *

По окопите цяла нощ е беснял ураганен огън.

Всичко е разорано. Трупове пред окопите, трупове в тях, трупове в телените мрежи, увиснали и разкъсани. Неприбрани ранени и охкат, и плачат като деца. Тежи намръщаното небе, ръми ситен есенен дъжд, мътни, калночервени ивици се стичат из труповете. Смазани от умора, войниците се гушат в галериите. Сиви силуети, лентички тютюнев дим и мрачни думи през зъби:

- Проклетата война! Проклето тегло! Няма край!...
- Всичко ще се свърши, когато свършим всички.
- Може и по-рано — когато хвърлим пушките.
- Кой говори там? Пак ли ти?... Когато народният дълг говори, нямаш думата!

* * *

Пред военния прокурор стои млад, брадясал момък с измъчено продълговато лице.

— Вие сте карали войниците да хвърлят пушките, вие сте бунтували другарите си в тия съдбоносни за народа дни!

— Съдбоносни са не за народа, а за тия, които грабят и мамят народа, които обявяват война, за да останат в тила... Нека и те дойдат в окопите.

— Ст! Нямате думата!...

Насапуненото въже или куршумът отнемат завинаги думата.

* * *

— Ние тук мрем от куршуми, мрем от студ и малария, децата и жените гладуват, а там грабят, а там си пълнят джобовете.

— Ние сме голи, ние ходим по чорапи... с един ботуш. Зима иде, а носим летни скъсани ризи... Защо не сключите мир?

— По този въпрос ние имаме думата — вярвайте в своите министри.

— Не можем повече да вярваме... Толкова време ни лъжете!...

И от фронта, през Радомир и Владая, се проточват на колони и групи разбунтувани войници.

— Стойте! Къде отивате?

— В София! В София! Там! Искаме сметка ние!

— Не може...

— Но ние искаме! Не можем повече да чакаме и да мрем заради вашите доставки, зарад вашите тютюни... Искаме да кажем и ние своята дума!

— Не може! Предателите нямат думата. Или не разбирате български! Тогава може би немски?

... И германската артилерия доказва, че нямат думата.

По улицата буйна демонстрация:

— Хляб! Хляб! Долу скъпотията! Долу народните грабители.

— Спрете! Къде отивате!

— Искаме хляб, искаме евтин живот. Искаме наказание за спекулантите. Няма ли кой да ни чуе?

— Ст! Мълчете! Във Версайл се сключва мирът, съдбата на България виси на косъм.

И думата се дава на пушките, камшиците и саблите.

* * *

По улицата пак афиши: „Народът има думата на 19 ноември!“, „Пред народен съд виновниците за войната!“.

— Ние не сме виновни за войните — политическото положение беше такава.

— А спекулацията, ограбването?

— И за туй не сме виновни — стопанското положение беше такава... Ние изобщо не сме виновни. Дайте ни думата да се обясним.

— Ст! Мълчете! Днес пък вие нямате думата!

РИЦАРИ НА НАШЕТО ВРЕМЕ

Наистина, Дон Кихот не е родом от България, но все пак живеем дни на рицарски подвизи.

Времето отдавна отвлече в своята колесница идеята за автономна Македония, почтените търговци от Париж, Лондон и Рим продадоха на вехто автономната мантия, почти всички разбраха, че рицарите патриотари най-често върху революционното си минало окачват една настояща фирма на крупен манифактурен магазин, а ето Тодор Александровци търкат очите си и припкат след колесницата на историята, за да настигнат в Кюстендил своята автономна Дулцинея. Прескочили заснежените чукари, събират се там, за да се сражават с вятърните воденици на федералистите. А подир тях пристъпя блоковият Санчо Панса, практичен и хитър, шушне им тихичко, и потрива ръцете си...

И ето Кюстендил осъмва сред гърмежи, ракети и автономности. Градът се предава безславно, макар че подполковник Стоилов вероятно има няколко ордена за храброст. В София пък пристигат рицари с цепеници. Превзимат и те крепостта и с дървените си копия рицарски се сражават с бозаджийниците — все едно, и там са македонци... Рицарите на автономна Македония обявяват Кюстендил за превзета крепост и тръгват да ловят ония рицари, които им оспорват сърцето на автономната Дулцинея.

— Те, нашите противници, прескачат границата и вършат обири в Македония! — заявяват автономистите.

— А вие какво вършите? — чуват се сподавени въпроси.

— Ние сме честни революционери... — обяснява Панчо Михайлов.

Подпоручик Пеев, вулгарен убиец на 4 души, спотайва се зад гърба на Панчо Михайлов и приглася:

— Ние сме честни революционери!

Началниците, комендантите и приставите — рицари с паднали панталони — се гушат в казармите и героично се тупат в гърдите:

— Ние сме военни и героично ще измрем, когато ни дойде заповед!

Разбира се, заповед за героично умирање не идва, защото сам министър Томов я носи на върха на шпагата си. Върхът на шпагата му е обаче от каучук и той се разполага с армията си недалече от крепостта. Парламентьори от двете страни се срещат:

— Ние уважаваме вашата доблест и храброст!

— А пък ние уважаваме държавния престиж.

— Тогава напуснете града да го превземем.

Военният министър с музика, в парадна колона, със съкрушителна рицарска осанка влиза победоносно в Кюстендил.

Рицарите на автономията се отдръпват само на 5–6 километра от града и извиват кръшни хора в Жиленци и Богослов в чест на благополучния край на революционната си акция. От Кюстендил министър Томов храбро им изпраца пет снаряда — приветствува ги и съветва ги да си отидат, че ще ги „атакува“. Автономистите си отиват. Ред, мир и спокойствие се възцарява пак.

А един забележително мъдър рицар, майор Никифоров, издава нещо като ценоразпис:

„За един убит войник — да се запалва село, за подпоручик — град, за поручик — околия, за капитан — окръг и т.н. Запалването да почне автоматически от четири страни, щом стане известно убийството“.

А ако, не дай боже, погинеше самият мъдър майор, то някой негов събрат би допълнил тарифата на бенгалските огньовете с още няколко думи:

„По пътя на здравата логика: за убиването на майор и за честта на отечеството трябва да се запали цяла България. Запалването да стане автоматически от четири страни“.

СНЕЖИНКИ

МОДЕРЕН ЗАТВОР

Столичното „Неделно утро“, което се отличава от обикновеното „Утро“, че струва 1 лв., поради което и по-истерично надава своите апели за помагане на бедните, препечатва от „Нойе лайпцигер Цайтунг“ едно художествено описание на най-модерния затвор в света. Този затвор се намирал в Дрезден.

„Първото нещо, което прави впечатление на посетителя, е безусловната чистота, основата на всяка хигиена, и пълната тишина.“

Великолепен затвор наистина! Просто да му е драго на човек да седи вътре и да идват посетители да му се любуват. Безусловна чистота, хигиена, тишина — рай! Ако се намери някой да обвини буржоазията в нехуманност, то значи, че той не познава нейните добри страни, особено към осъдените. Та нима не е общоизвестно, че често някой осъден на смърт се лекува с месеци из болниците, полагат се всички грижи за спасяване живота му, правят му се операции и пр., и пр., и то за да бъде обесен или застрелян? Хуманен свят наистина, и модерни затвори, образцови съдилища, електрически уреди за умъртвяване...

ГРЪМОТЕВИЦА СРЕД ЗИМА

Отдавна изцапаният и кърпен „Пряпорец“ на демократите сред многото молитви и надежди за тлъстия кокал на властта помества и едно съобщение за гръмотевица сред зима. Тая работа гласи така:

На 5 срещу 6 т.м. вечерта в Търново и в околността се наблюдавало едно необикновено явление: небето се покрива с черни гъсти облаци, които неочаквано се пресичат със синкава светкавица, последвана от оглушителен гръм.

Горките търновчани, колко ли са се изплашили! Гръмотевица сред зима... То и в София имаше такава гръмотевица, само че черните облаци на економическият блок бяха пресечени от червенвинени светкавици във формата на 1872. То беше точно на втория ден на Коледа! По този случай „Народ“ бе писал:

„Комунистите след усилен агитация успяха да вземат едвам 1872 гласа, а червената социалдемократическа бюлетина спечели 356.“

САВА ЗЛЪЧКИН — ЛЮБОМИР БОБЕВСКИ СТРАНИЧКА ОТ РОМАНА „СЕНЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ“

Както обществото в някои други културни страни разнообразява скучния си делничен живот със сензации от рода на „Ландрю“, тъй и в нашата сива и печална действителност от време на време се внасят сензации, които ни приближават до западните културни страни, а често и до тия, които не сме свикнали да наричаме азиатски и непросветени. Пред сензационния парижанин Ландрю ний можем да поставим нашия, станал вече напоследък легендарен герой Антон Прудкин. Шумната, но безплодна Вашингтонска конференция може да бъде конкурирана от двойно по-шумния и също така безплоден член 4 и пр., и пр.

Не само с това съперничим на културните си страни, но и с литературните ни скандали, които са може би много по-големи от цялата ни литература. Още в миналия брой зачекнахме един спор между Сава Злъчкин и Любомир Бобевски, когото преди няколко години в колоните на „Пряпорец“ професор Балабанов почти провъзгласи за заместник на Ботева. Няколко години обаче след това венчаният поет, автор на сбирката „Под сянката на меча“ и много други с по 3–4 издания книги, трябваше да изпие горчивата чаша на своите експлоататорски прийоми и стремежи на „Силния човек“ от Пшибишевски.

Преди няколко дена Бобевски излезе с едно антрефиле да твърди, че печатаните в брой 1 на сп. „Еврейски отзвуци“ стихове — част от поема — са негови, но добрият му приятел Сава Злъчкин си позволил коварно да злоупотреби с неговото доверие, като изменил началните букви на последните стихове, за да се добие акростихът „С. Злъчкин е мой автор“, което било много лесно, според г-н поета, да се направи с каквото и да било стихотворение... Странна логика и оригинални литературни разбирания!

Стихотворението, за което е дума, предаваме тук, както е печатано в „Еврейски отзвуци“, а оригиналът, както и някои други писма от Любомир Бобевски до Злъчкин, които потвърждават

авторството на Сава Злъчкин, са депозираны в редакцията ни и ги държим на разположението на една анкета.

Любомир Бобевски

МОЙСЕЙ

***Из готовата за печат стихотворна сбирка
„Библейски песни“***

*Де думи да възнея делата епохални,
усилията твои, упорни труд и пот,
които ти положи за брата си страдални,
измъчвани безмилно от робския хомот.*

*Де думи да те кича, бунтовнико преславен,
из дъно кой разклати Египет всемогъщ
и издържа в двубоя ужасен и неравен,
нечувстващ умора, всемоощен, вездесъщ?!*

*Кое ли вдъхновение искрата в теб запали
сред тъмните епохи просвета да дадеш
и на светът до нине заветните скрижали
към принципи човешки ти пръв да призовеш?*

*Ний виждали сме воли, характери гранити,
кои умът човешки омайвали са тук,
как теб подобен втори, Мойсейо именити,
земята до ден-днешен не е родила друг.*

*Ти времето скъсяваш, пространствата изхождаш,
незнаящ ни умора, ни пречки в тоя свет,
пред нищо се не стряскаш, чело си не навеждаш
и чуждо е за тебе търпението на гнет.*

*Световните загадки, понятието за бога
ти пръв ни го поднесе, о, гений без предел,*

*едничек жест от тебе възбуждаше тревога,
която вред постига желаната си цел.*

*Култури потъмняха, но хиляди години
не могат твойта слава безсмъртна заличи
и паметникът твой не ще го нищо срине,
защото е изваян от мисъл и лъчи.*

*Светът кой може други пред тебе да посочи,
завесата що вдигна за битието в мрак,
лъжливите кумири нали чрез твоите плочи
анатема прокуди и блесна божии зрак?*

*Човечество додето земята населява,
култура дор всестранно в души със пламък грей.
идеята ти светла светът ще направлява,
народите за принцип ще имат теб, Мойсей!*

*Евреи, вий, които изгнаници сте клети.
Мойсеевата воля нек бъде ваш кумир,
от него поучене вий винаги търсете —
идеята си свята преследвайте безспир.*

*Атаки и лишения нек нивга ви не плашат,
вериги ще разбийте с търпение безкрай
Тогава на Йордана водите ще пригласат:
„Осанна, свободата изгря във тоя рай!“.*

Следващият куплет е:

*Рай, който толкоз много понесъл е ругане,
кой хиляди години сквернен е от тиран,
евреи, той ви чака след тежкото изгнание —
обятия за вази открива Ханаан!*

Ето и едно от по-характерните писма, което е писано още през войната и е по стария правопис, ние го предаваме по новия.

Савле,

Вместо една по-дължка, нека бъдат две по-късички.

Една за г-н Кантарджиев от 4–5 строфи и една за г-ла на 4-а преславска дивизия, оня който нанесе най-страшния и силен удар на румъните при Тутракан, дето се реши съдбата на влаха. Той създаде известната Тутраканска епопея със своята силна и славна дивизия. И за него 3–4 строфички! Оставям ти обещания тютюн. Пуши и пиши! И пр., пр.

Поздрав: Любо.

Горните два документа достатъчно добре очертават литературния силует на Бобевски и тоя на Сава Злъчкин, който е издигнал на плещите си мнозина литературни и театрални посредственици като Бобевски и Борьо Зевзека, който неотдавна се беше осмелил да иронизира по негов адрес, смъквайки го до един феноменално вманиачен самохвалко. Но в България, разбира се, всички не са слепи. Засега толкоз.

ПОЩА

Д-р Чук — Русе. Вместо да закачат Лилиева, по-добре ударете се по главата един-два пъти с псевдонима си, може би тогава ще почнете да проумявате.

СНЕЖИНКИ

В един добре угоен с болшевишки ругатни брой на в. „Мир“ специален кореспондент съобщава от Мюнхен как българските студенти ведно с немските си братя чествували паметта на всички погинали „в полето на честта“. Дописникът, който вероятно е някое чорбаджийско глезениче, гледало „полето на честта“ по картите, разправя между другото:

„Немците през време на войната уредиха разкошни паркове гробища не само за своите синове, но и за падналите българи, турци, французи и пр., и пр.“

Модерни паркове! Просто човек да премре от възторг при вида на тия райски градини гробища. Но не само немските патриоти могат да се похвалят с подобни паркове. Благодарение на грижливите български родолюбци не с паркове, а с гори от кръстове са залесени и тракийските полета, и македонските чукари, и румънските равнини, и... докъдето види око. Големи архитектурно-агрономични заслуги в това направление без съмнение имат старите народняшки освободители.

ИЗГУБЕНИ РАБОТИ

Вестник „Радикал“, който пророчески предвижда каква хала ще се извие на 19 февруари над почтените книжевници, събира последния си кураж и се обръща към безчислената радикална армия. И препоръчва ред наставления за общинските избори: кои, какви и колко трябва да бъдат кандидатите, как да бъдат напечатани бюлетините, как да се регистрира листата и най накрая отчаяно се провиква:

„Да се запомни: гласове, подадени за листа, която не е правилно поставена, са гласове загубени!“.

Ех, само туй да е загубата! Само неправилно подадените гласове да са изгубени. Работата е там, че и правилно подадените за радикалите гласове са гласове загубени, както въобще си е загубено цялото метиляво радикалско стадо.

ТРИЦИ

По примера на своите приятели, наричани ей тъй за разнообразие „кокалановци и кождери“, дружбашите пускат в обращение няколко предизборни мухоловки, намазани със сладливото лепило на оранжевите фондове. Една от тези мухоловки е славната газета „Победа“. Между купищата си вестникарски клюки и недомислия „Победа“ насочва „победоносното“ си калемче и срещу болшевизма.

„Болшевизмът с неговите абсурди е роден от един също така абсурден режим — царския. Маятникът на историята направи замах от една в друга крайност и ще спре нейде по средата. Русия ще бъде демократична страна.“

„Маятникът“ на историята никога не е спирал, та и сега въпреки молитвите на оранжевите демократи от „Победа“ няма да спре. Няколко мозъчни „маятници“ са спрели наистина, но криви ли са редакторите на „Победа“, че ги е сполетяло това часовникарско нещастие? Та на всички стари политически стенни часовници и будилници махалата са спрели или едва кълцат. И те могат да бъдат приспособени само за мелене трици. Ето защо „Победа“ в същия брой редом със статията печата с грамадни букви тлъсто обявление:

„Кооперативното дружество Народен магазин, централа София, клонове Варна, мелница «Вайс» и пр., и пр., купува-продава за своя сметка брашна и трици.“

Думата е за брашната на безотчетните фондове, които лакомо се гълтат от „Победа“ и пр., и вестникарските трици, които биват складиращи пред дверите на земеделския храм.

БЕДНИ ХОРА, КАКВО ДА ПРАВЯТ

Редом с тази патриотична историйка разцъфтява като белоснежнo кокиче и друга. В камарата е депозирано питане от Гр. Чешмеджиев за гастрономичните подвизи на народняшкото величие Д. Яблански, като управител на „Червен кръст“.

Много са тези подвизи. Между тях един е:

Комендантът на V пол. участък с дознание от 6.X.1917 г. е констатирал, че в домовете на Д. Яблански и Ив. Ев. Гешев и др. са стоварени по няколко качета сирене и други тенекии с млечни продукти от мандрата на Червен кръст в с. Драгоман, която Мандра се завежда от някой народняк, бивш съд. пристав Георги Костов, не особено с добра репутация и пр.

Значи, сиренце и масленце за бедните народни хора Ив. Ев. Гешев и Д. Яблански, откъснати от устата на болните войници! Иди и разправяй после, че народняците не са народни хора! Знаят, че болните нямат апетит, и господата Гешев и Яблански (слава богу със здрави пищеварителни органи) бързат да си предложат услугите. Каква добродетел, която разчувствувала даже общоделците, които неотдавна се кълнеха в Червения кръст, крещейки патетически, че всички помощи, пратени за гладуваща Русия, ще бъдат ограбени и злоупотребени, ако минат през комунистите. Даже властта бе забранила други, освен хората на Червен кръст, да събират помощи! Златни времена, златни сърца!

СИНОДАЛНО ИЗКУСТВО

В Русе излиза списание „Християнин“ — издание и орган на свещеническото братство „Св. Григорий Богослов“. „Християнин“ започнал третата си годишнина и благочестивите му редактори изпращат на „Българан“ първия си брой с нескритото си намерение да уязвят със своя хумор българановците. Наистина, положението на „Българан“ е силно разклатено напоследък. „Земледелско знаме“ с прочутите статии на Стамбол, „Занаятчийска дума“ със стиховете си и „Политика“ с куриозите — всичко това е вече твърде много и тази явна конкуренция се стреми безцеремонно да задуши „Българан“. С болка и завист в душата си посрещнахме новия удар — брой 1 на „Християнин“, който открил хумористичен отдел „Хигиена“. В този отдел намираме лекция за най-великото изкуство — изкуството да се яде. Но ето една част от тази лекция:

ИЗКУСТВОТО ДА СЕ ЯДЕ

ОЧЕРК

От всички болести на нашето интелегентно общество несъмнено най-разпространена се явява несмилането на храната в стомаха. Причините на тая болест са многобройни. Най-първи са нравствените страдания. Към тях се отнасят не само скръбта и тъгата, но и грижите за работа и труда. Когато човек има развлечения, мени климата, отива на морски бани или на дачи, катарът на стомаха изчезва и той се връща, за да поднови предния начин на живота. Напразно лекарят би съветвал такъв болен да забрави всичко, от своите мисли той няма да се отдели, но поне да ги забрави, докле трае храненето. Знаменитият физиолог И. П. Павлов е доказал, че за да има И. успешно пищеварение, трябва да се яде с удоволствие.

Ако сте разсеяни или се отказвате от любимото ядене, слюнка и стомашен сок не се отделят и пицеварението се затруднява. Напротив, ако вие опитате любимо ядене, слюнка и стомашен сок се отделят изобилно и стомахът действа отлично.

Както виждат читателите на „Българан“ и „Християнин“, човечеството е застрашено от велика напаст и над нашето интелегентно общество тегне ужасна болест — несмилание на храната в стомаха. Причините на тая болест са многобройни. Въпреки съветите на знаменития физиолог И. П. Павлов хората не искат да ядат с удоволствие и, разбира се, нямат успешно пицеварение. Човечеството или ще яде с удоволствие, или ще погине! Трябва като отровна стрела да се забие в главите тази мисъл! Ето защо редакторите на „Християнин“ продължават:

ТРЯБВА ДА СЕ ЯДЕ БАВНО

Добре е да имаш пълна и добра трапеза; но това не стига — трябва да умееш правилно да ядеш. Почти всички се хранят неправилно: много бърже и много храна ядат. Бързото поглъщане на храната е твърде разпространена грешка. Едни, някога, защото ги чака работа; други — защото са нервни и всякога бързат за негде, а техните движения са тъй бързи и неочаквани, както и мислите им. Другите се отличават с необикновен апетит: те поглъщат всичко, без да дъвчат, та зъбите съвсем не смачкват храната. Щом като изядат едното ядене, искат и другото. Във всички описани случаи резултатът е един.

Туйто! Най-големите гастрономически авторитети — духовниците — казват: „Трябва да се яде бавно!“. Не стига само да имаш пълна и добра трапеза! В тези благодатни времена пълна трапеза има всеки. Въпросът е: трябва да умееш правилно да ядеш! Почти

всички се хранят неправилно. Някои хора просто не се сещат да ядат по два-три дни. Срещали сме чиновници, които ядат само на обед, като най-наивно твърдят, че хигиената изисква така. Даже между българановците има доста, които пречат на правилното си пищеварение чрез нехигиенично стягане с каиши. Други пък се отличават с необикновен апетит: те поглъщат всичко, без да дъвчат. Щом изядат едното ядене, искат другото. Към тях вероятно спадат редакторите на „Християнин“. Разбира се, има и други изкуства: изкуството да се спи най-леко, изкуството на тънките питиета и пр.

Вярваме, че „Християнин“ ще ни запознае и с тези изкуства. Ако благочестивите отчета издържат успешно докрай своя экзамен — с пълно право ще бъдат разтворени пред тях райските двери на Синода. Българановците ще ги подкрепят най-енергично.

СЛЕД ПЪРВИ МАЙ

НЕ ОТБИРАТ ОТ СОЦИАЛИЗЪМ И ТОВА СИ Е

Вестник „Пряпорец“, слагайки си още студени компреси на моравото чело, разправя за майската манифестация:

„Наистина, комунистическата манифестация беше числено по-внушителна, но правеше впечатление, че хората, участващи в нея, не отбират от социализъм“.

Не отбират от социализъм, не отбират, дядо „Пряпорец“. Събрали се от кол и въже и тръгнали ти в една манифестация, та гърлото да ти засъхне, ако вземеш да ги броиш гласно. А вземеш ли да ги смяташ на ум — ум не ще остане да си идеш вкъщи, току сбъркаш и хоп — в някоя аптека.

— Моля, дайте 15 000 валерианови капки!

— Как, 15 хиляди? — чуди се помощник аптекарката.

— Ах... такава... 15, да 15 капки. А как мислите, госпожице, комунистите нали нямат 15 хиляди?...

На всичко туй отгоре понесли ти и 2 червени метли! „Това ви чака!“. Моля ви се, що за естетика! Да ти изплашат и жената, и децата, и балдъзата! А сам ти цяла нощ да се завиваш презглава, да трепереш и на всеки 5 минути да се събуждаш сред кошмари и да крециш:

— Чакайте бе, хора! Вие не отбирате от социализъм!

БРАТ БРАТА НЕ ХРАНИ, НО ТЕЖКО, КОЙТО ГО НЯМА

Вестник „Слово“, който си е поставил великата задача да докаже, че от празното може да се насипва в пустото, т.е. от професорските глави във вестникарските колони, тлъстият този ежедневник разправя:

„Идва с «Дружна песен днес да екне» шествието на широките социалисти. Прави впечатление, че преобладават повечето интелегентни и по-солидни хора, отколкото са хората на комунистите“.

Факт. Професорите, които според откровението на Ад. Балабанов рано опустявали, са констатирани една истина. „Хората“ на общоделците са действително солидни. Също като руските „бежанци“ в София. Солидни генерали, солидни полковници, рядко някой майор, а... редници, ах, може и без редници. Стига началствата да са солидни. Ненапразно „Зора“ ги нарича интелегентни мъже, не току-тъй „Пряпорец“ ги хвали, че отбират от социализъм, не безцелно „Мир“ се застъпва за тях така горещо. Роднински връзки. Брат брата не храни, тежко, който го няма.

СТАРА ЛЮБОВ

Славният вестник „Народ“, по-славен даже от онзиденшната общоделска манифестация, изпада в странно настроение. Нещо го гнети, нещо го чопли, нещо му не дава покой. И тежка, скръбна въздишка се изтръгва от общоделските гърди:

„Преговорите за образуване тройното съглашение между народняци, демократи и радикали се развиват не без затруднение. Радикалите са поставени отново на изпитание. От разпределението на министерските постове радикалите не били доволни и предявили претенции за Министерството на вътрешните работи. Налице е прочее пак въпросът, коя от буржоазните групи да има полицията. Той може би и ще ги скара“.

Наистина, радикалите са на тежко изпитание. Вътрешното министерство! Каква съблазън! Но мъката на общоделците нима е по-лека от радикалската? Ех, това Вътрешно министерство, тая стара общоделска севда! Кой ли е избраникът? Коя ли от буржоазните партии ще има полицията? Този въпрос може да ги скара... И тогава, боже, поможи! Двама се карат — третият печели: Пастухов — министър на вътрешните работи. Че да видиш от 827 души ли ще бъде манифестацията! Само кандидат-приставите ще ти се наредят в една 2-хилядна манифестация.

ДОЛУ БОЛШЕВИЗМЪТ!

Добриянов пък, горкият Добриянов, нещастният Добриянов, клетият, изгубеният, съсипаният Добриянов... не може да си поеме дъх. Задавило го нещо тъкмо в гръкляна, сякаш червената метла заедно с табелата е пъхната в устата му с благородната задача да поразчисти задръстеното му от псувни гърло, и пъшка Връбчо:

„Първи май е празник на труда и на възраждането.

В тоя ден човек си дава сметка на труда и вижда, че единствената страна, която е пъкъл за работника, е болшевишка Русия! И ако е честен човек, той ще извика: «Долу болшеvizмът!»...“.

Така си е. Честен човек ли си, например колкото г-н Връбчо, ще се хванеш за косата и ще извикаш: „Долу болшеvizмът!“, после ще надникнеш през прозореца и ще видиш, че манифестацията няма ни начало, ни край. Тогава изпиваш още една чаша студена вода, сваляш си яката да не ти е задушно и пак викаш: „Долу болшеvizмът!“. След туй още еднъж „долу болшеvizмът“, „смърт на комунизма“, четвърти път, пети път... докато челюстите ти се вдървят. След като се навикаш, колко ти сърце иска, обръщаш другата страна на „Мир“ и четеш на срички: „Бло-кът, блокът... (изтриваш насълзените си очи... блокът на партиите на реда: демократи, народняци, прогресисти, либерали... радикали и пр., и пр. е получил в Русе 3021 гласа, а само комунистите 3622“. Тогава събираш последните си сили, извикваш още веднъж: „Долу болшеvizмът!“.

ПРИРОДНО ЧУДО

Вестник „Зора“ — „независимият“ вестник „Зора“ — научил нещо твърде важно: родило се конче с 8 крака.

„В село Татармахле, Варненско, преди няколко дни се родило мъжко конче с осем крака. Кончето било напълно здраво и свободно тичало подир майка си. Селяните полагали всички старания, за да запазят жив тоя рядък екземпляр.“

И ние имаме сведения за това чудо на природата, но въпросният екземпляр съвсем не е от чисто конско произхождение. Видни зоолози, лекари и вещи лица разправят: новороденото на пръв поглед приличало на кон. Действително, главата му е конска. Но забележителното е, че в устата му вместо нови, млади конски зъбчета показали се стари позеленели вълчи зъби. Очите му били бухалски, а благоутробието — свинско. Печалното е, че опашката още не му е напълно покарала. Предполага се, че ще бъде гущерска. Естествениците били твърде озадачени и не знаели как да наименоват този феноменален изрод. Докато учените мъже се чудят, народът казва:

— Това животно с конска глава, вълчи зъби, бухалски очи, гущерска опашка и пр., пр. е новороденият буржоазен блок. Първите два чифта копитни крака са от прогресивно-народняшко произхождение, третият чифт са морави, а четвъртият — радикалски. Гущерската опашка още не се е показала, но гинеколог-акушерът д-р Янко Сакъзов обещал, че опашката няма да липсва... Кончето наистина припка около старата буржоазна кобила, но колкото за желанието на селяните да запазят жив този рядък екземпляр — „Зора“ е невярно осведомена. И селяни, и граждани, като изключим bankerите, владиците и почтените тлъстомехи генерали, които поради роднински връзки с него го гледат твърде нежно, всички други са дигнали сопи и лопати против това осемного същество. От Русе вече телеграфират, че то на 30 април било ребросано с 12 тежки суровици и крайдунавската трева му се видяла твърде горчива.

ИЗ ВЕСТНИК „ПОБЕДА“ ТЕБЕ ДУМАМ, ДЪЩЕ, СЕЩАЙ СЕ, СНАХО!

В едно от къшетата си същата тая грациозна „Победа“ печата тлъсти букви, тлъсти като кокала, който гризе, следното двувърхо антрефиле:

„За нападки срещу министрите чрез публични речи или чрез печата в Германия наказанието е затвор и глоба до 500 хиляди марки“.

Охо-хооо! Да ти е драго. Хем затвор, хем 500 000 марки. Ех, ако това двувърхо антрефиле постигне целта си: с едното си острие да изчовърка из главата на някой български народовластник един законопроект в същия смисъл, а с другото да удари опозицията право в сърцето, ще гледаме тогава циркови панорами:

— Кой беше, кой беше този, дето сега държа реч против министрите?

— Аз... ама такава...

— Никакво такава! Дай 500 000 лева и ела на 2-годишен курорт в Централния затвор!

— Ами ти какво си писал нещо против правителството?

— Кой, аз ли? Нищо подобно.

— Ба, писал си, писал си. Ето тука, видиш ли, писал си против вестник „Победа“ и Атанас Телефончето. Дай 500 хиляди лева.

... Още 500 хиляди лева, други 500 хил., пак 500 000 лв...

— Господин Турлаков, оправи ли се бюджетът?...

— Оправи се, оправи се и държавният бюджет, и бюджетът на „Победа“.

ЕПИДЕМИЯ ОТ КОНФЕРЕНЦИИ

Конференции, конференции и пак конференции!... Още преди войната тази епидемия беше се вмъкнала в главите на богопомазаните избраници, но след нея тя взе такива страшни размери, че съвсем разслаби мозъците и челюстите на старите и почтени дипломати.

Затракат телеграфите, засушнат телефоните, заредят се пламенни статии из вестниците и „великите държавници“ намъкват официалните си облекла с отегчението на артист, който хиляди пъти е играл една и съща скучна роля.

И ето политическите бабички се събират на клюки, лъжи и мъдрувания — на конференция. В ослепително светлите зали гладко обръснатите физиономии си придават мъдро и достолепно изражение, позата е строго изисквана, жестовете тежки — по-тежки от престъпленията, които се комбинират край зелените маси.

„Нашият народ...“ — започва всеки, „нашите народи“ — завършват всички. За сметка и от името на този „наш народ“, който при различни случаи се състои от англичани, ирландци, индуси, египтяни, австралийци и пр., и пр., се кроят, подписват и развалят хиляди договори и решения. Тези, които никога не отиват на война, защитени от златната броня на своето привилегировано положение, заплашват със силата на своя меч; тези, които не са посели нито едно житно зърно — плачат за разорените поля; тези, които слизат в черните подземия на рудниците и мините само когато кинематографическият апарат има да снеме „великия държавник сред народа“ — те чертаят картата и не позволяват да се отнемат „техните“ мини. Но покрай чисто търговските сделки на конференциите те разглеждат и морални, благородни договори. В Хага се събират, за да определят кои средства за убиване са хуманни и съгласно кой параграф може да бъде отрязана една човешка ръка, без да се наруши моралът. На зелените маси във Версайл се слага великодушно въпросът: колко кубически метра въздух може да се даде на победените, за да се не задушат изведнъж. А във Вашингтон — във Вашингтон дипломатическите свежърви решиха, че нищо не могат да решат...

„Думите за дипломатите не са средство за изказване, а за прикриване на мислите“ — беше казал един държавник. А друг прибави: „Ние, дипломатите, когато се съберем, така явно и нагло се лъжем, че всички бихме прихнали от смях, ако не бяхме възпитани хора!...“.

Наистина, възпитани хора. Добре облечени, добре нахранени, парфюмирани, пригладени — седят край зелените маси, размотават безкрайните кълба на празните си речи и поклащат тежко леките си глави в това време, когато в Англия и Америка милиони маси безработни скитат с ръце в джобовете, в Русия умират цели области от глад, в Австрия се огъват от нищета...

Ето ги, събрани днес в Кан, а утре тръгнаха за Генуа. Горещи пориви на ледени сърца, благородни обещания от фарисейски уста, велики намерения на малки душици. Водопади от мастило, планини от книжа, океан от празни думи и над всичко това отгоре една обикновена кръгла нула.

Конференции, конференции и пак конференции! През океани и планини идат дипломатическите влъхви, през планини и океани се завръщат, без да са извършили каквато и да е полезна работа. Връщайки се, те се запитват: „Защо дойдохме, когато знаехме безплодието си?“. И всички тия конференции напомнят един анекдот.

Някой дава обявление, че му трябва слуга, който да знае френски и да може да гледа коне. Запътва се един, пътува няколко дни и стига в чифлика.

— Знаете ли френски?

— Не, не зная.

— Ами можете ли поне да гледате коне?

— Не, и това не мога!

— Че защо сте дошли тогава?

— Дойдох да ви кажа, че не мога да върша вашата работа!

Така отговарят на крещящите нужди на днешния живот обърканите дипломати на капиталистическото общество...

КАРНАВАЛНА ПРИКАЗКА

Обществото на народите даваше бал — голям костюмиран бал. Церемонмайсторът — старият филантроп Лойд Джордж — предложи:

— Художници и декоратори от всички страни да не жалят средства и сили за по-бляскавото украсяване на залата. Необходими са повече светлинни ефекти, по-разнообразна обстановка, отличен оркестър, а най-главното — рекламата да бъде по-громка и по-оригинална.

Парижкият му помощник помисли малко и навъсен, каза:

— Да не афишираме много. Може би балът няма да се състои в салон „Генуа“.

— Но тази година редът е мой — обади се римският патриций. — Дадохме матине във Версайл, вечеринка в Лондон, спиритически сеанс във Вашингтон и кинематографическо утро в Кан — нека поне карнавалният бал да бъде у нас.

— По това няма да спорим! — авторитетно заяви церемонмайсторът. Твой ред е тази година!

Поанкаре^[1] помълча малко, извади табакерата си, загледа се през прозореца и проточено каза:

— С това се помирявам. Но никак не съм съгласен да бъдат допуснати на бала и външни лица, нечленове.

— Но тогава пак няма да си покрием разноските.

— И без туй ще имаме дефицит, тъй че нека поне бъдем горди.

— Няма смисъл да работим за идея! Нека бъдем реалисти. От всички спектакли досега ний само губим. Каквото искаш, мисли, аз няма да отстъпя.

* * *

Карнавалният проект претърпя много изменения. Балът биде отложен на няколко пъти. Направиха се ред репетиции, ред поправки. Най-сетне тържествената вечер дойде.

Улиците бяха осветени с разноцветни лампи и навред се движеха блестящи каляски и светкавични автомобили. Беше шумно, тържествено, празнично. Февруарското вечерно небе беше матово и ниско. Едри снежинки изобилно се стелеха по покривите, въртяха се край блестящите електрически глобуси като бели нощни пеперудки и падайки по асфалтовия паваж, разтапяха се на малки водни ивици.

Пред парадната врата на салона беше още по-празнично и тържествено. Тълпа от любопитни хора се трупаше шумно, журналисти с карнети в ръце сновяха трескаво насам-натам. По околните балкони бяха поставени кинематографически апарати, а от двете страни на входа вместо факли пламтяха дебели ленти магнезий и океан от среброзеленикава светлина заливаше всичко наоколо.

От салона долитаха тържествените звуци на оркестъра. Свиреха великата соната на братството. Пръв пристигна и спря пред входа закрит бледосин автомобил с бели звезди. Излезе леко приведена фигура, облечена в дълга копринена туника, с перука от златни къдрици и със сандали на краката. В дясната си ръка държеше сребърно разпятие, а в лявата — 13 маски. Четиринадесетата маска — маската, напълно наподобяваща назаретянина Исус — беше на лицето г-н Хардинг^[2], наследникът на Уйлсона!

В публиката се чу тих шепот. Едва изчезна фигурата на Хардинг, и Лойд Джордж пристигна. Той дойде в разкошна древногръцка колесница, теглена от двадесетина души. Имаше ирландци, индуси, египтяни, австралийци, негри и много други. Облечен беше в широка бяла дреха и държеше факел. Изобразяваше Свободата.

Не закъсня и Поанкаре. Той се беше маскирал като ангелчето на мира.

В малка ръчна носилка пристигна японска девойка. Тя наивно бе скръстила изящните си ръце на гърдите. Пристигнаха и много други, все тъй тихи и смирени...

В разкошно декорирания салон, напоен с парижки и източни парфюми, сред феерична светлина,меняващ всеки миг нюансите си, се движеха маскирани двойки. Малки момиченца разнасяха в елипсовидни кошнички букети от бели рози. Върху златен пиедестал, наметната с тежък мантиел, бе изправена статуята на демокрацията. Тя държеше палмово клонче, а в краката ѝ лежеше няколко счупени меча. Оркестърът току-що бе завършил „Сонатата на братството“ и във

въздуха още трептяха последните нежни ноти. Диригентът с дълбок поклон поблагодари за аплодисментите и написа с едри четливи букви:

„Финансова симфония от Стинес“^[3].

— Свирете нещо по-весело, по-игриво! — обади се Лойд Джордж.

Диригентът се поклони въпросително:

— Казачок?

Поанкаре се разтрепера:

— Как? Казачок?!... По никой начин!...

Съгласиха се да бъдат изпълнени няколко оперетни къса, а след туй „Економическата елегия“...

Прииждаха нови посетители. Влезнаха акционерите от марионетния театър „Малко съглашение“. Посрещнаха ги радушно. Поанкаре се разцелува с един от тях. Усилиха осветлението. Хардинг поръча да палят по-често бенгалски огньове.

Оркестърът наново гръмна. Започна „Економическата елегия“. От нейните звуци Лойд Джордж изпадна в меланхолично настроение, Хардинг си запуши ушите, а Поанкаре се готвеше да се отдалечи в бюфета, когато в залата настана ропот и смущение.

... Влезе висок снажен мъж, с червена сукнена рубашка, препасан с дебел шнур, с широки сини панталони и изкаляни ботуши. Той пристъпи сред залата, хвърли наоколо спокоен поглед и се усмихна.

— Как смеете! — възмути се Поанкаре. — Та вий нито сте костюмиран, нито имате маска!

— Моля ви се, не влизайте чак навътре! Ще изцапате килимите! — предупреди го бързо Хардинг.

Главният уредник на бала Лойд Джордж се обърка. С бързи крачки той се затече към вратата.

— Вратарите! Къде са вратарите и лакеите! Еберт!^[4] Ренодел!^[5] Турати!^[6] Адлер! Гомперс!^[7] Никой ли няма? Защо го пуснахте?!

Но вратарите и лакеите бяха заети. По мряморните стълби нахлуваше някакво странно шествие, блъскаше се, напъваше и крещеше.

Всички в залата изтръпнаха.

— Да се затворят вратите!...

Двама-трима се затекоха, но беше вече късно.

Като бурен поток в салона нахълта неочакваното шествие. Всички бяха зле костюмирани, кални, прашни и груби. Това беше безчислена тълпа от хора с покъсани панталони и сини блузи, с почернели от дим лица. Там имаше мъже и жени, селяни и работници, черни, бели и бронзолики — някакво вавилонско смешение. Те заканително пристъпяха, свили юмруци, и по лицата им нямаше никакво карнавално изражение.

Лойд Джордж се изправи:

— Джентлемени, каква е тази груба карнавална шега?

— Боже мой, това никак не е естетично! — възмути се Хардинг.
— Аз съм виждал карнавални сюрпризи, но...

В тълпата се чу несдържан ропот. Оркестърът млъкна. Маскираните се отдръпнаха плахо по ъглите. Поанкаре хвърли палмовото клонче и с разтреперан глас закряска:

— Господа, това на какво прилича? Салонът е ангажиран от Обществото на народите. Как смеете да влизате? Кой сте вие?

Тогава тълпата настръхна, дружен вик екна като нечакана буря, блъсна блестящите полюеи и страхотно разтърси залата:

— Ний ли? Ний сме Обществото на народите без маска!

[1] Председател на републиката във Франция. — Б.р. ↑

[2] Американски буржоазен държавник, през 1920 г. избран за президент на САЩ. — Б.р. ↑

[3] Стинес — голям концерн за тежка промишленост в Рур. — Б.р. ↑

[4] Председател на германската република. — Б.р. ↑

[5] Френски политик, социалшовинист. ↑

[6] Лидер на дясното, реформистко крило на италианската социалистическа партия. ↑

[7] Реакционен деец на американското професионално движение. — Б.р. ↑

ПРОЛЕТНА ЦЕЛУВКА

Пролетна кървава целувка...

Какво от туй, че звездата на Колчак, Юденич и Деникин безвъзвратно залезе зад планини от черепи? Какво от туй, че по снежните полета на Карелия безцелно проляната кръв е още топла? Какво от туй, че милиони човешки същества край Волга се гърчат в смъртно студените обятия на глада и техните трупове издигат вече страшния паметник на човешкото жестокосърдечие, невиджано досега жестокосърдечие? Какво от всичко туй?

Юда е длъжен...

Фарисеите от Париж и Лондон са броили своите 30 сребърника. Те чакат.

И ето: в Бесарабия, Югославия, България, Полша — навред стръвниците напускат своите зимни леговища. Там! Там, по обширните руски степи, има още много непожарени селища, много неразрушени мостове и гари. В грамадната снага на измъчения народ има още много кръви и сили. Там! Окървавен, изнурен, но все пак тъй величествен и страхотен, стои червеният колос със спокойна хладна усмивка.

— Аз разкъсах зловеците окупи на вашата блокада, аз пръснах черните гарвански ята, надсмогнах планините на вашата омраза, прегазих черните реки от клевети и лъжи и ето ме: непоколебим и горд!... Какво вече можете вие?

Но те могат. Те знаят. Пролетното сапфирено небе ще потъмнее от дима на нови пожарища; разораните за посев ниви ще бъдат напоени с топла кръв. Над черните угари костеливата десница на войната ще поръси куршуми вместо пшеничени зърна и страшната жетварка Смъртта ще пристъпи да пожъне богат плод: телата на умрели от глад деца и старци... О, те могат, те знаят!...

В Белград край богатата трапеза на охолни престъпници барон Врангел раздрънква позорно пречупената в Крим сабля и вдига чаша — чаша, напълнена с кръв от тялото на руския народ, чаша, която той

без стеснение ще изпие, за да вкуси още веднъж горчилото на дъното й.

В София Бурцев се прегръща с потомците на Каина и вдигнат на ръце от старите царелюбци, сипе закани и клевети... Балахович, Петлюра... и те са готови. Всички са готови. Трябва. Шейлок пристъпя след тях и се надвесва над ушите им:

— Идете! Отрежете фунт месо, откъдето можете. Аз съм платил! Идете.

И те пристъпят. В очите им тъпото базразличие на платени убийци, над главите им одърпаното опозорено знаме, а по ръцете им едва засъхнала кръв. Какво от туй, че още веднъж вихърът ще ги помете? Какво от туй, че оплискани с кръв, те ще търсят пак приятелските обятия на чуждоземните потисници? Трябва. От Лондон, от Рим, от Париж, от Ню Йорк, отвсякъде един-единствен Шейлок заповядва:

— Платил съм! Длъжни сте! Един фунт месо по-малко в тялото на освободения роб — един фунт злато повече в моята каса. Трябва. Аз отсега още чувствавам тежката десница на довчерашия роб, сложена на зелената маса в Генуа или другаде. Напразно в мекото легло от парфюмирани лъжи и надежди приспивахме страшната истина. Напразно разтръбихме милион пъти неговата гибел. О, той действително е още твърде мощен и дързък. Идете! Откъснете някой мускул, отрежете някоя вена. Аз искам да го срещна немощен и плах.

И те пристъпят боязливо, плахо, дебнешком. Защото, надвесил тъмни вежди над хлътнали от денонощно бдение очи, свил устни в дръзка хладна усмивка, стои настръхналият великан. Страхната му сянка прескача Карпатите и Алпите, пресича Дунав и Рейн и тежи като черен призрак над Рим, Париж и Лондон.

Там сега чакат. Фарисеите платиха своите 30 сребърника и чакат.

Чакат да чуят как прозвучава над измъчената страна кървавата пролетна целувка на Юда...

КОНФЕРЕНЦИЯТА В ГЕНУА

Вчера редакционният съвет определи кореспондента, който ще информира читателите на „Българан“ по всички въпроси, повдигнати край зелените маси в Генуа. Наистина, „Българан“ не е получил още специална покана от увеселителния комитет при Обществото на народите, но ние не се съмняваме, че великият хуморист Лойд Джордж и миротворецът Поанкаре няма да пренебрегнат своите събратя. Нас не ни ласкае мисълта, че ще бъдем на една маса с тия световни величия, още повече че хумористична България ще бъде достатъчно добре представена от г-н президента. Журналистическият дълг, именно той, ни кара да не жалим средства, за да държим в течение по работите в Генуа нашите читатели. Ето защо издателството отпусна една доста почтена сума за българанската делегация, която ще се състои от един делегат и три частни секретарки и седем машинописки. Делегацията ще отпътува със специален спален вагон от царската спирка, за да подчертае своите републикански тежнения. Засега името на делегата ще държим в тайна, страхувайки се, че столичани ще поискат веднага да узнаят обвинителните материали, с които „Българан“ ще се яви в конференцията. „Българан“, който заедно с правителствената делегация смята свършено да уплете Лойд Джорджа, г-н Факта^[1], Поанкаре и всички други, уповавайки се на своята дипломатическа ловкост, ще представи три въпроса в Генуа, въпроси от крупна величина и всемирно значение:

1. Турлаков или Стамболийски? Кой е прав, кой е крив?... С условие, че Лойд Джордж ще определи само това, без по-нататък да се бърка в домашните работи на България.

2. Какво мисли г. Поанкаре по нашия правопис и по университета?

3. Знаят ли добре италианците кой изгони едно време цар Фердинанда. Ако знаят, защо продължават да мълчат по този въпрос?

Това ще бъде на първия ден. Останалите 19 дни делегацията ще апелира непрекъснато. На 20-ия ден тя ще подпише резолюцията на конференцията в Генуа, с която ще уговаря уреждането на една нова

конференция, която ще има за цел подготвянето на една друга конференция. В последната конференция ще се разисква дали да свикат още 7–8 конференции и т.н. Редакцията на „Българан“ е определила 3 милиона в неизвестна валута за своя делегат. Ако от тези 3 милиона останат неизразходвани 5–6 милиона, ще бъдат върнати с чекове.

[1] Министър-председател на италианското правителство по това АУЧ време — Б.р. ↑

ВЕЛИКДЕНСКИ ЯЙЦА

Преди двадесет века някоя жена поднесла на някакъв римски император червено яйце.

— Христос възкресе!

Червеното яйце — символ на земята, обляна в кръвта на Христа. Днес Марс може да сложи пред стъпките на Меркурий цялата земя като великденско яйце. В името на световната търговия нашата планета биде твърде добре боядисана с кръвта на около 30 милиона малки братя Христови. В името на златния телец къде за 30 сребърника, къде за 30 милиарда франка бидоха издигнати милионите разпятия. Много мадони останаха с насълзени очи, много братя на Юда съвсем не пожелаха да намерят някоя суха върба. А фарисеите възлюбиха словото на разпънати:

— Отдайте кесаревото кесарю, Божието — Богу!

И понеже бог и кесарят са близнаци, последният може сам да събира и за кесаря, и за бога: данъци, обезщетения, подаръци... човешки души.

Било е, сега е, но няма да бъде. Защото днешните Исусовци съвсем не поглеждат търновите си венци със смирение, защото бледите им устни не шепнат:

„Прости им, Господи, не знаят какво правят!“.

О, как добре знаеше какво прави Юда, как разумни бяха фарисеите! Всъщност нещастieto на Исуса не се състои в кръстните му мъки. Та що: попитайте някой от малките му братя, които бяха по фронтите. „Не, мене ми се струва, че не е било много страшно на кръста!“ — ще поклати той глава. „Какво? — ще попита някой, сложил ръце и крака «пред олтара на великото си отечество». — Голгота ли? А колко време е стоял Исус на кръста?“

Нещастieto на Исуса е другаде: цели 2000 години как стои разпънато неговото име. Фарисеите, които го отдадоха на кръстна мъка, са „негови пратеници“, Юда се удря в гърдите и стене, че никога не го е предал, а изгонените от храма тлъстомехи търговци се възмущават:

— Кой лъже, че именно нас той е изгонил от храма? Нас — благочестивите, нас — добрите, нас — христорлюбивите?!...

Но Христос не може да посочи никого, той не иска пак да го разпъват, затова не слиза на земята. Тук са малките му братя. Техните длани тоже са пробити от гвоздеи, бледите им чела са увенчани с търнови венци, а кръстът на живота е достатъчно тежък, за да имат право след възкресението си да съдят живите и мъртвите според писанието — писание, браздено с кръв, пот и сълзи.

Напразно някой неверник Тома ще крещи: „Недопускам! Ти беше така хубаво прикован за кръста. Как си можал да възкръснеш? Това е вероятно измама!“.

Но белезите стоят по ръцете. Измама няма. Малките братя Христови са по земята — народите възкръсват. Един от тях стои днес пред фарисеите в Генуа.

— Щом си възкръснал, да бъде волята божа! — разтваря ръце британският Пилат. — Та всъщност моите уста никога не са изrekli присъдата ти. Нали аз съм, който си измих ръцете?

Фарисеите са на различни мнения.

— Не, това съвсем не е възкръсналият Христос. Той е вероятно някой от разпънатите заедно с него разбойници — клати глава римският началник на стражата.

— И аз тъй казвам, обаче познавам дупката от копието — тихичко се обажда Поанкаре.

А той пристъпя, леко, тихо, наметнат със същата червена багреница.

— Заповядайте, за всички по едно червено яйце.

— Много изкуствени изглеждат, да не са дървени?

— Не, добри са, железни са, нали ги опитахте?

ВЕЛИКИ ПЕТЪК БИБЛЕЙСКИ ФЕЙЛЕТОН

Всеки народ е вече един многолик Христос — всеки има своята голгота. Днес за нашия народ е великият петък. А още в писанията на тайните договори беше казано да бъде той разпънат и одеждите му поделени...

В четвъртък през нощта дойдоха те. Небето беше беззвездно и мрак лежеше над Гетсиманската градина като тежка, черна плащеница. Из тъмната пътека сред дебелите стъбла и ниски храсти заблестяха светлинки, сякаш жълтите очи на глутница вълци. С фенери, сопи, ножове и въжета идваха войниците на кесаря и слугите на първосвещениците. Юда вървеше пред тях малко приведен и в лявата си ръка стискаше монетите. Широката му дреха леко се развяваше от вятъра. Той се приближи, целуна го и каза:

— Радвай се, Равви!

Рабите и войниците пристъпиха бърже, уловиха го и вързаха ръцете му. И поведоха кроткия назаретянин по стръмни каменисти пътеки, през урви и сипеи. Краката му се покриха с рани, храстите окървавиха лицето му и разкъсаха бедните му одежди. И в ранни зори, когато над улиците черният мрак се преливаше в гълъбов здрач, те го заведоха при първосвещеника Анна от Петербург. После вързан го изпратиха в берлинската Претория при Кайафа, където слугите се гавреха с него, а фарисеите го удряха с плесници:

— Познай кой е виновен! Познай кой те удари!

А като съмна, Кайафа ведно с фарисеите и първосвещениците го изпратиха при Пилат във Версайл. Там Пилат изми ръцете си.

— Щом така е казано във вашето писание, нека бъде предаден на разпятие!

* * *

И ето Голгота. На черния дървен кръст виси той, разпънат от свои и чужденци. На челото му — търновият венец на мирния договор, дланите му — приковани с гвоздеи, а бледото му лице — опръскано с рубинени капки кръв.

— Радвай се, царю юдейски! — гаврят се войниците с него и му поднасят гъба, напоена с оцет и злъчка.

— Слезни от кръста, ако можеш! — канят го сънародниците му книжници.

— Други освобождаваше и изцеряваше, а сам не може да се избави! — възмуцават се тези, които го предадоха и разпънаха.

А той виси бледен и измъчен. Главата му клюмнала над рамото, очите му дълбоко хлътнали и ясната им синева е премрежена и помрачена от сълзи. Горестна, пълна с болка и мъка усмивка трепти по бледните попукани устни. А от пробитите му ръце и нозе се стичат алени ивици кръв. До кръста са приклекли войниците. Те ведно с фарисеите току-що са разделили дрехите му и сега хвърлят жребий за багрения му хитон — властта.

— Елои! Елои! Лама Сабахтани!

Викът на разпънатия се понася проточен и скръбен и бавно замира в далечината. Началникът на стражата се приближава към кръста, слага на земята медния си щит и вдига чука, за да пребие коленете му. Но взира се в безжизнените му вече очи и оставя бавно чука. А стоящият до него войник забива в ребрата на разпънатия репарационното си копие:

— Ние ще чакаме три години, дано възкръсне!

Не потича вече кръв, а вода, която се отронва в праха на едри, мътни капки. Войниците се споглеждат мълчаливо. Вятърът се усилва, развява дрехите им и вдига облаци прах. Небето става все по-черно и все по-тежко надвисват облаците. Далеч на изток се гонят мълнии, куршуменият фон на небето се раздира от огнекървави зигзаги и пак става глухо, мрачно и страшно. А със спокойни твърди крачки приближава се Юда. В лицето му са отразени много лица, но той е един. В малките му очички трептят зеленикави искри. Той поглежда разпънатия, усмихва се самодоволно и сяда под кръста да брой сребърниците си...

Петък... Велики петък.

ЗАДУХ, ЖЕГА И БУРЯ ФЕЙЛЕТОН

Лятото на стария свят е към своя свършек, а горещините стават все по-непоносими, все по-немилостиви. В Берлин, Виена и София отдавна вече не гледат на термометрите — по тях няма число, което да определи броя на градусите. В Берлин, Виена и София едвам се диша, по изпотените чела се плъзгат измокрени кърпи и с ветрилата на отсрочките разхладяват се измършавелите лица. Репарационно слънце! Репарационна жегата!

Дългата златна ръка, простряна чак от Лондон и Париж, разтваря огромна шепа:

— Сипвай! Плащай! По вашите хармани вече събират житото, из фабриките кървавият пот на германския работник струи се тъй обилен и златоносен. Плащай!

Замотани в кълчището на своята политическа „мъдрост“, пълдарите на Берлин и София дигат рамене:

— Откъде? Нима не виждате, че това репарационно слънце изсуши всички извори, непресъхнали през пожарите на войната? Откъде?

— Откъдето обичате. Турете нови данъци, отстъпете мините, отстъпете фабриките. И нам не е добре.

През задушната атмосфера, през трептящата мараня пресипнал гласец се моли:

— Пуснете малко вентилаторите, пуснете ги, за бога! Задушихме се!

— Чакайте!

И заминават за инструкции в Париж ту Шеризе, ту някой негов брат.

— Да пуснем ли мъничко вентилаторите?

— За месец, два, колкото да не се задушат. Стискайте за гушата и поотворете вентилаторите.

— Слава богу — въздъхват за миг задушаващите се. Но за миг. После пак става тежко, горещо, непоносимо. От жегата левът и

марката измършавяха до непознаваемост. Последната им масчица се стопи.

А припича си все тъй знойно и безпощадно репарационното златно слънце... Повалена от слънчев удар, отдавна е простряна на сянка Австрия.

— Диша ли? — питат понякога от Лондон, Париж и Рим.

— Поръсете я с няколко капки вода.

Но задухът е повсеместен. Репарационното слънце грее навред. В Париж и Лондон жегата е тоже непоносима. Тях ги пече презатлантическото американско слънце. И оттам се простира отворената шепа на алчния кредитор:

— Плащай! Плащай, защото и към нас е горещо от безработици, от стачки, от свръхпроизводство.

Задух. Жега. Омара. Старият свят пъшка изпотен. Напразно почтените глави на Лойд Джордж, Хардинг, Поанкаре и пр. се криеха под маркизетените палатки на Генуа и Хага — нищо не помогна. И с подгъващи се колена, със зачервено от задух и жега лице, прошарен от потните ивици на своето доволство, той — алчният Шейлок, той — ненаситният банкир, той — задушаваният се стар свят — се надвеси над барометъра. И ужасен, с ококорени очи ще проследи стрелката на световния барометър: жега, задух... буря!... Ужасна всемирна буря.

ЗАДГРОБЕН ФЕЙЛЕТОН

Той беше кротък пехотински редник, никак не обичаше въздухоплаването, а гранатата го вдигна на въздуха. Да протестира, че го местят в друг род оръжие. Карл нема време. Едва успя да въздъхне за младостта сит и архангелът плесна бледосините си криле и арестува душата му. Пред божия съд не се яви: имаше големи грехове, т.е. беше много беден, и направо влезна в ада, дето цели 6 месеца не можа да усети топлината на адските пламъци — той бе свикнал на огъня на фугасите, картечниците и огнехвъргачките. В ада не беше много скучно. Всеки ден пристигаха тълпи от бойните полета и Сатаната едвам успяваше да ги настани на квартира. Те бяха одрипени, немощни хора, с дълбоко хлътнали мътни очи. Всички презрително поглеждаха из ада. Почти 5 години прекара Карл в ада и в началото на шестата му домъчня. Една привечер той тихичко, без паспорт, се измъкна от парадния вход на ада. Видяха го двама дяволи, но не му попречиха. Само се изпискаха подире му, когато като малка дъждовна капка полетя към земята.

* * *

Душата на Карл падна на земята върху парче вестник. От него узна, че войната отдавна е свършена и даже току-що е приключена Хагската конференция. Ползувайки се с безплатния транспорт за духовете, Карл най-първо се намери из улиците на Виена. И имаше защо. След 6 години той ще я види. Беше му странно весело.

„Но пред Мици, макар и дух, аз не мога да се явя в тази си изпокъсана униформа!“ — помисли си той.

А витрините бяха пълни с нови елегантни костюми. По традиция Карл избра най-бедния, влезна смирено и попита:

— Мога ли да си премеря ей този костюм?

Сивият костюм му прилегна добре. Особено в талията. Карл помнеше, че 4 дни, преди да го убият, получи от дома 300 крони и че те

останаха непокътнати.

— Колко се следва да платя? — спокойно попита той.

Продавачът извади часовника си:

— Сега е 9 и 20. Дайте 1 милион и 400 хиляди крони!

Карл ококори очи:

— Как казахте, моля?

— В 9 и 20 този костюм струва само 1 400 000 крони. Но в 9 и 30 минути вие ще трябва да платите 1 мил. и 600 хил.

„Тези хора са пияни“ — помисли си Карл учуден, но все пак весело добави:

— Аз не искам да купя целия магазин, господине. Ето ви 100 крони, прихванете за костюма, а за остатъка дайте ми чорапи.

Продавачите се погледаха:

— Ненормален е!

Карл беше дух, но съвсем не можеше да се премери с бързината на продавачите. Той не усети даже как смъкнаха костюма, как го облякоха в по-скъсаните дрехи и изхвърлиха на улицата, чак на срещния тротоар.

Карл може би щеше да се оплаче на полицията, но в това време се случи нещо чудно за някогашната Виена. Откъм площада с викове, крясъци, хвърляйки камъни, се втурна огромна тълпа. Запращяха витрините, звъннаха стъклата и общ вой изпълни улицата.

— В този град всички са пияни — прошепна Карл удивен.

Някой нервно го удари по лицето:

— Няма пияни, приятелю! Хляб! Работа! Децата ни мрат гладни!

Престана да е весело на Карла. Нещо страшно има вече по света. Повлечен с тълпата, той се озова пред парламента.

Въздебеличък господин, цял потънал в пот, изплашено се молеше:

— Мирно, братя! Мирно! Този ужас не е само във Виена. Погледнете Англия — милиони са безработните и там, погледнете Америка, Италия, погледнете, където обичате. Нещастieto е общо по всички! Но с търпение...

— Доле! — зарева тълпата.

„Странно — помисли си Карл. — Значи, не само у Виена било тъй. А войната уж отдавна е свършена.“

— Хляб! Работа! — викаше по-силно тълпата. Но в този момент се втурна полицията. В общия хаос той получи няколко удара със сабля. С малка групичка одрипани хора дълго бега и спря в една мрачна, нечиста уличка. Застана пред едно прозорче и се замисли: „Твърде зле било на земята, дявол да го вземе! Уж войната се е свършила!...“.

Дълго стоя Карл в размишления. Смрачаваше се, когато до него спря едно малко одрипано дете. Карл бръкна в джобовете си, подаде му всичките си пари. Детето огледа банкнотите и хвърли му ги обратно:

— 300 крони! Какво ще си купя с тях!

* * *

Цяла вечер скита из улиците Карл. Надничаше в прозорчетата и виждаше децата да се бият за парче хляб. Полуголи, изтощени мъже лежах като мъртъвци. В един бордей старец плачеше като дете. Някаква жена на един ъгъл стоеше с две деца. Едното стоеше в ръцете ѝ, а другото настойчиво питаше: „Няма ли да си легнем някъде?“. Към полунощ при него се прилепи сух приведен мъж: „Имате ли часовник или пари?“. Претършува джобовете му и си отмина. От една напречна улица се чуваше дрезгав женски смях. Три-четири жени подтичваха по някакъв господин. Той махаше с ръка. Една се хвана за дрехата му. Господинът махна с бастуна и я удари. Карл се вгледа в лицето ѝ.

— Ако не се лъжа, вие бяхте модистка едно време? Може би си спомняте за един Карл?...

— Марш, дрипльо. От тебе даже един хляб не може да излезе!

Свиха те по другата улица, сви и Карл. Нощта преваляше вече. Първата утринна бледина затрептя над сградите.

— „Не, на този свят е твърде зле вече!“ — мислеше си Карл, издигайки се с утринната пара към небето. Той не искаше вече да гледа към земята, но не можеше да не слуша воплите и стонове, носещи се на грамадни вълни из въздуха. Отвред, от цялата земя, идеха те. А заедно с тях мирис на пожар и топла кръв.

* * *

С предпазливи крачки, на пръсти, Карл спря пред вратите на ада. Поизтъркан от времето, стоеше баналният надпис: „О, вий, които прекрачите този праг, оставете всяка надежда!“. Карл погледна надписа, погледна към земята и се усмихна. После тихичко, внимателно се вмъкна вътре, настани се в един голям казан и се сниши на дъното, за да не го видят и изпъдят.

ЕСЕНЕН ФЕЙЛЕТОН

Бурно удрят вълните по беломорските брегове. Затъвайки в пясъка, с ръце отзад, намръщен ходи старият градинар.

— Не, не беше умно да се садят дъбове в саксии! Какво съм мислил аз тогава в Лондон? Какво мислехме във Версайл, Севър, Ньой? Стари градинари, свикнали наесен да събираме сочни плодове от просторни градини, днес гледаме как капят жълти и мъртви лист по лист от нашите надежди...

Тежка сподавена въздишка се отронва от гърдите му, понася се над почервенялото от кръв Бяло море и през шумните атински улици се блъсва в прозорците на кралския дворец.

— Защо се мръщите, господарю? Не напоихме ли достатъчно с кръв анадолските долини, не покрихме ли с трупове полетата? Афион, Карахисар, Бруса, Смирна...

Но старият градинар мълчи. Все по-ниско свива гъстите вежди, сиви ивици се вият от лулата му и се смесват с облаците дим над Смирна.

— 30,000 гръцки трупа! Искрено казано, щедър беше Константин! 30,000 трупа — едно шосе — 60 километра почти. И по него трябваше да мина аз, ала проклета е тази есен...

— Не, есента не е особено проклета, сър. Нищо, че окапаха листата на севърската ябълка! — усмихва се Кемал, понесъл дълъг прът и кошница. — Листата окапаха, плодовете си останаха, а те са мои.

Старият градинар е честен джентлемен.

— Та кой отрича това? Твои са, разбира се. И Бруса, и Смирна. Но не е ли умно да определим една неутрална ивица?

— Защо не, но отгатак Марица. Иначе не мога. Не мога да се бавя. Ще закъснея за гроздобера в Тракия.

— Ех, ти!... — мръщи се албионският добряк. — Не бързай така. Ще се препънеш в мачтите и комините на броненосците из Дарданелите.

— Да отдръпнем тогава флотите, нека не му пречат! — обаждат се помощниците от Рим и Париж.

— Аз не мога да отдръпна моята. Толкова труд съм положил. Паркове построих в Тракия, Цариград и Дарданелите — искам да им се любувам от кувертата...

„Фиу“ — свири есенният вятър и поклаща далечните тъмни лесове в Индия.

Тръпки минават по снагата на стария градинар. Тъй е хладно, а по челото му пот. Нахлупва шапката си, почуква лулата и пак въздъхва, загледан в лесовете на Индия, чиито мрачни върхове едва-едва се полюляват.

— Чакам! — потропва нервно с крак Кемал.

— Както обичате, приятелю.

— Приятелю?! Вие, сър, го наричате „приятелю“? — чудят се ужасени в Атина.

— Ех, дявол да го вземе, та вие всички сте мои деца, мои приятели!... Защо се усмихваш, Кемал? Какво поглеждаш назад и се усмихваш? Мраз лъха откъм Москва. Мраз... Не знам, мене поне ми е тъй студено от този северняк!

Кемал пак се усмихва:

— Чудно, мене пък не ми вреди!

— Питай мене ти, аз добре зная кой брули листа във версайлския парк.

Прав е старият джентлемен. Мразовит и зловец е този северняк. Лист не остана по садените в саксии дървета. Напразно ги поливаха с конференции и покриваха с договорни дрипи и хартии за предпазване от студ.

— Нищо, че той брули листата, Джон. Нищо за листата. Нали корените остават.

— Корените ли? Ех, та те нали бяха без корени...

ДВЕТЕ ФИЗИОНОМИИ

Венизелос по стар навик се опитал да излъже и казал една истина:

— Гърция не е английска колония.

Всъщност Венизелос би трябвало да каже на Лорд Кързон:

— Уви, джентлемен, струва ми се, че Гърция вече не може да бъде колония на Англия.

Но и без това Англия е нервирана достатъчно много. Тъкмо 6 трупа на английски, пардон, гръцки държавници са хвърлени в сините води на Егея. На борда на парахода „Аверов“ Гунарис и компания са разстреляни. Кой бе Гунарис? Един малък лакей на служба при друг голям лакей, т.е. министър при крал Константин. Новото гръцко правителство го осъди на смърт. Болен от тифус, Гунарис бива домъкнат на борда и разстрелян. Зверството е безсъмнено. Но и вините са безсъмнени. Кръвта на Ангора още дими, а в Лозана добрите покровители на гръцкия народ свалиха маските си:

— Стандарт ойл къмпани иска 50% от изворите при Мосул, Ройъл дъч — 30%, другите нефтени царе също тъй предявяват своята оферта. За кого се би гръцкият народ? Струва ми се, че и децата от атинските улици твърдо ще отсекаат:

— За всеки друг, но не за себе си.

И при повече от 100,000 трупа из полетата и планините на Мала Азия прибавят се още 6 трупа. Никой не си поиска паспортите, възмутен от касапниците при Афион, Кара Хисар, при Смирна, в Тракия и където се обърнете. Никой не се възмути. Защото окървавените ръце на убийците бяха в бели ръкавици, защото кървите из Анадола се кристализирваха в нови златни купища. Но днес Англия скъсва дипломатическите си отношения с Атина, италианският пълномощен министър си взима паспортите, а целият буржоазен печат скубе си косите от ужас и възмущение.

— Що? Какво има?

— Шест министри са разстреляни! Това е ужасно.

— Да, разстрелването е ужасно. Било като военна присъда, било като „отечествен“ дълг. Но вие чели ли сте статистиката от войната? В 1918 година изчисляваха само убитите на повече от 10 милиона. Кой буржоазен публицист се възмути? Кой интелегент биде ужасен от планините трупове? Физиономията на „обществената съвест“ бе твърде спокойна. Нито една бръчка, нито една сянка.

— Те изпълниха своя дълг.

— Благодарим. По пътя на тази логика може да се каже: „И Гунарис изпълни своя дълг“.

Но по отношение на това убийство въпросът се слага другояче. „Обществената съвест“ прави ужасни гримаси. Тя е изтръпнала, тя е поразена — 6 държавници разстреляни! Това съвсем не са някакви си 10 милиона простосмъртни! 6 министри!

В Галиция преди 15 дни са разстреляни двама ученика. Какво от туй, че са непълнолетни? Физиономията на обществената съвест е спокойна. В Южна Африка английското правителство разстреля не един стачник миньор. Какво от туй? Хорти покри Унгария с труповете на комунистите. Италианските фашисти обезобразяват труповете на работниците — лорд Кързон не се свени да стиска ръката на Мусолини... Няма кисели физиономии, не се говори за варварски убийства...

Аз разбирам възмущението на в. „Мир“, зная защо доктор Минчев пише плачлива статия „за ненаситния Молох“. Гунарис, Стратос, генерал Хаджианестис... родни братя на Тодор Тодоров, на Малинов, на Ляпчев...

... Боли...

„Обществената съвест“ прави кисела физиономия. „Обществената съвест“ има две физиономии — едната, цинично спокойна при ужасите на цели народи, другата, цинично възмутена от разстрелването на няколко държавници убийци. С кръвта на богопомазани люде не може да се прави политика. Друго е да кажеш:

„300 000 черепа франко Лозана не струват ли едно пристанище на Бяло море?“.

ПОЛИТИЧЕСКИ КАЛЕЙДОСКОП

Разправят, че монархизмът умираше. Моля ви се: кайзер Вилхелм и цар Фердинанд — двамата злополучни ексвладетели — си правят инжекции за подмладяване. Единият от тях даже успял да се сгоди. Така пишат поне вестниците. И тъй трябва да бъде, защото за човечеството е от съдбоносно значение: две ли са, или три бръчките по лицата на Вилхелм и Фердинанд? Кой каквото ще да каже, но старият свят напомня един запасен капитан от българската армия. Тоя неизвестен иначе капитан е забележителен с неуморимата си енергия да боядисва в черно побелялата си брада. И когато завали дъжд, трагедията на подмладения старец е неопишуема — както е неопишуема трагедията на старите дипломати, когато мефистофелската брадичка на Чичерин се мерне в някоя заседателна зала.

— Напразно боядисвате и подмладявате стария свят — уви, има една болест, от която изцеление няма — старостта!

А тая болест е обхванала всички стави от организма на затлъстелия старик. И шега ли е, мислите, една болест с поне двеста различни усложнения? В Америка — финансово затлъстяване около бъбреците, в Англия — ирландска кашлица и зъбобол от безработицата, в Германия — валутна анемия и репарационна жълтеница, в Италия — фашистко кръвохречене. Франция пък се гърчи в странна психическа аномалия и току препасва ножове и мечове — не, напразно се подмладява старият свят. И когато утре или други ден завали пак кървав и огнен дъжд по бойните полета, ще се намерят ли слепци, които през дима и пожарите да не съзрат отвратителната, покрита с пяна усмивка на стария свят? Ще има, разбира се. Струва ми се, че социалпатриотичните вождове, които днес в Хага наподобяват бабички в черква на велики петък, тези именно люде пак ще въздъхнат:

— Значи, 10 милиона убити от Втората световна война? Ааа, елате да протестираме против третата...

А че старият свят пак върви към една нова война, никой не би отрекъл. Наистина, краката му са малко слабички, но подпирайки се с

тояжката на световния социалпатриотизъм — ще смогне пак да подпали фитила. Но щом той направи тая глупост — едва ли и тоя път ще може да се изтегли от дима и пламъците. А той ще направи тая фатална стъпка. Това може да гарантират и Лудендорф от Германия, и Поанкаре, и Мусолини, и лорд Кързон от Антантата. Не ще го отрекат и румънските студенти националисти, които са толкова учени, че ги е жал, задето се режат трупове, и толкова добри са, че постилат улиците с нови трупове. О, ако тия „интелигентни“ младежи се бяха сетили, че това са трупове на бедни хора, тогава никой от тях не би протестираше... Ако бяха си спомнили и колко трупа и заради кого изгниха по бойните полета... Но те са достатъчно интелигентни, за да бъдат слепи, и достатъчно слепи — да бъдат фашисти.

Единствената надежда за мира пак остава в Америка. Тая благородна страна, която „не се интересува“ за Европа, но все пак в Лозана изпраща свой „наблюдател за нефта“, тя пак е с намерение да се бори против войната. Никой не може да забрави миротворната роля на Уйлсона, който толкова се унесе в проповеди против войната, че сам неусетно смени палмовото клонче на мира с крупен „миротворен“ меч... В американския сенат е пуснат един сапунен мехур. Един от сенаторите внесъл предложение за свикване конференция, която да има за цел намаляването на въоръженията. Председателят Хардин трябвало да изработи програма за ограничаване на въоръженията. Всъщност, от нова програма няма нужда — има такава още от Вашингтонската конференция. Остава да се извади от дипломатическите шкафове, да се поотърси от праха и паяжините и да ѝ се смени датата. Разбира се, после пак трябва да си влезе в шкафа. По такъв начин Хардинг ще се прослави като по-голям миротворец от Уйлсона. Па и самият сенатор ще мине за искрен борец против братоубийствените войни, още повече, когато и самото му име е Каин.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ВЪЗЛИ

В Париж президентите вдигнаха рамене:

— Репарационният възел не може да се развърже. Или той трябва да се разреже, или трябва да се отреже Рурският басейн.

— Аз нямам нищо против последното — ние ще се погрижим добре за Рур! — добродушно предлага Поанкаре.

Но и англичаните са не по-малко добродушни. И ето върху големия репарационен възел се връзват още няколко малки възелчета и почетените делегати напускат Париж. Комуто е драго, нека ги развързва.

В Лозана възелът се затяга. Току-що старият английски джентлемен беше го разслабил и пъхнал пръстите си — от Ангора дръпнаха въжето.

През рамото на Исмет паша лорд Кързон хвърли негодуващ поглед към Чичерина.

— Вие всъщност какво още чакате в Лозана?

— Нищо особено. Ние, русите, сме сантиментални натури и съзерцаваме красотите на Лозана.

— Благодарим на тая ваша сантименталност. Ето че и Исмет паша почна да сантименталничи и да пее за Египет и Индия...

— Нищо лошо в това, сър, в колониите има много хубави народни песни, които рано или късно ще ги чуе вашето внимателно ухо.

— Това не са народни песни — това е болшевишка музика... даже в текста личи вашият стил...

Чичерин вдига рамене:

— Ние, русите, имаме хубави песни, милорде. Криви ли сме, че се нравят на всички?

— Но с песни съвсем не се върши работа, г-н Чичерин. Благодарение на вашите криви разбирания за свобода и национални права възлите около Дарданелите се затягат.

— Много ги напоихте с мосулски нефт — въжетата станаха мазни...

— Та това беше за по-леко развързване.

Исмет паша клати глава:

— По тоя начин съвсем не може да се развържат. Върху Мосул вие нямате никакво право.

— Как да нямаме право — не виждате ли, че флотата ни е право срещу Цариград?

— Отлично, сър, само че някой фугас може да падне и към Индия...

Кързон се мръщи. Мосулският възел става още по-крупен.

— Не забравяйте нас! — любезно се кланя Венизелос.

— Да, не забравяйте и наемните ни войски от Атина! — напомня лордът.

Но Исмет паша се усмихва. Усмихва се и Чичерин. Кързон, хладнокръвен като всеки англичанин, клати глава:

— Ще видим, може към Одрин да се развързва по-леко.

Чичерин тоже клати глава:

— Много станаха възлите, сър! Дипломатическите ръце в бели ръкавици не ще ги развържат — трябва един Александър Велики в работническа блуза.

АЙСЕДОРА ДЪНКАН

Айседора Дънкан — танцовачка с всесветска слава — преди две години напусна сцената на западните театри и замина за Русия. „Само там мога да намеря истинска свобода и пълно покровителство на изкуството.“ Надеждите ѝ не останаха излъгани. Съветското правителство ѝ помогна да открие едно балетно училище, където тя обучаваше в пластично изкуство повече от 1000 пролетарски деца. Неотдавна Дънкан се венча за младия руски поет Сергей Есенин и замина за Берлин. Нейното излизане от Русия даде повод на буржоазната преса да пълни колоните си с нови нелепици и клевети против съветското правителство, от което знаменитата танцовачка се била „разочаровала“. Буржоазията бързаше да се реабилитира. Презрението, което бе получила от Дънкан, гореше душата ѝ.

А буржоазията има да се оправдава и отплаща за много такива плесници. Нима бузата ѝ не е още зачервена от страшната плесница, която Анри Барбюс ѝ нанесе със своя роман „Огънят“ — една потресающа илюстрация на войната и буржоазното господство? Нима буржоазията може да забрави, че честните съвести на Анатол Франс и Максим Горки — най-крупните съвременни европейски писатели — са решително на страната на пролетариата? Тя следи най-малкия жест на Горки, за да го надуе и направи от него „обвинение“ против съветската власт. Буржоазните наемници журналисти следят Московския художествен театър в Белград и Загреб. Защо в ансамбъла липсват Качалов и Германова? И обясняват с лъжи: „Съветското правителство им забранило да излизат една година из Русия, защото се отзовали зле за него, когато били в Германия“. Наложено им е нещо като „домашен арест“. Шаляпин е в Америка. Какво говори в Америка гигантът певец? Нищо. Но той все трябва да е казал нещо против съветската власт, нали е „избягал“ от болшевиките? Не, той ще се върне в Русия... Но Русия е далече, а Шаляпин е достатъчно високо над тия редакторчета и кореспондентчета. И ето на бял свят се явява „Стихотворение от Шаляпин против съветското правителство“. Един

русин — редактор на софийски вестник — даже ми прочете това стихотворение...

Айседора Дънкан днес е в Америка. Ето какво съобщава „Накануне“ за тази, която се е „разочаровала“ от болшевишката власт:

Слуховете, че Айседора Дънкан се е отрекла от своите симпатии към Русия, поради което се е върнала в Америка, се оказаха една от обикновените лъжи на руските белогвардейски емигранти, които винаги злословят по адрес на Русия. Първото си представление в Америка Айседора Дънкан е дала в Symphony Hall в Бостон.

Представлението завършило с един твърде интересен инцидент, характерен за знаменитата танцовачка, която обича буйно да изказва своите политически възгледи. В края на представлението, преди още публиката да дойде на себе си от играта и фантастичния ѝ костюм, Айседора Дънкан пристъпила към рампата, свалила от плещите си своя червен шарф и като го развяла над главата си, извикала:

— Моят шарф е червен, аз също съм червена!...

Публиката била поразена, но се държала спокойно.

Танцовачката взела да убеждава публиката да прочете последното произведение на Горки — истински герой на революцията според думите ѝ.

— Той говори в своите произведения — казала Дънкан — за три вида хора: черни, сиви и червени... Животът днес в Америка не е истински живот. И статуите над вашите глави не са истински. Разбийте ги! Това не са истинските гръцки богове. Американци — свободни диваци, — не позволявайте никому да ви укротява!...

Моят дух е свободен, никому не се подчинявам и аз ви нося истинската свобода на духа!

И на следующето представление Айседора Дънкан изпълнила своя „славянски марш“ и след танците пак се обърнала към публиката

с революционна реч, изслушана с пълно внимание и без всякакъв протест.

Всеки би помислил, че след това нейно решително заставане на страната на пролетарска Русия Айседора Дънкан ще бъде оставена на спокойствие от буржоазните журналисти и учени. Едва ли. Те ще плюят в душите си, ще потопят в тях писалките си, за да съчинят някоя нова клевета чрез нейното име. Нищо чудно. Нима в колоните на софийски ежедневник не се мяркаше куриозното заглавие „Ленин против революцията“? Глупостта и клеветата са последното утешение на умиращата класа.

V

**СТРАХЛИВИТЕ МУСКЕТАРИ ИЛИ БАЙ ЯНКОВИЯТ
ЩАБ И ОБЕДИНЕНИЕТО
ТРАГИКОМИЧНА ОПЕРЕТА В ЕДНО ДЕЙСТВИЕ С
ИЗТОЧНИ ТАНЦИ И ЗАПАДНИ БАЛЕТИ. МУЗИКАТА —
НАРОДНИ МОТИВИ С МИНИСТЕРСКА РАЗРАБОТКА.**

Действующие лица:

1. Бай Янко — главен акционер на фалиралата фирма „Общоделие“ — облечен според сезона.

2. Капитан Кръстю — полицейски министър от запаса. Облечен с избелели червеникави панталони и морава куртка. На лявата му страна — само ножницата от шашка.

3. Сакар Леви — продавач на бензинови запалки „И вака може, и така може“. Дегизиран, както си го знаем.

4. Господин Асен — трубадур. Автор на стихотворната сбирка „Болшевизмът" и аз".

5. Чичо Джидро — кръчмар. Собственик на питиепродавница „Ами сега?“.

ДЕЙСТВИЕ I

Сцената представлява кръчмата на чичо Джидро на ул. „Нишка“. Чичо Джидро зад тезгяха си смята вересите. Над главата му — портретът на Карл Маркс. От лявата страна на Маркса — портретът на Янко Сакъзов с бомба в ръка. От дясната страна на същия — ликът на Шайдеман. На преден план — бай Янко.

Бай Янко (седи до масата с оканица и пее соло).

*Тежко, тежко, вино дайте,
пиян аз дано забравя,
че освен стотина хайти
никой друг не ми остава)... Ах!*

Чичо Джидро. Как никой друг не ни остава! Ами масите? Масите са с нас!

Бай Янко (плачевно). Какви маси бре, братко? Де ги масите?

Чичо Джидро. Ето ги бе, ето ги! Масите са около нас...

Бай Янко (зарадван). Де ги бе, братко?

Чичо Джидро. Как да не ги виждаш бе, джанъм! Ето ги: и столовете, и масите... всичко е около нас!

Бай Янко (въздиша). Ех, тебе ти се шегува... Добре ти е!

Чичо Джидро. Какво ми е добре! На, никой не плаща вересии.

Бай Янко. Кой да плаща, когато всички си заминаха.

Чичо Джидро (елегично). Заминаха. Заминаха... Да-а... Заминаха си...

Бай Янко. Тежко... (Трие си очите.)

Чичо Джидро. Слушай бе, Янко...

Янко не го поглежда...

Янко!

Бай Янко. Какво?

Чичо Джидро. Слушай какво ще ти кажа... я барем ти си плати членската вноска!

Бай Янко. Ех, че го рече! Тамам! Ех, братко, тебе ще ти играят барем в Народния театър „Трите хълма“, ами питаш ли мене... Какво ще правя аз, нещастник.

Чичо Джидро. Ще му се намери колят! Аз ще пиша драми, ти ще играеш... Барем за актьор те бива.

Бай Янко. Актьор ли?! Омръзна ми този занаят, джанъм! Толкоз години актьорство!... Актьорничи в клуба, декламирай бабини деветини по площади, играй революционни роли в парламента... и вместо благодарност публиката те освирква и си отива!... Ех, народ, народ! И туй било народ!

Чичо Джидро (подскача). Как, „Народ“ ли! Дай аз да го редактирам... Тъкмо кръчмата не върви.

Бай Янко. Какво подскачаш пък ти! Каква редакция те е патила!

Чичо Джидро (смутено). Искях да кажа... ако може така някак си редакцията на „Народ“...

Бай Янко. Мене ме е срам да го наричам вече „Народ“, след като народът си отиде... А пък ти...

Чичо Джидро. Ами няма да го наричаме „Народ“. Можем да го прекръстим „Общое дело“...

Бай Янко. „Общое дело“ ли? Какво общо дело! Най-хубаво — „Частное дело“.

От улицата се чува гласът на Сакар Леви.

Гласът на Сакар Леви. И вака я може, и така я може! Хайде!

Бай Янко. Джидро, я виж какво се е развикал този Сакар Леви навънка.

Чичо Джидро (назъртайки през прозореца). Събрал неколцина души и им продава бензинови запалки. Кандърдисва ги да си опърлят брадата, за „да си станал модерен човек“.

Бай Янко. Ох, мене отдавна ми гори брадата... (*Вика*). Ей, Сакар, я мене ме зарежи! Опърли мустаците на ония левичари около Георги Бакалов... И за тебе добре, и за мене хаир!

Сакар Леви. И вака кажи, и така може!... (*Отминава.*)

Влиза капитан Кръстю. Подир него по чорапи господин Асен, който плахо се озърта...

Капитан Кръстю: Не бой се бе, Асене. Щом си с мене, от никакви работници не бой се! (*Хваща се за ножницата.*)

Господин Асен. Море я виж да няма някакъв работник... че знам ли аз!

Бай Янко. Работници ли? А, няма, няма такава работа! Успокойте се!

Асен и Кръстю. Слава богу! Отървахме се! (*Пеят.*)

*Години на борческия пламък
на угнетения народ
потискахме с позорен камък
и с чорбаджийски хомот.*

*Душите пълнихме с заблуди,
с престъпна дрямка и лъжи,
заканата на много люде
над нашите глави тежи.*

С кръвта на морните си братя

*опръскахме се в първий ден,
умрели за борбата свята,
душихме живите без свен.*

Бай Янко. Остави тия тъжни песни, Асене, ами я кажи как върви генерал Врангел. Там ми е надеждата.

Господин Асен. А бе и аз за негово здраве свещи паля, ама кой го знае и него. Уж напредва, а все в чиния играе казачок.

Чичо Джидро. Ами какво прави Махно бе, джанъм! Тъкмо сега му е моментът и той да направи нещо. Партийката ни умира, а той кротува.

Капитан Кръстю. Баба е Махно, баба! Аз да съм там, със 7 пристави и 24 жандари в два дни ще вляза в Москва.

Бай Янко. Ах, сега да ги имахме приставите. Разцепление ли? Шашки вън! Удряй на месо!

Капитан Кръстю (въздиша). Ах, славно време беше тогава... А сега? Сега и демократите не ме искат.

Бай Янко. Каква е тази гюрултия? Чакайте! Тихо! Работници идат.

Чува се полека-лека издигающа се глъчка.

Асен. Сега се спуска... Кръстю! Кръстю!

Хор от работници под прозорците.

*Ведно с великий пулс на бурята всемирна
ний сляхме своя огнен ток
и поздравихме на Възток
и твърдостта, и битката неспирна.*

*Страхливецът е враг, а спящия — престъпник.
Тежко на тези, що вървят
из средния житейски път
и подлостта е вечният им спътник.*

Бай Янко (трепере). Асене бе, я излез и им кажи, че от болшеvizма няма файда... Кажи... Излъжи ги нещо! Че иначе...

Господин Асен. Слушайте, другари...

Глас от тълпата. Доволно сме слушали престъпните ви слова! Доволно сте подрязвали крилата на общия подем. Предали Христа за 30 сребърника, вий нямате даже смелостта на Юда Искариотски, за да обремените някоя суха върба с грешните си трупове! Стига!

Втори глас. Престъпници! Къде са министерските ви кресла? Къде е черната ви слава! Във върховния момент, сред страшната буря, която клати основите на буржоазния затвор, вий не намирате думи, за да опетните великото дело на революцията, вие не се спирате пред нищо, за да приспите възбуненото море от роби! Където се мяркат черните ви силуети, там и колебанието, там и престъплението. Престъпници!

Бай Янко. Нещо ми гори под лъжичката... Вода!

Трети глас. Вместо да си посипете главите с пепел, вместо да скубете косите си и сами да се отдръпнете, за да не заразява мухълът ви здравите пшенични зърна, от които ще бликне хлябът на революцията, вий сипете прах и зараза, омраза и мерзост! Предатели, бъдете мъртви, защото мъртви се родихте, а поискахте живите да приспите!

Бай Янко (се тръшва на пода). Свършено! Не мога повече!

Чичо Джидро и другите го поливат с вода.

Капитан Кръстю. Жлъчката му се спукала! Горкият!

Работниците тръгват, пейки:

*Покойници, вий в други полк минахте,
де няма пошла суета,
ний братски се целунахме, стиснахме
и вам навеки сбогом ний казахме
с закана на уста.*

Господин Асен. Да беше почакал, докато Врангел влезеше в Москва! Ами той току скъса конеца!

Чичо Джидро. Оставете туй, ами я някой да отърчи да вземе първокласната катафалка.

Капитан Кръстю. Защо първа класа? Вземете второкласна.

Чичо Джидро. Първа класа ще вземем. Заслуги има човекът.

Капитан Кръстю. Аз казвам: втора класа... Всички сме със заслуги.

Господин Асен. Първа класа... втора класа... Това е вече класова борба. И това ли дочаках? *(Пада до Янко в безсъзнание.)*

Кръстю хуква под тезгяха. Чичо Джидро дърпа завесата.

Завесата не пада, за да им се видят кирливите ризи.

КАМЪК ПАДНА ОТ НЕБЕТО МИСТИЧНО-ФЕЕРИЧНА ФАНТАЗИЯ В ЕДНО ДЕЙСТВИЕ

Действащи лица:

1. Три елегантни рускини с бастончета. Първата е с виолетови одежди и ухае на теменуги, втората — в бледорозов костюм с дъх на зюмбюли, третата — в кремав тоалет с аромат на праскови.

2. Степан Бобчев — професор и благотворител, с бръчки на лицето и гънки на шията. Медальонче на ланеца му с портрета на Николай II.

3. Янко Сакъзов — скитник рицар с избеляло от дъжда наметало. Коленете му от време на време сантиментално потреперват.

4. Кръстю Пастухов — опечален оръженосец на рицаря.

5. Андреас Ляпчев — генерал от запаса, в цивилно одеяние.

6. Д-р Данев — фалирал амбулантен търговец.

7. Редактори на столични ежедневници, мекотели, физиономията им мъглява.

8. Едно вестникарче.

Сцената представлява луксозно мобилиран салон. Бледозелена светлина, мека мебел, тежки тъмносини завеси, трапеза с разнообразни гозби и напитки.

С. Бобчев (става и си приповдига панталоните). Гаспада! Събрани на тази интимна тържествена вечер в чест на великия славянски колос, който отхвърля тираните си и твърдо стъпва на своите юнашки нозе, ние не можем да забравим великия и добродушен баща — цар Николай II, государ всеросийски. Вярвам, че макар и умрял, ние всинца сме съгласни да извикаме: „Да живее Н. И. В. Николай II“, и да изпеем неговия свещен химн. Аз почвам: „Боже, царя храни!“

Мекотелите от столичната преса, Ляпчев, рускините и Пастухов пригласят. Не пеят бай Янко и д-р Данев.

Пастухов (мушка Янка). Що не пееш! То е руски народен химн. Не го ли харесваш?

Янко. А бе как да не го харесвам, ама страх ме е да не ме чуе някой! Виж после, че ме обвинили и в монархизъм.

Пастухов. Хайде холан! Мокър от дъжд се не бои.

Янко. Санким, то не е много опасно. Ще заявим, че искаме демократична република, т.е. република, с цар...

Рускинята с виолетовия тоалет. Посмотрите! Посмотрите! Господин професор плачет!

С. Бобчев. Какво хълцаш бе, Стояне?

Д-р Данев. Трогнат съм, много съм трогнат... Ах! (*хълца*)

Ляпчев. Шчо стана бе, дофторе!

Д-р Данев (трие си очите). Ох, мина ми!... Спомних си за батюшка Николай и командировките в Петроград... Нищо, мина ми!

С. Бобчев. Да запеем, господа, да запеем!

Всички

*Руский цар бе на земята
най-велик от всички пръв,
плащаше със чисто злато
бистрата славянска кръв.*

*Раз — целунеш му ботуша,
два — изправиш се с поклон,
три — преял си веч до гуша
и у джоба милион!*

Рускинята с кремавия костюм. Господа, разве кронщадцы заняли уже Петроград?

С. Бобчев. Давним давно, галубчик!

Янко. Кое, Петроград ли? Петроград е взет, взета е Москва. В Сибир революция, В Туркестан бунт, в Украйна въстание! Славна работа, майка му мечка. Дайте една чаша!

Ляпчев. Да се чукнем, братко!

Янко. Да се чукнем!

Ляпчев. За демокрацията?

Янко. За социалдемокрацията... за демокрацията... все едно!

Д-р Данев (*качва се на масата*). Ура! Да живее Кронщадт!

Пастухов. Да живее генерал Козловски, най-големият стратег на земното кълбо... Като влезне в Москва и курдуса картечниците... (*Усмивва се блажено и дига чаша вино.*)

Ляпчев. Как ви се чини, господа, Козловски дали отбира от финанси?

Бобчев. Защо бе, Андреа?...

Ляпчев. Ами за това... за правилното разпределение на безотчетните фондове.

Д-р Данев. Има си хас! Трябва да разбира човекът.

Рускинята с бледорозовите одежди пийва си, клати се на стола, и пее:

И скучно мне, и грустно мне...

С. Бобчев (*я гледа трогнат*). Бедните руски бежанки!

Същата рускиня. А в России я имела каляску, имела прелестный салон... да восемь тысяч мужиков!...

Д-р Данев. Ти, бай Янко, какво се умълча така?

Янко. Мисля.

Д-р Данев. За 16 юни или за 2 1/2 интернационал?

Пастухов. Ба, той не мисли за 2 1/2! Ние ще си образуваме 2 3/4. Само да пипнат меншевиките властта.

Янко. Че нали те я взеха вече бе, Кръстю!

Мекотелите журналисти (подскачат). Красная Горка превзета! Керенски начело на движението. Бунт в Москва! Сражения в Одеса, Петроград в пламъци! Меншевиките взели властта.

Янко си глади брадичката.

Ляпчев. Аз, господа, предлагам в Русия да образуваме блок на демокрацията.

Д-р Данев. Съгласен съм! Долу фаширалият политикан Ленин!

С. Бобчев. Урааа!

Янко. Отлично! Великолепно! Ура-а!

Пастухов. Да имах сега един приставски пищов... щях да гръмна барем три пъти!

Едно вестникарче под прозореца. „Дневник“, „Пряпорец“ и „Мир“! Падането на Кронщадт!

Бобчев. Я! Не може да бъде!

Янко. Има си хас! Ха сега де!

Д-р Данев (пада под масата). Моля... мастило и книга.

Един журналист. Не може ли молив?

Данев. Не мо-же! Ще напиша заве-ща-ни-ето си!

Пастухов (отваря прозореца). Я донеси вестници бе, момче!

Вестникарчето (влизайки). Последни телеграми! Кронщадт паднал!

С. Бобчев (удря му една плесница). Лъжеш! И Порт Артур не е паднал!

Вестникарчето. Що ме биеш бе, чичо?

Пастухов (към вестникарчето). Скоро вѣн! Вѣн! Сега ще те арестувам.

Журналистите. За политическа обида и разпространение на неверни слухове! Вѣн!

Янко. Дайте, джанѣм! Дайте да прочетем! (Чете.) 800 бежанци, пристигнали вѣв Финландия, съобщават, че Кронщадт е капитулирал!

С. Бобчев. Камѣк падна от небето! (Сам пада върху д-р Данев.)

Следва общ апоплектичен удар. Вестникарчето хвърля една жабичка бомба вместо бенгалски огѣн и спуска завесата.

ДЪРЖАВНИЯТ СЪД ТРАГИКОМИЧНА ОПЕРЕТКА В 3 ДЕЙСТВИЯ

Участници:

1. Портретът на Радославов
2. Дим. Тончев
3. Кознички
4. Апостолов
5. Генерал Жеков
6. Добри Петков
7. Държавният обвинител
8. Помощникът му
9. Малинов
10. Асен Цанков
11. Сянката на Фердинанда
12. Усмивката на Никола Геннадиев
13. Ножиците на цензурата.

Духове, хористи, балерини, стражари, публика и пр., и пр. Първото действие е играно през 1915 г., второто — през 1918 г.

ДЕЙСТВИЕ III

Сцената — „Славянска беседа“. Държавният съд в пълния си състав. Защитата по местата си. Обвиняемите тоже. Иззад кулисите хористите и публиката пеят:

*Това е то държавен съд,
у нас той е за трет път,
Тра-ла-ла, тра-ла-ла!*

*Закани, речи, малко шум
и някой халосни куршум!
Тра-ла-ла, тра-ла-ла!
Държавният обвинител (соло)
Три години стана,
откак аз захванах*

люто да се каня
със държавен съд.

Процедури тежки:
мъки нечовешки,
кешки, либе, кешки
да не бях почнал.

Минаха години,
яростта изстина,
всички са невинни,
уверен съм аз!

Портретът на Радославов (назърта из джоба на редактора на в. „Независимост“ и свива вежди). Този държавен съд изглежда по-скучен и от най-калпавото берлинско кабаре. Aufwiedersehen!

Сянката на Фердинанд. Значи, в „Славянска беседа“! Туйто! Щом е пак в „Славянска беседа“, не ида там. Аз преди всичко съм немец. Обиждам се. Иначе бих дошел!

Държавният обвинител

Ех, стига толкова съм чакал,
но как да почна тоз спектакъл?
Усмивката на Никола Генадиев
Почнете, господа, почнете!
Готов съм за съвети.
Пом. държ. обв. Петко Стоянов
Вземете мерки радикални
за тез злодейци епохални!
Да се чете една молитва,
след туй подред ще се разпитва!
Хористите (молитвено)
Господи Исусе втори,
поскитавшаго за ни
в чуждоземни територии
и неведоми страни,

помогни ни, помогни!

Помогни ни малко, божже,
с мозъка си бележит!
Научи ни как тъй може
агнето със здрава кожа
и вълка да бъде сит!

Публиката

Да, да, на този въпрос
дайте отговора прост.

Портретът на Исус

По този
въпрос
съм бос!

Държ. обвинител

Но... Да турим край на тая скука!
Всички ли сте тука?

Духовете на 100 хиляди убити

За нас е думата, нали?
Отдавна вече сме дошли!

Държ. обвинител

Тук някаква погрешка има?
Кои сте вий, тълпа незрима?

Духовете

Наричаме се, господине,
„Стохиляди за три години“!

Петко Стоянов

Дефиницията е много кратка:
по-добре разкрийте таз загадка!

Духовете

Това едва ли, господине, вам ще се хареса,
но почваме — на истината в интереса:
макар че камъни и пръст застилят ни,
ний, обвинителите многохилядни,
от всички полебрани
в таз зала сме събрани.
Ний...

Ножниците на цензурата

Щрак, щрак, щрак!

Посмейте пак.

Антракт.

След антракта публиката вика на бис духовете, обаче медиумът разяснява, че духовете са повикани от тричленните комисии във Варна, Плевен и пр. Получили са оранжеви бюлетини и почват вече да гласуват. Публиката няколко минути негодува, но постепенно утихва. Петко Стоянов звъни. Явяват се балерините от танцовалния салон „Радикал“.

Петко Стоянов (пляска ръце и пее)

У всяка гозба и гювеч

и ний сме миризма,

у всяка радикалска реч

прозвънва шашарма.

Балерините

В жестоката пещ на войната

нахвърляй самичък дървата

и за да прикриеш войната,

стани съдия след това!

Петко Стоянов

Малинов шеф бе в кабинета,

а Фердинанд бе общи шеф,

след Радославовите псета

и ний у царската карета

впрегнахме се по негов кеф.

Балерините

Малинов шеф бе в кабинета,

а общия шеф беше Марс,

след фарса в бойните полета

днес демокрацията клета

играе друг държавен фарс.

Балерините изпълняват „Балета на демокрацията“. Осветляват се с виолетови, оранжеви, кремави и ясночервени снопове светлина. Оркестърът свири парчета от „Кралят се весели“.
Публиката дреме.

Държавният обвинител (подбутва помощника си). Стига, Петко, стига. Българската публика е проста и късопаметна. Тя е забравила симфониите при Радомир и Владая, забравила е тригодишните балети при завоя на Черна и при Дойран.

Петко Стоянов. Да, да, публиката е невежествена. Особено като има хубава постановка, хубави радикалдемократични декори и един добър журналистически оркестър.

Дава знак и балерините се скриват зад кулисите. На сцената пристига във виолетова фустичка и триколюрна деколтирана блуза госпожица „Зора“. Тя слага един пукнат тъпан, бие по него и пее прегракнало:

*От Виена Жеков иде
като рицар величав;
ще се види, ще се види
кой е крив и кой е прав!*

Един от публиката. Ахаа! Вестник „Зора“ вече почва да се заканва. Каква ли тайна сделка има между Жеков и редакторите му?

Втори. Никаква тайна! Явно е, че патриотите от „Зора“ през войната са надували пискуните си далеч от фронта по висшата воля на рицаря Жеков.

Вестник „Зора“ се обижда и се скрива в портфейла на Чапрашиков и оттам крещи:

*Жеков е герой,
честен мъж е той,
храбър офицер
и горд кавалер.*

Една кюстендилска ученичка (въздиша). Да, да, честен мъж бил! И Анчето, и Мичето, и Кети... и... всички знаеха колко честен и верен беше. (Пее плачевно.)

Аз съм мома кюстендилка

излъгана от любов...

Държавният обвинител. Моля! Тишина! Да заповяда обвиняемият.

Влиза Жеков в цивилен костюм и с военни маниери.

Държавният обв. Кой сте вие?

Жеков. Аз съм Никола Тодоров Жеков, бивш военен министър, бивш главнокомандующ и настоящ джентлемен.

Държавният обв. Знаете ли в какво се обвинявате?

Жеков. Аз да съм обвиняем? Има си хас! Питайте вестник „Утро“ и той ще ви каже, че даже румъните искаха да ме посрещнат тържествено.

Държавният обв. Оставете румъните, че и румънките... Признавате ли се за виновен по катастрофата?

Жеков. Собствено, вие какво искате да кажете?

Държ. обвинител. Имате ли, казвам, някаква вина?

Жеков. Вина ли? Съжалявам, нямам нито една бутилка. Всички вина изпихме още в Кюстендил. А виенските, бога ми, пет пари не струват.

Асен Цанков. Аз, право да си кажа, не знам дали са лоши виенските питиета, но виното в главната квартира беше великолепно.

Държ. обв. Вий какво се намисате, г-н Цанков?

Асен Цанков. Че как да не се намисам, когато и аз съм ги опитвал тези вина и тези гощавки и съм достатъчно компетентен. (*Пее.*)

*В главната квартира
всичко се намира.*

*Да, да, да,
там бе рая, господа.*

*Светъл райски кът,
прелестна страна,
руйните вина
на реки текът.*

Мисля, не е грях,
дето там аз бях,
дето на портрет
даже аз съм снет.

(Извада в мистически транс и едва чуто нашепва.) В главната квартира всичко се намира... ааах!

Малинов (тупа го по рамото). Ех, ти, демократични ми братовчеде, демократични ми братовчеде! Виното действително беше по-обилно от кръвта по бойните полета!

Един от публиката. По-обилно и от гешефтите с тютюнците на Чапрашиков.

Държ. обв. Моля публиката да не се намиса. Ако оперетата не ви се харесва, може да си отидете... Сякаш сте платили...

Друг от публиката. Как да не сме платили? Три години по бойните полета, три години пленничество...

Държ. обв. Достатъчно! Другите обвиняеми.

Изправят се Апостолов, Петков, Кознички и пр., и пр. и по гласа на „Да живее дядо Радославов“ пеят:

Ний сме чисти, чисти либерали,
няма лошо кой за нас да каже,
в катастрофата ни лук сме яли,
нито помирисали сме даже.

Дим. Тончев (приглася)

Кражби ний не знаем,
ни гешефт с вагони,
склучим ли си заем,
вземем комисйони.

Тралала, тралала,
всички с чисти сме чела!

Пешев

А пък аз, горкият Пешев,
най-невинен съм сред вас.
Всичко недобро, що беше,
вписвах в дневника завчас.

Държ. обв. От туй нито по-студено, нито по-горещо.

Пешев. Да, но трябваше и аз да върша нещо.

Държ. обв. Това съвсем не ви оправдава.

Генерал Найденов. Туй мене пък ще оправдай тогава!

Държ. обв. Как така?

Найденов. Много просто. Пешев е виновен, задето вършил нещо, аз съм невинен, защото нищо не върших. Да, нищо! Идете на гробищата и питайте генерал Кутинчева.

Петко Стоянов

*Юридически и логически
за грешки в дни критически
Кутинчев е виновен. Ще се накаже
за туй веднага тук под стража!*

Председателят на съда (към двама стражари). На̀ ви пет лева за трамвая „Военното училище — Гробищата“! Ще поканите генерал Кутинчев веднага да се яви пред съда.

Стражарите излизат.

Сега, г-да, има думата защитата.

Издание:

Автор: Христо Смирненски

Заглавие: Избрани творби

Издател: „Български писател“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1968

Тип: сборник

Печатница: ДПК „Димитър Благоев“ — София

Излязла от печат: 28.VI.1968

Редактор: Милка Спасова

Художествен редактор: Елена Маринчева

Технически редактор: Ветка Гуджунова

Художник: Кънчо Кънев

Коректор: Мария Грудева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/10289>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.